

Nr 1(13)2021

ZARZĄDZANIE BIBLIOTEKA

Library Management

ISSN 2081-1004

Komisja Zarządzania i Marketingu
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

ZARZĄDZANIE BIBLIOTEKĄ

LIBRARY MANAGEMENT

NR I (I3) 2021

GDAŃSK 2022

RADA NAUKOWA

prof. dr hab. Wiesław Babik
prof. nadzw. dr hab. Małgorzata Derkacz
prof. dr hab. Ewa Głowacka
prof. dr hab. Elżbieta Gondek
prof. dr hab. Marian Huczek
dr Joanna Kamińska
dr Anthi Katsirikou
dr Stefan Kubów
prof. nadzw. dr hab. Stanisława Kurek-Kokocińska
dr. ing. Agneta Lovasz
prof. Soňa Makulová
prof. nadzw. dr hab. Katarzyna Materska
prof. nadzw. dr hab. Diana Pietruch-Reizes
prof. nadzw. dr hab. Jadwiga Sadowska
prof. dr hab. Irena Socha
prof. Aňa Solanyk
prof. Jela Steinerová
prof. Jaroslav Šušol
prof. dr hab. Marzena Świgoń
prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert
dr Beata Żołędowska-Król

REDAKTOR NACZELNY

prof. nadzw. dr hab. Maja Wojciechowska

REDAKTOR JĘZYKOWY

dr Hanna Grabowska-Maciejewska

SEKRETARZ REDAKCJI

dr Magdalena Cyrklaff-Gorczyca

ISSN 2081-1004

ADRES REDAKCJI

UNIwersytet Gdański, ul. Wita Stwosza 55, 80-952 Gdańsk, p. 3.37

WYDAWCA

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego
Oficyna Wydawnicza Edward Mitek

Czasopismo recenzowane

Wykaz recenzentów znajduje się na stronie czasopisma

„Zarządzanie Biblioteką” znajduje się na liście czasopism
punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki

SPIS TREŚCI

BADANIA I WIZJE

Dawid Kościewicz

Polityka gromadzenia zbiorów elektronicznych – przegląd procedur i możliwości ich modernizacji. Studium przypadku Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 9

Justyna Stępień

Facebook, Instagram, a może blog? Gdzie promują się biblioteki? 23

Natalia Laska

Echo Studni jako przykład twórczej aktywizacji kulturalno-społecznej młodzieży w ramach działań Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kędzierzynie-Koźlu 37

Izabela Gwizdała

Rola teatru w świadczeniu usług bibliotecznych dla młodego odbiorcy na przykładzie biblioteki publicznej 47

Anna Gawryluk, Renata Lewińska, Justyna Wojdyła

Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie biblioteką otwartych drzwi 65

Sylwia Formeła

Rola biblioteki w przestrzeni miejskiej na przykładzie Biblioteki Manhattan w Gdańsku 75

Agata Bobrowska

Instrumenty promocji książek stosowane przez trójmiejskie wydawnictwa – wyniki badania 87

BIBLIOTEKI I BIBLIOTEKARZE ZA GRANICĄ

Urszula Szybowska, Magdalena Stankevič

Managing change through team building in the context of organizing Erasmus+ mobility projects at the Gdańsk Tech Library 117

Marcin Pędich

A comparative study of contemporary Polish and German library buildings through the lens of cultural dimensions 133

Maryna Szewczenko Projekty digitalizacji zbiorów bibliotek na Ukrainie	149

Maja Wojciechowska Zbiory europejskie z obszaru nauk humanistycznych, społecznych oraz sztuki w Bibliotece Kongresu	161

Z WARSZTATU BIBLIOTEKARZA

Fundraising jako metoda zdobywania funduszy na działalność biblioteczną	175
– <i>opracowanie Maja Wojciechowska</i>	

WYWIADY

Biblioteki w obliczu pandemii – rozmowa z dr Barbarą Budyńską, kierującą pracami SBP	183
– <i>poprowadziła Magdalena Cyrklaff-Gorczyca</i>	

PRZEGLĄD LITERATURY

Publikacje polskie	195
– <i>wybór i opracowanie Bożena Bogdańska</i>	
Publikacje zagraniczne	198
– <i>wybór i opracowanie Maja Wojciechowska</i>	

SPOTKANIA NAUKOWE

Konferencje i seminaria polskie	203
– <i>opracowanie Maja Wojciechowska</i>	
Konferencje zagraniczne	207
– <i>opracowanie Maja Wojciechowska</i>	

TABLE OF CONTENTS

RESEARCH AND VISIONS

Dawid Kościewicz

Electronic collections policy – review of procedures and possibilities of their modernization. A case study of the Main Library of Wrocław University of Economics and Business 9

Justyna Stępień

Facebook, Instagram or maybe a blog? Where do libraries promote themselves? 23

Natalia Laska

Echo Studni as an example of creative cultural and social activation of young people as a part of the activities of the Municipal Public Library in Kędzierzyn-Koźle 37

Izabela Gwizdała

The role of theatre in providing library services to young recipients on the example of a public library 47

Anna Gawryluk, Renata Lewińska, Justyna Wojdyła

Library of the University of Life Sciences in Lublin: the library open to public 65

Sylwia Formela

The role of the library in urban space on the example of the Manhattan Library in Gdańsk 75

Agata Bobrowska

Book promotion instruments used by Tri-City publishing houses – research results 87

LIBRARIES AND LIBRARIANS ABROAD

Urszula Szybowska, Magdalena Stankevič

Managing change through team building in the context of organizing Erasmus+ mobility projects at the Gdańsk Tech Library 117

Marcin Pędich

A comparative study of contemporary Polish and German library buildings through the lens of cultural dimensions 133

Maryna Szewczenko Digital library collections projects in Ukraine	149

Maja Wojciechowska European collections in the Library of Congress in the field of humanities, social sciences and art	161

THE LIBRARIAN'S PRACTICAL EXPERIENCE

Fundraising as a method of obtaining funds for library activities – <i>by Maja Wojciechowska</i>	175

INTERVIEWS

Libraries in the face of pandemic – an interview with Dr. Barbara Budyńska, managing the works of Polish Librarians Association – <i>by Magdalena Cyrklaff-Gorczyca</i>	183

LITERATURE SURVEY

Polish publications	195
– <i>selected and edited by Bożena Bogdańska</i>	
Foreign publications	198
– <i>selected and edited by Maja Wojciechowska</i>	

SCIENTIFIC EVENTS

Polish seminars and conferences	203
– <i>selected and edited by Maja Wojciechowska</i>	
Foreign conferences	207
– <i>selected and edited by Maja Wojciechowska</i>	

BADANIA I WIZJE

Dawid Kościewicz

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
dawid.kosciewicz@ue.wroc.pl

Polityka gromadzenia zbiorów elektronicznych – przegląd procedur i możliwości ich modernizacji. Studium przypadku Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Słowa kluczowe: biblioteki naukowe, zarządzanie biblioteką, polityka gromadzenia, zbiory elektroniczne

Abstrakt: W artykule opisano procesy decyzyjne związane z wyborem i zakupem zbiorów elektronicznych do kolekcji Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Omówiono aktualnie funkcjonujący proces decyzyjny, który spełnia swoją rolę, umożliwiając sprawny zakup elektronicznych baz danych. Zwrócono jednak także uwagę, że możliwe są jego usprawnienia. Przedstawiono propozycje nowych procedur. Artykuł, bazujący na zewnętrznych i wewnętrznych aktach prawnych, doświadczeniach autora i wybranej literaturze przedmiotu, stanowi studium przypadku. Ze względu na uniwersalny charakter problematyki gromadzenia zbiorów, przedstawione wnioski i spostrzeżenia mogą być inspirujące dla kadry zarządzającej bibliotek, zwłaszcza specjalistycznych.

Keywords: academic libraries, library management, acquisition policy, electronic resources

Abstract: In this paper, the author has discussed the decision processes related to the choice of acquisition of electronic resources for collections of the Main Library of Wrocław University of Economics and Business. The current decision process was presented which fulfils its role, enabling the effective acquisition of electronic databases. However, there could be possible improvements. The paper is a case study and was based on the external and internal legal acts as well as the author's experience, and the chosen subject literature. A proposal of new acquisition procedures was presented along with the expected benefits. Considering the universal character of libraries with regard to the problems related to acquisition procedures, it is hoped that the results and insights presented in the paper could be inspiring for staff of leading libraries, especially special libraries.

Współczesne biblioteki to instytucje nauki, oświaty i kultury. Zapewniają zainteresowanym dostęp do uporządkowanych informacji o zbiorach własnych i zewnętrznych (krajowych oraz zagranicznych), a także udostępniają zasoby szeroko rozumianej kultury

piśmienniczej [13]. Istnieją jednak nie dla swoich zbiorów, lecz dla użytkowników, dlatego przeobrażają się zgodnie z potrzebami społecznymi. Ważnym czynnikiem wpływającym na ich przemianę jest Internet, a zwłaszcza technologie Web. W literaturze dotyczącej bibliotekoznawstwa i informacji naukowej od lat stosuje się określenia oparte o kolejne generacje technologii webowych – jak Biblioteka 0.0, 1.0, 2.0, 3.0, 4.0, czy ostatnio również 5.0 [14, s. 71-82]. Wraz z rozwojem systemów webowych rośnie znaczenie zbiorów elektronicznych.

Gromadzenie zbiorów jest planowym pozyskiwaniem i wprowadzaniem do kolekcji nowych materiałów. Można powiedzieć, że to jedna z głównych funkcji biblioteki akademickiej [5]. Odbywa się ono poprzez kupno, wymianę, przyjmowanie darów i egzemplarza obowiązkowego. Planowe tworzenie kolekcji wymaga kupowania i uzupełniania zasobów, ich selekcji, ale także zapewnienia czytelnikom dostępu do zbiorów innych instytucji oraz do posiadanych przez nie dokumentów elektronicznych. Konieczna jest przy tym właściwa polityka pozyskiwania zasobów, zapewniająca nabywanie materiałów zgodnie z profilem, zadaniami i możliwościami budżetu danej jednostki. Zatem pojęcie gromadzenia należy łączyć z pojęciem zarządzania zbiorami. Kształtując współczesną politykę pozyskiwania zasobów, należy uwzględnić trzy elementy:

- bieżące potrzeby czytelników oraz konieczność stosowania nowych modeli gromadzenia, jak *Demand Driven Acquisition* (Zakup Kierowany Popytem), czyli mniej lub bardziej zautomatyzowane kupno książek elektronicznych, dokonywane w oparciu o zainteresowanie czytelników;
- rolę idei ruchu *Open Access*;
- pozostanie instytucją, która przechowuje i chroni zbiory oraz służy zachowaniu dziedzictwa nauki i kultury [6].

Zmieniające się realia wymagają budowy kolekcji hybrydowej, czyli takiej, w której zawarte są wszystkie typy dokumentów, niezależnie od ich nośnika. Dotyczy to także zbiorów i systemów informacyjnych, służących archiwizacji dorobku i osiągnięć naukowych pracowników uczelni. Kolekcja hybrydowa jest wynikiem ewolucji, której podlegają zasoby, by nie utracić zdolności wspierania środowiska akademickiego [11]. W sytuacji szybkiego rozwoju technologii teleinformatycznych (ICT), źródła informacji coraz bardziej ewoluują z form materiałów drukowanych ku elektronicznym. Skutkiem tego jest wzrost roli e-książek i e-czasopism oraz większa swoboda użytkowników przy korzystaniu z tego typu dokumentów. Przy tym, przez zbiory elektroniczne należy rozumieć też bazy danych i inne kolekcje wyspecjalizowanych zasobów informacyjnych [8].

Jednym z ważniejszych elementów kształtujących przemianę w środowisku naukowym i bibliotekarskim jest ruch *Open Access*. Najlepszą w Polsce bazą wiedzy o nim jest serwis *Otwarta Nauka*, redagowany przez Zespół Otwartej Nauki działający w ICM [9]. Najszerzym ujęciem tego zjawiska w wymiarze akademickim jest *Open Science*, w którym *Open Access* jest tylko jednym z postulatów [4]. Publikowanie w otwartym dostępie jest coraz istotniejsze nie tylko z punktu widzenia autorów. Wiąże się ono z realizacją Planu S, którego celem jest wprowadzenie otwartego dostępu do publikacji naukowych, opisujących

rezultaty badań finansowanych z publicznych lub niepublicznych grantów przyznanych przez krajowe, regionalne lub międzynarodowe instytucje i rady ds. badań naukowych [10].

Jak zapisano w *Regulaminie Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* „podstawowym celem Systemu jest zapewnienie członkom społeczności akademickiej Uczelni dostępu do zbiorów bibliotecznych oraz do zasobów informacji naukowej, niezbędnych do realizacji procesu dydaktycznego i obsługi badań naukowych” [12]. Co więcej, do zadań systemu należy między innymi „gromadzenie zbiorów tradycyjnych oraz zasobów elektronicznych ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb nauczycieli akademickich, doktorantów i studentów Uniwersytetu” [12]. Zgodnie z tymi zapisami, gromadzone są zarówno zbiory tradycyjne, jak i elektroniczne oraz wykorzystywane do tego różne sposoby ich pozyskiwania. Kolekcja odzwierciedla zapotrzebowanie na literaturę związaną z uprawianymi dyscyplinami naukowymi oraz kierunkami, na których kształcą się studenci. Dużą rolę przy zakupie odgrywają rekomendacje pochodzące od pracowników wydziałów i *benchmark* kolekcji innych uczelni.

Stosowanie pojęcia „gromadzenie zbiorów elektronicznych” wymaga wyjaśnień. W przypadku Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego, przez tego typu dokumenty rozumie się bazy danych. Książki elektroniczne spoza baz nie są na razie kupowane ze względu na ograniczenia prawne i technologiczne. „Zakup bazy danych” definiuje się jako opłacenie licencji, która umożliwia czasowy dostęp do danej bazy. Informacje i dokumenty pobrane z niej przez użytkownika są potem dostępne bezterminowo. W dalszej części artykułu sformułowania „zakup licencji” i „zakup bazy danych” są używane zamiennie i wiążą się z „opłaceniem licencji na dostęp do bazy danych”. Zakupione licencje umożliwiają udostępnianie baz czytelnikom. Natomiast w części artykułu dotyczącej zakupu danych do projektu, stosuje się wyraźne rozróżnienie podkreślające, że dane te to dane, których nie można pobrać z żadnego z subskrybowanych źródeł.

Znajdujące się w kolekcji Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego zasoby elektroniczne są najczęściej udostępniane w sieci IP uczelni. Dla pracowników i doktorantów możliwy jest dostęp zdalny spoza kampusu przez serwer Proxy. W czasie pandemii w 2020 r. możliwość korzystania poza kampusem z tych źródeł została rozszerzona także o studentów. Część baz ma tzw. dostęp jednostanowiskowy (liczba jednoczesnych użytkowników jest ograniczona do jednego lub kilku). Hasłami w takich przypadkach dysponują bibliotekarze dyżurujący w czytelniach. Obok baz licencjonowanych czytelnicy mogą również zajrzeć do przygotowanej listy źródeł w wolnym dostępie. Są to zasoby dostępne dla wszystkich, jednak dla wygody czytelników, zwłaszcza studentów, opracowano ich zestawienie zgodne z profilem uczelni. Pełna lista dostępna jest na stronie internetowej biblioteki [1].

Warto przeanalizować proces decyzyjny przy zakupie nowych baz danych. W tabeli 1 zaprezentowano proces decyzyjny prowadzący do zakupu nowej bazy przez Uniwersytet Ekonomiczny. Jest to postępowanie obecnie funkcjonujące, pod wieloma względami niesformalizowane. Zgłaszający zapotrzebowanie na zakup robi to zazwyczaj drogą bezpośrednią (ustnie, telefonicznie lub mailowo), powiadamiając o tym osobę, którą sam uważa za odpowiednią. Może być to pracownik lub dyrektor biblioteki, czasem jest to dziekan

wydziału lub Prorektor ds. Badań i Kadry Akademickiej. Ostatecznie wiadomość o potencjalnym zapotrzebowaniu na produkt trafia do właściwej osoby, która uzyskuje informacje od wydawcy i ustala szczegóły. W międzyczasie, zależnie od okoliczności, kontaktuje się (lub nie) z osobą zainteresowaną bazą. Zazwyczaj organizowany jest dostęp testowy, który pozwala określić przydatność źródła, dalej następuje analiza statystyk wykorzystania i oferty cenowej. Stanowi to komplet danych o nowej bazie, które zostają przekazane dyrektorowi, do którego należy wyjaśnienie kwestii finansowych z Prorektorem ds. Badań i Kadry Akademickiej. Jeśli baza ma być kupiona, pracownicy biblioteki procedują zakup i rozpoczęcie udostępniania, zgodnie z etapami wskazanymi w tabeli 1. Merytoryczny nadzór nad związanymi z tym procesami prowadzi dyrektor lub wicedyrektor.

Tabela 1. Proces decyzyjny przy zakupie nowych baz danych (obowiązujący)

Lp.	Czynność	Odpowiedzialny
1.	Zgłoszenie zapotrzebowania na bazę danych. Zgłoszenie trafia do osoby odpowiedzialnej za bazy w bibliotece (osoby zobowiązane do tego zakresem obowiązków).	Osoba zainteresowana zakupem bazy danych (pracownik, doktorant, student)
2.	Nawiązanie kontaktu z wydawcą. Zgromadzenie informacji o cenie i warunkach licencji. Ustalenie terminu dostępu testowego (po konsultacji z osobą zgłaszającą zapotrzebowanie na bazę danych).	Bibliotekarz
3.	Przeprowadzenie dostępu testowego – promocja bazy przed dostępem testowym, pomoc użytkownikom, odebranie od wydawcy i analiza statystyk. Dostarczenie dyrektorowi biblioteki opinii o potencjalnej użyteczności, ewentualnych rekomendacji, informacji o cenie i warunkach licencji.	Bibliotekarz
4.	Konsultacja zakupu produktu z Prorektorem ds. Badań i Kadry Akademickiej. Omówienie zasadności i potrzeby zakupu oraz ustalenie źródeł finansowania.	Dyrektor biblioteki
5.	Decyzja o zakupie.	Prorektor ds. Badań i Kadry Akademickiej
6.	Procedowanie zakupu – dalsze negocjacje ceny i warunków licencji, rejestracja umowy, skierowanie umowy do działu prawnego, wymiana podpisanych umów. Jeśli zakup jest dofinansowany ze środków spoza budżetu biblioteki, kontakt i współpraca z dysponentem środków.	Bibliotekarze odpowiedzialni za zakup baz danych
7.	Wyznaczenie bibliotekarza odpowiedzialnego za kontakt z wydawcą (pomoc techniczna) i z użytkownikami.	Kierownik Oddziału Informacji Naukowej
8.	Monitorowanie jakości dostępu oraz wsparcie użytkowników. Jeśli zakup jest dofinansowany ze środków spoza budżetu biblioteki, kontakt i współpraca z dysponentem środków w zakresie dogodnego dostępu do bazy.	Wyznaczony bibliotekarz („opiekun bazy”)

Źródło: opracowanie własne.

Obecnie funkcjonujący proces decyzyjny spełnia swoją rolę, ponieważ umożliwia sprawny zakup, a z punktu widzenia biblioteki, pozwala w sposób kompetentny i rzetelny realizować jej statutowe zadania. Jak podkreślono wcześniej, uczelnia dysponuje kolekcją zbiorów elektronicznych nie gorszą niż inne tego typu jednostki. Jest to efekt zaangażowania bibliotekarzy, którzy nieustannie śledzą zmiany w zasobach innych instytucji oraz poszerzają swoją wiedzę na ten temat, uczestnicząc w warsztatach, szkoleniach i konferencjach. Między innymi z tego względu tak ważna jest ich aktywność szkoleniowa i konferencyjna. Tym niemniej, pomimo starań osób odpowiedzialnych za gromadzenie i udostępnianie zbiorów, widoczne są pewne słabości, które są efektem luk w procesie koordynacji zakupów zbiorów elektronicznych. Wspomniane mankamenty, zidentyfikowane na podstawie minionych doświadczeń, są następujące:

- brak centralnej kontroli nad zakupem zbiorów elektronicznych;
- brak formalnego zespołu odpowiedzialnego za opiniowanie zakupu;
- brak pisemnego opiniowania odnowienia subskrypcji;
- brak przejrzystości przy podejmowaniu decyzji o rezygnacji z subskrypcji.

Ostatni punkt może wydawać się kontrowersyjny. Wspomniany tam „brak przejrzystości” nie oznacza niedopełnienia procedur lub obowiązków, wręcz przeciwnie, proces decyzyjny jest w tym przypadku bardzo szybki i sprawny, głównie dzięki dobrej współpracy kierownictwa biblioteki i pionu nauki. Tym niemniej, decyzje związane z rezygnacją z subskrypcji bywają dla pracowników katedr zaskoczeniem. Rodzą się wówczas mylne przypuszczenia, że stoi za nimi personel biblioteki, podczas gdy zwykle podejmowane są wyżej, bez udziału bibliotekarzy. Zatem wydaje się wskazane i korzystne większe zaangażowanie w proces opiniowania tych pracowników katedr, którym na tych zasobach najbardziej zależy.

W literaturze wskazuje się na zasadność posiadania przez biblioteki polityki zarządzania kolekcją (ang. *Collection Management Policy*) [7]. Dotyczy to zwłaszcza zbiorów elektronicznych. Tym, co odróżnia bazy danych od zasobów tradycyjnych, jest specyfika ich zakupu, który na ogół wiąże się tylko z czasowym dostępem. Korzystne wydaje się więc powołanie grupy bibliotekarzy, którzy na podstawie udokumentowanej współpracy z pracownikami wydziałów i radą biblioteczną, będą tworzyć nowoczesne zasady kształtowania kolekcji zbiorów elektronicznych.

Pierwszym krokiem na drodze do przezwyciężenia postrzeganych słabości obecnego procesu zakupu baz powinno być utworzenie formalnego zespołu zadaniowego. Jego celem byłoby procedowanie wszystkich zadań związanych z zarządzaniem kolekcją e-zasobów. Powinien on również być zaangażowany w zakup danych do projektów. Jego robocza nazwa może brzmieć „Zespół ds. zarządzania kolekcją zbiorów elektronicznych”.

Dla efektywnego funkcjonowania zespół powinien posiadać przynajmniej trzech członków, powoływanych przez Prorektora ds. Badań i Kadry Akademickiej, na wniosek dyrektora biblioteki. Mogą nimi zostać osoby posiadające doświadczenie w zakresie pozyskiwania baz danych, w tym negocjacji cen i treści umów oraz procedowania zakupów pod kątem zachowania przepisów prawa wewnętrznego i zewnętrznego oraz dyscypliny finansowej. Zagadnienia opracowywane i rozwiązywane przez tę grupę dotyczyłyby:

- gromadzenia informacji o ofercie, dostępności, cenach, warunkach licencji;
- monitorowania kolekcji zbiorów elektronicznych innych polskich uczelni wyższych;
- rozpatrywania wniosków o zakup baz/danych do projektu;
- opiniowania zakupu/odnowienia/likwidacji dostępu do e-zasobów;
- pomocy w negocjacjach zakupów danych do grantów;
- pełnienia funkcji ogólnouczelnianego ciała dysponującego wiedzą o zakupach i subskrypcjach baz.

Oczywiście wszystkie wymienione czynności są już wykonywane, kłopotliwy jest jednak ich niesformalizowany charakter oraz to, że pracownicy wydziałów mogą, ale nie muszą, współpracować z biblioteką. Bywa to, niestety, źródłem nieporozumień i trudności na szczeblu administracyjnym, zwłaszcza w kwestii zamówień publicznych. Większa formalizacja procesów i ustalenie powszechnie przestrzeganej procedury wydaje się drogą do przezwyciężenia tych trudności.

W tabeli 2 zaprezentowano propozycję nowego schematu pozyskiwania baz, uwzględniającego sugestie zaproponowane wcześniej. Opiera się on na formularzu zgłoszenia propozycji zakupu (zwanym dalej „wnioskiem ds. bazy”). W stworzonej procedurze zwiększono rolę osoby zgłaszającej zapotrzebowanie na zakup („wnioskodawca”), formalnie włączając ją w proces decyzyjny, przez co nie będzie już anonimowa. Precyzyjnie określono również role dyrektora biblioteki oraz Prorektora ds. Badań i Kadry Akademickiej.

Ciężar zgromadzenia informacji dotyczących danego źródła spoczywa na zespole. W odróżnieniu od obecnego procesu zakupu, nie jest to już przypadkiem wskazany bibliotekarz. Dzięki stworzeniu zespołu, pracownicy wydziałów wiedzą do kogo powinni się zwrócić w tej sprawie. Na wnioskodawcy ciąży obowiązek uzasadnienia zakupu bazy, ale to zespół ustala cenę i warunki licencji.

Wnioski ds. baz byłyby udokumentowanym archiwum potrzeb badawczych i dydaktycznych zgłaszanych przez naukowców. Pożyteczna będzie też wnikliwa analiza sugestii, dotycząca już subskrybowanych zasobów. Na podstawie statystyk wykorzystania oraz wskazówek badaczy, dydaktyków, dziekanów i władz uczelni, zespół będzie przygotowywał zwięzłą opinię na temat ewentualnych przesłanek do przedłużenia/rezygnacji z licencji.

Procedurę odnowienia oraz rezygnacji z licencji opracowano odrębnie, co jest nowością w odniesieniu do obecnie stosowanych zasad. Wszystko to zostało omówione w dalszej części artykułu. Tabela 2 jest punktem wyjścia dla proponowanych działań.

Tabela 2. Proces decyzyjny przy zakupie nowych baz danych (propozycja)

Lp.	Czynność	Odpowiedzialny
1.	Wypełnienie formularza zapotrzebowania na bazę. Musi on posiadać uzasadnienie zakupu, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału badawczego i dydaktycznego, uzupełniającego już posiadane zbiory elektroniczne. Powinien zawierać określenie i oszacowanie docelowej grupy odbiorców oraz informacje o środkach finansowania.	Wnioskodawca – osoba zainteresowana zakupem bazy danych (pracownik, doktorant, student)
2.	Wysłanie formularza na adres mailowy zespołu ds. zarządzania kolekcją zbiorów elektronicznych.	Wnioskodawca
3.	Nawiązanie kontaktu z wnioskodawcą w celu weryfikacji zapotrzebowania na bazę i wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości.	Zespół
3.	Nawiązanie kontaktu z wydawcą bazy. Zgromadzenie informacji o cenie i warunkach licencji. Ustalenie terminu dostępu testowego (po konsultacji z wnioskodawcą).	Zespół
4.	Przeprowadzenie dostępu testowego – promocja bazy, pomoc użytkownikom, odebranie od wydawcy statystyk i ich analiza.	Zespół + bibliotekarz wyznaczony przez przewodniczącego zespołu
5.	Przygotowanie opinii o bazie. Zespół konsultuje się z wnioskodawcą, może prosić o opinię również innych pracowników uczelni lub kierowników katedr i dziekanów.	Zespół
6.	Dostarczenie dyrektorowi biblioteki pisemnej informacji o cenie i warunkach licencji oraz opinii o zawartości bazy i jej oczekiwanej użyteczności, w tym ewentualnych rekomendacji od przedstawicieli społeczności uczelni.	Zespół
7.	Konsultacja zakupu z Prorektorem ds. Badań i Kadry Akademickiej.	Dyrektor biblioteki
8.	Decyzja o zakupie bazy.	Prorektor ds. Badań i Kadry Akademickiej
9.	Procedowanie zakupu – dalsze negocjacje ceny i warunków licencji, rejestracja umowy, skierowanie jej do działu prawnego, wymiana podpisanych umów. Jeśli zakup jest dofinansowany ze środków spoza budżetu biblioteki, kontakt i współpraca z dysponentem środków.	Zespół + inni bibliotekarze odpowiedzialni za zakup baz danych
10.	Wyznaczenie bibliotekarza odpowiedzialnego za bieżący kontakt z wydawcą (pomoc techniczna) i z użytkownikami.	Kierownik Oddziału Informacji Naukowej
11.	Monitorowanie jakości dostępu oraz wsparcie użytkowników. Jeśli zakup jest współfinansowany ze środków spoza budżetu biblioteki, kontakt i współpraca z dysponentem środków w zakresie dogodnego dostępu do bazy.	Wyznaczony bibliotekarz („opiekun bazy”)

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 3 zaprezentowano propozycję procedury zakupu danych do projektu, która wykorzystuje formularz zakupu danych do projektu (zwany dalej „wnioskiem ds. danych”) oraz formularz opinii na temat danych do projektu. Jak dotąd Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego nigdy nie była zaangażowana w tego typu działania, najbliższy tego odpowiednik stanowiła pomoc przy pozyskiwaniu danych (mikrodanych) z Eurostatu [2; 3].

Tabela 3. Proces decyzyjny przy zakupie danych do projektu

Lp.	Czynność	Odpowiedzialny
1.	Wypełnienie zgłoszenia zapotrzebowania na dane do badań. Formularz musi określać źródło danych (dostawcę) oraz ich charakterystykę. Należy jasno wskazać projekt/grant, do którego potrzebne są dane, skład osobowy oraz informacje o dostępnych środkach finansowych. Należy określić, na ile dane będą dostępne dla osób spoza zespołu badawczego (jeśli wnioskodawca nie wie, należy to zaznaczyć).	Osoba zainteresowana zakupem bazy danych (kierownik projektu, dysponent grantu) – wnioskodawca
2.	Wysłanie formularza na adres mailowy zespołu ds. zarządzania kolekcją zbiorów elektronicznych.	Osoba zainteresowana zakupem bazy danych (kierownik projektu, dysponent grantu) – wnioskodawca
3.	Niezwłoczne nawiązanie kontaktu z wnioskodawcą w celu weryfikacji zapotrzebowania na dane i wyjaśnienie ewentualnych wątpliwości.	Zespół
4.	Ustalenie z wnioskodawcą, czy korespondencję z dostawcą danych będzie prowadził zespół czy wnioskodawca. Za zgodą przewodniczącego może być to wnioskodawca, jednak cała korespondencja powinna być prowadzona z kopią na adres zespołu.	Zespół + wnioskodawca
5.	Nawiązanie kontaktu z dostawcą danych. Zgromadzenie informacji o cenie i warunkach dostępu.	Zespół/wnioskodawca
6.	Przygotowanie opinii o zasadności zakupu danych po konsultacji z wnioskodawcą. Jeśli charakter danych tego wymaga, zespół komunikuje się z pracownikami Centrum Informatyki.	Zespół
7.	Dostarczenie dyrektorowi biblioteki pisemnej informacji o cenie i warunkach zakupu danych oraz opinii o możliwości ich wykorzystania przez osoby inne niż wnioskodawca i jego współpracownicy. Wnioskodawca otrzymuje kopię opinii, ma prawo wyrazić odrębne zdanie dyrektorowi biblioteki, w obecności co najmniej jednego z członków zespołu.	Zespół
8.	Konsultacja zakupu danych z Prorektorem ds. Badań i Kadry Akademickiej.	Dyrektor biblioteki
9.	Decyzja o zakupie danych.	Prorektor ds. Badań i Kadry Akademickiej
10.	Procedowanie zakupu – dalsze negocjacje ceny i warunków licencji, rejestracja umowy, skierowanie jej do działu prawnego, wymiana podpisanych umów. Jeśli licencja na to zezwala, kontakt i współpraca z wnioskodawcą w zakresie dostępu do danych przez członków wspólnoty uczelni innych niż wnioskodawca i jego współpracownicy.	Zespół + inni bibliotekarze odpowiedzialni za zakup baz danych

Źródło: opracowanie własne.

Na uczelni powinien istnieć centralny ośrodek wiedzy o wszystkich kupowanych bazach i pakietach danych, służących celom badawczym lub dydaktycznym. Dzięki temu uniknie się powielania informacji, które są już dostępne w innych subskrybowanych

źródłach. Centralizacja pozwoli również gromadzić wiedzę o potrzebach badawczych pracowników wydziałów w zakresie danych badawczych.

Ważnym krokiem w kierunku usprawnienia tego aspektu zakupu zasobów elektronicznych było wydzielenie w budżecie funduszu rezerwowego przeznaczonego na dopłaty do zakupu baz danych i danych badawczych. Możliwość skorzystania z takich środków powinna być dla grantobiorców dodatkową zachętą, aby w procesie kontaktu ze sprzedawcą danych współpracować z biblioteką.

Kolejną kwestię stanowi procedura odnowienia subskrypcji baz danych. W tabeli 4 zaprezentowano projekt procedury kolejnego zakupu licencji na bazę danych. Ze względu na fakt, iż mowa jest o zasobach już posiadanych, pominięto etap wnioskowania o zakup oraz dodano analizę statystyk wykorzystania bazy w poprzednim okresie. Kluczowy jest jednak aspekt opiniowania w oparciu o sugestie pracowników uczelni. Należy więc mieć na uwadze, że statystyki wykorzystania nie mogą być jedynym czynnikiem decyzji o zakupie lub odnowieniu licencji. O ile niskie statystyki (lub w skrajnych przypadkach zerowe) są argumentem do rezygnacji z subskrypcji, wysokie wskaźniki wykorzystania nie powinny być najważniejszym kryterium przedłużenia licencji. Nie zawsze można bowiem do oceny zastosować wiarygodne mierniki ilościowe. W przypadku zarządzania kolekcją zbiorów elektronicznych konieczna jest wielowymiarowa ocena oczekiwanej użyteczności zasobów. Czy bazą danych interesują się badacze? Czy wykorzystuje się ją w dydaktyce? Ważne jest również stanowisko studentów. Bibliotekarze mają na ten temat często dużą wiedzę. Dotyczy to zarówno statystyk wykorzystania, jak też tego, czy czytelnicy zwracają się o pomoc przy korzystaniu z bazy lub pobieraniu danych.

W tej procedurze kluczową rolę odgrywa formularz opiniowania bazy danych/danych do badań (zwany dalej „opinią”). Choć opinia jest przygotowywana przez zespół, to należy zakładać, iż jego członkowie dołożą starań, aby zebrać informacje od pracowników uczelni. Szczególnie wartościowe jest więc budowanie sieci kontaktów, które pozwolą poznać potrzeby użytkowników.

Tabela 4. Procedura odnowienia subskrypcji bazy danych

Lp.	Czynność	Odpowiedzialny
1.	Analiza statystyk wykorzystania bazy w poprzednim okresie rozliczeniowym.	Zespół
2.	Kontakt z wydawcą w celu pozyskania aktualnej ceny i warunków licencji. Rozeznanie opcji rozszerzenia dostępu o dodatkowe kolekcje lub usługi i możliwości uzyskania na nie dostępu testowego.	Zespół
3.	Przeprowadzenie dostępu testowego nowych kolekcji lub usług – promocja bazy, pomoc użytkownikom, odebranie od wydawcy statystyk i ich analiza.	Zespół + wyznaczony bibliotekarz („opiekun bazy”)
4.	Przygotowanie opinii o bazie. Zespół może skonsultować się także z pracownikami uczelni, w tym prosić o opinie kierowników katedr i dziekanów.	Zespół
5.	Dostarczenie dyrektorowi biblioteki pisemnej informacji o cenie i warunkach licencji oraz opinii o zawartości bazy i jej oczekiwanej użyteczności.	Zespół

Lp.	Czynność	Odpowiedzialny
6.	Konsultacja zakupu z Prorektorem ds. Badań i Kadry Akademickiej.	Dyrektor biblioteki
7.	Decyzja o kontynuacji subskrybowania bazy danych.	Prorektor ds. Badań i Kadry Akademickiej
8.	Procedowanie przedłużenia dostępu – ewentualne negocjacje ceny i warunków licencji, jeśli są przesłanki wskazujące na możliwość poprawienia warunków. Jeżeli zakup jest dofinansowany ze środków spoza budżetu biblioteki, kontakt i współpraca z dysponentem środków.	Zespół + inni bibliotekarze odpowiedzialni za zakup baz danych
9.	Wyznaczenie bibliotekarza (domyślnie pozostaje nim dotychczasowy opiekun bazy) odpowiedzialnego za bieżący kontakt z wydawcą (pomoc techniczna) i z użytkownikami.	Kierownik Oddziału Informacji Naukowej
10.	Monitorowanie jakości dostępu oraz wsparcie użytkowników. Jeśli zakup jest dofinansowany ze środków spoza budżetu biblioteki, kontakt i współpraca z dysponentem środków w zakresie dogodnego dostępu do bazy.	Wyznaczony bibliotekarz („opiekun bazy”)

Źródło: opracowanie własne.

Istotna jest również procedura rezygnacji z subskrybowanej bazy danych. W tabeli 5 przedstawiono czynności, które są realizowane w przypadku rezygnacji z dalszej subskrypcji (decyzja podjęta w oparciu o statystyki wykorzystania oraz sugestie pracowników). Warto w tym miejscu nadmienić, iż pewną rolę w procesie zarządzania zbiorami pełni Rada Biblioteczna. Zarządzeniem nr 93/2020 z dnia 1 lipca 2020 r. [16] Rektor Uniwersytetu Ekonomicznego wprowadził *Regulamin Rady Bibliotecznej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*. Rada Biblioteczna jest organem opiniodawczym Rektora UEW oraz wspomaga dyrektora w wykonywaniu jego zadań w odniesieniu do systemu biblioteczno-informacyjnego. Zgodnie z regulaminem, do jej kompetencji należy między innymi „współpraca z dyrektorem Biblioteki Głównej przy określaniu zasad gromadzenia, przechowywania i udostępniania zbiorów bibliotecznych” [15]. Ścisłe włączenie w proces decyzyjny członków Rady Bibliotecznej daje pewność, iż przedstawiciele wszystkich grup wspólnoty uczelni mają możliwość wypowiedzenia się w kwestii rezygnacji z licencji. Zasięgnięcie opinii członków nie musi być związane ze zwoływaniem jej posiedzenia. Mogłoby to być trudne, także ze względu na konieczność pilnego podjęcia decyzji. Z tego też względu proponuje się, aby taką informację przewodniczący Rady Bibliotecznej zasięgał drogą elektroniczną, na wniosek dyrektora biblioteki, który przekazuje członkom opinię zespołu w tej sprawie.

Tabela 5. Procedura rezygnacji z subskrypcji bazy danych

Lp.	Czynność	Odpowiedzialny
1.	Analiza statystyk wykorzystania bazy w poprzednim okresie rozliczeniowym.	Zespół
2.	Kontakt z wydawcą w celu pozyskania aktualnej ceny i warunków licencji. Rozeznanie możliwości rozszerzenia dostępu o dodatkowe kolekcje lub usługi.	Zespół

Lp.	Czynność	Odpowiedzialny
3.	Ewentualne przeprowadzenie dostępu testowego nowych kolekcji lub usług – promocja bazy, pomoc użytkownikom, odebranie od wydawcy statystyk i ich analiza.	Zespół + wyznaczony bibliotekarz („opiekun bazy”)
4.	Przygotowanie opinii o bazie. Zespół może skonsultować się także z pracownikami uczelni, w tym prosić o opinie kierowników katedr i dziekanów.	Zespół
5.	Dostarczenie dyrektorowi biblioteki pisemnej informacji o cenie i warunkach licencji oraz opinii o zawartości bazy i jej oczekiwanej użyteczności.	Zespół
6.	Przedstawienie opinii zespołu oraz zasięgnięcie opinii o rezygnacji z subskrypcji na forum Rady Bibliotecznej.	Dyrektor biblioteki
7.	Zaopiniowanie rezygnacji z subskrypcji.	Rada Biblioteczna
8.	Konsultacja rezygnacji z subskrypcji z Prorektorem ds. Badań i Kadry Akademickiej.	Dyrektor biblioteki
9.	Decyzja o rezygnacji z subskrybowania bazy danych.	Prorektor ds. Badań i Kadry Akademickiej
10.	Dopilnowanie usunięcia ze strony biblioteki materiałów informacyjnych dotyczących bazy.	Wyznaczony bibliotekarz („opiekun bazy”)

Źródło: opracowanie własne.

Poniżej wymieniono zalety proponowanych w artykule rozwiązań. Przy opisywaniu procesów decyzyjnych i procedur ograniczono się do formuły „zakupów zbiorów elektronicznych”, obejmując tym sformułowaniem wszystkie ewentualności (zakup baz danych, danych do projektów, odnowienie oraz rezygnację z licencji). Oczekiwane korzyści z wdrożenia proponowanych zmian to zatem:

- stworzenie centralnego ośrodka kompetencyjnego dla potrzeb zakupów e-zasobów;
- wykorzystanie możliwości biblioteki dla podnoszenia potencjału nauki i dydaktyki przez zakup kierowany popytem;
- uniknięcie braku efektywności finansowej, wynikającej z niewystarczających informacji lub doświadczeń pracowników wydziałów w negocjacji zakupów baz;
- uniknięcie ryzyka dublowania się materiałów dostępnych w innych posiadanych bazach;
- wymiana wiedzy i dobrych praktyk między członkami zespołu, a pracownikami wydziałów.

Podsumowując, zaprezentowane w artykule rozwiązania i wnioski są efektem pracy nad projektem dotyczącym modernizacji polityki gromadzenia zbiorów elektronicznych na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu. Przedstawione postulaty spotkały się z aprobatą kierownictwa Pionu Badań i Kadry Akademickiej. Świadectwem tego może być fakt, że wydzielenie funduszu na dopłaty do zakupu baz danych i danych badawczych finansowanych z grantów, zostało wprowadzone już w trakcie przygotowania artykułu. Dzięki temu kwestia ta zniknęła z listy problemów i stała się dowodem na to, że kierunek projektowanych zmian jest słuszny. Choć jest to studium przypadku jednej biblioteki, to, zdaniem

autora, dobrze oddaje pewne ogólne realia funkcjonowania tego typu specjalistycznych instytucji. Co ważne, prezentowane tu postulaty nie wynikają z konieczności „gaszenia pożaru”. Przedstawiając obecnie funkcjonujący proces decyzyjny podkreślono, iż spełnia on swoją rolę. Jednocześnie należy zaznaczyć, że obecny system pozostawia pewien niedosyt, który odczuwa się w czasie bezpośrednich kontaktów z pracownikami katedr. I tak dla wielu młodych naukowców poczucie, że wszystkie decyzje finansowe odbywają się ponad nimi, jest demotywujące. Podobne doświadczenia mogą mieć pracownicy innych bibliotek naukowych.

Można mieć nadzieję, że zaprezentowane w artykule spostrzeżenia dotyczące modernizacji polityki i procedur gromadzenia zbiorów elektronicznych będą interesującym źródłem przemyśleń dla osób odpowiedzialnych za tę tematykę w innych bibliotekach. Proponowana tu centralizacja i tworzenie ośrodków kompetencyjnych może również być pozytywnie odbierane przez ciała zarządzające uczelniami wyższymi. Warto więc podejmować kroki, które zwiększą zarówno znaczenie, jak i dobry wizerunek biblioteki w środowisku uczelni. Wychodzenie naprzeciw potrzebom kadry badawczej i dydaktycznej, także w kwestii polityki gromadzenia zbiorów i związanych z nią procedur, jest jednym z takich działań.

Bibliografia

1. Biblioteka Główna UEW. *Bazy danych licencjonowane* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.bg.ue.wroc.pl/zasoby/15062/bazy_danych_licencjonowane.html. Stan z dnia 02.05.2021.
2. Biblioteka Główna UEW. *Mikrodane* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.bg.ue.wroc.pl/uslugi/18771/mikrodane_eurostatu.html. Stan z dnia 02.05.2021.
3. Eurostat. *Microdata* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/overview>. Stan z dnia 02.05.2021.
4. FOSTER. *What is Open Science? Introduction* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.fosteropenscience.eu/node/1420>. Stan z dnia 02.05.2021.
5. GAĞULSKA Bernadetta. Gromadzenie kolekcji czasopism w bibliotece akademickiej – współczesne wyzwania. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Studia o Książce i Informatyce*. 2018, nr 37, s. 135-147. ISSN 2300-7729.
6. HUDZIK Krystyna. Paradygmaty gromadzenia zbiorów w czasach transformacji cyfrowej – między informacją a pamięcią. *Przegląd Biblioteczny*. 2019, nr 4, s. 465-482. ISSN 0033-202X.
7. KWAME Filson Christopher. Comparative study of collection management practices of academic libraries. *Library Management*. 2018, nr 1/2, s. 66-77. ISSN 0143-5124.
8. MUSHTAQ Muzamil, TAUSIF Ariba. Collection management of electronic resources in engineering college libraries of Aligarh, India: a study. *Collection and Curation*. 2020, nr 3, s. 89-96. ISSN 2514-9326.
9. Otwarta Nauka. *O Serwisie* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://otwartanauka.pl/o-serwisie>. Stan z dnia 02.05.2021.
10. Otwarta Nauka. *Plan S* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://otwartanauka.pl/plan-s>. Stan z dnia 02.05.2021.
11. POTOCKA Alicja, KOWALCZYK Agnieszka. Gromadzenie i zarządzanie zbiorami w bibliotece akademickiej. Z doświadczeń Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum*. 2019, nr 2, s. 31-41. ISSN 0860-7435.

12. *Regulamin Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://drive.google.com/file/d/1R7WKbeFHZZx9nxQw9glTcjismxsf739N/view>. Stan z dnia 02.05.2021.
13. SADOWSKA Jadwiga. Misja współczesnej biblioteki. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Zarządzanie biblioteką*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019, s. 19-31. ISBN 978-83-65741-26-4.
14. WOJCIECHOWSKA Maja, CYRKLAFF-GORCZYCA Magdalena (red.). *Mobilnie, interaktywnie, kompetentnie. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2019. ISBN 978-83-65741-42-4.
15. *Załącznik do ZR 93/2020 – Regulamin Rady Bibliotecznej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/zarzadzenia_pisma_okolne_rektora_2020/zal_do_zr_93_2020_regulamin_rady_bibliotecznej.pdf. Stan z dnia 02.05.2021.
16. *Zarządzenie nr 93/2020 Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 1 lipca 2020 r. w sprawie wprowadzenia Regulaminu Rady Bibliotecznej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/zarzadzenia_pisma_okolne_rektora_2020/zr_93_2020.pdf. Stan z dnia 02.05.2021.

Justyna Stępień

Instytut Solidarności i Męstwa im. Witolda Pileckiego
j.stepien@instytutpileckiego.pl

Facebook, Instagram, a może blog? Gdzie promują się biblioteki?

Słowa kluczowe: marketing biblioteczny, promocja, media społecznościowe

Abstrakt: W artykule zasygnalizowano zagadnienie wykorzystywania mediów społecznościowych przez biblioteki różnych typów w celu promocji ich usług. Zwrócono uwagę, iż narzędzia elektroniczne mogą wpływać na lepszą komunikację z potencjalnymi użytkownikami, pod warunkiem jednak, że zostaną odpowiednio zastosowane. Szerokie możliwości, które dają media społecznościowe, mogą być zatem przydatne w trakcie działań marketingowych bibliotek. W związku z tym bibliotekarze powinni nabierać kompetencji w zakresie ich użytkowania i obsługi.

Keywords: library marketing, promotion, social media

Abstract: The article highlights the issue of the use of social media by different types of libraries in order to promote their services. It was pointed out that electronic tools may contribute to better communication with potential users, however they must be properly used. The wide possibilities offered by social media can also be useful in the course of marketing activities of libraries. Therefore, librarians should acquire competence in the use and operation of social media.

W ostatnich latach biblioteki w Polsce uległy ogromnym przeobrażeniom, które związane są zarówno z infrastrukturą i księgozbiorem, jak i pełnionymi w społeczeństwie funkcjami. Wyremontowano lub zmodernizowano budynki, zadbano o ich odpowiednie przygotowanie dla osób niepełnosprawnych. Dokonano komputeryzacji, która wpłynęła na jakość świadczonych usług – chociażby dzięki dostępowi do katalogów elektronicznych i możliwości zamawiania książek *online* z dowolnego miejsca na świecie. To wszystko widoczne jest gołym okiem nawet dla osób, które sporadycznie korzystają z tych instytucji. Wraz z wymienionymi zmianami dokonała się również zmiana w komunikacji i kreacji wizerunku bibliotek. Instytucje te „poszły z duchem czasu” – pojawiły się profesjonalne strony internetowe, a także profile w mediach społecznościowych. I właśnie o nich traktować będzie niniejszy artykuł.

Pojęcie marketingu

Na początku należy odpowiedzieć na pytanie: „czym jest marketing?” Według Philipa Kotlera jest to „zyskowne zaspokajanie potrzeb odbiorców, a szerzej [...] sposób działania firmy na rynku, który polega na identyfikowaniu (ustalaniu, określaniu) i kształtowaniu potrzeb odbiorców, określaniu, które z nich firma może najlepiej zaspokoić, zaprojektowaniu odpowiednich produktów i usług oraz mobilizowaniu każdego pracownika, by działał na rzecz zaspokojenia tych potrzeb” [22, s. 10]. Amerykańskie Stowarzyszenie Marketingu przygotowało inną definicję, która brzmi: „marketing to proces planowania i realizacji koncepcji, ceny, promocji i dystrybucji dóbr, usług i idei w celu doprowadzenia do wymiany, która daje satysfakcję jednostce i realizuje cele organizacji” [22, s. 11]. Przytoczone definicje wskazują, że w marketingu chodzi o przygotowanie produktów, które będą zaspokajać potrzeby jednostek i przynosić korzyści instytucji. Opis ten jest zbieżny z tym, jak funkcjonują biblioteki. Poza podstawową działalnością, jaką jest wypożyczanie książek, placówki te przygotowują szereg działań społeczno-kulturalnych i animacyjnych, które mają na celu przyciągnięcie publiczności i promocję czytelnictwa. Bibliotekarze i marketingowcy mają zatem ten sam cel – chcą zachęcić nowych odbiorców oraz zatrzymać na dłużej tych, którzy już teraz korzystają z oferty instytucji.

Marketing można podzielić na ten tradycyjny (*offline*) i internetowy (*online*). W przypadku bibliotek powinny się one uzupełniać. Tak też najczęściej się dzieje – bibliotekarze drukują plakaty i ulotki, informują zaprzyjaźnione grono czytelników o nowej ofercie lub proszą o pomoc w promocji imprezy bibliotecznej lokalne media. Równoległe trwają działania w sieci – tworzone jest wydarzenie na Facebooku czy wysyłany newsletter. Dlaczego warto działać dwutorowo? Ponieważ biblioteczna publiczność często jest bardzo zróżnicowana, jak i same wydarzenia organizowane w tychże instytucjach. Do niektórych grup można dotrzeć za pomocą ulotek, do innych – przekazując informacje za pomocą strony internetowej [15].

Ze względu na szybki rozwój mediów społecznościowych określenie „marketing internetowy” zostało wyparte przez określenie „marketing społecznościowy” [2, s. 97]. Powstała również koncepcja marketingu 360°, która polega na „kumulacji przekazów w rozmaitych źródłach i skutecznym dotarciu do audytorium. W tym celu tak dobiera się narzędzia, aby przekaz niemalże otaczał potencjalnego nabywcę” [2, s. 98]. Potwierdza to przytoczone wcześniej stwierdzenie o wielotorowym działaniu promocyjnym, które stosują biblioteki.

Mimo iż początkowo koncepcje marketingowe dotyczyły głównie przedsiębiorstw – ze względu na nastawienie na zyski materialne – potem została w nich uwzględniona także specyfika innych instytucji. Dziś żadna działalność – niezależnie czy jest to firma, dom kultury czy stowarzyszenie – nie przetrwa bez promocji swoich działań. Biblioteki jako instytucje niedochodowe również muszą stosować narzędzia marketingowe. Po pierwsze, w celu zdobycia odbiorców swoich działań, po drugie, by uzyskać „aprobatę i uznanie swoich użytkowników oraz decydentów, dzięki czemu łatwiej będzie bibliotekom uzyskać środki finansowe niezbędne dla ich dalszego funkcjonowania oraz poszerzenia działalności i doskonalenia swych usług” [13, s. 9].

Jakie media społecznościowe wykorzystują biblioteki do promocji swoich działań? W jaki sposób z nich korzystają? W dalszej części artykułu zostaną przedstawione przykłady z różnych bibliotek, które obrazują, w jaki sposób można „przyciągnąć” użytkownika do książki, wykorzystując do tego Internet.

Strony internetowe

Choć niektóre organizacje decydują się na prowadzenie profilu na Facebooku, który niekiedy zastępuje im tradycyjną stronę internetową, to strony www ciągle jeszcze stanowią podstawowe źródło informacji o działalności firm i instytucji, także bibliotek. Umieszczone są na nich m.in. dane teleadresowe, informacje na temat godzin otwarcia, wykazy filii i punktów bibliotecznych. Dla wielu bibliotek jest to także podstawowe miejsce promocji swojej działalności. Na stronach internetowych publikuje się relacje z wydarzeń, zaproszenia na imprezy, spotkania i prelekcje, a także konkursy czy recenzje. Są tu też informacje na temat bibliotecznych usług – np. katalogu *online*, dostępu do ebooków czy działania wrzutni. To pierwsza strona, którą odwiedzą poszukujący informacji czytelnicy.

Według Raportu Biblioteki Narodowej z 2018 r. strony internetowe są „podstawową formą zdalnego komunikowania się bibliotek z użytkownikami” [6, s. 3]. Trzy lata temu 80,9% bibliotek posiadało własne strony internetowe. Równocześnie tylko 39,5% placówek miało profile w mediach społecznościowych [6].

Media społecznościowe

Jak pokazują badania, w 2017 r. przeciętny użytkownik Internetu poświęcał 30% swojego czasu w sieci na korzystanie z mediów społecznościowych [2, s. 82]. Czym właściwie są te media? Terminem tym określa się „narzędzia wykorzystujące zarówno przekaz internetowy, jak i technologie mobilne służące do tworzenia treści w postaci tekstu, zdjęć, nagrań audio i wideo oraz dzielenia się nimi wśród określonego grona użytkowników” [2, s. 84]. Charakteryzuje je duży zasięg i darmowy dostęp. Ponadto można w nich w łatwy sposób opublikować informację i szybko zyskać reakcję odbiorcy w postaci komentarza czy polubienia wpisu. Tak więc charakteryzują się one dwukierunkową komunikacją. W przeciwieństwie do mediów tradycyjnych (televizji czy prasy) mogą z nich aktywnie korzystać wszyscy, każdy ma bowiem możliwość tworzenia własnych treści i dostępu do informacji stworzonych przez innych internautów. Wśród mediów międzynarodowych wyróżnia się m.in. Facebooka, Twittera, Instagram czy YouTube [2, s. 93].

Ze względu na swoje atrybuty media społecznościowe zyskują zainteresowanie bibliotek. „Media społecznościowe to nie tylko promocja placówki, ale także możliwość szybkiego kontaktu z użytkownikiem, poznania jego opinii, oczekiwań, to szansa na pozyskiwanie nowych czytelników” [5, s. 1]. Profile w mediach dają bibliotekom możliwość zbudowania wokół siebie społeczności – choć nieco innej niż ta przychodząca na co dzień do placówki. Pozwalają na informowanie o działaniach biblioteki, udostępnianie zasobów i zapraszanie na wydarzenia. To także okazja do pokazania, że biblioteki są nowoczesnymi i otwartymi na nowości – w tym na działania *online* – instytucjami [5, s. 1].

O tym, że media społecznościowe w działalności bibliotek stają się coraz ważniejsze, świadczy chociażby fakt, że w 2017 r. zorganizowano ranking bibliotek w *social mediach*. Z badania wynikało, że najczęściej biblioteki publiczne decydują się na założenie swoich profili na portalu Facebook, zaś najwięcej polubień – w 2017 r. – zebrała Biblioteka Narodowa. W badaniu wzięto pod uwagę także profile na Twitterze i Instagramie [16]. W dalszej części artykułu skrótowo zaprezentowano wybrane przykłady działań bibliotek w mediach społecznościowych.

Blogi biblioteczne, blogi bibliotekarskie

Jednym z mediów społecznościowych są blogi. „Blog jest po prostu rodzajem strony internetowej, utworzonej za pomocą gotowego szablonu i zawierającej wpisy (posty) uszeregowane chronologicznie w kolejności od najnowszego do najstarszego” [14]. Często traktowane są jako zamiennik strony internetowej. Największą popularnością cieszyły się na początku XXI w., potem ich rolę przejęły profesjonalne strony internetowe. Podczas pandemii niektóre biblioteki zdecydowały się na założenie blogów, które miały za zadanie uzupełniać treści publikowane na oficjalnej stronie. Jak twierdzi Agnieszka Koszowska, blogi mają trzy cechy – są aktualne, zwięzłe i mają osobisty charakter. Stworzenie bloga jest łatwe, tak samo jak publikowanie na nim treści. Są one również mniej formalne niż strony internetowe instytucji [14].

Blogi, mimo że mniej popularne od stron bibliotecznych, mogą być ciekawym narzędziem promocji. „Blogi biblioteczne mogą pełnić funkcję darmowego i prostego w obsłudze narzędzia umożliwiającego zarówno promocję zbiorów biblioteki, jak i samej biblioteki jako instytucji obecnej w przestrzeni publicznej. Grupa ludzi publikujących informacje o zbiorach biblioteki i jej działalności wskazuje na ludzkie oblicze instytucji, za którą kryją się konkretne osoby” [21].

Swoje blogi posiada Biblioteka Narodowa (BN) [3]. Jest ich sześć i prowadzone są z różną regularnością przez różne działy instytucji. Blog *Dobre zachowanie* jest blogiem konserwatorskim BN. Można znaleźć tu informacje na temat konserwacji zbiorów i tematów pokrewnych. Polonie (bibliotece cyfrowej BN) poświęcono dwa blogi – na jednym publikowane są informacje na temat digitalizacji, na drugim – artykuły dotyczące zbiorów, ciekawostki i analizy. Z kolei Biuro Finansowo-Księgowe prowadzi bloga *Winien-Czy+Ma*, na którym publikowane są informacje o finansach i rachunkowości instytucji. Nieuaktualniane od kilku lat są blogi *Babin 2.0* oraz *Między_Słowami* (blog Pracowni Deskryptorów BN). Jak widać, blogi prowadzone przez Bibliotekę Narodową posiadają dość wąskie specjalizacje, co może być również pewnego rodzaju cechą charakterystyczną tego typu stron prowadzonych przez biblioteki [27, s. 13].

Blog może stanowić swego rodzaju wzmocnienie w obszarze promocji dla strony głównej biblioteki. Tak działa na przykład blog Biblioteki Jagiellońskiej, na którym artykuły dotyczą między innymi zbiorów biblioteki. Na stronie widnieje informacja, która doskonale podsumowuje działanie tego typu stron: „Staramy się przybliżyć zbiory Jagiellonki oraz funkcjonowanie samej biblioteki z nieco mniej znanej i oczywistej strony” [10].

Blogi często są udostępniane jako podstrona na oficjalnej stronie bibliotecznej. Tak działa między innymi blog pracowników Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach. Bibliotekarze publikują tam wywiady, recenzje i rekomendacje książek. W ten sposób promowane są konkretne pozycje dostępne w bibliotece, skraca się również dystans między czytelnikiem a pracownikami.

Innym przykładem są blogi działające niezależnie od strony biblioteki. Jednym z nich jest blog *Egzemplarz (nie)obowiązkowy*. Prowadzą go pracownicy Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, a także inne instytucje współpracujące z księżnicą [19, s. 10]. Jak sami piszą: „Publikujemy na nim treści o charakterze naukowym i popularnonaukowym, w tym sprawozdania z działalności naukowej biblioteki i zatrudnionych w niej bibliotekarzy, aktualne kierunki badań, relacje z konferencji lub wykładów, informacje o bieżących i planowanych projektach” [17]. Artykuły na blogu przeznaczone są zarówno dla społeczności uniwersyteckiej, jak i innych zainteresowanych działalnością biblioteki osób [19, s. 8].

Facebook

Fanpage na Facebooku to jedno z podstawowych narzędzi marketingowych wielu instytucji i firm. *Fanpage* jest „specyficznym rodzajem strony na portalu społecznościowym Facebook, za pomocą której można promować firmę, markę, produkt, usługę lub osobę. Pozwala na zebranie fanów w jednym miejscu sieci internetowej” [9]. Nie inaczej jest w przypadku bibliotek. „Na oficjalnych stronach na Facebooku zamieszczane są podstawowe informacje o każdej placówce, dane teleadresowe, godziny otwarcia, mapa dojazdu, dodatkowe informacje adresowe, często także krótki opis działalności placówki, jej misji, oferty” [5, s. 2]. Biblioteki publikują na Facebooku informacje na temat planowanych wydarzeń, zdjęcia nowości, fotorelacje z imprez. Coraz częściej można też spotkać krótkie filmiki czy recenzje książek. Posty dotyczą także świąt – np. bibliotekarze przygotowują wystawki z okazji Dnia Matki czy Dnia Ojca i publikują ich zdjęcia na Facebooku.

Promocja działań biblioteki na Facebooku może być realizowana kilkutorowo. Podstawą jest prowadzenie strony fanowskiej – tzw. *fanpage'a*. Oprócz tego możliwe jest założenie grupy dla czytelników i użytkowników biblioteki, gdzie publikuje się najważniejsze informacje i prowadzi dyskusje. W innych grupach – najczęściej lokalnych – można udostępniać informacje na temat działań biblioteki, poszerzając tym samym grono odbiorców i docierając również do tych, którzy niekoniecznie lubią biblioteczny profil na Facebooku lub nie śledzą go regularnie. Biblioteki tworzą też wydarzenia – to wirtualne zaproszenia na organizowane imprezy, akcje, spotkania.

Interesującym działaniem promocyjnym z wykorzystaniem Facebooka (lub platformy YouTube i Facebooka) był #kochanowskichallenge przygotowany przez Bibliotekę Publiczną w Piasecznie. W 2020 r. z okazji 490. rocznicy urodzin Jana Kochanowskiego Przemysław Kowalski, starszy bibliotekarz z Biblioteki Publicznej w Piasecznie i koordynator strefy Multicentrum, wymyślił wyzwanie, w ramach którego należało przeczytać przed kamerą fragment dzieła Jana Kochanowskiego i opublikować film w sieci, opatrując go

odpowiednim hasztagiem. Następnym zadaniem było dokonanie nominacji – zaproszenia do zabawy kolejnych instytucji. W akcji wzięło udział kilkanaście bibliotek i innych organizacji. Dzięki temu piaseczyńska księżnica nie tylko przypominała o dziełach Jana Kochanowskiego, lecz także wypromowała swoje działanie daleko poza lokalną społeczność.

Warto zwrócić też uwagę na serię filmów Biblioteki w Legionowie, które opublikowano na Facebooku w ramach Tygodnia Bibliotek. Bibliotekarze w zabawny sposób przedstawili niektóre z sytuacji z ich codziennej pracy oraz kontakty z czytelnikami. Filmy pokazały, że biblioteki to miejsca, w których pracują kreatywni ludzie z dystansem do siebie. Dodatkowo wypromowały bibliotekę i jej zbiory – na przykład kolekcję dziecięcych audiobooków.

Swoje działania, w formie filmów publikowanych na Facebooku, promuje też Biblioteka Publiczna w Bogatyni. Bibliotekarki opowiedziały m.in. o zasadach działania biblioteki w czasie pandemii i zaprosiły do wypożyczania książek. Natomiast Miejska Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Górniczej publikuje kilka serii wideo. Interesujący jest m.in. cykl filmów pod tytułem *Bibliotekarze polecają*, w którym pracownicy opowiadają o książkach, po które warto ich zdaniem sięgnąć. Są też filmy *Dozwolone od lat 18* z fragmentami książek czytanych przez pracowników biblioteki oraz *Biblioteka inspiruje* z instruktorami dla majsterkowiczów. Oprócz tego MBP w Dąbrowie Górniczej wykorzystuje do filmów maskotkę, która w formie teatryku opowiada o książkach dla najmłodszych. Oczywiście pojawia się na filmach skierowanych do dzieci. Dzięki temu treści dla młodszych odbiorców są atrakcyjne i nieszablone.

Instagram

Instagram jest serwisem, na którym umieszczane są zdjęcia i krótkie filmiki, mające charakterystyczny kwadratowy kształt. Instytucje, które korzystają z tego narzędzia, chcą promować swoją działalność za pomocą obrazu [11]. W 2014 r. z Instagrama korzystały dwa miliony polskich użytkowników. W znacznie mierze są to kobiety i młodzi ludzie (w 2014 r. użytkownicy do 35. roku życia stanowili prawie 80% społeczności), warto więc publikować na swoim instagramowym profilu treści, które będą interesujące dla tej grupy odbiorców [1]. „Jest to bardzo popularne medium przede wszystkim dlatego, że posługuje się głównie obrazami. Przekaz wizualny jest łatwiejszy w odbiorze niż tekst i bardziej przemawia do współczesnych użytkowników Internetu” [24, s. 2].

Jak promować biblioteczne działania na Instagramie? Zdaniem Krzysztofa Bieganowskiego „z punktu widzenia promocji czytelnictwa i kontaktu z osobami już czytającymi, promowania usług bibliotecznych oraz aktywnego uczestnictwa w wirtualnym, acz społecznościowym świecie swoich czytelników, Instagram staje się coraz ważniejszym narzędziem i daje potężne możliwości dotarcia do odbiorców naszej instytucji. I co ważne, trafiamy zwłaszcza do osób młodych, które często przejawiają niskie zainteresowanie treściami książkowymi w tzw. mediach tradycyjnych” [4]. Jakie zdjęcia dodawać zatem na Instagrama? „Dobrze sprawdzają się fotografie, które od kuchni ukazują życie firmy lub instytucji. To również inspirujące zdjęcia produktów, w przypadku biblioteki, np. książek, ciekawe ujęcia wnętrza lub otoczenia” [11]. W ten sposób promuje się na przykład Biblioteka Elbląska.

Na profilu pojawiają się żartobliwe obrazki pokazujące codzienną pracę bibliotekarzy, którzy w niebanalny sposób prezentują zbiory i pomieszczenia biblioteczne. Głównie jednak biblioteki w Polsce promują na Instagramie książki, prezentując ich okładki. Wyróżniających się profili ciągle jest jeszcze niewiele.

Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Ochota m.st. Warszawy w ciekawy sposób (za pomocą Instagrama) złożyła życzenia wielkanocne swoim czytelnikom. Stworzono kolaż z fotografii bibliotekarzy, którzy trzymali kartki z życzeniami. Interesujący jest także profil Biblioteki w Solcu Kujawskim, która na Instagramie publikuje zdjęcia z codziennej pracy bibliotekarzy. W zabawny sposób pokazywany jest zespół pracowników, a zdjęcia nie są sztampowe i nudne. Fotografie często nawiązują do świąt lub wydarzeń, promują literaturę i odwołują się do aktualnej sytuacji na rynku kultury – na przykład pracownicy instytucji odtworzyli okładkę książki *Mój książkę* czy zrobili fotomontaż zdjęcia promującego grę *Cyberpunk 77*.

Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie na Instagramie prezentuje nie tylko zbiory, lecz także nawiązuje do specyficznych okazji, które związane są z branżą, w której działa. I tak można dowiedzieć się np., że 23 czerwca obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Kobiet w Inżynierii. Na profilu pojawia się też wiele informacji związanych z działaniem biblioteki. Przeplatają się one ze zdjęciami budynku i książek.

Instagram to nie tylko jednak zdjęcia na profilu. Warto też zadbać o InstaStory, czyli relacje, które będą kolejnym kanałem promocji. Krótkie filmiki mogą stać się źródłem dodatkowej informacji i promocji bibliotecznej działalności. Dobrym pomysłem jest korzystanie z hasztagu, który kojarzyć się będzie z daną placówką, a także ułatwi czytelnikom i użytkownikom oznaczanie zdjęć wykonanych w tym miejscu.

YouTube

YouTube to serwis, na którym udostępniane są filmy. Co miesiąc stronę YouTube.com odwiedza ponad dwa miliardy użytkowników. Większość to osoby w wieku od 18 do 34 lat [8]. Instytucje, firmy, marki wykorzystują ten potencjał, tworząc własne materiały i publikując je na YouTube. Na profilach bibliotecznych w YouTube najczęściej można znaleźć relacje z wydarzeń, recenzje bibliotekarzy, rekomendacje książek oraz transmisje *online* ze spotkań autorskich i akcji czytelniczych. Tak działa na przykład Miejska Biblioteka Publiczna w Żorach. Z kolei Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (BUW) publikuje filmy, które mają wprowadzić użytkowników w działalność biblioteki. Są więc spacer po BUW, a także informacje dotyczące pracowników i tego, z jakimi problemami można się do nich zgłosić. Nagrano również filmy instruktażowe, dotyczące np. korzystania z selfczeków. Ich duża oglądalność może sugerować, że tego typu treści są wyszukiwane i potrzebne. Co ważne – biblioteka pamięta o tym, aby treści były przygotowane zarówno w języku polskim, jak i angielskim. Oprócz tego na profilu Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie pojawiają się krótkie materiały naukowe i popularnonaukowe. Kolejna biblioteka – Biblioteka Publiczna w Piasecznie na swoim kanale umieszcza relacje z wydarzeń, wywiady, recenzje i nagrania teatryków *kamishibai*. Poza tym znajdziemy tu także krótkie filmiki instruktażowe

dla majsterkowiczów (tak zwane DIY – *do it yourself*), a także piosenki. Bibliotekarze z Piaseczna stworzyli trzy utwory, których treść nawiązuje do ich działalności.

Z kolei Przemyska Biblioteka Publiczna im. I. Krasickiego publikuje zarówno transmisje spotkań z pisarzami, jak i filmy dotyczące swojej działalności oraz oferty kulturalno-animacyjnej. Dzięki tym krótkim materiałom czytelnik może lepiej poznać tę instytucję. Kanał wystartował rok temu, można więc przypuszczać, że ma to związek z pandemią i warunkami, które wymusiły na bibliotecę przeniesienie swojej działalności do świata wirtualnego.

Twitter

Twitter to serwis społecznościowy uruchomiony w 2006 r., na którym tworzone są krótkie wiadomości, następnie publikowane w ramach własnego profilu. *Tweety* mogą mieć maksymalnie 280 znaków (początkowo było ich o połowę mniej). W Polsce z serwisu korzystają głównie politycy. Wśród instytucji jest to mało popularne medium, choć wzbudza coraz większe zainteresowanie bibliotekarzy [20]. „Biblioteki tworzą własne wiadomości oznaczane tagami, do których często dołączają zdjęcia i linki do stron internetowych z pełniejszymi informacjami na dany temat bądź podają dalej *tweety* z obserwowanych przez nie profili innych użytkowników. Tematyka *tweetów* jest rozległa: od informacji o zmianach w organizacji pracy (np. czasowa zmiana godzin otwarcia biblioteki), zaplanowanych konferencjach, spotkaniach, wykładach, konkursach, po polecane lektury, aktualności i ciekawostki związane ze światem książki i edukacji” [5, s. 7].

Popularnym hasztagiem na Twitterze jest #ksiazkanaweekend. Używając go, promują się m.in. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze oraz Miejska Biblioteka Publiczna w Rumii. Co tydzień polecają one książki i zapraszają inne instytucje, użytkowników oraz blogerów do dzielenia się informacjami o ciekawych lekturach. I tak np. Biblioteka Mokotów na Twitterze nawiązuje do obchodzonych świąt, rocznic i wydarzeń historycznych. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego (BUŁ) z kolei promuje swoje działania na Twitterze w formie krótkich wpisów, linków oraz obrazków. W ten sposób informuje o tym, jak skorzystać z placówki, a także przekazuje wiadomości z życia instytucji. Co ważne *tweety* BUŁ pojawiają się regularnie – w przeciwieństwie do wielu innych bibliotecznych profili, które przez wiele miesięcy nie są aktualizowane. Profil Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu również służy informowaniu o obecnym funkcjonowaniu placówki. Z kolei Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. dr. Witolda Beźy w Bydgoszczy na swoim profilu umieszcza informacje na temat bieżących wydarzeń, a także składa za pomocą Twittera życzenia (np. z okazji Dnia Ojca).

Pinterest

Printerest jest mniej popularnym w Polsce medium, które działa podobnie jak wyszukiwarka internetowa. Po wpisaniu określonej frazy można zobaczyć pomysły, inspiracje lub przepisy z danego obszaru. Ten amerykański serwis społecznościowy umożliwia dzielenie się materiałami wizualnymi. Interesujące zdjęcia lub filmy, nazywane „pinami”, można

zapisywać na własnej „tablicy”. To miejsce pozwala na tworzenie galerii i dzielenie się swoimi działaniami w obrazkowej formie, odsyłając użytkowników na przykład do tekstu na stronie internetowej [25]. „Według Gemiusa w naszym kraju jest około 1,5 mln aktywnych użytkowników Pinteresta. Korzystają z niego zarówno prywatne osoby, jak i firmy, organizacje pozarządowe i instytucje kultury – w celach promocyjnych i marketingowych” [7]. „Wykorzystując Pinterest biblioteki tworzą tablice tematyczne, na których mogą popularyzować zbiory [...], ciekawe aranżacje wnętrz i fotografie biblioteki, pokazywać nowości biblioteczne, ale także i książki wyjątkowe, cenne, szczególnie polecane klientom. Tworzą wykazy książek na różne tematy, prezentują strony internetowe wybranych twórców literatury lub zasoby internetowe związane z miejscowością czy najbliższym regionem” [5, s. 11].

Jedną z nielicznych bibliotek, która ma swój profil na Pinterście, jest Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, publikująca informacje na temat zasobów bibliotecznych czy akcji promujących czytelnictwo. Z kolei Miejska Biblioteka Publiczna imienia Księcia Ludwika I w Brzegu na Pinterście posiada wiele folderów z „pinami”, które zapisuje z innych tablic bądź tworzy samodzielnie, udostępniając własne zdjęcia. Dobrym pomysłem, mającym na celu zachęcenie do lektury różnych grup czytelników, jest przygotowywanie katalogów z okładkami książek posegregowanymi tematycznie, np. „książki młodzieżowe” bądź „świąteczne lektury”. Każda okładka może też mieć krótki opis treści.

TikTok

TikTok to platforma umożliwiająca publikowanie krótkich (maksymalnie 60-sekundowych) filmów nagrywanych za pomocą urządzeń mobilnych. Twórcy serwisu twierdzą, że misją TikToka jest inspirowanie kreatywności użytkowników oraz przynoszenie im radości. Jak piszą: „budujemy globalną społeczność, w ramach której można tworzyć i udostępniać oryginalne treści, odkrywać otaczający świat i poznawać ludzi z różnych zakątków Ziemi” [26]. W 2020 r. aplikacja została pobrana 113 milionów razy. Według statystyk na TikToku jako użytkownicy dominują kobiety i młode dziewczęta [12].

Konta na TikToku coraz częściej zakładają też biblioteki, które publikują krótkie, żartobliwe filmiki, prezentując swoją działalność. Miejska i Gminna Biblioteka w Wieluniu i Mediateka Opole pokazują kulisy pracy w bibliotece oraz zachęcają do wypożyczenia książek. Nawiązują też do świąt – np. dnia Gwiazdnych Wojen. Aktywna na TikToku jest również Miejska Biblioteka Publiczna w Mysłowicach – bibliotekarze tworzą filmiki, które mają zachęcić do czytania i pokazują, że książki mogą być czymś przyjemnym. Bawią się perspektywą i nawiązują do aktualnych wydarzeń (np. do Euro 2020). Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Ursus – filia Niedźwiadek – na TikToku w kreatywny sposób prezentuje wystawki książek. Natomiast na koncie Miejskiej Biblioteki Publicznej w Rawie Mazowieckiej można znaleźć dużo tańca. TikTok jest stosunkowo nowym medium społecznościowym, jednak już teraz można zauważyć, że biblioteki zakładają na nim swoje profile i promują działalność, chcąc trafić do nowego, młodszego grona odbiorców.

Pandemia a media społecznościowe

Ogólnoświatowa pandemia koronawirusa COVID-19 wymusiła na bibliotekarzach zmianę podejścia do promocji wydarzeń. Wiele instytucji już przed jej wybuchem sprawnie funkcjonowało w mediach społecznościowych, niektóre jednak musiały szybko nauczyć się działać w sieci. Prawdopodobnie najwięcej wydarzeń działo się na Facebooku – pojawiły się szkolenia *online*, webinary, duże znaczenie zyskały też grupy biblioteczne, gdzie pomagano sobie i wspierano w tej trudnej dla wszystkich sytuacji. Brak możliwości organizowania wydarzeń w tradycyjnej, stacjonarnej formie sprawił, że wszystkie aktywności przeniosły się do świata wirtualnego. Organizacja spotkań *online* i transmisja ich na Facebooku okazała się szansą dla bibliotek. Mogły one prowadzić dalej działania kulturalno-animacyjne, a przy okazji zdobywać nową publiczność, która spędza czas, korzystając z Internetu. Dostęp do spotkań stał się bowiem znacznie szerszy – ulubionego pisarza mogli posłuchać już nie tylko mieszkańcy jednej miejscowości, lecz całej Polski.

Przykładów działań z wykorzystaniem mediów społecznościowych jest wiele. W 2020 r. Biblioteka Publiczna w Piasecznie zorganizowała Festiwal Pięknej Książki w formie *online*. Ze względu na pandemię i reżim sanitarny nie udało się zaprosić wydawców i autorów do Piaseczna, dlatego zeszłoroczna edycja została przeniesiona do Internetu. Bibliotekarze wykorzystali serwis YouTube do promocji literatury – krótkie filmy prezentowały oferty wydawnictw i przybliżyły sylwetki twórców. Zrealizowano też nagrania koncertów i warsztatów. Dzięki tej formie w Festiwalu mogło wziąć udział szersze grono odbiorców – nie tylko lokalnych, ale z całej Polski. Filmy były także linkowane na facebookowym wydarzeniu przygotowanym przez bibliotekę. Osoby, które do niego dołączyły, dostawały powiadomienia o nowych nagraniach, które publikowano regularnie przez kilka dni.

Również Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Pawła II w Opolu częściowo przeniosła swoje działania do sieci. Bibliotekarze nagrywali i zamieszczali filmy z głośnym czytaniem, teatrykiem *kamishibai* oraz zabawami plastycznymi dla najmłodszych czytelników. Zorganizowali też warsztaty w formie wirtualnych spotkań, które wcześniej odbywały się stacjonarnie. Dorośli natomiast mogli skorzystać z oferty filmów, w których aktor Andrzej Czernik czytał książkę Joanny Chmielewskiej. Biblioteka nagrywała także *videobooki* dla dzieci, czyli filmiki łączące ilustrację książek z dźwiękiem audio. W ofercie biblioteki był też Fantastyczny Klub Dyskusyjny prowadzony na Discordzie. Na Facebooku natomiast publikowano krzyżówki *online* i propozycje gier planszowych [18].

W czasie pandemii powstało również wiele filmów z recenzjami i rekomendacjami książek, które nagrywali bibliotekarze. Dzięki nim został zachowany kontakt z czytelnikiem. Pandemia i zamknięcie bibliotek stały się także pretekstem do pokazania działania instytucji „od kuchni”. Bibliotekarze zaczęli się częściej pokazywać w mediach społecznościowych i publikować swoje wizerunki na profilach bibliotecznych. Opowiadali o swojej pracy za zamkniętymi drzwiami, dzięki czemu być może uświadomili czytelnikom, że zawód ten polega na czymś więcej niż tylko na wypożyczaniu książek. Interesujące były też nagrania, które obalały stereotypy związane z pracą bibliotek. Przygotowały je między innymi Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Złotowie, a także biblioteki w Tarnobrzegu i Piasecznie.

Błędy w promocji

Przeglądając biblioteczne media społecznościowe, nie można nie odnieść wrażenia, że promocja tego typu jest wciąż dla księżnic czymś nowym i dopiero się rozwija. W związku z tym placówki te często popełniają różnego rodzaju błędy, działając „na wycucie” – intuicyjnie. Najczęściej brakuje regularności, a przecież „regularna i systematyczna publikacja to podstawowa zasada umożliwiająca zdobycie i utrzymanie obserwujących” [19, s. 6]. Innym błędem, który popełniają biblioteki (choć nie tylko), jest niedopasowanie treści do specyfiki konkretnych serwisów. Trzeba pamiętać, że z Instagrama czy TikToka korzysta raczej młodsze pokolenie, które będą interesować nieco inne treści niż te, które wzbudzają zainteresowanie osób starszych. Promocja na Instagramie to przede wszystkim dobre zdjęcie – przyciągające wzrok, ciekawe, oryginalne. Mniej ważna jest treść, lepiej więc postawić na krótki opis i dopasowane hasztagi. Instagram zaś nie jest dobrym miejscem na publikowanie linków, które w opisie fotografii stają się nieaktywne.

Kolejną rzeczą, która rzuca się w oczy podczas przeglądania mediów społecznościowych bibliotek, jest powtarzalność. Te same treści często publikowane są we wszystkich możliwych miejscach, w efekcie czego plakat i komentarz do niego promujący zajęcia czy spotkanie pojawia się równocześnie na Facebooku i Instagramie, co nie jest atrakcyjne dla użytkowników, którzy śledzą coraz chętniej kilka portali.

Podsumowując, biblioteki promują swoje działania, wykorzystując do tego media społecznościowe. W ten sposób docierają do różnych grup odbiorców, popularyzują literaturę i organizowane przez siebie spotkania, lekcje i prelekcje. Promocja w Internecie nie jest łatwa – szczególnie w przypadku niszowych wydarzeń. Możliwości jest jednak wiele, warto więc poświęcić czas na zapoznanie się z *social mediami* i ich specyfiką. Dobrze też podpatrywać działania innych, naśladować i inspirować się tymi, którzy od dawna wykorzystują Facebooka czy Instagram do swoich działań marketingowych – nie tylko biblioteki, lecz także inne instytucje czy marki.

Biblioteczny marketing internetowy ciągle się rozwija [szerz. zob. 23]. Księżnice dużo nauczyły się w tym zakresie podczas pandemii – nie miały innego wyjścia. Widać również, że bibliotekarze to grupa, która jest w stanie dostosować się do trudnych i zmiennych warunków zewnętrznych oraz potrzeb swoich użytkowników, a promocja literatury wcale nie musi oznaczać tylko działań stacjonarnych i *offline*.

Bibliografia

1. 2 mln polskich użytkowników Instagramu. Przeważają kobiety, młodzi i ludzie z miast. In *Wirtualne Media* [Dokument elektroniczny]. 2014. Tryb dostępu: <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/2-mln-polskich-uzytownikow-instagramu-przewazaja-kobiety-mlodzi-i-ludzie-z-miast>. Stan z dnia 30.06.2021.
2. BARTOSIK-PURGAT Małgorzata. *Nowe media w komunikacji marketingowej przedsiębiorstw na rynku międzynarodowym*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2019. ISBN 978-83-01-20194-4.

3. Biblioteka Narodowa. *Blogi* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://www.bn.org.pl/projekty/blogi>. Stan z dnia 30.06.2021.
4. BIEGANOWSKI Krzysztof. Instagram w bibliotece. In *GoodBooks* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://goodbooks.pl/szkolenia-online/instagram-w-bibliotece>. Stan z dnia 30.06.2021.
5. BORYCZKA Bożena. Wykorzystanie mediów społecznościowych w bibliotekach pedagogicznych. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2018, nr 1. Tryb dostępu: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/80/81>. Stan z dnia 02.07.2021.
6. BUDYŃSKA Barbara, JEZIERSKA Małgorzata (oprac.). *Stan bibliotek w Polsce objętych badaniem Głównego Urzędu Statystycznego. Raport Biblioteki Narodowej* [Dokument elektroniczny]. 2018. Tryb dostępu: <https://www.bn.org.pl/download/document/1571226672.pdf>. Stan z dnia 30.06.2021.
7. BUKOWSKI Jakub. Pinterest – co to jest? *E-Pasje* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://e-pasje.pl/pinterest-co-to-jest/>. Stan z dnia 30.06.2021.
8. Centrum prasowe. In *You Tube* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://www.youtube.com/intl/pl/about/press/>. Stan z dnia 30.06.2021.
9. Fanpage. In *Marketing w sieci* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://marketingwsieci.pl/slownik-e-marketingu/fanpage/>. Stan z dnia 30.06.2021.
10. Informacje. In *Blog Biblioteki Jagiellońskiej* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://blog.bj.uj.edu.pl/informacje>. Stan z dnia 30.06.2021.
11. JASKOWSKA Bożena. Biblioteka w obrazkach, czyli jak efektywnie promować działalność biblioteczną na Instagramie. *Warsztaty Bibliotekarskie* [Dokument elektroniczny]. 2015. Tryb dostępu: <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/nr-12015-45/biblioteka-w-obrazkach-czyli-jak-efektywnie-promowac-dzialalnosc-biblioteczna-na-instagramie/>. Stan z dnia 30.06.2021.
12. JENCZEK Olimpia. TikTok – czas się zafascynować. In *Sektor 3.0* [Dokument elektroniczny]. 2020. Tryb dostępu: <https://sektor3-0.pl/blog/co-to-jest-tiktok/>. Stan z dnia 30.06.2021.
13. KAMIŃSKA Joanna. *Marketing wewnętrzny w bibliotece*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006. ISBN 83-226-1558-2.
14. KOSZOWSKA Agnieszka. O bibliotecznych blogach i ich walorach promocyjnych. Cz. 1. In *Biblioteka 2.0* [Dokument elektroniczny]. 2007. Tryb dostępu: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=34>. Stan z dnia 30.06.2021.
15. Marketing internetowy vs. marketing tradycyjny. In *AdvIST* [Dokument elektroniczny]. 2019. Tryb dostępu: <https://advist.pl/marketing-internetowy-vs-marketing-tradycyjny/>. Stan z dnia 29.06.2021.
16. MORAWIEC Barbara Maria. Ranking bibliotek w social mediach 2017. In *Lustro Biblioteki* [Dokument elektroniczny]. 2017. Tryb dostępu: <http://lustrbiblioteki.pl/2017/02/ranking-bibliotek-social-mediach/>. Stan z dnia 30.06.2021.
17. O blogu. In *Egzemplarz (nie)obowiązkowy* [Dokument elektroniczny]. 2020. Tryb dostępu: <http://egzemplarznieobowiazkowy.blogspot.com/p/o-blogu.html>. Stan z dnia 30.06.2021.
18. *Oferta biblioteki na czas pandemii* [Dokument elektroniczny]. 2020. Tryb dostępu: <https://mbp.opole.pl/oferta-biblioteki-na-czas-pandemii/>. Stan z dnia 30.06.2021.
19. PUKSZA Katarzyna. Facebook, Instagram, blog... i co dalej? – Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku w mediach społecznościowych. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2018, nr 1. Tryb dostępu: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/83/84>. Stan z dnia 02.07.2021.

20. REPETA Tomasz. Twitter Marketing – „Wycwierkaj” sobie sukces. In *Sprawny Marketing* [Dokument elektroniczny]. 2015. Tryb dostępu: <https://sprawnymarketing.pl/blog/twitter-marketing/>. Stan z dnia 30.06.2021.
21. ROSZKOWSKI Marcin. Biblioteczna blogosfera. *Warsztaty Bibliotekarskie* [Dokument elektroniczny]. 2010, nr 1/2. Tryb dostępu: <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2010/1-2/100109.htm#3>. Stan z dnia 30.06.2021.
22. WIŚNIEWSKI Andrzej. *Marketing*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1997. ISBN 83-02-05739-8.
23. WOJCIECHOWSKA Maja, CYRKLAFF-GORCZYCA Magdalena (red.). *Mobilnie, interaktywnie, kompetentnie. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019. ISBN 978-83-65741-42-4.
24. WOLNA Honorata. #bookstagram. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2018, nr 1. Tryb dostępu: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/81/82>. Stan z dnia 02.07.2021.
25. Wszystko o Pinterście. In *Pinterest* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://help.pinterest.com/pl/guide/all-about-pinterest>. Stan z dnia 30.06.2021.
26. Zasady społeczności. In *TikTok* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://www.tiktok.com/community-guidelines?lang=pl>. Stan z dnia 30.06.2021.
27. ZAWĄLKIEWICZ Aldona. Bibliotekarska blogosfera. Rewolucja, ewolucja czy zmierzch? *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2018, nr 1. Tryb dostępu: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/79/80>. Stan z dnia 02.07.2021.

Natalia Laska

Miejska Biblioteka Publiczna w Kędzierzynie-Koźlu
natalia7laska@gmail.com

***Echo Studni* jako przykład twórczej aktywizacji kulturalno-społecznej młodzieży w ramach działań Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kędzierzynie-Koźlu**

Słowa kluczowe: młodzież, kultura, biblioteka, aktywizacja kulturalno-społeczna, działalność wydawnicza

Abstrakt: W artykule zaprezentowano działania Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kędzierzynie-Koźlu w zakresie twórczej aktywizacji młodzieży. Pokazano jak istotne jest aktywizowanie młodych ludzi w sferze kulturalnej, a także w jaki sposób możliwe jest wspieranie ich twórczości i kreatywności przez biblioteki. Ponieważ młodzież odgrywa bardzo ważną rolę w społeczeństwie, należy stale poszerzać jej horyzonty oraz zapewniać przestrzeń do działań twórczych i narzędzia rozwijające kreatywność.

Keywords: youth, culture, library, cultural and social activation, publishing activities

Abstract: The article presents the activities of the Municipal Public Library in Kędzierzynie-Koźle in the field of creative activation of young people. It was depicted how important it is to activate young people in the cultural sphere, as well as how it is possible to support their creativity through libraries. Since young people play a very important role in society, it is necessary to constantly broaden their horizons and provide space for creative activities and tools to develop and sustain creativity.

Młodzież w dzisiejszych czasach otrzymuje bardzo wiele. Ma dostęp do nowych technologii, kształcenia publicznego i prywatnego oraz rozmaitych zajęć dodatkowych, jak: balet, piłka nożna, lekcje śpiewu czy rysunku. Powstają atrakcyjne miejsca spędzania wolnego czasu: *pump trucki*, place zabaw, darmowe siłownie na dworze czy parki ze strefami młodzieżowymi. Jednak można zauważyć, że często pojawia się problem braku głębszego zaangażowania młodzieży. Ekscytacja nowym wyzwaniem szybko maleje, a młodzi ludzie często nie potrafią odnaleźć własnego miejsca, które przykułoby ich uwagę na dłużej. W natłoku możliwości i ofert brakuje przestrzeni, gdzie będą mogli podejmować próby, doświadczać porażek, błędów i wątpliwości, nie będąc przy tym osądzanym za nieudane projekty.

Szczególnie cenne są placówki, gdzie znajdzie się ktoś, kto będzie potrafił pobudzić ich kreatywność i na dłużej zaangażować we wspólne działania. Takimi instytucjami mogłyby być biblioteki. O ile jednak biblioteki publiczne bardzo aktywnie działają na rzecz współpracy z czytelnikiem dziecięcym [zob. np. 8], o tyle oferta dla młodzieży borykającej się z problemami dorastania jest ciągle jeszcze niepełna i wymaga rozwinięcia.

Takie miejsce przyjazne młodzieży zostało utworzone w Kędzierzynie-Koźlu, na prośbę samych zainteresowanych. To oni wysunęli pomysł, by tego typu przestrzeń powstała w ich mieście. Młodzi ludzie chcieli, by stała się ich drugim domem, tzw. trzecim miejscem, zaraz po własnym domu oraz szkole. Jak czytamy w jednym z artykułów poświęconych budowaniu tzw. trzecich miejsc:

Ze względu na funkcje pełnione przez biblioteki, a także społeczne aspekty ich działalności, coraz częściej wspomina się o możliwości odgrywania przez nie roli „trzeciego miejsca”. Termin – jak pisze Jarosław Jędrych – jest powszechnie znany w środowisku bibliotekarskim, a w realizacji tej koncepcji dostrzeżono możliwość utrzymania popularności bibliotek i odzyskania „odpływających czytelników”. Koncepcję trzeciego miejsca stworzył amerykański socjolog Ray Oldenburg, który w swojej pracy *The Great Good Place* opisuje to pojęcie następująco: „Trzecie miejsce to miejsce odpoczynku – nie tylko od pracy, lecz także od wykonywanych na co dzień rutynowych czynności. Jest neutralną przestrzenią, w której spędzamy wolny czas, spotykamy przyjaciół, odpoczywamy po pracy zawodowej, pracach domowych, nabieramy oddechu przy filiżance kawy (herbaty), obserwujemy i pokazujemy się innym. Trzecie miejsca wzmacniają w nas poczucie przynależności do otoczenia oraz więzi z innymi – znanymi lub potencjalnie bliskimi nam osobami. Są to miejsca, w których tętni życie lokalnej społeczności, gdzie rodzą się nowe pomysły, utralają się lub ewoluują ważne w danym środowisku wartości”. Głoszona przez Oldenburga idea pokazuje, że człowiek ma potrzebę przebywania w przestrzeni nieformalnej, gdzie będzie czuł się swobodnie i komfortowo. To strefa, w której zachodzą interakcje społeczne, budują się więzi, wzrasta poczucie przynależności i akceptacji. Chociaż wśród przykładów trzecich miejsc Oldenburg nie wymienił bibliotek, okazuje się, że nowoczesne instytucje biblioteczne są predestynowane i w pełni przygotowane, by taką funkcję pełnić [6].

Taką właśnie przestrzeń stworzyła w Kędzierzynie-Koźlu własnymi rękami młodzież, która nad projektem czuwała od samego początku (fot. 1).

Przestrzeń ta powstała w 2018 r. Jest jednym z działów Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kędzierzynie-Koźlu i nosi nazwę „ODM Studnia Otwarta Kultura”. Jest to jeden z nielicznych oddziałów w Polsce, w całości skierowanych do uczniów szkół średnich, który został stworzony przez młodzież i dedykowany jest tylko młodym ludziom [zob. 2; 3]. Znajduje się tutaj literatura typowo młodzieżowa, ale nie brakuje również literatury naukowej, która odpowiada na najczęściej zadawane przez nastolatków pytania. Dostępne są również: Xbox, gry planszowe, a także organizowane są różnego rodzaju wystawy, warsztaty tematyczne, Wieczory Gier Planszowych. Działają różne kluby aktywizujące poszczególne grupy młodzieżowe, np. Klub Mangi i Anime, Młodzieżowy Klub Książki, Klub Gier Planszowych i wiele, wiele innych (fot. 2-4). Korzystanie ze zbiorów bibliotecznych, urządzeń

multimedialnych oraz udział w warsztatach tematycznych organizowanych przez bibliotekę są całkowicie darmowe. Młodzież, która spędza czas wolny w kędzierzyńskim oddziale, nie jest także zobowiązana do zapisania się do biblioteki.

Fotografia 1. Działalność kulturalna w MBP w Kędzierzynie-Koźlu

Źródło: archiwum autorki.

Zaproponowana nastolatkom przestrzeń łamie stereotyp typowej biblioteki. Nie trzeba być tutaj cicho, można na miejscu napić się czegoś ciepłego lub przynieść ze sobą jakiś napój, można również coś przekąsić. Biblioteka posiada darmowe WiFi, stoliki i wygodne kanapy, można więc odpocząć lub spokojnie odrobić zadanie lub też napisać pracę. Jest to również idealne miejsce do udzielania korepetycji, które może także posłużyć jako „poczekalnia”, gdy na dworze robi się coraz chłodniej, a uczniowie po szkole mają trochę czasu do odjazdu autobusu.

Fotografia 2. Wieczór Gier Planszowych

Źródło: archiwum autorki.

Dużym wyzwaniem dla bibliotek publicznych we współczesnym świecie jest zainteresowanie ich ofertą młodych ludzi. Wraz z postępem technologicznym rosną oczekiwania czytelników zarówno wobec samej placówki, jak i bibliotekarzy. Współczesna biblioteka to instytucja hybrydowa, łącząca w sobie tradycję z nowoczesnością. Nie tylko gromadzi, opracowuje i udostępnia zbiory tradycyjne, ale także poszerza swoje zasoby cyfrowe i kulturowe, to instytucja mobilna – zarówno jeśli chodzi o narzędzia, jak i sposób myślenia [5]. Dzisiejsza biblioteka to nie tylko więc wypożyczanie książek, fachowa informacja czy wieczory autorskie, ale także miejsce, gdzie można się spotkać, podzielić swoimi poglądami, przestrzeń zachęcająca do realizowania własnych pasji. Wychodzi naprzeciw potrzebom użytkowników, jest też spoiwem łączącym lokalne społeczności, budującym kapitał społeczny [por. 1; 4; 7]. Współczesny bibliotekarz nie stoi jedynie „za ladą”, ale jest także animatorem kultury, bierze udział w budowaniu oferty kulturalnej i otwiera szeroko drzwi biblioteki dla nowych czytelników.

Fotografia 3. Młodzieżowy Klub Książki

Źródło: archiwum autorki.

Zmienił się więc kierunek rozwoju instytucji bibliotecznych, który dobrze obrazują słowa *from collection to connetion* (od gromadzenia do łączenia). W dzisiejszych czasach należy traktować młodych czytelników nie tylko jako wypożyczających, ale także jako aktywnych użytkowników, którzy współtworzą ofertę biblioteczną. Biblioteka musi stać się więc miejscem zapewniającym dostęp zarówno do książek, jak i do różnego rodzaju przedsięwzięć kulturalnych i edukacyjnych. I takim miejscem jest Oddział dla Młodzieży „Studnia Otwarta Kultura”. Jest to współczesna, nowoczesna biblioteka publiczna. Współczesność w tym przypadku oznacza nie tylko prowadzenie działalności w taki sposób, aby instytucja „szła” z duchem czasu i była atrakcyjna dla młodzieży, ale także zabawę językową z przedrostkiem „współ”. Najważniejsza jest WSPÓŁpraca na rzecz młodzieży, WSPÓŁdziałanie wspierające młodych twórców, WSPÓŁtworzenie oferty kulturalnej i aktywizacja czytelników.

Przykładem twórczej aktywizacji kulturalno-społecznej młodzieży jest wydawany przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Kędzierzynie-Koźlu miesięcznik *Echo Studni*. Jest to pismo redagowane przez młodzież dla młodzieży. Powstało w 2018 r. jako efekt finalny letniego Kursu Literacko-Dziennikarskiego i trwa do dziś. *Echo Studni* ma za zadanie włączenie młodzieży w życie społeczno-kulturalne, tworzenie jej możliwości rozwoju i nabywania różnych umiejętności oraz wzbogacanie oferty kulturalnej Kędzierzyna-Koźla. Nadrzędnym celem jest podniesienie kompetencji pisarskich młodzieży oraz rozbudzenie potrzeb literackich poprzez redagowanie miesięcznika.

Fotografia 4. Działalność kulturalna

Źródło: archiwum autorki.

Echo Studni to projekt stworzony od początku przez młodzież. Autorami artykułów są uczniowie kędzierzyńsko-kozielskich szkół średnich. Comiesięczne spotkania redaktorów mają charakter warsztatowy (fot. 5). Młodzi dziennikarze poprawiają nie tylko swój warsztat pisarski, ale także umiejętności interpersonalne i komunikacyjne. I to właśnie spotkania redaktorów aktywizują młodzież do uczestnictwa w kulturze. Warsztaty dziennikarskie mają na celu pokazanie przenikania się obszernego świata kultury, sztuki, ekologii, polityki i wielu innych dziedzin – po prostu współczesnego świata. Młodzież szuka zajęć, na których może coś stworzyć, przekonać się, co potrafi i rozwijać swoje umiejętności, a wydawanie miesięcznika pozwala jej na podnoszenie kompetencji w przyjaznej, kameralnej atmosferze. Dużą zaletą tych spotkań jest bowiem wprowadzony przez prowadzących bibliotekarzy klimat wzajemnego szacunku i współpracy. Uczestnictwo w spotkaniach redaktorów sprawia,

że młodzi dziennikarze mają zorganizowany i kreatywnie animowany czas wolny od nauki szkolnej, identyfikują się z nową przestrzenią, orientują się w ofercie wydarzeń kulturalnych w pobliżu miejsca zamieszkania, nawiązują nowe znajomości w grupie rówieśniczej, ale także zyskują rozeznanie w wielu zagadnieniach społecznych oraz w różnych dziedzinach kultury i sztuki. Jednak najważniejsze jest to, iż interesują się problemami społecznymi oraz poznają znaczenie i miejsce młodego człowieka jako jednostki w społeczeństwie. Nie do przecenienia jest także fakt, iż mają miejsce, w którym mogą wyrażać swoje opinie, nie narażając się na śmieszność czy kpiny. Ich praca jest doceniana nie tylko przez rówieśników i najbliższych dorosłych, ale także przez władze miasta Kędzierzyn-Koźle, które, czytając miesięcznik, mają lepszy ogłąd tego, co interesuje współczesną młodzież.

Fotografia 5. Spotkanie redakcyjne miesięcznika *Echo Studni*

Źródło: archiwum autorki.

Z racji tego, że *Echo Studni* jest piśmie stworzonym przez młodych redaktorów dla rówieśników, na jego łamach zamieszczane są jedynie artykuły o tematyce interesującej młodzież. W miesięczniku pisze się więc o ekologii, grach komputerowych, muzyce, wydarzeniach kulturalnych w Polsce i na świecie, zamieszczane są recenzje filmów i seriali. Każdy numer zawiera również wywiad z interesującymi osobami. Rozmówcami byli już m.in. prowadzący warsztaty Gilles Chamboraire, Patryk Biafas czy Pani Prezydent Miasta Sabina Nowosielska. Pokazywane są również sylwetki osób interesujących młodych mieszkańców Kędzierzyna-Koźła, które mogą pochwalić się oryginalnym hobby (il. 1).

Echo Studni to przedsięwzięcie literacko-kulturalne skierowane do osób w wieku szkolnym, mające na celu twórczą aktywizację młodzieży. Miejska Biblioteka Publiczna, a szczególnie oddział dla młodzieży, to miejsce spotkań młodych pasjonatów kultury, nowych mediów i literatury. Głównym celem, jaki przyświecał tworzeniu pisma, była chęć pokazania świata oczami młodych ludzi. Możliwości, jakie daje młodzieży przygotowywanie miesięcznika, są wielorakie. Przede wszystkim jednak doskonałone są młode talenty, tak by w przyszłości osoby te nie były już tylko odbiorcami istniejącej kultury, ale także jej współtwórcami. Bibliotekarze mają z kolei szanse wpływać na młodzież, pobudzać jej kreatywność, kształtować ją, czerpiąc przy tym z tych znajomości wiele satysfakcji, ponieważ ważny w tych działaniach jest właśnie kontakt z młodym człowiekiem i indywidualne podejście do niego.

Ilustracja 1. Echo Studni

ECHO STUDNI
Piszemy o sprawach, o których wszyscy będą mówić
NUMER 21, SIERPIEŃ 2020 r.

Cztery łapy, nos i mnóstwo rąk
Pierwsza fasczyka z *Studen* Online

Z Pani Gracjy Halima - Kierownikiem Szkołańska dla Rodziców Zeleziary w Kędzierzynie-Koźlu rozmawiają Patrycja Tomasz i Natalia Urbaniak.

Spis treści

W naszym numerze znajdziesz:
- Patrycja Tomasz i Natalia Urbaniak - Czy jest to schizofrenia tylko dla piosenki i kafelek, czy to tutaj jakieś inne zwierzę?
- Gracjya Halima - Nie, mój mój tyłek zwiastował demona. Od dziewczynki nie jestem schizofrenik dla psów, a od grudnia 2017 roku również dla kafelek. Także nie jestem dziecinny czy uroczy i pomysłowy. Biorąc, przejmuję rolę zwierzęcia do schizofrenii z ogromną odpowiedzialnością. Trzeba się go zwracać i zachowywać, rzucać o jego zdrowie, wyżywić i zamieszkać.
- Marek Zwargacz w „Aktach komicznych”
- Tomaszewski „Z kafełkami na wakacjach”
- Patrycja Tomasz i Natalia Urbaniak - Wieszcie o czymś, Mój mój tyłek?
- „Szałowki”

12 sierpnia – Międzynarodowy Dzień Młodzieży!

W tym roku w naszym kraju, nie jest to raz w roku Dzień Dziecka! W tym roku, w każdym mieście, gminie, powiecie, województwie, czy nawet nie przewidzianym i tak samo starannie przygotowanym wydarzeniu. Dzień Dziecka w naszym kraju jest świętem, którego nie ma w naszym kraju.

Święto zostało ustanowione 11 grudnia 1999 roku przez Zgromadzenie Ogólne ONZ na wniosek Stanów Zjednoczonych i Kolumbii. W tym dniu, 12 sierpnia 2020 roku, w naszym kraju (w tym dniu) obchodziliśmy Dzień Dziecka. Dzień Dziecka jest świętem, którego nie ma w naszym kraju. Dzień Dziecka jest świętem, którego nie ma w naszym kraju. Dzień Dziecka jest świętem, którego nie ma w naszym kraju.

MOST WIEDZY Downloaded from mostwiedzy.pl

Źródło: archiwum autorki.

Bibliografia

1. BUCK Andrzej, SIMONJETZ Monika, KOTLAREK Dawid. *Miejsce spotkań: biblioteka jako przestrzeń społeczna (na przykładzie województwa lubuskiego)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019. ISBN 978-83-65741-40-0.
2. MIGOCZ Izabela. Mobilność współczesnych bibliotek publicznych wymogiem cywilizacji! Przykład współpracy ze środowiskiem zewnętrznym Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kędzierzynie-Koźlu. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Mobilna biblioteka*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2021, s. 380-395. ISBN 978-83-65741-68-4.
3. MYNAREK Patrycja. Młodzież w przestrzeni interdyscyplinarnej. „Studnia Otwarta Kultura” jako miejsce spotkań z pasjami. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Mobilna biblioteka*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2021, s. 422-432. ISBN 978-83-65741-68-4.
4. PAUL Magdalena. *Wpływ społeczny bibliotek publicznych: badanie użytkowników bibliotek w województwie mazowieckim*. Warszawa: Grupa Cogito, 2018. ISBN 978-83-85534-99-0.
5. WOJCIECHOWSKA Maja, CYRKLAFF-GORCZYCA Magdalena (red.). *Mobilnie, interaktywnie, kompetentnie. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019. ISBN 978-83-65741-42-4.
6. WOJCIECHOWSKA Maja, ORZOŁ Monika. Biblioteka jako trzecie miejsce. Przykład bibliotek szkół medycznych. *Forum Bibliotek Medycznych*. 2020, nr 2, s. 3-18. ISSN 1899-5829.
7. WOJCIECHOWSKA Maja. Formy zasobów kapitału społecznego i ich wpływ na współpracę bibliotek ze środowiskiem zewnętrznym. In BUBEL Dagmara (red.). *Dylematy czasu i przestrzeni w bibliotekach: wybrane zagadnienia*. Częstochowa: Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, 2019, s. 178-185. ISBN 978-83-7193-733-0.
8. WOJCIECHOWSKA Maja. Strefa dla młodego czytelnika – fizyczna przestrzeń dziecięcych instytucji bibliotecznych. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Fizyczna przestrzeń biblioteki*. Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, 2013, s. 75-93. ISBN 978-83-64335-00-6.

Izabela Gwizdała

izabela.gwizdala@interia.pl

Rola teatru w świadczeniu usług bibliotecznych dla młodego odbiorcy na przykładzie biblioteki publicznej

Słowa kluczowe: teatr, biblioteki publiczne, aktywizacja kulturalna

Abstrakt: Teatr jest obszarem sztuki, w którym na żywo odbywają się różne przedstawienia. Ma służyć relaksowi, odprężeniu i przyjemności. Ma także pobudzać wyobraźnię i pozwalać na pełniejsze i wyraźniejsze wyrażanie siebie. Artykuł ma na celu uświadomienie, jaką rolę pełni teatr w świadczeniu usług bibliotecznych dla młodego odbiorcy. Opisano zatem istotę teatru, pojęcie teatroterapii i wyjaśniono, czym ona jest. Pokazano, jak oddziałuje na uczestników terapii i co wnosi do ich życia. Przedstawiono także definicje dramy jako elementu pedagogiki zabawy. Na końcu zaprezentowano działania teatralne Filii nr 14 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gdyni w minionych latach.

Keywords: theatre, public libraries, cultural activation

Abstract: Theatre is a field of art in which various performances take place with a live audience. Its purpose is to relax, unwind and enjoy. Theatre is also supposed to stimulate the imagination and allow for fuller and clearer self-expression. The article aims to make people aware of the role played by theatre in providing library services to young people. This article describes the essence of theatre itself as well as the concept of theatre therapy. It shows how theatre affects the participants of therapy and what it brings to their lives. The definitions of drama as an element of the pedagogy of play are also presented. At the end, theatrical activities in recent years of the Branch No. 14 of the City Public Library in Gdynia were presented.

Pierwszą kwestią, która wymaga wyjaśnienia, zanim przedstawiona zostanie funkcja zajęć teatralnych w bibliotece, jest zagadnienie istoty działań teatralnych. Czym jest teatr? Zglądając do *Historii teatru*, już we wstępie można znaleźć odpowiedź na to pytanie. Lech Sokół (historyk dramatu i teatru) wyjaśnia znaczenie słowa „teatr” jako „budyńku, w którym odbywają się przedstawienia [...]”. Owo potoczne rozumienie terminu przynosi istotną wiedzę o teatrze, wskazującą na fakt, że coś, co jest przedstawieniem, odbywa się w pewnej przestrzeni, bo przecież teatr jako miejsce był najpierw określoną, niekiedy uznawaną za świętą, przestrzenią, zanim stał się budynkiem” [6, s. 1]. Definicję „teatru”, można również odszukać w *Słowniku języka polskiego*, który określa go jako „dziedzinę sztuki polegającą na realizowaniu scenicznych utworów literackich, przeznaczonych na scenę przez autorów lub

adaptowanych przez reżysera” [28, s. 485]. Można zatem użyć stwierdzenia, że teatr jest sztuką tworzenia przedstawień, rodzajem widowiska, które odbywa się na żywo przy udziale aktorów i publiczności. Jego istotą jest szeroko pojmowana retoryka obrazów, słowa, gestów i znaków. Aktorzy kreują różne postacie, wcielając się w role i przedstawiają je publiczności. Losy bohaterów spektaklu odpowiadają wymowie dzieła, którą na początku określa autor.

Nauką zajmującą się teatrem jest teatrologia. Obejmuje ona historię teatru, teorię oraz dokumentację i badania zjawisk współczesnych. Choć ta dyscyplina naukowa należy do koncepcji raczej współczesnych, to znane są dzieje teatru o wiele wcześniejsze niż ostatnie stulecie [16, s. 23].

Istotą teatru jest fabuła przedstawienia. Widz oczekuje opowieści o losach bohaterów, czeka na rozwój wydarzeń i przemianę postaci, na przykład z negatywnej w pozytywną. Już Arystoteles pisał, że to „środki, którymi tragedia najbardziej wzrusza, mianowicie zmiany losu (perypetie) i poznania, są składnikami fabuły” [18, s. 358]. Oprócz tego, że na fabułę składają się relacje między postaciami utworu, w jej skład wchodzi również porządek czasowy i przyczynowo-skutkowy zdarzeń.

Ważnym elementem przedstawień teatralnych jest towarzysząca im scenografia. Dopełnia ona myślowo i znaczeniowo treść, którą chce przekazać reżyser. Wielki polski scenograf (ale również malarz i rzeźbiarz), Zbigniew Pronaszko, określał istotę scenografii jako wytworu widocznego „w dążeniu do wywołania u widza dramatycznego napięcia za pomocą wzajemnego ustosunkowania w przestrzeni teatralnej aktora, terenu akcji i form plastycznych pomagających z jednej strony do wyrażania tego stosunku, z drugiej do zaznaczenia charakteru miejsc akcji” [23, s. 412].

Scenografia, tak samo jak kostiumy, rekwizyty i choreografia postaci, dopełnia wizję reżysera. To, co nie jest powiedziane, słowem może zostać „dopowiedziane” przez kostium i stylizację aktora. Wówczas nie jest koniecznością dokładne przedstawienie postaci, określenie słownie, kim ona jest. Gdy na scenę wchodzi aktor w zabrudzonym mundurze żołnierza, z bliznami na twarzy, widz natychmiast zorientuje się, jaką rolę dany bohater odgrywa i co mógł przeżyć. Już przecież w teatrze antycznym kostiumy pełniły ważną rolę w charakteryzacji postaci. „Kostiumy aktorów w komedii staroattycznej były krótkie, wypychane szczególnie z przodu i z tyłu, co nadawało postaciom charakter groteskowy. [...] Kostium uwypuklał pewne wady budowy (garb) lub cechy anatomiczne (skórzany fallus symbolizował panującą swobodę, a według naszych pojęć nieprzyzwoitość)” [13, s. 131]. Uzupełnieniem kostiumu były wówczas maski, zarówno komiczne, jak i tragiczne.

Z kolei rekwizyty funkcjonują w teatrze jako narzędzie postaci. Na przykład broń w scenie pojedynku w *Potopie* Henryka Sienkiewicza w realistyczny sposób odtwarza walkę i symbolizuje za jej pomocą wyznaczenie przez głównego bohatera sprawiedliwości. Rekwizyty bardzo często tworzą pewną symbolikę, która jest jedno- bądź wieloznacznie odczytywana. Na przykład dzbanek pełen malin w *Balladynie* Juliusza Słowackiego jako obiekt zazdrości i przyczyna morderstwa, czy złoty róg w *Weselu* Stanisława Wyspiańskiego jako symbol walki narodowo-wyzwoleńczej.

Innym bodźcem, który oddziałuje na widza i wyraża charakter przedstawienia, jest dźwięk i muzyka. Są one ściśle związane z gatunkiem utworu, umożliwiając realne oddanie podniosłości danej sceny czy zrozumienie sytuacji, w której znajdują się bohaterowie. Jak wypadłby herold, wywołujący nazwiska rycerzy biorących udział w turnieju, bez fanfarów i donośnych dźwięków trąb? Na pewno jego przemówienie nie byłoby na tyle poważnie odebrane, na ile powinno.

Z kolei funkcje, jakie pełni muzyka w spektaklu teatralnym, przedstawiła w swojej książce Małgorzata Pietrzak, poetka, prozaik, krytyk literacki i wykładowczyni Uniwersytetu Warszawskiego. Według niej muzyka w teatrze jest formą ilustracyjną, oddającą i stwarzającą atmosferę dla danej sytuacji, podkreślającą i potęgującą jej nastrój. Muzyka scala składniki przedstawienia albo określa jego najważniejsze momenty. Bywa ironicznym komentarzem do tekstu czy gry. Pojawia się jako powtarzający się motyw melodyczny, charakterystyczny dla konkretnej postaci albo zapowiada zmianę sytuacji scenicznej lub tematu, nakierowując uwagę publiczności na to, co ma nastąpić [22]. Można więc stwierdzić, że dźwięk i muzyka odgrywają istotną rolę w przedstawieniu, nie tylko tym typowo muzycznym, jak opera, operetka czy musical, ale również w teatrze żywego aktora, lalkowym, kukielkowym czy innym.

Na przedstawienie teatralne składają się kostiumy, scenografia, dekoracja, muzyka, oświetlenie, ale przede wszystkim gra aktorska i tekst sztuki. Od aktorów wymaga się wielkiej wszechstronności, talentu i opanowania technik aktorskich. Jak pisze w swojej książce austriacki reżyser teatralny Max Reinhardt, studia aktorskie obejmują wewnętrzną i zewnętrzną anatomię człowieka, emocje oraz najbardziej skryte zakamarki duszy i umiejętności ich aktorskiego wyrażenia. Gra aktorska wymaga absolutnej koncentracji, niemal całkowitego wyłączenia się ze spraw świata zewnętrznego i czasu, który jest najbardziej cenny w teatrze [24, s. 156]. Czas akcji scenicznej jest ścięziony. Przedstawienie bowiem nie może trwać w nieskończoność. Musi mieć swój początek, przebieg i koniec, które przeważnie mieszczą się w granicach dwóch, trzech godzin.

Dobry aktor posiada wrodzone atuty do wykonywania tego zawodu. To, czego można nauczyć się na studiach teatralnych, czyli na przykład mówienia wierszem bądź prozą, szybkiego zapamiętywania tekstu, analizy roli czy konkretnego tańca, jest tylko warształem aktora. Osoba chcąca grać w przedstawieniach powinna posiadać m.in. prawidłowy aparat wymowy, poczucie rytmu, słuch muzyczny, wrażliwość, koordynację ruchową i wiele innych cech. Tak więc nie tylko umiejętności nabyte w szkole czynią aktorem, ale także predyspozycje, z którymi człowiek się urodził.

Do podstawowych środków gry aktorskiej należą mimika i gest. Wojciech Bogusławski, zwany „ojcem teatru polskiego”, tak pisał w swoim podręczniku dla aktorów: „Mimika [...] jest sztuką naśladowania tego, co w rozmaitych ludzkich poruszeniach widzi i do widzenia podać usiłuje” [4, s. 114]. Polega ona zatem na ekspresyjnym użyciu wyrazu twarzy do określenia emocji odgrywanej postaci. Gest służy wydobyciu ekspresji bohatera, tworzy ruch sceniczny, który jest również ważnym elementem gry aktorskiej.

Istotnym składnikiem przedstawienia teatralnego jest widz obserwujący spektakl. Bez widowni teatr nie istnieje. To właśnie odbiorcy śledzą poczynania aktorów na scenie i to

dla nich dana sztuka jest tworzona. W *Słowniku teatru* Dariusza Kosińskiego można znaleźć następującą definicję widza: „widz teatralny to każda osoba oglądająca przedstawienie, jednak niebędąca biernym jego odbiorcą. Widz teatralny stanowi aktywny element budowania znaczenia sztuki, tworzy on własną jej wersję, często odmienną od intencji twórców. W zależności od stopnia skupienia, symptomów reakcji i konwencjonalnego stopnia wyrażania opinii, wywiera on wpływ na grę aktorską. Opisywane jest to zazwyczaj jako «wymiana energii» między widzami a aktorem” [17, s. 219].

Sztuka teatralna nie może zatem odbyć się bez publiczności. Repertuar teatrów często uwzględnia gusta i oczekiwania widowni, co niekiedy powoduje ich komercjalizację. Jednak należy pamiętać, że główną rolą teatru jest edukowanie widza, poszerzanie jego horyzontów, działanie na emocje oraz pogłębianie wrażliwości na sztukę. Wyjście do teatru jest formą spędzania wolnego czasu, lecz samo uczestnictwo w spektaklach teatralnych ukulturalnia i może być elementem życia towarzyskiego.

Według Artura Dudy można wyróżnić kilka istotnych cech towarzyszących przedstawieniom teatralnym, jako formom spotkań. Są to:

- bezpośredni kontakt aktora z widzami oraz wspólne konstruowanie całości spotkania;
- osobowość aktora, którego zaangażowanie tworzy odgrywaną postać;
- dialogowa forma wypowiedzi, która jest odpowiednikiem publicznej rozmowy;
- stała publiczność w teatrze, stały krąg znajomych [10, s. 17-18].

Ważną rolę w edukacji odgrywa teatr szkolny. Pojęcie „teatru szkolnego” można znaleźć w *Słowniku teatru*, w którym zostało ono wyjaśnione jako „ogół działań teatralnych podejmowanych w związku z edukacją na poziomie podstawowym i średnim. W jego obrębie wyróżnić można dwa typy: odmianę teatrów amatorskich, działających przy instytucjach oświatowych, oraz prace teatralne, stanowiące część procesu kształcenia i wychowania. Różni je stopień przymusowości uczestnictwa” [17, s. 194-195]. Jednakże teatr określony „szkolnym” wcale nie musi być związany z budynkiem szkoły. Równie dobrze przedstawienia teatralne, jak i ogólna działalność teatryku mogą odbywać się w innych ośrodkach kultury, takich jak na przykład domy kultury, biblioteki czy przedszkola. Wówczas uczniowie w ramach dodatkowych zajęć, chcąc ciekawie wykorzystać czas wolny, uczęszczają na próby teatralne.

Udział w inscenizacjach teatralnych dla młodego człowieka jest elementem odmiany jego codziennego życia. Dziecko czuje się ważne i potrzebne, ale również ma poczucie uczestniczenia w czymś wyjątkowym. Jak pisze w swojej książce Dorota Klus-Stańska: inscenizacje „pozwalają przełamać wyblakłą szarość szkolnej codzienności, często żmudnej i zbyt poważnej jak na potrzeby dziecięcej społeczności” [14, s. 9]. Teatr wśród dzieci i młodzieży służy sprawianiu im przyjemności, można jednak dostrzec i inne jego zalety. Teatr kształci, wychowuje, nadaje sens, mobilizuje. Odpowiedzialność za powodzenie przedstawienia, jego pozytywny odbiór przez widzów, samodyscyplina przy nauce tekstów, a przy tym ćwiczenie pamięci, nauka głośnego czytania, koncentracja i uwaga oraz radzenie sobie z sytuacją stresową – to walory, które można właśnie dostrzec w pracy dziecka przy spektaklu teatralnym.

Edukację poprzez teatr można stosować z dziećmi w różnym wieku. Zarówno przedszkolaki, jak i uczniowie szkół podstawowych czy gimnazjów, chętnie uczestniczą w zajęciach teatralnych, oczywiście zgodnych z ich poziomem rozwoju. Przedszkolaki na pewno bardzo ochoczo pochwalą się przed rodzicami radosnym tańcem wiosennym, tworząc przedstawienie taneczno-muzyczne. W podstawówce występ przed rówieśnikami może dowartościować, w końcu nie każdy potrafi nauczyć się tekstu na 200 linijek. Wspólna zabawa w teatr zbliża dzieci, integruje, a zarazem bardzo pozytywnie wpływa na ich rozwój. Młodzież gimnazjalna także bardzo chętnie uczestniczy w zajęciach teatralnych. Czemu nie miałyby trochę pośmiać się ze swoich nauczycieli, organizując szkolne mini-kabarety, czy też pokazać znajomym, że nie wygląd, a świetna dykcja i predyspozycje głosowe, potrzebne do przedstawienia teatryku kukielkowego, czynią ich młodymi aktorami?

Jak wygląda teatr dziecięcy i jak go odgrywać, można między innymi znaleźć w książce *Z zabawą i bajką w świecie sześciolatka*. Autorzy publikacji skupiają się na tym, że naturalnym sposobem edukacji młodego człowieka jest nauka poprzez zabawę i ruch. Również teatr zalicza się do tych form [8, s. 22-23]. Teatr dla najmłodszych dzieci może być wspaniałą i ciekawą zabawą, jednocześnie nakłaniającą do słuchania, twórczego myślenia, improwizacji i czynnego uczestnictwa we wspólnym projekcie, jakim w tym wypadku jest przedstawienie.

Krótko podsumowując, tworzenie inscenizacji jest formą pracy nauczyciela, pedagoga czy też bibliotekarza, która pobudza aktywność dziecka w zajęciach. Wpływa kształcąco na jego rozwój i jest źródłem różnych przeżyć emocjonalnych. Emocje te nie tylko związane są z samym występem przed publicznością, ale również towarzyszą przygotowaniom do jego wystawienia.

Zapamiętywanie tekstów, rozumienie ich i umiejętność pokazania to nie wszystko. Pracy nad przedstawieniem towarzyszy również twórczość plastyczna, a niekiedy i muzyczna. Tworzenie scenografii, dekoracji czy kostiumów oraz zastosowanie fragmentów muzycznych bądź odgrywanie ich na instrumentach, wpływa na stworzenie odpowiedniego tła przedstawienia. Daje również poczucie wyjątkowości zarówno występującym aktorom, jak i widzom oglądającym spektakl. Przygotowywanie sceny do występu, choreografia postaci i wykonanie kostiumów rozwijają u dzieci zdolności manualne, wyobraźnię i umiejętność pracy w zespole.

Według Elwiry Drzał i Iwony Skibińskiej-Czechowicz, które wspólnie napisały pracę o *Inscenizacjach w nauczaniu zintegrowanym*, w trakcie pracy nad inscenizacją należy uwzględnić następujące etapy:

- zapoznanie z tekstem;
- ustalenie techniki wykonania inscenizacji (na przykład teatryk lalek);
- zaprojektowanie i wykonanie scenografii, kostiumów, rekwizytów itd.;
- ewentualne przygotowanie części muzycznej;
- wystawienie inscenizacji [9, s. 3].

Rodzajów teatru dziecięcego, które mogą być wykorzystywane również w bibliotekach, jest wiele. Każdy instruktor stosujący metody teatralne w pracy z dziećmi korzysta

z różnych, czasami twórczych lub zaczerpniętych z historii teatru form inscenizacji. Jednak korzystając z podziału Barbary Broszkiewicz i Jerzego Jarka, można teatr dziecięcy podzielić na cztery następujące kategorie (bez przedstawień realizowanych przez zawodowych aktorów):

- gry i zabawy nietworzące zamkniętych widowisk i nieprzeznaczone do publicznej prezentacji;
- spektakle realizowane przez instruktora z udziałem dzieci dla widza dorosłego;
- warsztaty aktorskie kreujące dziecięce „gwiazdy” do pokazywania na imprezach oraz w mediach;
- widowiska realizowane przez dzieci dla dzieci, będące formą zabawy, której ramy określa instruktor [5, s. 11].

Inscenizacje teatralne można także podzielić według form scenicznych, którymi są:

- teatr lalek (funkcje żywego aktora pełnią kukiełki bądź lalki, do których podkładane są głosy);
- teatr wycinanek (w tym przypadku aktorzy poruszają namalowanymi sylwetkami bohaterów przedstawienia);
- teatr żywego aktora;
- teatr improwizacji;
- musical;
- kabaret i wiele innych.

W bibliotekach, jako forma pracy z młodym odbiorcą, coraz częściej popularność zyskuje teatr *kamishibai*, o którym w swoich artykułach pisały m.in. Maja Wilczewska [30] oraz Katarzyna Górską-Marchewka [12], choć różne formy teatralne (w tym np. koła dramatyczne) prowadzone są przez biblioteki również dla dorosłych czytelników [21].

Teatr pełni istotną rolę w terapii pedagogicznej. Chcąc wyjaśnić pojęcie teatroterapii, należy na początek objaśnić definicję „arteterapii”. Łacińskie słowo „arte” oznacza wykonanie czegoś „po mistrzowsku” i pochodzi od słowa *ars*, czyli sztuka [19, s. 121]. Pojęcie „terapia” jest najbliższe greckiemu *therapeúein*, czyli „opiekować się” [1, s. 453] i w szerszym kontekście oznacza „leczenie” [27, s. 754]. Zgodnie z definicją Brytyjskiego Stowarzyszenia Arteterapeutów (*The British Association of Art Therapists* (BAAT) z 2009 r., arteterapia jest formą psychoterapii, która traktuje media artystyczne jako podstawowy sposób komunikacji. Spotkaniom sprzyja relacja terapeutyczna, uczestnik arteterapii może tworzyć obrazy i obiekty w celu ich eksploracji oraz dzielenia się znaczeniami, które mogą być z nich odczytane. Dzięki temu, osoba może lepiej zrozumieć siebie oraz naturę swoich problemów i trudności. To z kolei może prowadzić do pozytywnej trwałej zmiany w postrzeganiu siebie, w aktualnych relacjach oraz ogólnie rozumianej jakości życia [2]. Zatem celem arteterapii nie jest stworzenie pięknego dzieła sztuki, ale przede wszystkim użycie różnych form sztuki, tak by pomóc dziecku w osiągnięciu spokoju psychicznego. Takie zajęcia terapeutyczne, przy systematycznym ich prowadzeniu, powodują rozwój osobowości dzieci i wzrost kreatywności. Terapia wycisza, obniża napięcie nerwowe i uspokaja. Pozwala również na wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa i zwiększenia poziomu samowiedzy oraz akceptacji siebie.

Ewelina Konieczna w książce *Arteterapia w teorii i praktyce* przedstawiła następujący podział arteterapii:

- muzykoterapia – wykorzystuje nagrania muzyczne, głos, instrumenty muzyczne jako środki stymulujące terapię. Muzyka w tym wypadku ma służyć w rozwiązywaniu problemów emocjonalnych (wyrażanie i nazywanie emocji) oraz pomagać w porozumiewaniu się;
- choreoterapia – wykorzystuje taniec, ruch, jako proces, który oddziałuje na emocjonalną i fizyczną sferę dziecka. Są to ćwiczenia muzyczno-ruchowe i improwizacje do wybranej muzyki;
- teatroterapia – w której skład wchodzi psychodrama, drama, pantomima oraz terapia poprzez sztuki teatralne. Odgrywanie ról pomaga w uświadomieniu sobie własnych przekonań i uczuć oraz pozwala wypróbować nowe sposoby zachowania;
- biblioterapia – polega na zastosowaniu literatury – książek, publikacji literackich, albumowych, jako środka wspomagającego proces terapeutyczny. Taka terapia pobudza wyobraźnię pozwala utożsamiać się z bohaterami literackimi i na tej bazie przepracować własne problemy [15].

Teatroterapia to koncepcja zakładająca wychowanie przez teatr. Swymi korzeniami sięga aż do starożytności. Termin „teatroterapia” pochodzi od łacińskiego słowa *teatrum* i greckiego *théatron* – „oglądam” [26, s. 1094]. Tak samo jak w przypadku pojęcia „arteterapia”, składa się z greckiego *therapeúein*, czyli leczenie. Według *Słownika pedagogicznego* jest rozumiana jako narzędzie do wewnętrznego wzrostu i wzbogacania osobowości oraz definiowana jako „spontaniczne przedstawienie teatralne, stosowane w celach terapeutycznych przy udziale dzieci i dorosłych z zaburzeniami charakteru” [25, s. 292-293]. Teatroterapia pośrednio wiąże się także z teatrem edukacyjnym, którego celem jest wchłanianie, powtarzanie i przyswajanie odpowiednich zachowań oraz uwzględnianie potrzeb intelektualnych, emocjonalnych, moralnych i estetycznych dziecka [20, s. 10-11].

Psychodrama, która wchodzi w skład teatroterapii, to według *Słownika teatru*, „metoda diagnozy psychologicznej oraz psychoterapii polegająca na odgrywaniu scen improwizowanych według ogólnych wskazówek scenariuszowych podanych przez psychologa” [17, s. 129]. Termin ten pochodzi od słów: *psyche* – „dusza” oraz *drama* – „czynność, akcja” [1, s. 453]. Ważnym elementem terapii psychodramą jest dyskusja nad tym, co się wydarzyło na scenie oraz jakie towarzyszyły temu emocje. Dziecko odgrywa rolę, której treścią są jego własne problemy czy przeżycia. Osobę aktora odgrywającego tę rolę nazywa się protagonistą. Według Eweliny Koniecznej do wybranych technik psychodramatycznych można zaliczyć:

- grę ról, których zadaniem jest odtworzenie rzeczywistości;
- trening ról, który polega na powtarzaniu gry w celu wyćwiczenia jakiejś roli społecznej, pomocnej w lepszym funkcjonowaniu;
- zamianę ról, gdzie protagonista przejmuje rolę społeczną innej osoby; pomaga to w nabraniu umiejętności przyjrzenia się z innej perspektywy postępowaniu innej osoby;
- improwizację, czyli przedstawienie bez scenariusza [15].

Improwizacja jest aktywnością, którą wszystkie dzieci, we wszystkich grupach wiekowych i o różnych uzdolnieniach są w stanie zarówno się cieszyć, jak i dochodzić w niej do dużej wprawy. Polega na pełnym wykorzystaniu możliwości dziecka. Przedstawienia takie nie wymagają rekwizytów, choć niekiedy mogą one stanowić korzystną inspirację. Dużą wartość w tej terapii ma opowiadanie przez prowadzącego jakiejś historii, podczas gdy dzieci ją odtwarzają. Takie ćwiczenia wymagają od uczestników wielkiego skupienia i uwagi nad opowiadany tekst.

Teatr może stanowić także element pedagogiki zabawy. Według Aleksandra Brücknera zabawa jest jedną z form wyrażania zainteresowań dzieci i ludzi dorosłych, „jest swoistym, podświadomym ćwiczeniem wprowadzającym w życie biologiczne, społeczne i kulturalne. Dzięki oddziaływaniu na wyobraźnię kompensuje braki życia jednostki. Towarzyszy człowiekowi od kolebki do śmierci, przybierając w biegu jego życie coraz inne formy, zawsze nacechowane uciechą. Zabawa jest również elementarną potrzebą zdrowia psychicznego” [7].

Pedagogika zabawy proponuje działanie stwarzające uczestnikom możliwość rozwoju w atmosferze akceptacji i zaufania. W metodzie tej wiek i umiejętności nie mają znaczenia. Wspólna zabawa ułatwia kontakty między ludźmi, wyzwala aktywność twórczą oraz ma ułatwiać proces uczenia się. Zabawy wybierane do tej metody muszą zapewnić dobrowolność przystąpienia, uwzględniać wszystkie poziomy komunikowania i uznawać pozytywne przeżycia jako wartość. W zabawach tych nie może być rywalizacji. Zabawy wykorzystywane w pedagogice posługują się różnorodnymi środkami wyrazu, takimi jak” ruch, gest, dotyk, taniec, dźwięk, malowanie, pantomima i drama. Według Zofii Zaorskiej można wyodrębnić następujące rodzaje zabaw stosowanych w pedagogice zabawy:

- zabawy ułatwiające wejście w grupę, poznanie nowego otoczenia;
- zabawy rozluźniające, odprężające, wykorzystujące ruch, taniec, gest, likwidujące napięcie mięśni i napięcie psychiczne;
- zabawy pozwalające poznać odczucia, doświadczenia, potrzeby i oczekiwania członków grupy;
- gry dydaktyczne;
- gry dyskusyjne;
- metody ułatwiające przekaz informacji w grupie;
- drama wykorzystująca gry z podziałem na role jako wstęp do omówienia konkretnego problemu;
- zabawy umożliwiające samoocenę, poznanie własnej hierarchii wartości, własnych spontanicznych zachowań;
- zabawy integrujące grupę, umożliwiające wszystkim wspólną aktywną zabawę bez podziału na bawiących się i obserwujących zabawę oraz bez ośmieszającej rywalizacji [34, s. 20].

Jednym z elementów pedagogiki zabawy jest drama, czyli odgrywanie różnych ról. Jest ona źródłem bezpośrednich doświadczeń. Okoliczności realnego życia stanowią część dramy, a jej uczestnicy mają okazję wczuć się w sytuacje, w których nie zawsze udaje im się

zachować poprawnie. Konflikt i problem w dramie jest wymyślony albo zaczerpnięty z różnych lektur lub opowiadań. Poznawanie sytuacji, w których znalazł się bohater książki, jego zachowania oraz poszukiwanie własnych pomysłów na rozwiązanie problemu przyspiesza emocjonalne, intelektualne i społeczne dojrzewanie uczestników dramy. Drama umożliwia przeniesienie problemów na przykład z bajki, do życia w szkole, domu czy na podwórku. Metoda ta przygotowuje dziecko na sukcesy i porażki czekające go w dorosłym życiu oraz na różne zmiany w jego otoczeniu.

Podsumowując, zarówno pedagogika zabawy, jak i drama mogą być bardzo przydatne w pracy biblioterapeuty i bibliotekarza. Dzięki metodom proponowanym przez pedagogikę zabawy, uczestnik zajęć przeżywa sytuacje, których istotą będzie mógł wykorzystać w późniejszych doświadczeniach. Dzieci uczą się współdziałania w grupie, nawiązywania przyjaźni, a także podwyższają swoją samoocenę, wyzbywając się na przykład nieśmiałości. Jak pisze Brian Way, dzięki zespołowym grom dramowym dziecko osiąga poczucie wolności w realizowaniu własnych pomysłów, uruchamia intuicję i wyobraźnię, dochodzi do odkryć, które przyspieszają jego psychiczne dojrzewanie [29, s. 7].

Małe formy teatralne mogą być wykorzystywane jako narzędzie pracy z dziećmi w bibliotekach publicznych. Przykładem może być Filia nr 14 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gdyni, która mieści się w dzielnicy Karwiny. W 2006 r. w jej ramach zorganizowano teatrzyk Luka, który prowadzony był przez kierownik filii. Jego nazwa powstała spontanicznie podczas jednej z prób do przedstawienia. Inscenizacje teatralne realizowane w bibliotece były własnymi adaptacjami bajek, a stroje, scenografia i większość kukiełek projektowali i wykonywali sami pracownicy filii.

Przy użyciu bardzo różnych środków przygotowywano ciekawe rekwizyty i pacynki wykorzystywane do przedstawień. Były to na przykład malowane na kartonach postacie, które występowały w inscenizowanej bajce. Przy wykorzystaniu wyobraźni, farb, tektury, patyczków i odrobiny talentu powstawali coraz to nowi bohaterowie. Maskotką teatrzyku stała się pacynka wilka, samodzielnie wykonana przez pracowników filii. Czarny mankiet koszuli, guziki zamiast oczu i nosa oraz ostre pazury z pomalowanych lakierem do paznokci tipsów, a także zadziorna czerwona chusta na szyi, to wszystkie elementy składające się na tę postać. Wilk stał się ulubieńcem dzieci licznie przybywających na przedstawienia.

Aktorzy występujący w spektaklach to młodzież z pobliskiej szkoły, która po lekcjach, raz w tygodniu przychodziła na warsztaty teatralne, gdzie uczyła się ról i inscenizacji. Występowała dla różnych odbiorców, co sprawiało, że czuła się potrzebna i odpowiedzialna za powodzenie przedstawienia. Mobilizował ją występ przed przedszkolakami, swoją klasą czy szkołą, ale rozwijały również inne doświadczenia. W 2008 r. zorganizowane zostało przedstawienie dla dzieci niedosłyszących, tłumaczone na język migowy. Dla aktorów był to dodatkowy stres. Musieli wykazać się większym zrozumieniem dla innych, akceptacją i warsztatem teatralnym. Wszystko wypadło bardzo dobrze. Zarówno aktorzy, jak i publiczność byli zadowoleni. Nawiązały się nowe przyjaźnie.

Teatrzyk Luka posiada na swoim koncie mniejsze i większe sukcesy, które dodatkowo motywują młodzież. Zdobył bowiem podwójne zwycięstwo na Festiwalu Amatorskich

Teatrzyków Dziecięcych w czerwcu 2007 r. W spektaklu *Niefortunne przypadki pewnego wilka* pacynka głównego bohatera zachwycała publiczność. Kolejne pierwsze miejsce w kategorii przedstawienie dla młodzieży zajęły *Bajki alternatywne*. Kabaretowe przedstawienie bajek rozbawiło do łez widzów i jury, co spowodowało zdobycie podwójnego *grand prix*.

Teatrzyk Luka miał również możliwość wystąpienia na prawdziwej scenie przed szeroką publicznością. Brał bowiem udział w Pikniku Czytelniczym w Gdańsku (fot. 1). Gośćmi spotkania byli także autorzy wielu książek dla dzieci, z którymi młodzi czytelnicy mieli okazję się poznać, zdobyć autograf czy porozmawiać o ulubionej lekturze.

Fotografia 1. Scena na Pikniku Czytelniczym w Gdańsku

Źródło: archiwum autorki.

Bardzo dużym wyzwaniem, zarówno dla aktorów, jak i kadry, która zawsze z wielkim zaangażowaniem pracowała przy scenografii tworzących się inscenizacji, było przedstawienie *Wszystkie smoki o tym wiedzą* (fot. 2). Spektakl ten po raz pierwszy odegrany był „na żywo”, bez pacynek. Przygotowania do niego zajęły dwa miesiące. Aktorzy musieli znać na pamięć tekst i wystąpić przed publicznością, tym razem nie ukrywając się za kurtyną teatralnej sceny. Na przedstawienie bardzo tłumnie przybyli widzowie w różnym wieku. Biblioteka była zapełniona po brzegi. Podobną liczbę osób (ok. 120) przyciągnęły jasełka, które później odbyły się również w pobliskiej szkole (fot. 3).

Fotografia 2. Scenografia do przedstawienia *Wszystkie smoki o tym wiedzą*

Źródło: archiwum autorki.

Fotografia 3. Jasełka w bibliotece

Źródło: archiwum autorki.

Zwyczajem stała się zabawa w teatr z widownią. Młode aktorki chętnie przekazywały swoje doświadczenia młodszym kolegom, którzy zafascynowani byli pacynkami. Po każdym bardziej kameralnym przedstawieniu kukielkowym pokazywały to, czego nauczyły się na warsztatach. Dzięki temu miały poczucie, że ich praca nie idzie na marne, cieszyły się, że wzbudzają zainteresowanie, uczyły się otwartości i komunikowania z innymi.

Bardzo ważnym miejscem sprzyjającym rozwojowi dzieci była, powstała w 2007 r., pracownia biblioterapeutyczna. We współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Gdyni opracowany został program *Książka w oswojaniu lęków dziecięcych i przeciwdziałaniu agresji*. Dotyczył on dzieci w wieku od 5 do 12 lat z rodzin objętych pomocą społeczną. Jedynym miejscem, które wówczas można było zagospodarować, był hol, gdzie kiedyś znajdowała się szatnia i stały szafki ubraniowe. Ponieważ zajęcia biblioterapeutyczne muszą odbywać się w miejscu przyjaznym dzieciom, zapewniając im wyciszenie i poczucie bezpieczeństwa, powstał pomysł na zaadaptowanie pomieszczenia na wnętrze starej wiejskiej chatki z kominkiem. Pracownia ta otrzymała również swoją własną nazwę „Świerszcz za kominem”, nawiązując do ciepłej i krzepiącej książki Karola Dickensa (fot. 4).

Fotografia 4. Pracownia biblioterapeutyczna „Świerszcz za kominem”

Źródło: archiwum autorki.

Książki do zajęć biblioterapeutycznych dobierane były w zależności od zdiagnozowanego u dziecka problemu (np. odrzucenie, agresja, nieśmiałość, niska samoocena, lęk przed psami itp.), a prowadzili je wykwalifikowani pracownicy filii. Działania terapeutyczne wspomagane były różnymi zabawami (np. z chustą animacyjną), prezentacjami

multimedialnymi i głośnym czytaniem bajek. „Warto dodać, że początki biblioterapii sięgają lat 30. XX w. W Polsce pionierką tej metody wychowawczej była Irena Borecka. W całym kraju powstają liczne kursy i szkolenia z biblioterapii m.in. prowadzone pod egidą Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Gdańsku” [11]. W pracowni gdyńskiej miały także miejsce zajęcia z dramy oraz inne zabawy wykorzystujące elementy pedagogiki zabawy.

Przy współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w filii nr 14 odbywały się również inscenizacje pod hasłem *Seniorzy dzieciom*. Podopieczni z klubu seniora Iskierka wraz z młodzieżą i dziećmi przygotowywali wspólne przedstawienia. Odbył się na przykład spektakl „*Kot w butach*” kontra „*Kot w butach*”. Seniorzy zaprezentowali swój spektakl o kocie, a teatryk Luka swój. Oba wystąpienia były oceniane przez licznie przybyłą publiczność i nie trzeba dodawać, że obydwa zdobyły wielkie uznanie widowni (fot. 5).

Seniorzy występujący w przedstawieniach to starsze, samotne osoby, często z jakimiś cięższymi bądź lżejszymi schorzeniami. Zabawa w teatr i kontakt z osobami młodymi polepszają ich samopoczucie. Żmudne przygotowania towarzyszące przedstawieniom, momentami trudne i mozolne, sprawiały jednak, że przedstawienia finalnie zachwycały publiczność i budziły wielki podziw dla aktorów. „Wpadki”, które towarzyszyły występom, budziły zawsze sympatię i ogólną radość z tak wyjątkowego spotkania.

Fotografia 5. Przedstawienie z udziałem seniorów z klubu Iskierka oraz dzieci z teatryku Luka

Źródło: archiwum autorki.

Informacje dotyczące przedstawień teatralnych, biblioterapii, głośnego czytania, zajęć plastycznych i wszystkich innych form skierowanych do najmłodszych odbiorców prezentowane są na stronie internetowej biblioteki. Znajduje się tam także galeria z imprez, które miały już miejsce, oraz informacja, w których filiach można skorzystać z bezpłatnego dostępu do Internetu, gier edukacyjnych itp. [3].

Jako ciekawe uzupełnienie można również uznać tworzenie przez pracowników specjalnych wystaw książek dla najmłodszych. Warte polecenia pozycje książkowe i dźwiękowe wystawiane są na regałach i zmieniane co jakiś czas, żeby jak najbardziej zainteresować dzieci w różnym wieku. W filii nr 14 został stworzony przez pracowników wyjątkowy regał w kształcie tygrysa (fot. 6). Przyciągający uwagę zwierzak z pluszowym noskiem posiadał półki, na których można było znaleźć przeróżne opowiadania, bajki i baśnie. Dzieci mogły same wybierać sobie najciekawsze dla nich książeczki, przeglądać je na miejscu przy przystosowanym dla nich stoliku lub wypożyczać je do domu.

Fotografia 6. Miejsce czytelniane dla najmłodszych

Źródło: archiwum autorki.

Podsumowując, teatr pełni istotną rolę w życiu dziecka. Wpływa na kształtowanie osobowości, uwrażliwia na dobro i piękno oraz zapoznaje z literaturą. Pomaga również odkrywać w dzieciach nowe talenty, związane zarówno z warsztatem aktorskim, ale także plastycznym, muzycznym czy rytmicznym. Dzieci przełamują swoje opory i zahamowania dotyczące nieśmiałości i publicznych występów. Granie w spektaklach kształtuje w nich postawę otwartości i kreatywności. Młodzi aktorzy uczą się odpowiedzialności i obowiązkowości.

Uczęszczanie do biblioteki na próby teatralne oraz wspólne tworzenie przedstawienia integruje i ułatwia nawiązywanie nowych znajomości. Tworzą się pozytywne relacje między uczestnikami, a prowadzącym warsztaty. U dzieci rozwija się wyobraźnia, która jest dobrze spożytkowana. Również zajęcia wykorzystujące elementy pedagogiki zabawy, dramy czy pantomimy posiadają funkcje edukacyjne i kształtują prawidłowy rozwój dziecka.

Biblioteki, poza świadczeniem usług informacyjnych, mogą również wspierać różnego rodzaju aktywność kulturalną [szerz. zob. 32; 33]. W literaturze można znaleźć wiele różnych koncepcji funkcjonowania tych instytucji [np. 31]. Miejska Biblioteka Publiczna w Gdyni, z filią nr 14 jest przykładem tego, jaką rolę może pełnić teatr w życiu dziecka. Przedstawienia, które były tam systematycznie organizowane, kształtowały osobowość dzieci biorących w nich udział. Również młodzi czytelnicy, którzy przychodzili na spektakle jako widzowie, uczestniczyli w życiu kulturalnym biblioteki, oswajali i zapoznawali się z formami artystycznymi, jakimi są spektakle teatralne. Bajkowy, wymarzony świat, stawał się realny i osiągalny. Kolorowe kostiumy, rekwizyty i scenografia oraz niekiedy muzyka, towarzysząca występom, wzbudzały wielkie emocje.

Nie ulega wątpliwości, że aby dzieci aktywnie korzystały z bibliotek, potrzebna jest ciekawa oferta kulturalna. Bibliotekarze, przygotowując wystawy bajek, opowiadań i baśni oraz prowadząc interesujące zajęcia i warsztaty, przyciągają do biblioteki najmłodszych odbiorców. Prezentując ciekawe i wartościowe lektury, służą rozwojowi ich osobowości, pomagają w rozwiązywaniu problemów oraz wskazują dobre i złe zachowania.

Bibliografia

1. ABRAMOWICZÓWNA Zofia (red.). *Słownik grecko-polski*. T. 2. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1960.
2. *Arteterapia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.arteterapia.org.pl>. Stan z dnia 26.04.2010.
3. *Biblioteka Gdynia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://bibliotekagdynia.pl/>. Stan z dnia 09.09.2021.
4. BOGUSŁAWSKI Wojciech. *Dramaturgia czyli nauka sztuki scenicznej dla Szkoły Teatralnej*. Cz. 2. *Mimika*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1965.
5. BROSZKIEWICZ Barbara, JAREK Jerzy. *Warsztaty edukacji teatralnej. Teatr dziecięcy*. Wrocław: Wydawnictwo Europa, 2004. ISBN 83-88962-95-7.
6. BROWN John Russell (red.). *Historia teatru*. Warszawa: Diogenes, Świat Książki, 1999. ISBN 83-06-00252-0.
7. BRÜCKNER Aleksander. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna, 1989. ISBN 83-214-0410-3.
8. BZOWSKA Lucyna. *Z zabawą i bajką w świecie sześciolatka*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2005. ISBN 83-7308-545-9.
9. DRZAŁ Elwira, SKIBIŃSKA-CZECHOWICZ Iwona. *Inscenizacje w nauczaniu zintegrowanym*. Gdańsk: Harmonia, 2007. ISBN 83-7134-062-1.

10. DUDA Artur. *Teatr realności. O iluzji i realności w teatrze współczesnym*. Gdańsk: Słowo/Obraz Terytoria, 2006. ISBN 83-7453-618-7.
11. *Gdańsk Nasze Miasto* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.mmtrojmiasto.pl/meeting/1941/Świerszcz+za+kominem> ++otwarcie+Pracownii+Biblioterapeutycznej.html. Stan z dnia 09.05.2010.
12. GÓRSKA-MARCHEWKA Katarzyna. Kamishibai jako biblioterapeutyczny element współpracy szkoły wyższej z otoczeniem społecznym. *Zarządzanie Biblioteką*. 2020, nr 1, s. 85-92. ISSN 2081-1004.
13. JANUS-SITARZ Anna. *Lekcje teatru: książka dla nauczyciela i ucznia*. Kraków: Znak, 1999. ISBN 83-7006-953-3.
14. KLUS-STAŃSKA Dorota. *Między wzruszeniem a śmiechem. Scenariusze przedstawień szkolnych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2004. ISBN 83-7308-433-9.
15. KONIECZNA Ewelina. *Arteterapia w teorii i praktyce*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2006. ISBN 978-83-7308-765-1.
16. KOSIŃSKI Dariusz (red.). *Słownik wiedzy o teatrze. Od tragedii antycznej do happeningu*. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Park, ParkEdukacja, 2007. ISBN 978-83-7266-582-9.
17. KOSIŃSKI Dariusz. *Słownik teatru*. Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, 2006. ISBN 978-83-7435-178-2.
18. KOWZAN Tadeusz. O różnorodności i granicach sztuki widowiskowej. In DEGLER Janusz (red.). *Wprowadzenie do nauki o teatrze*. T. 1. *Dramat – Teatr*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1976.
19. LAM Stanisław (red.). *Encyklopedyczny słownik wyrazów obcych*. Warszawa: Księgarnia Wydawnicza Trzaski, Everta i Michalskiego, 1939.
20. MAJ Agnieszka. Program teatru edukacyjnego. *Nauczanie Początkowe*. 2001, nr 1, s. 10-11. ISSN 0239-7579.
21. PERZYŃSKA Violetta. Reaktywacja Koła Dramatycznego jako odpowiedź na potrzeby kulturalne użytkowników Biblioteki Głównej im. Jędrzeja Śniadeckiego AWF w Warszawie. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Mobilna biblioteka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2021, s. 263-276. ISBN 978-83-65741-68-4.
22. PIETRZAK Małgorzata. *Rola teatru w edukacyjnej pracy bibliotekarza i nauczyciela*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2007. ISBN 978-83-89316-92-9.
23. PRONASZKO Zbigniew. Odrodzenie teatru. In DEGLER Janusz (red.). *Wprowadzenie do nauki o teatrze*. T. 2. *O twórcywie i twórcach dzieła teatralnego*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1976.
24. REINHARDT Max. *O teatrze i aktorze*. Gdańsk: Słowo/Obraz Terytoria, 2004. ISBN 83-7453-645-4.
25. SILLAMY Norbert. *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: Książnica, 1994. ISBN 83-7132-124-4.
26. SOBOL Elżbieta (red.). *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Naukowe, 1997. ISBN 83-01-11487-8.
27. STANISŁAWSKI Jan, BILIP Katarzyna, CHOCHŁOWSKA Zofia. *Podręczny słownik angielsko-polski*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1994. ISBN 83-214-1008-1.
28. SZYM CZAK Mieczysław (red.). *Słownik języka polskiego*. T. 3. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981.
29. WAY Brian. *Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1995. ISBN 83-02-05799-1.

30. WILCZEWSKA Maja. Magia słowa i obrazu – rola papierowego teatru kamishibai w animacji czytelniczej. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Mobilna biblioteka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2021, s. 224-237. ISBN 978-83-65741-68-4.
31. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Koncepcje organizacji bibliotek*. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, 2012. ISBN 978-83-61079-16-3.
32. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Mobilna biblioteka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2021, s. 224-237. ISBN 978-83-65741-68-4.
33. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Sfera kultury, sfera nauki: współczesny obraz biblioteki*. Gdańsk: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, 2014. ISBN 978-83-64335-05-1.
34. ZAORSKA Zofia. Pedagogika zabawy – metodyka pracy z grupą. In KĘDZIOR-NICZYPO-RUK Elżbieta (red.). *Wprowadzenie do pedagogiki zabawy. Wybór tekstów drukowanych w „Kropki” w latach 1992-1994*. Lublin: Wydawnictwo Klanza, 1998. ISBN 83-907451-8-6.

Anna Gawryluk

Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie
anna.gawryluk@up.lublin.pl

Renata Lewińska

Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie
renata.lewinska@up.lublin.pl

Justyna Wojdyła

Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie
justyna.wojdyla@up.lublin.pl

Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie biblioteką otwartych drzwi

Słowa kluczowe: Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, funkcje bibliotek, zadania bibliotek

Abstrakt: Ostatnie dziesięciolecie to dla Biblioteki Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie czas intensywnych zmian, zarówno pod względem architektonicznym, jak i technologicznym. Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego to biblioteka otwartych drzwi. Bibliotekarze otwierają się nie tylko na społeczność akademicką, ale także na lokalną. Przedstawione w artykule działania pokazują, jak zmieniająca się rzeczywistość wpłynęła na pracę personelu i funkcjonowanie placówki. Biblioteka nie jest już dla czytelnika jedynie cichym zakątkiem, stała się miejscem spotkań, popularyzacji nauki oraz kultury. Każdy użytkownik jest mile widziany, a nauka łączy się tu z przyjemnością.

Keywords: Library of the University of Life Sciences in Lublin, functions of libraries, tasks of libraries

Abstract: The last decade has been a time of intense changes for the Library of the University of Life Sciences in Lublin, both in terms of architecture and technology. The Library of the University of Life Sciences in Lublin is an open to public library. Libraries are open not only to the academic community, but also to the local community. The activities presented in the article show how the changing reality has influenced the work of the staff and the functioning of the facility. The library is no longer just a quiet place for the reader, it has become a meeting place and area of science and culture popularization. The Library of the University of Life Sciences in Lublin is open to all users and learning here is a pleasure.

Podstawowym zadaniem nowoczesnej biblioteki jest nie tylko umożliwianie dostępu do literatury i źródeł informacji, ale także współpraca z czytelnikiem oraz spełnianie jego oczekiwań. Oczekiwania te w związku z postępowaniem technicznym nieustannie rosną. Działania nastawione na dostosowanie zbiorów i usług do potrzeb odbiorców sprawiają,

że biblioteka otwiera się na czytelnika i postrzegana jest jako miejsce przyjazne dla każdego. Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego postrzegana jest dzisiaj jako biblioteka otwartych drzwi. Bibliotekarze uczą, aktywizują i promują, przekonując, że instytucja ta to nie tylko miejsce, gdzie można zamówić książkę, ale przestrzeń do działania, gdzie nauka spotyka się ze sferą towarzyską i strefą relaksu [szerz. zob. 6].

Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego jest w Lublinie jedyną biblioteką naukową o profilu przyrodniczym. Okoliczności jej powstania związane są ściśle z powołaniem do działania Wyższej Szkoły Rolniczej (WSR). Miało to miejsce w 1955 r. W skład nowej uczelni weszły wydzielone z Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie wydziały: rolniczy, weterynaryjny i zootechniczny. Biblioteka jako jednostka szkoły wyższej została powołana na podstawie Zarządzenia Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 sierpnia 1955 r. [9].

Od początku swojej działalności placówka borykała się z problemami lokalowymi. Brak własnych pomieszczeń spowodował, że korzystała z siedziby Biblioteki Głównej UMCS. Rok po powołaniu WSR, w lutym 1956 r. nowej bibliotece przyznano tymczasowy lokal przy ul. 22 Lipca, a trzy lata później, w 1959 r. zyskała własny budynek przy Al. Raclawickich. Funkcjonowała w nim do sierpnia 1968 r., kiedy to została przeniesiona do nowego budynku przy ul. Nowotki (obecnie ul. Radziszewskiego) (fot. 1). W budynku tym miała mieścić się tzw. Biblioteka Międzyuczelniana. Jednak plany szybko się zmieniły i w rezultacie nowa siedziba została oddana dla bibliotek kilku lubelskich uczelni: UMCS, Wyższej Szkoły Inżynierskiej (obecna Politechnika Lubelska) i Wyższej Szkoły Rolniczej (Uniwersytetu Przyrodniczego). W budynku tym zarezerwowane miejsce na swoje magazyny miała także Biblioteka Akademii Medycznej (obecnie Uniwersytetu Medycznego). Biblioteka WSR wciąż musiała więc użytkować powierzchnie z pozostałymi instytucjami [2, s. 6]. Mimo to zaczęła dynamicznie się rozwijać. Zmianom podlegała nie tylko jej struktura, ale także zbiory, które bardzo szybko się powiększały.

Już od pierwszych lat swojej działalności biblioteka, gromadząc zasoby wykazywała dużą dbałość o potrzeby studentów i kadry naukowej. W związku z tym pojawiła się potrzeba stworzenia filii wydziałowych. W 1958 r. powstała pierwsza filia na Wydziale Weterynarii, w 1973 r. powołano kolejną filię – w Instytucie Mechanizacji Rolnictwa, w 1976 r. – w Instytucie Zastosowań Matematyki, w 1987 r. – w Instytucie Techniki Rolno-Spożywczej, a w 1989 r. – na Wydziale Ogrodniczym [3, s. 57-67]. W roku 1972 Biblioteka WSR wraz ze zmianą nazwy uczelni stała się Biblioteką Akademii Rolniczej (AR). Lata 90. XX w. przyniosły kolejne zmiany. Podjęto decyzję o komputeryzacji, która spowodowała usprawnienia wielu procesów bibliotecznych, w tym obsługi użytkowników. Należy dodać, że choć lata 90. były czasem trudnym dla polskiej nauki bibliotekarze AR nadal starali się realizować potrzeby swoich czytelników na najwyższym poziomie na tyle, na ile było to możliwe w ówczesnym czasie. Lata, które nastąpiły po roku 2000, przyniosły kolejną zmianę nazwy uczelni, a co za tym idzie wszystkich instytucji zależnych. Od 2008 r. placówka nosi nazwę Biblioteki Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie. W tym czasie coraz bardziej zaczęły doskwierać problemy lokalowe. Wynajem pomieszczeń w budynku Biblioteki UMCS stawał się coraz bardziej uciążliwy. Wśród pracowników biblioteki rosły nadzieje na nowy budynek, odpowiadający współczesnym standardom.

Fotografia 1. Budynek Biblioteki przy ul. Radziszewskiego 11

Źródło: archiwum własne Biblioteki UP.

„Lata 2005-2014 to szczególny okres w działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego. To czas wytężonej pracy, wielu sukcesów, ale i porażek, trudnych decyzji i znaczących zmian. W ciągu dziesięciu lat biblioteka przekształciła się w nowoczesną, prężnie rozwijającą się placówkę wychodzącą naprzeciw oczekiwaniom użytkowników” [5, s. 12]. Największe znaczenie miało powstanie nowoczesnego budynku, dzięki któremu biblioteka mogła wyprowadzić się z ciasnych pomieszczeń i „otworzyć się” na czytelnika. Nowoczesne pomieszczenia przystosowane do zmieniających się form pracy z czytelnikiem i poszerzenie zakresu usług wpłynęły znacząco na postrzeganie placówki i poprawę jakości pracy, a także na współpracę ze studentami i kadrą naukową. Oddanie do użytku nowego budynku przy ul. Akademickiej 15 (fot. 2) nastąpiło w 2012 r. Jednocześnie placówka zyskała nową docelową grupę odbiorców – rolników, stała się bowiem jednocześnie Regionalnym Ośrodkiem Rolniczej Informacji Naukowej.

Zastosowane w nowym budynku rozwiązania architektoniczne i nowości technologiczne wprowadzone zostały w celu jak najlepszej obsługi czytelnika. Zmiany i udogodnienia dotyczyły wszystkich kondygnacji budynku, począwszy od klimatyzowanego magazynu z przesuwными regałami na zbiory, poprzez dwa piętra czytelni i informatorium, kończąc na piętrze czwartym, gdzie znajduje się sala konferencyjna ze świetlikiem, pozwalająca na prowadzenie różnego rodzaju szkoleń. Biblioteka w nowej odsłonie udostępniła swoim użytkownikom aż 84 stanowiska komputerowe z pełnym pakietem MS Office oraz oprogramowaniem antywirusowym. „Sprzęt ten rozmieszczony jest następująco: hol główny (parter) – 15 szt., informatorium (I p.) – 38 szt., dwie kondygnacje czytelni (II i III p.) – w sumie 31 szt.” [5, s. 41].

Fotografia 2. Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego przy ul. Akademickiej

Źródło: archiwum własne Biblioteki UP.

Zupełnie inna jakość korzystania ze zbiorów Biblioteki Głównej nastąpiła wraz z chwilą uruchomienia czytelnicy z wolnym dostępem. Zbiory dotychczas przechowywane w magazynie stały się w przeważającej większości ogólnodostępne. Użytkownicy mogą samodzielnie dokonywać wyboru potrzebnej im literatury. Ułatwieniem jest również rozmieszczenie księgozbioru. Opiera się on na Klasyfikacji Biblioteki Kongresu. Zaletą takiego ustawienia jest uszeregowanie tematyczne. Dzięki niemu użytkownicy, szukając jednej książki w katalogu, znajdują na półce obok niej inne pozycje o podobnej treści. Zgromadzone w czytelnicy zbiory zabezpieczone są przed kradzieżą dzięki umieszczeniu na każdym egzemplarzu etykiet RFID. Zastosowanie takiego rozwiązania umożliwia zarówno identyfikację zbiorów, kontrolę ustawienia publikacji na regałach, wspomaganie skonstrum, jak i rejestracji wypożyczeń oraz zwrotów.

Użytkownicy biblioteki mają ponadto do dyspozycji urządzenia, dzięki którym mogą samodzielnie wykonać pewne czynności i w ten sposób odciążać bibliotekarzy. W czytelnicy znajduje się bowiem intuicyjne urządzenie SelfCheck, pozwalające na samodzielne wypożyczenie książek (fot. 3). Z kolei w łączniku pomiędzy biblioteką a budynkiem Agro II ustawiona została tzw. wrzutnia książek, gdzie czytelnik sam oddaje materiały, system zaś dokonuje zwrotu z indywidualnego konta użytkownika, na koniec drukując potwierdzenie transakcji.

Fotografia 3. Urządzenie SelfCheck

Źródło: archiwum własne Biblioteki UP.

Na terenie biblioteki znajduje się także pięć projektorów, które wykorzystywane są zarówno podczas szkoleń (wewnętrznych oraz zewnętrznych w sali konferencyjnej), prezentacji oraz pracy studentów w pokojach do cichej nauki. Informatorium dysponuje zaś mobilną tablicą multimedialną z dotykowym ekranem, która jest bardzo pomocna przy organizowanych cyklicznie szkoleniach z informacji naukowej.

Ogromnym udogodnieniem dla użytkowników w wolnym dostępie jest samoobsługowy skaner oraz urządzenie wielofunkcyjne Canon wyposażone w ruchomy panel skanowania, który pozwala na swobodny dostęp także studentom niepełnosprawnym. Zeskanowane materiały można przesłać e-mailem lub zapisać w pamięci USB. Sprzęt ten przeznaczony jest dla wszystkich osób korzystających z zasobów biblioteki.

Bardzo dużym zainteresowaniem cieszą się oddane do użytku w nowym budynku biblioteki pokoje do cichej nauki. Dwa z tych pokoi przeznaczone są do pracy i nauki zbiorowej dla dziesięciu osób. Wyposażone są w projektor multimedialny z ekranem projekcyjnym, tablicę magnetyczną suchościeralną, stół z komputerami oraz miejscem na odkładanie materiałów bibliotecznych. W przypadku pojawienia się większych grup istnieje możliwość rozsunęcia ścian pomiędzy pokojami i połączenia dwóch pomieszczeń w jedno duże. Pozostałe pokoje służą do pracy indywidualnej, podczas której student lub pracownik mogą w spokojniejszej atmosferze uczyć się lub pracować. Jedynym warunkiem użytkowania tych miejsc jest rezerwacja zakładana osobiście lub telefonicznie u dyżurującego bibliotekarza.

Celem usprawnienia pracy osób korzystających z zasobów biblioteki było udostępnienie w całym budynku bezprzewodowej sieci WiFi, dzięki której można korzystać z Internetu również na własnych urządzeniach mobilnych. Sieć posiada swój certyfikat bezpieczeństwa, co daje dodatkowy komfort korzystania.

Podczas opracowywania nowej strategii biblioteki na pierwszym miejscu wymieniono jej otwarcie na użytkownika. Nie zapomniano również o osobach niepełnosprawnych. Celowi temu służy zakupiony w 2014 r. stacjonarny powiększalnik tekstu Topaz XL HD dedykowany osobom słabowidzącym. Pozwala on na 67-krotne powiększenie tekstu w jakości HD oraz na takie czynności: jak zatrzymanie obrazu, szybkie powiększenie czy też ustawienie różnych trybów pracy, np. negatywu. Na drugim piętrze czytelnicy znajdują się także komputer z syntezatorem mowy wraz z myszką dopasowaną do potrzeb osób z dysfunkcją nadgarstka oraz lupa elektroniczna Ruby z 4.3-calowym ekranem LCD, która jest w stanie powiększyć obraz od dwóć do czternastu razy.

Bibliotekarze świadomi nowych możliwości, które daje dobrze wyposażony budynek, a także zdając sobie sprawę z ciągle zmieniających się potrzeb i oczekiwań użytkowników, postanowili na nowo je zbadać, by móc jak najlepiej je zaspakajać. Wyposażenie biblioteki w sprzęt komputerowy umożliwiło przeprowadzanie potrzebnych szkoleń bibliotecznych dla studentów I roku, obejmujących zarówno zapoznanie z dostępnymi zasobami drukowanymi i elektronicznymi, jak również z zasadami korzystania z katalogu komputerowego. Oferta szkoleń z czasem się rozrosła. W większości dotyczą one korzystania z konkretnych baz danych. Pojawiły się także warsztaty dedykowane konkretnym grupom użytkowników: studentom, doktorantom czy pracownikom naukowym uczelni. Aby ułatwić kadrze naukowej dotarcie do literatury zagranicznej, od wielu lat w budynku biblioteki organizowane są wystawy książek zagranicznych połączone z możliwością ich zakupu przez zainteresowane osoby. W ostatnim czasie zmieniły się także zasady korzystania z wypożyczalni międzybibliotecznej, wcześniej była to usługa dostępna jedynie dla doktorantów i pracowników naukowych uczelni, dziś mogą z niej korzystać również studenci.

Otwartość biblioteki i bibliotekarzy na czytelników widoczna jest także na innych płaszczyznach. Studenci mają możliwość złożenia zamówienia na zakup książek i czasopism, o ile są one zgodne z poziomem i profilem tematycznym uczelni. Mogą to uczynić mailowo lub poprzez specjalnie do tego przeznaczoną tablicę w czytelnicy. Bibliotekarze UP są otwarci także na wszelkie inne akcje sprzyjające czytelnictwu i promowaniu książek, stąd udział w światowym programie Bookcrossingu. Pomysł na działanie zgodne z tą ideą narodził się podczas jednego z festiwali nauki, kiedy to bibliotekarze UP zapoczątkowali akcję „Przygarnij książkę”.

Pozostając w zgodzie z najnowszymi trendami rozwojowymi, Biblioteka UP regularnie rozszerza ofertę zbiorów elektronicznych. Możliwy stał się dostęp do tych zasobów nie tylko z komputerów na terenie kampusu, ale także poza siecią uczelnianą, co zostało szczególnie docenione podczas nauki zdalnej w czasie pandemii koronawirusa.

Współczesne biblioteki to miejsca prowadzenia działalności kulturalno-edukacyjnej. Również Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego stara się prowadzić tego typu działania.

W placówce organizowane są wykłady popularno-naukowe, których tematyka związana jest z profilem uczelni. Prezentacje prowadzone są zarówno przez pracowników biblioteki, jak i przez zaproszonych gości: wykładowców z uczelni lubelskich czy lokalnych podróżników. Spotkania te zawsze gromadzą dużą publiczność, nie tylko akademicką (fot. 4).

Fotografia 4. Obchody Dnia Lasu

Źródło: archiwum własne Biblioteki UP.

Wielką wartością biblioteki są jej zbiory. Korzystając z tego zasobu, tworzone są tematyczne wystawki, które towarzyszą prelekcjom czy warsztatom. Są one dopełnieniem wydażeń i wskazują jednocześnie, kto jest organizatorem całego przedsięwzięcia. Bibliotekarze UP biorą udział w wielu imprezach o charakterze kulturalnym skierowanym zarówno do społeczności akademickiej, jak i tej lokalnej. Od wielu lat pracownicy biblioteki włączają się w obchody Tygodnia Bibliotek i Dni Otwartych Funduszy Europejskich. Jest to doskonała okazja na zaproszenie mieszkańców Lublina do zwiedzania biblioteki, jako jednej z wielu inwestycji dofinansowanych ze środków unijnych. Wydarzeniu towarzyszą warsztaty popularno-naukowe, wystawy i konkursy.

Jedną z aktywności podejmowanych przez Bibliotekę UP jest udział w Lubelskim Festiwalu Nauki (fot. 5). Jest to coroczna impreza mająca na celu popularyzację nauki w społeczeństwie, a także promocję uczelni i jednostek badawczych oraz integrację lubelskiego środowiska naukowego. Dla Biblioteki UP wydarzenie to jest sposobem promowania czytelnictwa, ale przede wszystkim popularyzacji swojej działalności i promocji uczelni.

Biblioteka uczestniczy w tym przedsięwzięciu od 2011 r. Projekty są skierowane do różnych grup wiekowych – od dzieci poprzez młodzież, aż po osoby dorosłe. Bibliotekarze sięgają po przeróżne techniki i metody uwzględniające wiek i zapotrzebowanie danej grupy. Wiele projektów polega na pracy warsztatowej angażującej uczestników do samodzielnego wykonywania różnych aktywności. Przy realizacji wydarzeń o charakterze kulturalno-edukacyjnym okazuje się, jak ważny jest kapitał ludzki i zaangażowanie pracowników biblioteki. Pomysły na projekty rodzą się głównie w głowach tzw. zespołu do spraw popularyzacji nauki wyłonionego spośród bibliotekarzy. Zdarza się, że do współpracy zapraszani są pracownicy uczelni oraz różne instytucje zewnętrzne. Do tej pory pracownicy Biblioteki UP uczestniczyli w dziewięciu edycjach tej niezwykle popularnej wśród mieszkańców Lublina imprezy. Zaangażowanie w realizację projektów festiwalowych jest doceniane przez władze uczelni.

Fotografia 5. Lubelski Festiwal Nauki, warsztaty dla dzieci

Źródło: archiwum własne Biblioteki UP.

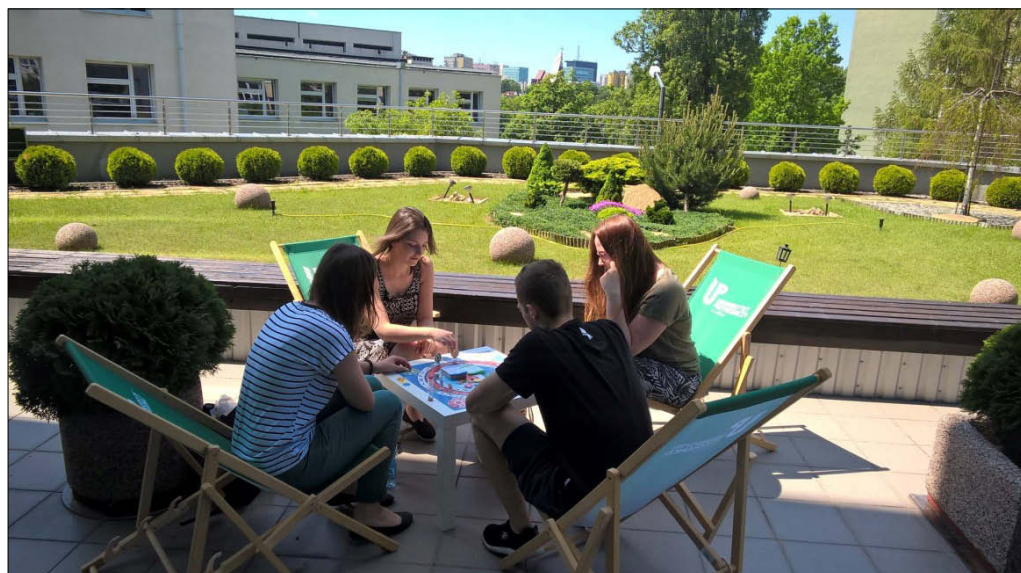
W roku 2020, w odpowiedzi na sytuację epidemiologiczną związaną z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, Lubelski Festiwal Nauki zmienił nieco swoją formułę. Wydarzenie zorganizowano w formie *online*. Przygotowane projekty zaprezentowano na stronach internetowych, portalach społecznościowych i kanałach You Tube w ramach Lubelskich Wirtualnych Dni Nauki.

Dużą podpowiedzią, jaki rodzaj imprez i jaką tematykę wybrać podczas projektowania nowej oferty, są rozmowy z czytelnikami, a także informacje oraz wskazówki przekazywane w ankietach realizowanych przez bibliotekę. Do tej pory przeprowadzono dwie akcje ankietowe. Czytelnicy mogli swobodnie wypowiedzieć się na temat świadczonych przez bibliotekę usług, ocenić, a także zgłosić nowe pomysły i zaproponować udogodnienia. Bibliotekarze bardzo cenią tę formę wypowiedzi, uważając ją za bardziej szczerą niż rozmowy bezpośrednie, a także obejmującą swym zasięgiem większą grupę użytkowników. To właśnie w ankiecie przeprowadzonej w 2015 r. padały propozycje, aby w bibliotece organizowanych było więcej spotkań o różnorodnym charakterze. Wymieniano tu zarówno wykłady naukowe i popularne, kursy, jak i spotkania klubów dyskusyjnych czy kół zainteresowań [4, s. 21].

Obecnie biblioteka to nie tylko miejsce pracy i nauki, ale także miejsce spotkań, przestrzeń, w której można odpocząć, porozmawiać, miłe spędzić czas. Koncepcja trzeciego miejsca oraz biblioteki jako miejsca spotkań integrującego społecznie jest dziś szeroko dyskutowana i propagowana [szerz. zob. 1; 7; 8]. Aby umożliwić miłe spędzenie czasu na terenie Biblioteki UP, stworzono tzw. strefy relaksu z wygodnymi kanapami, ławami i lampami antydepresyjnymi. W okresie letnim można też odpocząć na leżakach (fot. 6). Zadbano również o wygodne miejsca w czytelni, umieszczając w przestrzeni między regałami z książkami wygodne worki sako. We wnętrzu biblioteki przygotowano też miejsce, gdzie można zagrać w gry planszowe czy ułożyć puzzle.

Fotografia 6. Strefa relaksu dla studentów na tarasie Biblioteki UP

Źródło: archiwum własne Biblioteki UP.

Bibliotekarze Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie wkładają wiele pracy i serca, by sprostać wyzwaniu kreowania nowoczesnej biblioteki. Starają się być otwarci na wszelkie

zmiany zachodzące w świecie, który stawia przed nimi nowe wyzwania i mobilizuje do zmian w podejściu do wielu kwestii. Przede wszystkim jednak starają się budować obraz instytucji otwartej i przyjaznej nie tylko społeczności akademickiej, ale także tej lokalnej.

Bibliografia

1. BUCK Andrzej, SIMONJETZ Monika, KOTLAREK Dawid. *Miejsce spotkań: biblioteka jako przestrzeń społeczna (na przykładzie województwa lubuskiego)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019. ISBN 978-83-65741-40-0.
2. MARUSZAK Edward. *Biblioteka Główna Akademii Rolniczej w Lublinie*. Lublin: [s.n.], 1975.
3. PADZIŃSKA Irmina. Biblioteka Główna Akademii Rolniczej w Lublinie. *Bibliotekarz Lubelski*. 2002, nr 45, s. 57-67. ISSN 0137-9895.
4. PADZIŃSKA Irmina. Biblioteka w opinii czytelników. *Aktualności Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie*. 2016, nr 1, s. 21. ISSN 1899-346X.
5. PADZIŃSKI Andrzej (red.). *Dziesięciolecie zmian 2005-2014: 60-lecie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego, 2015. ISBN 978-83-7259-240-8.
6. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Sfera kultury, sfera nauki: współczesny obraz biblioteki*. Gdańsk: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, 2014. ISBN 978-83-64335-05-1.
7. WOJCIECHOWSKA Maja, ORZOŁ Monika. Biblioteka jako trzecie miejsce. Przykład bibliotek szkół medycznych. *Forum Bibliotek Medycznych*. 2020, nr 2, s. 3-18. ISSN 1899-5829.
8. WOJCIECHOWSKA Maja. Budowanie kapitału społecznego przez biblioteki akademickie. In JAZDON Krystyna (red.). *Biblioteka naukowa: czy jeszcze naukowa*. Poznań: Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, 2018, s. 179-190. ISBN 978-83-60961-16-2.
9. Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 sierpnia 1955 r. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego* 1955, Nr 9, poz. 69.

Sylwia Formela

Uniwersytet Gdański
jeanne4er@wp.pl

Rola biblioteki w przestrzeni miejskiej na przykładzie Biblioteki Manhattan w Gdańsku

Słowa kluczowe: biblioteki publiczne, mediateki, nowe formy usług

Abstrakt: W artykule został poruszony problem funkcji nowoczesnych bibliotek publicznych. Zwrócono uwagę na ich rolę oraz nowe zadania realizowane zgodnie z potrzebami społeczeństwa informacyjnego. Jako przykład omówiono Bibliotekę Manhattan – jedną z filii Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gdańsku, która kładzie nacisk na zaspokajanie potrzeb kulturalnych, informacyjnych i społecznych różnych grup odbiorców. Przedstawione zostały także wyniki badania ankietowego pokazującego postrzeganie roli mediateki przez jej użytkowników.

Keywords: public libraries, media centres, new forms of services

Abstract: The article addresses the problem of the functions of modern public libraries. Due attention has to be given to their role and new tasks carried out in accordance with the needs of the information society. These problems were discussed based on the example of the Manhattan Library (one of the branches of the Voivodeship and Municipal Public Library in Gdańsk), which emphasizes meeting the social, cultural and information needs of various audiences. The article presents the results of surveys which shows the perception of the role of the media library by its users.

Biblioteki rozwijają się, aby realizować potrzeby różnych grup użytkowników. Jedną z nich są osoby, które tego rozwoju oczekują, dla których istotna jest wiedza z zakresu szeroko pojętej kultury, sztuki, literatury czy muzyki. Świadomi użytkownicy mają wyrobione zdanie na temat form uczestniczenia w kulturze. Ci, którzy mają takie możliwości, lokalne placówki biblioteczne porównują do zagranicznych, starając się wpływać na wprowadzanie zmian usprawniających ich działalność. Takie zaangażowanie to efekt troski o prawidłowy rozwój miejsc, które mają służyć nie tylko upamiętnianiu minionych lat i osiągnięć, ale przede wszystkim budowaniu fundamentów dla rozwoju przyszłości.

Aktywność nowoczesnych bibliotek przejawia się w zróżnicowanej i atrakcyjnej ofercie kulturalnej oraz społecznej. Biblioteki coraz częściej traktowane są bowiem nie tylko jako centra wiedzy, ale również miejsca integracji i inkluzji społecznej [1; 5]. W tym kontekście ważna jest ich rola we wspieraniu integracji międzypokoleniowej oraz rozwijaniu kompetencji informacyjnych seniorów. Nikogo dziś już nie dziwi widok starszego pana obsługującego

drukarce czy starszej pani serfującej po Internecie. Niektórzy z nich właśnie w bibliotece nabyli te umiejętności. Liczne kursy (grupowe i indywidualne) prowadzone przez bibliotekarzy umożliwiają osiągnięcie pewnej sprawności w poruszaniu się w cyfrowym świecie. Dla części takich użytkowników to kolejny punkt w ich samorozwoju, zapoczątkowany m.in. w Uniwersytetach Trzeciego Wieku. Przyzwyczajeni do systematycznego zdobywania wiedzy, działają w przestrzeni publicznej swoich miast oraz udzielają się na gruncie samorządowym i kulturalnym. Zajęcia prowadzone przez starszych dla młodszych oraz przez młodszych dla starszych z każdym kolejnym przedsięwzięciem poszerzają zakres usług bibliotek. Ważne jest, by instytucje te nie były ośrodkami zastałymi, niereagującymi na zmieniające się trendy, mody i potrzeby. Z kolei zróżnicowanie zbiorów – zarówno pod kątem treści, jak i nośników – to atrakcyjne i zarazem konieczne rozwiązanie w pracy współczesnych bibliotek [2, s. 54].

Podobnie jest z działaniami obejmującymi dzieci w wieku przedszkolnym. Ich odwiedziny w bibliotekach to czas pierwszego kontaktu z dziedzictwem kulturowym, które zostanie im przedstawione szerzej w trakcie nauki szkolnej. Uczą się przez zabawę, korzystają z atrakcyjnych form bajek, mogą rozwijać swoje talenty, od plastycznych po muzyczne czy taneczne. Do ich dyspozycji są wykwalifikowani i otwarci pracownicy biblioteki, miejsca zabaw i integracji z rówieśnikami.

Bogata oferta zajęć w bibliotekach uzupełniana jest pomysłami stałych użytkowników. Nierzadko zdarza się, że aktywni albo już emerytowani nauczyciele i profesorowie podejmują się systematycznego prowadzenia spotkań Dyskusyjnych Klubów Książki czy Dyskusyjnych Klubów Filmowych, które integrują ludzi o podobnych zainteresowaniach, nierzadko aktywnych równocześnie na wielu innych polach kulturalnych. Dzięki sprawnemu przepływowi informacji istnieje szansa na powiększenie się grona zainteresowanych podobnymi działaniami. Tutaj zabrać głos może osoba w każdym wieku, o każdym zapleczu edukacyjnym i światopoglądzie.

Ciekawym rozwiązaniem, coraz częściej spotykanym w bibliotekach, mającym wpływ na aktywizację kulturalną osób w każdym wieku, są niewielkie stoiska zawierające informatory pobliskich oper, teatrów czy nawet kin i muzeów. Liczne plakaty informują o zbliżających się terminach wystaw, konkursów, wycieczek plenerowych, plebiscytów czy konferencji. Przyjście do biblioteki już od dawna nie ogranicza się do wypożyczenia książki czy czasopisma bądź skorzystania z darmowego Internetu, bowiem placówki te angażują się w wielokierunkowy rozwój kulturalny swoich klientów, często współpracując z innymi instytucjami kultury [zob. m.in. 1; 4]. Dogodna lokalizacja bibliotek stwarza okazję do częstych odwiedzin, czy to w ramach zakupów w centrum handlowym, czy zwykłego spaceru głównymi ulicami miasta. Coraz częściej to właśnie w bibliotekach organizowane są spotkania ze sławnymi ludźmi, wszelkiego rodzaju warsztaty, konferencje, seminaria, oryginalne wystawy i to nie tylko lokalnych artystów. Możliwość wolontariatu i pomocy przy organizowaniu różnych imprez może być doskonałym wstępem dla młodego człowieka do odkrywania tej placówki. Pozyskiwanie nowych czytelników buduje przynależność do tego miejsca, sprawia, że staje się ono ważną częścią codzienności, w której odwiedzający czują się swobodnie, która nie denerwuje a inspiruje i umożliwia poznanie świata oraz ludzi.

W dużych miastach biblioteki to przede wszystkim miejsca zaspokajania ciekawości kulturalnej. Tu, gdzie aktywność i natężenie zajęć kulturalnych mieszkańców jest zdecydowanie większe od tego w mniejszych miastach bądź na wsiach, a przede wszystkim odsetek ludzi wykształconych jest znacznie wyższy, o wiele częściej sięga się po książkę czy bilet do teatru, większa jest też różnorodność oferty bibliotek, która adresowana jest do różnych grup odbiorców. Dlatego o wiele łatwiej jest znaleźć odpowiednie miejsce do rozwijania swoich pasji czy dopiero ich odnalezienia.

Jednym z ciekawszych obiektów bibliotecznych jest Biblioteka Manhattan – filia Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Josepha Conrada Korzeniowskiego w Gdańsku. Jej oficjalne otwarcie nastąpiło 9 marca 2012 r. Budowa placówki trwała rok i pochłonęła 1 mln złotych. To pierwsza na Pomorzu mediateka, w pełni skomputeryzowany ośrodek dla mieszkańców Gdańska i okolic. Plany zakładały umiejscowienie nowej filii w Gdańskim Centrum Handlowym Manhattan (CGH Manhattan) zlokalizowanym we Wrzeszczu – centralnej dzielnicy Gdańska, i jednocześnie zlikwidowanie pięciu starszych filii – numer 1, 8, 21, 38 oraz Pracowni Komiksowej mieszczącej się na Suchaninie.

Biblioteka Manhattan znajduje się na drugim piętrze Centrum Handlowego Manhattan. Jej całkowita powierzchnia to 830 m². Placówkę wpisującą się w założenia projektu edukacyjno-społecznego GCH Manhattan „Rodzina w Manhattanie” usytuowano obok Gdańskiej Szkoły Artystycznej, Teatru Znak i Delikatesów Sztuki, mieszczących się także na poziomie drugim. Nie jest to lokalizacja przypadkowa. Centra handlowe już od dłuższego czasu zyskują opinię miejsc, w których znaczna część użytkowników spędza co najmniej kilka godzin dziennie. Z szerokim wachlarzem usług wychodzą bowiem naprzeciw oczekiwaniom mieszkańców dużych i małych miast. Odpowiednio zaprojektowane biblioteki mogą ze swoją ofertą znakomicie wpisać się w tę przestrzeń, realizując przy tym postulaty rozwoju kulturalnego i społecznego.

Przy realizacji projektu Biblioteki Manhattan korzystano z wiedzy i umiejętności psychologów, bibliotekoznawców, socjologów oraz architektów z Norwegii i Stanów Zjednoczonych. Ten nowoczesny eksperyment to nowatorski pomysł, którego jednym z głównych celów jest promocja czytelnictwa na terenie Trójmiasta. Przestronne wnętrza w stonowanej kolorystyce przyciągają użytkowników w każdym wieku i o każdej porze. Stwarzają aurę przyjaznego dla ludzi otoczenia, neutralnego i zdającego się do nauki oraz zabawy.

W środku Biblioteka Manhattan podzielona jest na kilka stref. Są to: wypożyczalnia dla dorosłych, młodzieży i dzieci (udostępniająca ponad 70 tys. woluminów), wydzielona przezroczystą ścianą czytelnia, stanowisko z prasą, publiczny kącik multimedialny (pierwszy taki w Gdańsku, gromadzący ponad 4,2 tys. pozycji: muzykę, e-booki, audiobooki, filmy), pracownia komiksowa (z ponad 7 tys. tytułów), kącik dziecięcy (z zajęciami prowadzonymi przez specjalnie wyszkolone osoby) oraz strefa gier (gdzie dostępne są m.in. konsole). Oprócz tego wnętrze wyposażone jest w kilkanaście miejsc do pracy w odosobnieniu oraz komplet foteli i kanapę ze stolikiem. Ponadto udostępnione zostały: drukarka, ksero oraz Internet dla użytkowników, którzy przychodzą ze swoim sprzętem. Login i hasło do sieci bezprzewodowej otrzymuje się przy stanowisku bibliotekarzy. Dodatkowo znajdują się

tu także instrumenty muzyczne: gitara, perkusja i pianino elektroniczne, z których można korzystać na terenie placówki.

Biblioteka Manhattan otwarta jest przez sześć dni w tygodniu, od poniedziałku do soboty, w godzinach od 9 do 21. Użytkownikami biblioteki mogą być wszyscy mieszkańcy Pomorza i nie tylko. Warunkiem wypożyczenia zbiorów jest zakup za symboliczną złotówkę Karty do Kultury, który wiąże się z wpisaniem użytkownika do bazy danych. Dzięki uwzględnieniu poczty internetowej we wniosku rejestracyjnym informacje o zbliżającym się upływie terminu wypożyczonych pozycji wysyłane są na podany przez czytelnika adres mailowy. Oprócz tego każdy użytkownik ma dostęp do swojego konta, do którego może logować się przez stronę internetową placówki w zakładce „Konto czytelnika”.

Biblioteka Manhattan mieszcząca się przy al. Grunwaldzkiej 82 we Wrzeszczu to nowoczesny ośrodek kultury. Wykwalifikowana grupa pracowników odpowiedzialna jest za systematyczne podnoszenie standardów placówki. W swojej niemal dziesięcioletniej działalności Biblioteka Manhattan zorganizowała wiele przedsięwzięć z zakresu popularyzacji literatury, malarstwa, muzyki, kina, komiksu i wielu innych, które za każdym razem przyciągają licznych zainteresowanych.

Już w ciągu pierwszego roku funkcjonowania biblioteki odbyło się tu ponad trzynaście spotkań autorskich z twórcami książek, programów telewizyjnych, aktorami i publicystami. Ponadto co miesiąc przyjeżdżają artyści z całej Polski promujący swoje nowe publikacje. Wszystkie panele cieszą się dużym zainteresowaniem. Do grudnia 2014 r. zorganizowano ponad piętnaście spotkań autorskich i około jedenaście akcji promujących książki oraz albumy, również z wysoką frekwencją użytkowników biblioteki. Do końca maja 2015 r. miało miejsce dwanaście takich spotkań, a aktywność w tym obszarze jest cały czas kontynuowana¹.

Dodatkowa oferta Biblioteki Manhattan (uzupełniająca tradycyjne usługi związane z książką), dedykowana dzieciom, młodzieży i osobom dorosłym jest rozłożona równomiernie na cały rok. Dla najmłodszych organizowane są warsztaty komiksowe, teatralne, logopedyczne, lekcje biblioteczne, zajęcia edukacyjne i rozwijające, gry rozpoznawczo-zapoznawcze, wspólne czytanie i poznawanie bajek, lektoraty językowe, zajęcia plastyczne, zajęcia teatralno-literackie, przedstawienia teatralne, bale przebierańców, zajęcia integracyjne z przedstawicielami fundacji dla dzieci, Dyskusyjny Klub Książki, konkursy recytatorskie i plastyczne. Działa również klub „Książeczka” oraz klub „Origami”. Organizowane są również zajęcia dla dzieci ze szkół specjalnych.

Dla młodzieży przygotowywane są przede wszystkim warsztaty komiksowe i plastyczne m.in. z ilustratorami książek dziecięcych, ale także prezentacje multimedialne i filmowe, lekcje biblioteczne, klub szachowy, spotkania z grami planszowymi, spotkania speedcuberów (miłośników kostki Rubika), gry na konsoli Xbox, quizy internetowe czy warsztaty wyobraźni.

Dorośli korzystają z warsztatów wokalnodykcyjnych, pisarskich, paneli literackich, psychologicznych i artystycznych, prezentacji o tematyce sportowej, projekcji filmów, wywiadów i wykładów ze sławnymi ludźmi, lekcji bibliotecznych, otwartych konsultacji dla

¹ Wszelkie statystyki przedstawione w artykule zostały przekazane przez Bibliotekę Manhattan.

obcokrajowców, Małego Klubu Mam (spotkania edukacyjne dla rodziców), klubu szachowego, Dyskusyjnego Klubu Filmowego i Dyskusyjnego Klubu Książki oraz internetowych quizów. Z kolei seniorzy to przede wszystkim uczestnicy warsztatów komputerowych na różnych poziomach zaawansowania, warsztatów z obsługi katalogów, lekcji bibliotecznych, Dyskusyjnego Klubu Książki i Dyskusyjnego Klubu Filmowego.

Od 2014 r. do aktywności Biblioteki Manhattan doszły lektoraty języka angielskiego dla seniorów, sporadycznie organizowane warsztaty psychologiczne dla dzieci i młodzieży, warsztaty twórczego pisania dla dzieci i młodzieży, warsztaty z animacji w ramach projektu *Spotkania z twórczością komiksową i animacją*, lekcje języka włoskiego (Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantek), projekcje bajek dla dzieci, Akademia Wolnego Czasu (warsztaty artystyczne dla dorosłych), *RozWRZESZCZANA Wiosna* (warsztaty projektowania miejskich tras i szlaków turystycznych), wprowadzenie do technik malarskich (warsztaty plastyczne dla dorosłych oraz Bałtycki Festiwal Komiksu), a także wiele innych projektów, które pojawiają się z każdym kolejnym rokiem funkcjonowania biblioteki.

Biblioteka Manhattan corocznie notuje duże zainteresowanie swoimi usługami oraz wiele odwiedzin w wypożyczalni i czytelnii. Przykładowo w 2013 r. w spotkaniach autorskich, warsztatach i innych zajęciach edukacyjnych oraz w Dyskusyjnym Klubie Książki wzięło udział prawie 14 400 uczestników. Rok później było to ponad 13 540 osób.

Ważnym przedsięwzięciem Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Josepha Conrada Korzeniowskiego w Gdańsku (WiMBP) było zrealizowanie projektu Karta do Kultury, który rozpoczął się oficjalnie na początku 2011 r., by w następnych latach zmienić nazwę na Metropolitarna Karta do Kultury [8]. Jego celem jest połączenie karty do bibliotek miejskich z rabatową kartą wstępu pozwalającą na korzystanie z placówek kulturalnych głównie na terenie Gdańska, nawet z pięćdziesięcioprocentową zniżką. Do końca 2012 r. Karta do Kultury obowiązywała już we wszystkich filiach WiMBP. Opłata za kartę wynosi 1 zł i można wyrobić ją w każdej placówce WiMBP w Gdańsku. Wystarczy potem uaktywnić ją w bazie danych pozostałych filii. Karta ma wymiary 8,5 x 5,4 cm i w całości zrobiona jest z plastiku, przypominając kartę płatniczą.

Do wspomnianych zniżek zaliczają się te do muzeów i na wystawy, do teatrów, oper, kin, księgarni, kawiarni i wielu innych interesujących obiektów [9]. Wśród partnerów wymienić można m.in.: Centrum Hewelianum, Europejskie Centrum Solidarności, EduPark Centrum Edukacji dla Dzieci i Młodzieży, Łażnię – Centrum Sztuki Współczesnej, Muzeum Historyczne Miasta Gdańska, Bałtycki Teatr Tańca, Gdański Teatr Szekspirowski, Operę Bałtycką, Teatr Gdynia Główna, Teatr Miejski im. Witolda Gombrowicza w Gdyni, Teatr Miniatura, Teatr Na Plaży, Teatr Wybrzeże, Kinoport, Instytut Kultury Miejskiej.

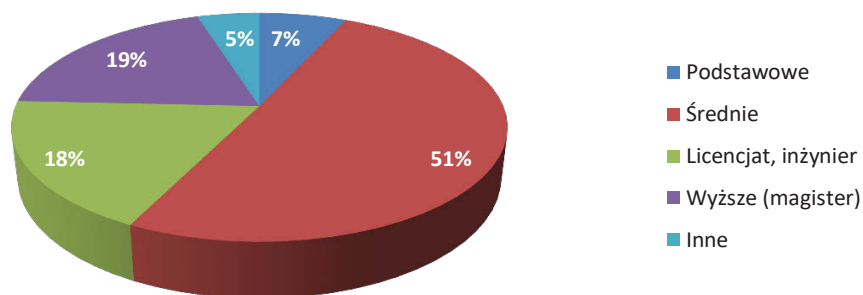
Podobne projekty uruchomiono w kilku większych miejscowościach w Polsce: w Słupsku („Z Biblioteką do Kultury” Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marii Dąbrowskiej), Wrocławiu (Program Partnerski „Obligacja Kulturalna”, w skrócie „OK” Miejskiej Biblioteki Publicznej) i w Bydgoszczy („ProKultura” Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. dr. Witolda Bezy).

W celu zbadania opinii użytkowników Biblioteki Manhattan, związanych z funkcjami i zadaniami mediatek, 29 marca 2015 r. na terenie biblioteki została przeprowadzona ankieta. Kwestionariusz skierowany był do użytkowników w różnym wieku. Zawierał 22 pytania. Sondażem objęto 105 osób.

Pierwsza część ankiety zawierała metryczkę i dotyczyła wieku, płci oraz wykształcenia respondentów. Następne pytania związane były z funkcjami bibliotek, statusem ich użytkowników oraz kwestiami dodatkowymi, jak np. Karta do Kultury, strona internetowa biblioteki, czy sposób komunikowania się i przekazywania informacji o aktywności Biblioteki Manhattan, a także stanem wiedzy na temat bibliotek tradycyjnych i mediatek.

W ankiecie wzięły udział 63 kobiety (co stanowi 60% całości) oraz 42 mężczyzn. Spośród wszystkich ankietowanych najliczniejszą grupę tworzyły osoby w przedziale wiekowym 21-30 lat (40%). Osoby poniżej tego wieku (przedziały poniżej 15. roku życia włącznie i od 16. do 20. roku życia) stanowiły prawie 30% wszystkich respondentów, podobnie jak osoby powyżej tego wieku. Największą część badanych stanowiły osoby ze średnim wykształceniem (51%), potem absolwenci szkół wyższych II stopnia z tytułem magistra (19%), następnie absolwenci szkół wyższych I stopnia z tytułem licencjata bądź inżyniera (18%), 7% ankietowanych zadeklarowało wykształcenie podstawowe, a pozostałe 5% zaznaczyło rubrykę „inne” (rys. 1).

Rysunek 1. Wykształcenie respondentów

Źródło: opracowanie własne.

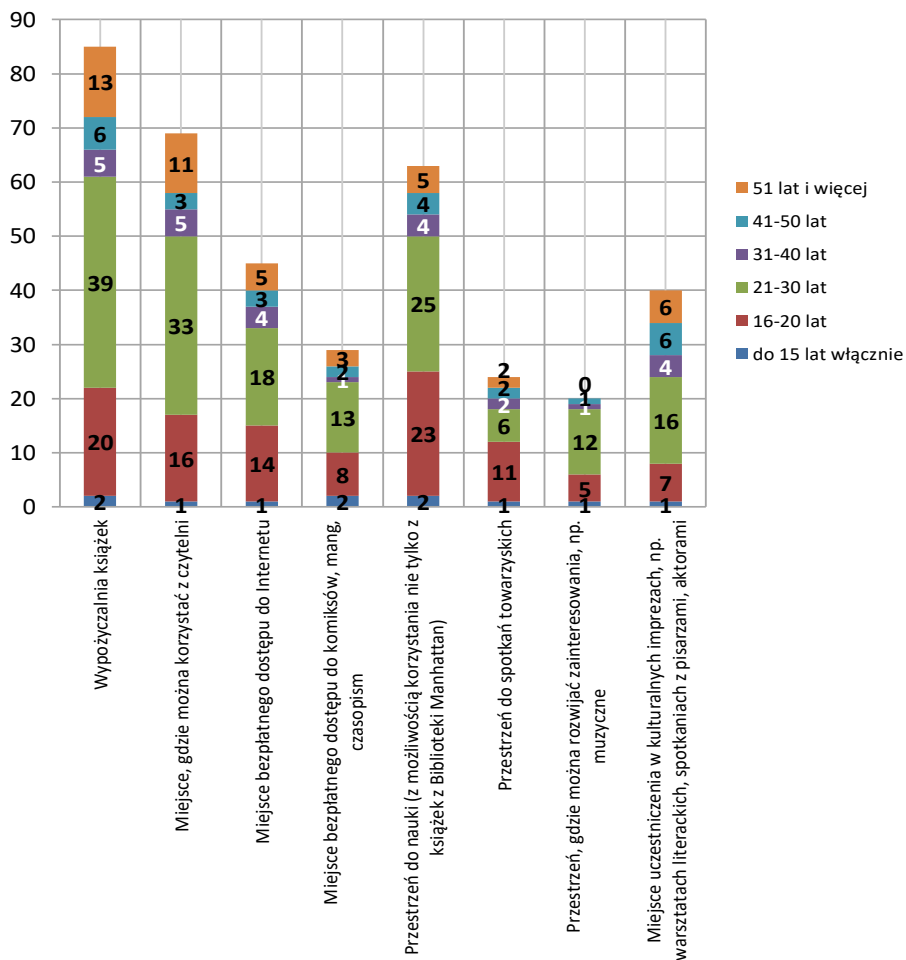
Jedno z pierwszych pytań dotyczyło postrzegania Biblioteki Manhattan przez respondentów i zakładało możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi. Jak odpowiedzieli ankietowani – Biblioteka Manhattan to przede wszystkim:

- wypożyczalnia książek – 85;
- miejsce, gdzie można korzystać z czytelni – 69;
- miejsce, gdzie można korzystać z darmowego Internetu – 45;
- miejsce bezpłatnego dostępu do komiksów, mang, czasopism – 29;
- przestrzeń do nauki (z możliwością korzystania nie tylko z książek z Biblioteki Manhattan) – 63;
- przestrzeń do spotkań towarzyskich – 24;
- przestrzeń, gdzie można rozwijać zainteresowania, np. muzyczne – 20;

- miejsce uczestniczenia w imprezach kulturalnych, np. w warsztatach literackich, spotkaniach z pisarzami, aktorami – 40.

Informacje te wraz z podziałem wiekowym respondentów zamieszczono na rysunku 2.

Rysunek 2. Postrzeganie Biblioteki Manhattan przez jej użytkowników

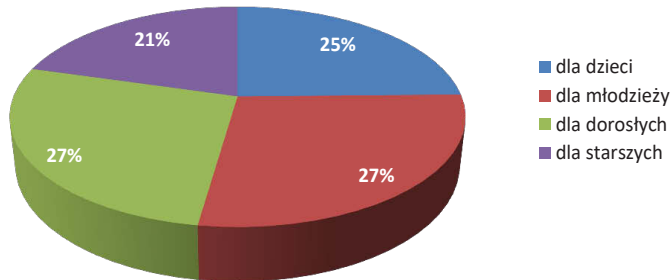

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z przedstawionych na wykresie danych, użytkownicy dostrzegają przede wszystkim tradycyjne funkcje biblioteki (związane głównie z wypożyczaniem materiałów i dostępem do Internetu). Duża liczba wskazań wśród respondentów w wieku 16-30 lat dotyczyła oferty poszerzonej o imprezy kulturalne, warsztaty oraz tworzenie w bibliotece atmosfery do spotkań towarzyskich.

W kolejnym pytaniu respondenci zostali poproszeni o wskazanie *Dla której grupy użytkowników Biblioteka Manhattan jest przyjaznym miejscem?* Tu również uwzględniono możliwość zakreślenia kilku odpowiedzi. Trzy spośród ankiet były wypełnione nieprawidłowo, dlatego pod uwagę zostały wzięte 102 odpowiedzi badanych. Nikt wśród poprawnie wypełniających ankietę nie wybrał ostatniej opcji – „nie mam zdania”. Uzyskane wyniki przedstawiają Bibliotekę Manhattan jako miejsce odpowiednie dla ludzi w każdym wieku, nie ma bowiem wyraźnej przewagi którejś z odpowiedzi, co zilustrowano na rys. 3.

Rysunek 3. Grupy wiekowe użytkowników Biblioteki Manhattan, dla których, zdaniem respondentów, najlepiej przygotowana jest oferta usługowa

Źródło: opracowanie własne.

Kolejny zestaw pytań dotyczył zwyczajów użytkowników Biblioteki Manhattan – częstotliwości ich odwiedzin, długości odwiedzin, formy odwiedzin (odwiedziny grupowe bądź indywidualne), opinii na temat lokalizacji, ale także postrzegania Biblioteki Manhattan jako nowoczesnego ośrodka kulturalnego, czy też możliwości organizowania w bibliotece różnego rodzaju spotkań, np. warsztatów.

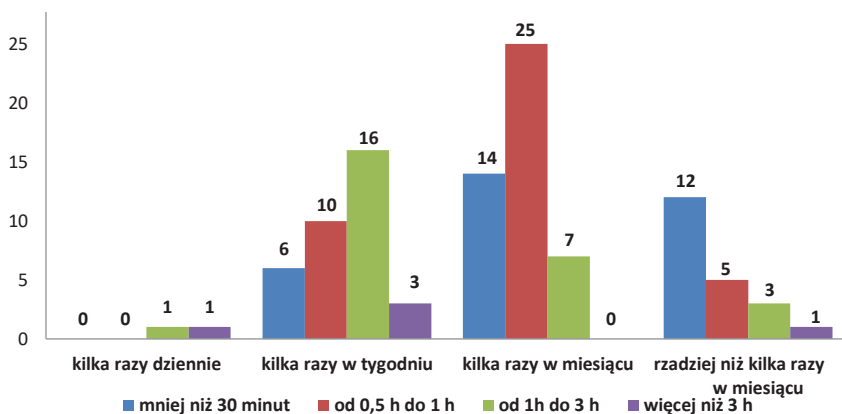
Na pytanie: *Czy uważa Pan/Pani Bibliotekę Manhattan za nowoczesny ośrodek kulturalny?*, zdecydowana większość (98%) ankietowanych odpowiedziała, że tak. To z pewnością pozytywny wynik dla badanej mediateki, który należałoby skontrolować ponownie w najbliższych latach. Badanie nie dało jednak tak samo jednoznacznego wyniku w kwestii lokalizacji, którą jest Centrum Handlowe Manhattan. 49% badanych w ogóle nie przywiązywało do tego faktu wagi, nie jest to więc kluczowy czynnik w wyborze tej placówki. Nie zaskakuje wynik na pytanie: *Czy zna Pan/Pani osoby, które w ogóle nie korzystają z usług bibliotek?* (nie tylko Biblioteki Manhattan). 62% respondentów przyznało, że zna wiele takich osób, co oznacza, że nowoczesne biblioteki mogą próbować poszerzać grupę odbiorców swoich usług o te właśnie osoby.

Ponad 57% ankietowanych zadeklarowało, że zazwyczaj przychodzi do Biblioteki Manhattan w pojedynkę. Wśród wszystkich grup wiekowych najwięcej osób zadeklarowało odwiedzanie Biblioteki Manhattan kilka razy w miesiącu (46 osób). Opcję kilka razy w tygodniu zaznaczyło 35 respondentów, rzadziej niż kilka razy w miesiącu – 21, a kilka razy dziennie – 2 osoby. Spośród ankietowanych, którzy przychodzą do Biblioteki Manhattan kilka razy w miesiącu, 25 osób (54%) spędza w niej od pół godziny do godziny, a 46% użytkowników Biblioteki Manhattan, odwiedzających ją kilka razy w tygodniu, zostaje w niej

od godziny do trzech godzin. Nie ma wyraźnej przewagi którejs z grup wiekowych w żadnej z kategorii. Wyniki szczegółowe przedstawiono na rysunku 4.

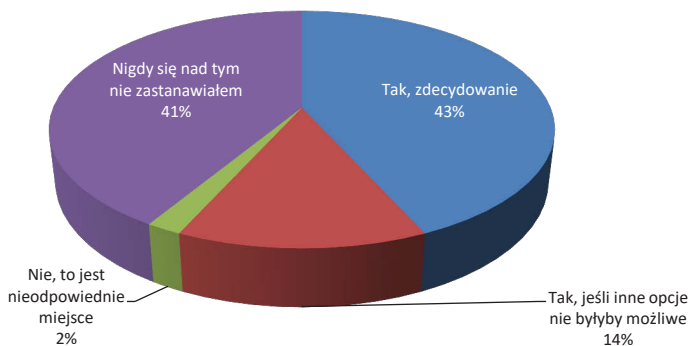
Rysunek 4. Częstotliwość i długość odwiedzin w Bibliotece Manhattan

Źródło: opracowanie własne.

Kolejne pytanie związane było z wyborem miejsca na organizację imprez. Gdyby zaistniała potrzeba przygotowania warsztatów np. retorycznych, literackich czy zawodowych, 43% ankieterów zdecydowanie zorganizowałoby je właśnie w Bibliotece Manhattan, 14% tylko jeśli inne opcje nie byłyby możliwe, dwie osoby przyznały, że nie byłoby to odpowiednie miejsce dla takich przedsięwzięć, a pozostałe 41% respondentów nigdy się nad tym nie zastanawiało (zob. rys. 5).

Rysunek 5. Organizowanie warsztatów w Bibliotece Manhattan

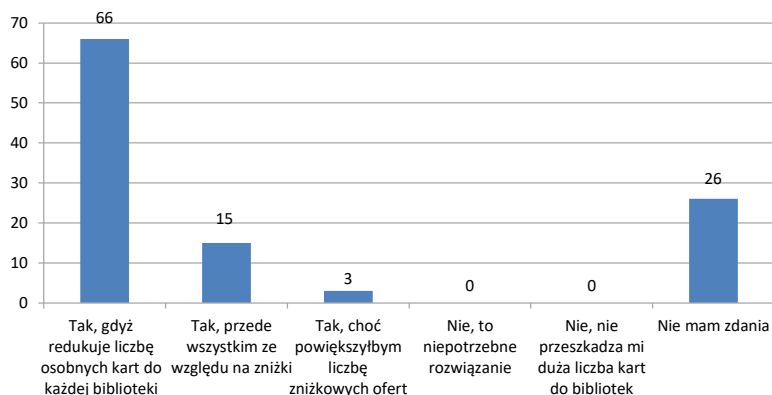
Źródło: opracowanie własne.

Następny zbiór pytań związany był z opinią ankieterów na temat dodatkowych kwestii, takich jak: walory Karty do Kultury i strony internetowej Biblioteki Manhattan, obecności ulotek informacyjnych oraz zasięgu informacji o aktywności biblioteki. Posiadanie Karty do Kultury zadeklarowało 85 respondentów, z tego 51 osób (60%) używało

jej nie tylko w Bibliotece Manhattan (rys. 6). Zdecydowana większość wszystkich badanych zwróciła uwagę przede wszystkim na uniwersalność Karty, a zatem i na jej poręczność w codziennym użytku. Ważną kwestią okazały się liczne zniżki do innych instytucji kultury, jednak zdaniem respondentów mogłyby one zostać powiększone o jeszcze kilka punktów.

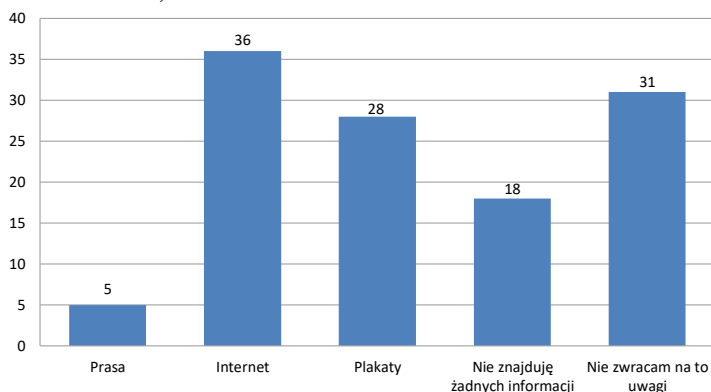
Rysunek 6. Czy Karta do Kultury to potrzebna usługa?

Źródło: opracowanie własne.

Badanie pokazało, że to Internet przoduje w informowaniu użytkowników o przedsięwzięciach Biblioteki Manhattan. Na drugim miejscu znalazły się plakaty. Atrakcyjność Internetu jako źródła informacji potwierdziły również opinie na temat strony internetowej Biblioteki Manhattan. W tej części ankiety pod uwagę zostały wzięte odpowiedzi 101 respondentów – 56% osób wchodzi na stronę Biblioteki i dla większości z nich (32 osoby) strona jest przejrzysta oraz szczegółowa; kilka osób wyraziło się o niej jako o chaotycznej, przez co ciężko jest cokolwiek na niej znaleźć. 34% spośród badanych przyznało, że z niej nie korzysta, a pozostałe 11 osób nie udzieliło odpowiedzi (rys. 7).

Rysunek 7. Źródła informacji na temat działalności Biblioteki Manhattan

Źródło: opracowanie własne.

Ostatnia grupa pytań miała na celu określenie stanu wiedzy na temat bibliotek tradycyjnych i mediatek w kontekście działalności Biblioteki Manhattan i innych tego typu ośrodków na terenie Polski. Na pytanie: *Czy słyszał Pan/Pani, że Biblioteka Manhattan jest pierwszą mediateką na Pomorzu?*, 66% osób odpowiedziało przecząco. Mimo to 68% badanych zauważa różnice między tradycyjną biblioteką a jej nowocześniejszym odpowiednikiem – mediateką (rys. 8). Na pytanie o to: *Czy przebywał Pan/Pani w innej mediatece na terenie Polski?*, zaledwie 8% ankietowanych odpowiedziało twierdząco. Padły następujące miejscowości: Poznań, Warszawa, Gdańsk, Olsztyn, Kraków, Bydgoszcz i Elbląg. 74% osób nigdy nie było w innej mediatece, a 18% nie było pewnych, czy nie było.

Rysunek 8. Czy mediateka różni się od tradycyjnej biblioteki?

Źródło: opracowanie własne.

Analizując wyniki badania oraz wypowiedzi czytelników, można wysnuć wnioski, że powoli zmienia się postrzeganie roli bibliotek, które nie są już uważane wyłącznie za miejsca udostępniania książek. Stają się one w świadomości użytkowników przestrzeniami do kreowania różnego rodzaju aktywności kulturalnej i dzielenia się tradycjami, ale również nowoczesnymi pomysłami i innowacyjnymi rozwiązaniami. Na stałe wpisują się w listę miejsc, w których organizowane mogą być różne imprezy kulturalne. Jednym z przejawów takiego procesu jest z pewnością nowa nazwa dla biblioteki – mediateka.

Obecność nowoczesnej mediateki w mieście, jakim jest Gdańsk, pozwala na efektywne realizowanie programów uczestnictwa w kulturze, m.in. w ramach projektu Karta do Kultury. Wysoka frekwencja odwiedzających Bibliotekę Manhattan w różnym wieku i z różnym wykształceniem, uczestników klubów, spotkań autorskich i innych przedsięwzięć, to pozytywny wynik na drodze podtrzymywania rozpowszechniania wiedzy i kultury w Polsce. W przyszłości warto byłoby się również zająć kwestią przepływu informacji na temat działalności Biblioteki Manhattan, jak również ewentualnymi projektami zapoczątkowanymi przez samych użytkowników.

Podsumowując, w ostatnich czasach biblioteki publiczne ulegają coraz częstszym przeobrażeniom, a zmiany w nich dokonywane realizowane są z coraz większym rozmachem. Pojawiają się różne koncepcje organizacji i rozwoju tych placówek [szerz. zob. 3]. Instytucje biblioteczne nierzadko przejmują obowiązki domów i centrów kultury. Są miejscami zaspokajania potrzeb związanych z samorozwojem, który jak nigdy wcześniej wyznacza standardy postaw nowoczesnego członka społeczeństwa. Tradycyjne biblioteki stają się mediatekami

przystosowanymi do oczekiwań czytelników w każdym wieku, zyskując często stałych i lojalnych użytkowników [szerz. zob. 7]. Ponadto coraz częściej zarządzane są przez osoby nieustannie podnoszące swoje kwalifikacje, które dbają o standardy oraz nowoczesny wizerunek instytucji kultury. I choć badania pokazują możliwość wystąpienia różnego rodzaju problemów o charakterze organizacyjnym w trakcie głębokich i skomplikowanych zmian [6], to jednak coraz częściej można odnotować śmiałe, a nawet spektakularne projekty. Biblioteki wtapiają się np. w architekturę nowoczesnej przestrzeni miejskiej (np. jako część centrum handlowego). Ich wnętrza zagospodarowywane są z maksymalną dbałością o różnorodne potrzeby użytkowników. Stają się „trzecim miejscem”, do którego z własnej woli idzie się po pracy w wolnej chwili. Bogata oferta jest systematycznie powiększana – dochodzą nowe przedsięwzięcia, ogólnopolskie czy lokalne akcje. Wykorzystywanie nowoczesnych rozwiązań technicznych i ich bezpłatne udostępnianie tworzy z kolei jedną z wielu nici porozumienia międzypokoleniowego.

Bibliografia

1. BUCK Andrzej, SIMONJETZ Monika, KOTLAREK Dawid. *Miejsce spotkań: biblioteka jako przestrzeń społeczna (na przykładzie województwa lubuskiego)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019. ISBN 978-83-65741-40-0.
2. JASIEWICZ Justyna. Nieco inny wysiłek. Czyli przyjazna biblioteka dla młodzieży? In PUGACEWICZ Iwona H., ZYBERT Elżbieta Barbara (red.). *Biblioteki, tożsamość, kultura*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2013, s. 45-64. ISBN 978-83-61464-91-4.
3. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Koncepcje organizacji bibliotek*. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, 2012. ISBN 978-83-61079-16-3.
4. WOJCIECHOWSKA Maja, CYRKLAFF-GORCZYCA Magdalena (red.). *Mobilnie, interaktywnie, kompetentnie. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019. ISBN 978-83-65741-42-4.
5. WOJCIECHOWSKA Maja. Czy bibliotekarze mogą budować sieci społecznego zaangażowania? Wyniki badania postaw personelu bibliotecznego. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*. 2021, nr 19, s. 728-750. ISSN 2081-1861.
6. WOJCIECHOWSKA Maja. Metody pokonywania oporu wobec zmian i innowacji przeprowadzanych w bibliotekach. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2006, nr 4. Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2006/74/wojciechowska.php>. Stan z dnia 10.05.2021.
7. WOJCIECHOWSKA Maja. Zjawisko lojalności wśród klientów bibliotek. *Bibliotheca Nostra*, 2010, nr 1, s. 84-96. ISSN 1734-6576.
8. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku. *Metropolitalna Karta do Kultury* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.wbpg.org.pl/tresc/metropolitalna-karta-do-kultury. Stan z dnia 10.05.2021.
9. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku. *Zniżki z Kartą do Kultury / Partnerzy* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.wbpg.org.pl/tresc/zniżki-z-kartą-do-kultury-partnerzy>. Stan z dnia 10.05.2021.

Agata Bobrowska

Uniwersytet Gdański
agata.m.bobrowska@gmail.com

Instrumenty promocji książek stosowane przez trójmiejskie wydawnictwa – wyniki badania

Słowa kluczowe: promocja książki, marketing, reklama, rynek książki, trójmiejskie wydawnictwa

Abstrakt: W artykule zaprezentowano instrumenty promocji, które wykorzystywane są przez trójmiejskie wydawnictwa w ich działalności marketingowej. Jak pokazała analiza materiałów promocyjnych, wydawnictwa rezygnują z tradycyjnej reklamy książki na rzecz komunikacji elektronicznej, która uważana jest za skuteczniejszą i tańszą, a ponadto ma zwykle większy zasięg.

Keywords: book promotion, marketing, advertisement, book market, Tri-City publishing houses

Abstract: The article presents promotion instruments that are used by Tri-City publishing houses in their marketing activities. The analysis of promotional materials has shown that publishing houses are resigning from traditional book advertising in favour of electronic communication, which is considered to be more effective, cheaper and of a greater range.

Promocja to sposób komunikowania i oddziaływania na potencjalnych czytelników – klientów wydawnictwa, polegający na przekazywaniu im informacji na temat oferty wydawniczej (a więc produktu) w celu zwiększenia wiedzy o publikowanych tytułach. Wiedza ta z jednej strony pozwala czytelnikom na określenie własnych preferencji, z drugiej zaś może powodować wzmożone zainteresowanie i chęć zakupu konkretnego tytułu oraz zapewnić podstawowe informacje niezbędne w procesie podejmowania decyzji i realizacji transakcji (informacje na temat treści, autora, specyfiki tytułu, jego walorów artystycznych, naukowych, rozrywkowych itd., ceny, sposobu dystrybucji). W związku z tym promocja uznawana jest za element komunikacji marketingowej [1]. Promocja, podobnie jak reklama książki, rozwijała się na przestrzeni wieków i zależna była od czynników zewnętrznych, do których można zaliczyć:

- wynalazki techniczne;
- zmiany kulturowe;
- zmiany ekonomiczne;
- zmiany formy fizycznej książki i prasy,

- zmiany roli społecznej książki i prasy;
- rozwój nauki, a w szczególności komunikacji społecznej, psychologii, zarządzania i marketingu;
- rozwój dojrzałości konsumenckiej;
- zwiększenie zamożności społeczeństw;
- upowszechnienie dostępu do nauki i kultury, a w szczególności zmniejszanie się analfabetyzmu [8, s. 98].

Wydawnictwa trójmiejskie stosują różne metody promocji i reklamy książki. Celem niniejszego artykułu jest ustalenie, jakiego typu są to działania oraz jakie instrumenty promocji są najczęściej wybierane. W związku z tym przeprowadzono badanie w formie wywiadu pisemnego oraz analizy stron www i profili w mediach społecznościowych trójmiejskich wydawnictw – sześciu z terenu Gdańska (Oficynka, słowo/obraz terytoria, Marpress, w Podwórku, Harmonia, Dziwny Pomysł), jednego z Sopotu (Smak Słowa) oraz jednego z Gdyni (Ida). Aby lepiej przedstawić wizualną stronę promocji, zaprezentowano grafiki ilustrujące działalność wydawnictw w przestrzeni Internetu. Ponadto opisano sposób komunikacji każdego wydawnictwa z rynkiem czytelnicy w przestrzeni wirtualnej oraz rzeczywistej, a także wskazano, które narzędzia promocji książki są uważane za najkorzystniejsze z punktu widzenia badanych wydawnictw. Aby zwiększyć czytelność wyводу, informacje na temat każdego wydawnictwa zaprezentowano osobno.

Przedstawiciele wydawnictw odpowiadali w wywiadach na następujące pytania:

1. Jakie skojarzenia powinna budzić nazwa wydawnictwa?
2. Czy wydawnictwo korzysta z ogłoszeń/zapowiedzi wydawniczych w czasopismach w celu poinformowania o nowym tytule? Jeśli tak, to w jakich czasopismach? Czy można podać przykłady?
3. Czy wygląd okładki powinien nawiązywać do zawartości/tematu książki?
4. Czy projekt graficzny odgrywa dużą rolę w promocji książki?
5. Gdzie wydawnictwo najchętniej umieszcza informacje na temat nowości?
6. Czy wydawnictwo uczestniczyło w targach książki w ciągu ostatnich kilku lat?
7. Jak duże znaczenie w promocji książek mają działania wydawnictwa w Internecie?
8. Czy wydawnictwo chętnie korzysta z przekazu internetowego?

W ankiecie uczestniczyły wspomniane już wcześniej: Smak Słowa, Oficynka, słowo/obraz terytoria, Marpress, w Podwórku, Harmonia, Dziwny Pomysł oraz Ida. Celem badania było zaobserwowanie metod komunikacji wydawnictw z odbiorcami w Trójmieście oraz w przestrzeni wirtualnej, czyli na stronach internetowych oraz w mediach społecznościowych. Wydawnictwa udzielały informacji za pomocą wiadomości e-mail.

Wydawnictwo Smak Słowa

Sopockie wydawnictwo Smak Słowa, działające od 2007 r., zajmuje się literaturą piękną oraz naukową i popularnonaukową z obszaru psychologii. Nazwa wydawnictwa Smak Słowa ma kojarzyć się z dobrą literaturą i wywoływać pozytywne odczucia wśród osób, które są nią zainteresowane. Wydawnictwo promuje swoje książki w jednym magazynie branżowym – *Książki. Magazyn do czytania*. Publikacje, które z uwagi na swą tematykę i sposób ujęcia tematu skierowane są do szerokiego grona czytelników, promowane są również w magazynach: *Zwierciadło*, *Twój Styl* oraz *Vogue*.

Smak Słowa przywiązuje dużą wagę do projektu graficznego książki, ponieważ ma on wpływ na promocję nie tylko jednostkowego tytułu, ale także całego wydawnictwa. Projekt graficzny odgrywa ważną rolę w podkreślaniu różnorodności serii wydawniczych oraz ich popularyzacji. Przykładowo seria *Mistrzowie Psychologii* skierowana jest – jak można się domyślać – do czytelników interesujących się psychologią. Okładki tytułów tej serii charakteryzują się przejrzystym projektem i symboliczną grafiką (zob. il. 1).

Ilustracja 1. Okładka książki Wiesława Łukaszewskiego *Mądrość i różne niemądrości* z serii *Mistrzowie Psychologii*

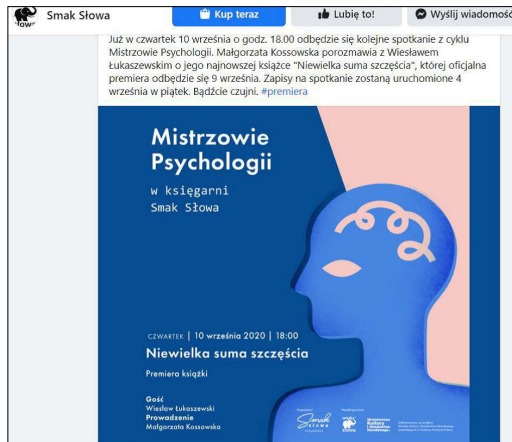

Źródło: <https://sklep.smakslova.pl/madros-i-rozne-niemadrosi-wieslaw-lukaszewski.html>.

Wydawnictwo Smak Słowa o nowościach najchętniej informuje przez kanały internetowe (*fanpage* wydawnictwa, firmową księgarnię oraz stronę internetową). Wydawnictwo przesyła informacje o nowościach do zaprzyjaźnionych portali o tematyce książkowej. Rozsyła również książki do blogerów, którzy umieszczają ich recenzje przed lub w trakcie premiery. Ponadto wydawnictwo uczestniczyło jeszcze kilka lat temu w targach książki, jednak zrezygnowało z tej formy popularyzacji swoich publikacji. Powodem rezygnacji były zbyt duże nakłady finansowe potrzebne do realizacji tej formy promocji, nieadekwatne do uzyskanych korzyści. W związku z tym głównym narzędziem promocji jest aktualnie Internet i media społecznościowe, takie jak Facebook czy Instagram. Wydawnictwo uznało

Internet za najskuteczniejsze narzędzie popularyzacji czytelnictwa. Pozwala on bowiem na budowanie długofalowych relacji oraz na systematyczny kontakt z czytelnikami. O nowościach miłośnicy wydawnictwa informowani są na bieżąco za pośrednictwem newslettera, w którym opisywane są najciekawsze tytuły. Media społecznościowe pozwalają na dynamiczny kontakt z czytelnikami. Za pośrednictwem portali społecznościowych Smak Słowa informuje na przykład o spotkaniach z autorami (il. 2) oraz o nowościach (il. 3). O nowych tytułach można dowiedzieć się także dzięki grafikom umieszczonym na stronie internetowej wydawnictwa (il. 4).

Ilustracja 2. Promocja spotkania autorskiego na stronie Smaku Słowa na Facebooku

Źródło: <https://www.facebook.com/WydawnictwoSmakSłowa/posts/10158695280780135>.

Ilustracja 3. Promocja książki *Niewielka suma szczęścia* Wiesława Łukaszewskiego na stronie Smaku Słowa na Instagramie oraz komentarz zainteresowanej osoby

Źródło: <https://www.instagram.com/p/CEq0RQNhrhQ/>.

Ilustracja 4. Strona internetowa Smaku Słowa

smak
słowa

O nas Wydarzenia Informacje dla autorów Kontakt

Kategorie

- PRZEDSPRZEDAŻ
- NOWOŚCI
- BESTSELLERY
- ZAPOWIEDZI
- MISTRZOWIE PSYCHOLOGII
- KRYMINAŁY JORNA LIERA HORSTA
- KSIĄŻKI HERBJORG WASSMO
- SAGA RODZINY NESHOV
- MRO CZNY ZAULĘK
- LITERATURA PIĘKNA
- PSYCHOLOGIA
- LITERATURA
- POPULARNONAUKOWA
- SOCIAL PSYCHOLOGICAL BULLETIN
- GORĄCE PROMOCJE
- NUMERY PROMOCYJNE

Morderstwo na ile Sordou

Nowy kryminał prowansalski na wakacje
07-07-2020

„Morderstwo na ile Sordou” to wykwintna i dojrzała zagadka kryminalna. Mistrzynie literackich aluzji Mary Lou Longworth serwuje zbrodnię doskonałą jak francuskie wino. Dynamika relacji fascynuje, śródziemnomorski krajobraz zniewała, morderstwo intryguje. Premiera książki już 6 lipca.

Zapraszamy na zakupy w księgarni internetowej Wydawnictwa Smak Słowa!

Dobry Rabinowicz Pereskie

iGen

Jorn Lieber Horst

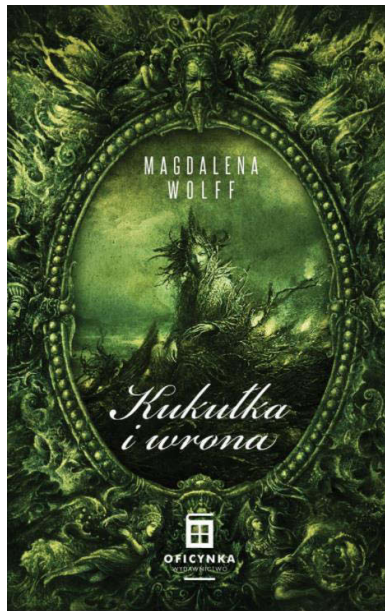
Źródło: <https://sklep.smakslova.pl/>.

Wydawnictwo Oficynka

Oficynka mieści się w Gdańsku. Jest to wydawnictwo stosunkowo młode, bowiem istnieje od 2010 r. Oferuje szeroką gamę tematyczną książek: literaturę piękną, w tym kryminały, fantastykę i horrory, poezję, pozycje z obszaru nauk humanistycznych, rozwoju osobistego, biografie oraz literaturę faktu.

Według redaktorów Oficynki nazwa wydawnictwa powinna przywołać na myśl profesjonalizm, dobre i dopracowane książki, znane nazwiska, otwartość na debiutujących autorów, dbałość o szczegóły. Dużą rolę, ich zdaniem, odgrywa również projekt graficzny okładek. Zdarza się bowiem, że czytelnik wybiera książkę w oparciu o wrażenia wzrokowe, kupuje pozycje, które przykuwają jego spojrzenie. Projekt graficzny może zatem w dużym stopniu przełożyć się na popularność książki. Na ilustracji 5 przedstawiono okładkę książki z działy fantastyki i horroru. Jak można zauważyć, projekt okładki zdobi drobniagowa grafika jednoznacznie kojarząca się z fantastyką.

Ilustracja 5. Okładka książki *Kukulka i wrona* Magdaleny Wolff

Źródło: <http://oficynka.pl/pl/p/Kukulka-i-wrona-Magdalena-Wolff/726>.

Wydawnictwo Oficynka informacje na temat nowości umieszcza w takich czasopismach jak: *Książki*, *Magazyn do czytania*, *Magazyn Literacko-Kryminalny Pocisk*, czasami również w *Wysokich Obcasach*. Ponadto swoje tytuły promuje na Warszawskich Targach Książki, Gdańskich Targach Książki oraz bierze udział w festiwalach tematycznych (głównie kryminalnych). Wydawnictwo zwraca uwagę na znaczenie promocji książek w Internecie, zwłaszcza w dobie kryzysu (zob. il. 6-8). Działalność w sieci pozwala na podtrzymanie kontaktu z czytelnikami oraz pokazywanie nowości w mediach społecznościowych. W czasie ogólnoświatowej pandemii, gdy odwoływane są spotkania autorskie oraz inne wydarzenia promujące czytelnictwo, aktywność w Internecie jest bardzo pomocna. Dlatego wydawnictwo angażuje blogerów do prowadzenia tematycznych spotkań z autorami oraz recenzowania książek. Oficynka zamieszcza w Internecie także wywiady oraz własne recenzje.

Ilustracja 6. Promocja książki na stronie wydawnictwa Oficynka na Facebooku

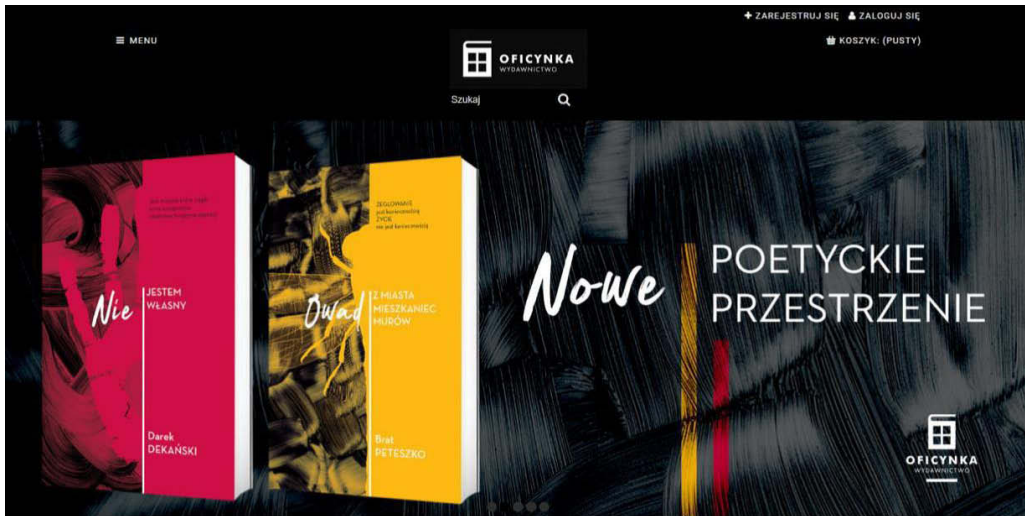
Źródło: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=3210955175647777&d=140014112741914.

Ilustracja 7. Promocja spotkania autorskiego na stronie wydawnictwa Oficynka na Instagramie

Źródło: <https://www.instagram.com/p/B9CDHOoBILR/>.

Ilustracja 8. Promocja książek na stronie internetowej wydawnictwa Oficynka

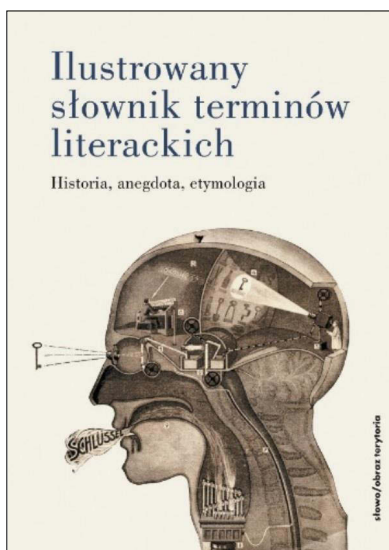
Źródło: <http://oficynka.pl/>.

Wydawnictwo słowo/obraz terytoria

Kolejnym gdańskim wydawnictwem jest słowo/obraz terytoria, które powstało w 1995 r. Zajmuje się literaturą piękną, historią literatury, eseistyką, krytyką literacką, ale przygotowuje również publikacje z obszaru filozofii, sztuki oraz nauk społecznych [2]. Nazwa wydawnictwa ma kojarzyć się z polską humanistyką, nauką, z dbałością o szczegóły i profesjonalnym edytorstwem, z czymś nieoczywistym, przekraczającym standardowe podziały, z wyjątkowością na rynku książki, ze specyficzną szatą graficzną oraz tematyką taką jak np. cielesność, antropologia, erotyzm, współczesna sztuka. Z kolei wygląd okładki, według redaktorów wydawnictwa, powinien nawiązywać do tematu książki, ponieważ odgrywa on bardzo ważną rolę w procesie odbioru całej publikacji. Na ilustracji 9 zamieszczono okładkę książki z minimalistyczną grafiką, projektu Stanisława Salija.

Wydawnictwo umieszcza informacje o nowościach na swojej stronie internetowej oraz na kanałach społecznościowych, a także we współpracujących czasopismach, magazynach oraz portalach. Słowo/obraz terytoria co roku uczestniczy w targach książki w Krakowie, Warszawie, Gdańsku oraz w *Literackim Sopocie*. Jest aktywne w Internecie, mediach społecznościowych, współpracuje również z blogerami (il. 10-13).

Ilustracja 9. Okładka *Ilustrowanego słownika terminów literackich* pod redakcją Zbigniewa Kadłubka, Beaty Mytych-Forajter, Aleksandra Nawareckiego

Źródło: <https://terytoria.com.pl/1690-ilustrowany-sloownik-terminow-literackich.html>.

Ilustracja 10. Promocja wydarzenia literackiego na stronie wydawnictwa słowo/obraz terytoria na Facebooku

Źródło: <https://www.facebook.com/slowoobraz/posts/10160172463125760>.

Ilustracja 11. Promocja książki *Obcy, inny, wykluczony* Magdaleny Środy na Instagramie wydawnictwa słowo/obraz terytoria

Źródło: <https://www.instagram.com/p/CEEKj7iK4e-/>.

Ilustracja 12. Strona internetowa wydawnictwa słowo/obraz terytoria

Źródło: <https://terytoria.com.pl/>.

Ilustracja 13. Zapowiedzi na stronie internetowej wydawnictwa słowo/obraz terytoria

III KWARTAŁ 2020

Ikonografia autora Jean-Luc Nancy Federico Ferrari
Między Italią a Rzeczpospolitą. Giovanni Bernardino Bonifacio d'Oria (1517-1597) – perpetuus viator
Czescy ekspresjoniści Jindřich Chaloupecký
Miniatury liryczne / Lyrische Miniaturen Bernadetta Kuczera-Chachulska
Trudna kresowa miłość. Dzienniki Helena Macur

IV KWARTAŁ 2020

Śmierć wszystko zmiecie. Studia o czarnym romantyzmie, t. 2 Jarosław Ławski
Historia seksualności. Tom 1-2 Michel Foucault
Maria Jarema: wymyślić sztukę na nowo Agnieszka Dauksza
Historia ciała, t. 3: Różne spojrzenia. Wiek XX Praca zbiorowa
Glenn Gould czyli sztuka fugi Stefan Rieger
Pisma Aby Warburg
Chłopiec z łabędziem Ingmar Villqist
Manifest Nowego Realizmu Maurizio Ferraris
Być ze świata Monika Rogowska-Stangret
Ziemia, duch, Reduta. Rzec o Mieczysławie Limanowskim Zbigniew Osirski
Korespondencja 1945-1959 Nicola Chiaromonte Albert Camus
Atlas albo radosna wiedza Georges Didi-Huberman
Forte-piano Ewa Pobłocka
Wiersze znad palety Aneta Grodecka
Cmentarze przy Wielkiej Alei Anna Krüger
Kalkowska. Biogeografia Anna Dżabagina
Historia seksualności. Tom 3 Michel Foucault

I KWARTAŁ 2021

Światy wyobrażone Athanasiusa Kirchera Praca zbiorowa

Źródło: <https://terytoria.com.pl/zapowiedzi>.

Wydawnictwo Marpress

Wydawnictwo Marpress powstało w 1991 r. Jego pierwszą publikacją była *Konstytucja 3 Maja*. W 1997 r. rozpoczęło z kolei wydawanie *Gdańskiej Kolekcji Tysiąclecia* – serii książek poświęconej historii i kulturze Gdańska oraz regionu. W roku 2000 zostało nagrodzone Medalem Mściwoja II za zasługi dla Gdańska. Tak więc Marpress zajmuje się zwłaszcza literaturą związaną z Trójmiastem i historią regionu. Nazwa Marpress, w opinii pracowników wydawnictwa, powinna kojarzyć się z morzem, historią, Gdańskiem, Pomorzem, tradycją, bliskością, łącznością, a także komunikacją, zaufaniem, literaturą, zaangażowaniem, mocnymi tytułami oraz dbałością o treść i formę.

Wydawnictwo stara się umieszczać informacje na temat ukazujących się książek w magazynach literackich, prasie lokalnej oraz regionalnej. O nowościach komunikuje w następujących czasopismach:

- *Gazeta Wyborcza* (dodatek *Trójmiasto*), gdzie ukazał się m.in. wywiad z Barbarą Piórkowską, autorką *Kraboszek*;
- *Książki. Magazyn do czytania* – tu pojawiły się zapowiedzi i reklamy *Morkuta i innych opowiadań* Aleksandry Majdzińskiej oraz *Wyspy Diabła* Einara Kárasona;

- *Fabularie* – czasopismo opublikowało m.in. wywiad z Barbarą Piórkowską oraz fragment *Kraboszek*;
- *Morze.org* – tu zamieszczono recenzję *Zawiszy Czarnego* Jacka Sieńskiego;
- *Żagle* – w czasopiśmie również pojawiła się recenzja wymienionego wcześniej *Zawiszy Czarnego*.

Wydawnictwo Marpress przy tworzeniu książek i okładek współpracuje między innymi z absolwentami gdańskiej Akademii Sztuk Pięknych, dając artystom zupełną wolność w tworzeniu grafik, oczywiście po zapoznaniu się z treścią książek. Okładki książek, według wydawnictwa, powinny przynosić skojarzenia z treścią, bezpośrednio lub pośrednio, w zależności od gatunku i typu książki (literatura popularno-naukowa czy poezja lub proza). Projekt graficzny okładki winien intrygować i przyciągać wzrok oraz być podpowiedzią dla czytelnika, czego może dotyczyć książka. Ilustracja 14 przedstawia okładkę książki, która jest wskazówką dla czytelników, jakiego obszaru tematycznego dotyczy.

Ilustracja 14. Okładka książki *Zabrane przez morze* Marka Perzyńskiego

Źródło: <http://sklep.marpress.pl/produkt/zabrane-przez-morze/>.

Wydawnictwo Marpress umieszcza informacje na temat nowości na profilach społecznościowych, a także na swojej stronie internetowej (il. 17). Współpracuje też z blogerami oraz recenzentami, którzy publikują zapowiedzi i recenzje książek. Książki w większości objęte są patronatami instytucji i organizacji, które wspierają promocję wybranych tytułów.

Wydawnictwo od trzech lat stara się regularnie uczestniczyć w jak największej liczbie targów książki, co niestety wiąże się z dużymi kosztami, dlatego działa z innymi wystawcami w ramach stoiska Świadomych Wydawców. Reklama w formie obrandowanego stoiska

i bezpośredni kontakt z czytelnikami, drukarniami oraz innymi wydawcami jest bardzo ceniona przez wydawnictwo.

Jednakże podstawowym sposobem promocji książek jest dla wydawnictwa Marpress reklama w Internecie, głównie poprzez media społecznościowe. Marpress regularnie publikuje wiadomości na temat książek, autorów i tłumaczy, zamieszcza też krótkie filmy z wypowiedziami autorów, tłumaczy, pracowników wydawnictwa, audycje na żywo z autorami, konkursy, organizuje wydarzenia, zaprasza na spacer literackie i spotkania autorskie (il. 15-16). Wydawnictwo stara się dotrzeć za pomocą portali społecznościowych do nowych odbiorców. Ich duże grono stanowią młodzi gdańszczanie i gdańszczanki, którzy z książek wydawnictwa Marpress czerpią wiedzę na temat swojego miasta. Znaczące jest ułatwienie kontaktu z czytelnikami dzięki komunikatorom, które przyspieszają proces kupna książek i pozwalają na kontakt z autorami. Nowym, ale ważnym sposobem promocji książki w Internecie jest własny sklep internetowy wydawnictwa z publikacjami papierowymi oraz elektronicznymi, a także newsletter.

Ilustracja 15. Promocja spotkania autorskiego na Facebooku wydawnictwa Marpress

The image shows a Facebook post from the publisher 'Wydawnictwo Marpress'. The post is dated '27 sierpnia o 10:19'. The text of the post reads: 'Dzisiejsze popołudnie/wczesny wieczór będziecie mogli spędzić z ekoliteratkami. Nasza Autorka **Barbara Piórkowska, pisarka** spotka się z **Małgorzatą Lebdą** w **Krytyka Polityczna - ŚWIETLICA W TRÓJMIEŚCIE**. Przybądźcie do parku przy **Hevelianum**.' Below the text is a promotional graphic with a green background. On the left, the word 'Ekopoezja' is written in a large, cursive, pink font. Below it, the text 'SPOTKANIE Z MAŁGORZATĄ LEBDĄ POETKĄ, FOTOGRAFICZKĄ' is written in bold, black, uppercase letters. On the right side of the graphic is a large, detailed illustration of a red and pink dahlia flower. The petals of the flower are filled with handwritten text in various colors. In the top right corner of the graphic, there is a logo for 'krytyka polityczna' with the text 'ŚWIETLICA W TRÓJMIEŚCIE' and 'BARBARA PIÓRKOWSKA' below it.

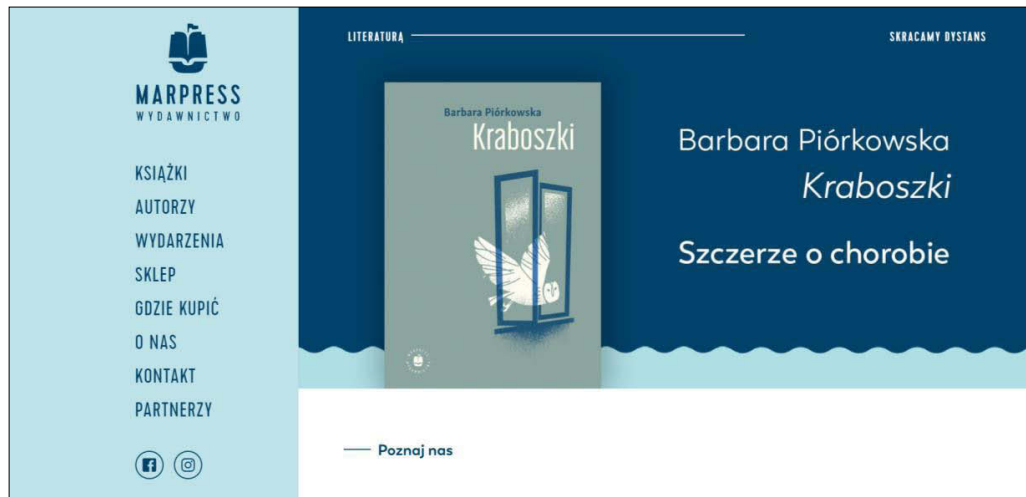
Źródło: <https://www.facebook.com/wydawnictwomarpress/posts/1753658461451782>.

Ilustracja 16. Promocja książki wydawnictwa Marpress na Instagramie

Źródło: https://www.instagram.com/p/B_j2jrhJ8mN/.

Ilustracja 17. Strona internetowa wydawnictwa Marpress

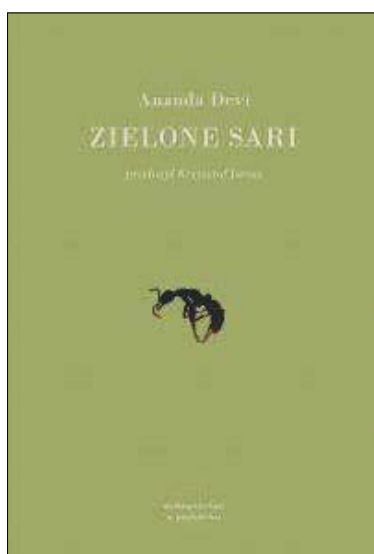
Źródło: <http://marpress.pl/>.

Wydawnictwo w Podwórku

Gdańskie wydawnictwo w Podwórku tworzy dwuosobowy zespół. Założono je w 2013 r. jako niewielką oficynę, która samodzielnie podejmuje wszelkie działania związane z tworzeniem książek. Obecne w nazwie „podwórko” to synonim kameralności i działania w skali mikro. W związku z tym zapowiedzi o nowościach wydawnictwa wysyłane są jedynie w formie newslettera lub informacji na portalach społecznościowych (skąd są udostępniane dalej przez czytelników).

W opinii wydawców projekt okładki jest bardzo ważny, ponieważ nawiązuje do zawartości książki, jednak nie powinno to być skojarzenie oczywiste, podane czytelnikowi wprost. Okładka ma zachęcać do zapoznania się z treścią, do poszukiwania jej interpretacji w tekście. Projekt ma także ciekawie prezentować się w Internecie, gdzie w miniaturowej wersji umieszcza się zwykle pierwszą stronę okładki. Ilustracja 18 przedstawia przykładową okładkę książki wydawnictwa w Podwórku, która ma mieć symboliczne znaczenie. Jak można zauważyć projekty okładek tego wydawcy charakteryzują się wyjątkową prostotą.

Ilustracja 18. Okładka książki *Zielone sari* Amandy Devi

Źródło: <https://wpodworku.pl/index.php/produkt/zielone-sari/>.

Czytelnicy o nowościach mogą dowiedzieć się ze strony internetowej, mediów społecznościowych wydawnictwa oraz od samych właścicieli oficyny (il. 19-21). Informacje umieszczane są w formie newslettera. Za pośrednictwem tradycyjnej poczty wydawnictwo rozsyła egzemplarze prasowe. Corocznie w Podwórku uczestniczy w Gdańskich Targach Książki oraz w targach krakowskich lub warszawskich. Podstawowym narzędziem promocji książek jest jednak Internet, który pozwala na interakcje z czytelnikami, na budowanie relacji z nimi oraz na wymianę opinii.

Ilustracja 19. Promocja książki *Smutny ambasador* Amandy Devi na Facebooku wydawnictwa w Podwórku

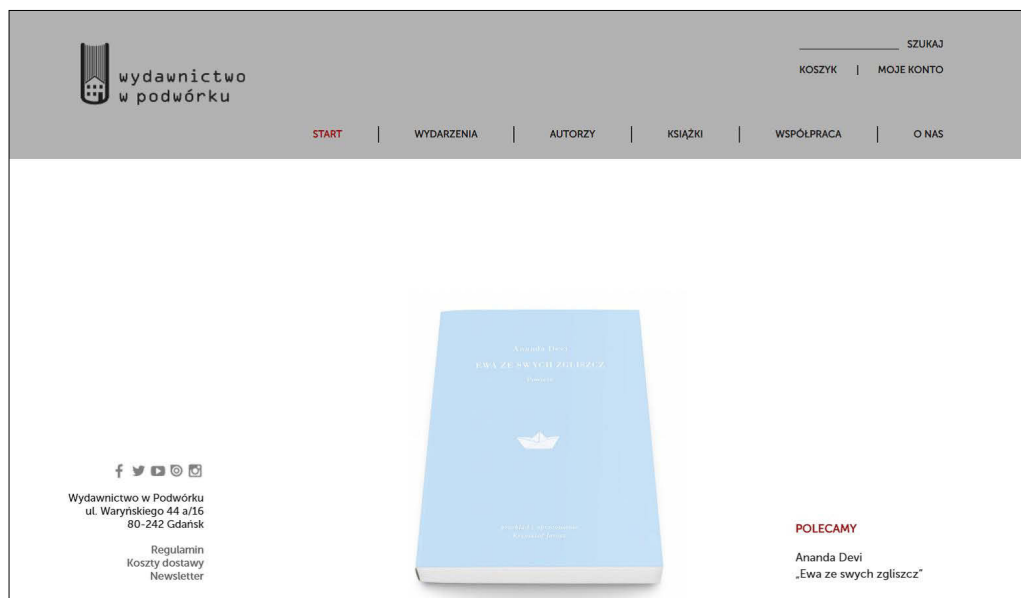
Źródło: <https://www.facebook.com/wPodworuku/posts/3345245025507075>.

Ilustracja 20. Promocja wydarzenia literackiego na Instagramie wydawnictwa w Podwórku

Źródło: <https://www.instagram.com/p/BxmxvcqhOfQ/>.

Ilustracja 21. Strona internetowa wydawnictwa w Podwórk

Źródło: <https://wpodworku.pl/>.

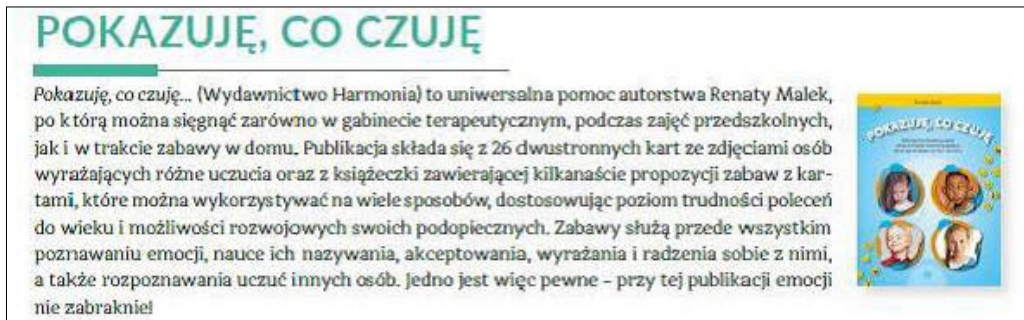
Wydawnictwo Harmonia

Gdańskie wydawnictwo Harmonia istnieje od 1993 r. Publikuje książki terapeutyczne oraz edukacyjne, a zwłaszcza treści związane z terapią uczniów z niepełnosprawnościami (karty pracy, pakiety edukacyjne, treści logopedyczne, ćwiczenia korekcyjno-kompensacyjne i dzienniki) oraz treści służące terapii integracji sensorycznej. Oferta wydawnictwa skierowana jest do nauczycieli, logopedów i terapeutów oraz rodziców.

Nazwa wydawnictwa ma kojarzyć się ze spokojem oraz uporządkowaniem. Mottem wydawnictwa jest hasło: *W trosce o harmonijny rozwój dzieci*. Wydawnictwo Harmonia umieszcza zapowiedzi książek w magazynach, nie tylko tych poświęconych literaturze, ale również pedagogice czy wychowaniu. Na ilustracji 22 przedstawiono recenzję książki *Pokazuję, co czuję* Renaty Malek z miesięcznika *Przedszkole* Oficyny MM.

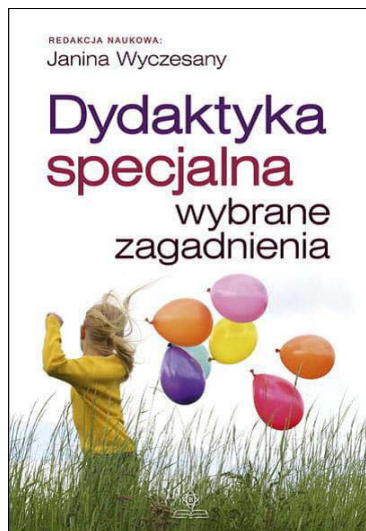
Ilustracja 22. Recenzja książki *Pokazuję, co czuję*

Źródło: Pokazuję, co czuję. *Przedszkole, magazyn dla placówek publicznych i niepublicznych*. 2020, nr 7, s. 66.

Okładki książek wydawnictwa Harmonia nawiązują do zawartości. Ich wygląd ma pomagać w promocji oraz w przygotowaniu bannerów czy postów na strony internetowe. Ilustracja 23 prezentuje przykład okładki z działu książek pedagogicznych.

Ilustracja 23. Okładka książki *Dydaktyka specjalna – wybrane zagadnienia* Janiny Wyczesany, wydawnictwa Harmonia

Źródło: <https://harmonia.edu.pl/pl/p/DYDAKTYKA-SPECJALNA-wybrane-zagadnienia/915>.

Wydawnictwo Harmonia umieszcza informacje na temat nowości w portalach branżowych, na przykład na stronie Rynek-Książki.pl oraz na elibri.pl. Dotychczas prezentowało swoje publikacje na targach książki w Krakowie, Warszawie, Stuttgarcie, Londynie oraz na Plenerze Czytelniczym w Gdyni.

Jako główny instrument promocji wydawnictwo Harmonia wskazuje Internet, który pozwala na pozyskiwanie czytelników w oparciu o takie platformy jak Facebook, Instagram, Twitter, Pinterest czy YouTube (il. 24-26). Istotne, w opinii wydawnictwa, jest także pozycjonowanie w wyszukiwarce internetowej Google.

Ilustracja 24. Promocja *Krzyżówek logopedycznych* Magdaleny Jarosz na Facebooku wydawnictwa Harmonia

Wydawnictwo Harmonia
21 sierpnia o 11:27 · 🌐

NOWOŚĆ!
KRZYŻÓWKI LOGOPEDYCZNE. GŁOSKI SYCZĄCE I SZUMIĄCE
Magdalena Jarosz; ilustracje: Marcin Jeleń
<https://harmonia.edu.pl/pl/p/KRZYZOWKI-LOGOPEDYCZNE/1861>

Krzyżówki logopedyczne. Szereg syczący i szumiący to zestaw ponad 60 krzyżówek obrazkowych i wyrazowych, którego celem jest uatrakcyjnienie ćwiczeń artykulatoryjnych związanych z automatyzacją głosek syczących [s], [z], [c], [dz] oraz szumiących [sz], [ż], [cz], [dż] w nagłosie, śródgłosie, wygłosie oraz grupach spółgłoskowych. Zadaniem dziecka jest odgadnąć, a następnie przeczytać na głos wyrazy znajdujące się w każdej krzyżówce, zwracając baczność na odpowiednią artykulację (we wszystkich wyrazach została zachowana czystość fonologiczna). Ponadto uczeń powinien otrzymane hasło zilustrować lub wymyślić z nim zdanie.

Rozwiązywanie krzyżówek jest jednym z ćwiczeń intelektualnych, które w dużym stopniu wpływają na pamięć i sprawność umysłową. Wykonując takie zadania, ćwiczymy logiczne myślenie, koncentrację, a także poszerzamy zasób słów.

Źródło: <https://www.facebook.com/WydawnictwoHarmonia/posts/3681879098498421>.

Ilustracja 25. Promocja książki *Złam szyfr* Magdaleny Jarosz na Instagramie wydawnictwa Harmonia

Źródło: <https://www.instagram.com/p/B8Lb7CvJRHK/>.

Ilustracja 26. Strona internetowa wydawnictwa Harmonia

Źródło: <https://harmonia.edu.pl/>.

Wydawnictwo Dziwny Pomysł

Wydawnictwo Dziwny Pomysł założono w 2017 r. w Gdańsku. Jego celem jest udostępnianie polskim czytelnikom książek spoza głównego nurtu literackiego, wybranych głównie spośród tytułów norweskich oraz anglojęzycznych. Nazwa wydawnictwa nawiązuje do motywu przewodniego wydawanych książek (tematu, gatunku, pomysłu lub bohaterów). Książki wydawane są z myślą o „dziwnych” dzieciach i „dziwnej” młodzieży, czyli o grupach marginalizowanych, które czują się odrzucone, inne, dziwne, prześladowane przez rówieśników (np. w szkole).

W promocji książki dla dzieci i młodzieży dużą rolę odgrywa projekt graficzny okładki. Powinien on wyraźnie lub symbolicznie nawiązywać do treści książki. Jako dobry przykład okładki wydawnictwo Dziwny Pomysł wskazuje serię skandynawską Wydawnictwa Poznańskiego, w której to serii każda książka ma na okładce jakiś symbol-przedmiot. Złym przykładem są z kolei, w opinii wydawnictwa, okładki zawierające zdjęcia pochodzące z wolnych źródeł internetowych, na których nie widać jasnego nawiązania do treści utworu. Ilustracja 27 to przykład okładki książki, która nawiązuje do tytułu.

Ilustracja 27. Okładka książki *Gdzie się podziały wszystkie skarpetki* Larsa Mæhle'a i Odda Henninga Skyllingstada

Źródło: <https://www.dziwnypomysl.pl/kryminaly-z-przedszkola/>.

Dziwny Pomysł opiera swoją promocję na działalności w Internecie (il. 30), a zwłaszcza w mediach społecznościowych (Instagram oraz Facebook) (il. 28 i 29). Uczestniczy także w Plenerze Czytelniczym w Gdyni oraz w lokalnych targach książki w Oliwie oraz w Rumia Comic Con. Z kolei zapowiedzi książek bywają umieszczane w czasopiśmie tj. *Nowe Książki* i *Guliwer*.

Ilustracja 28. Promocja książki na Facebooku wydawnictwa Dziwny Pomysł

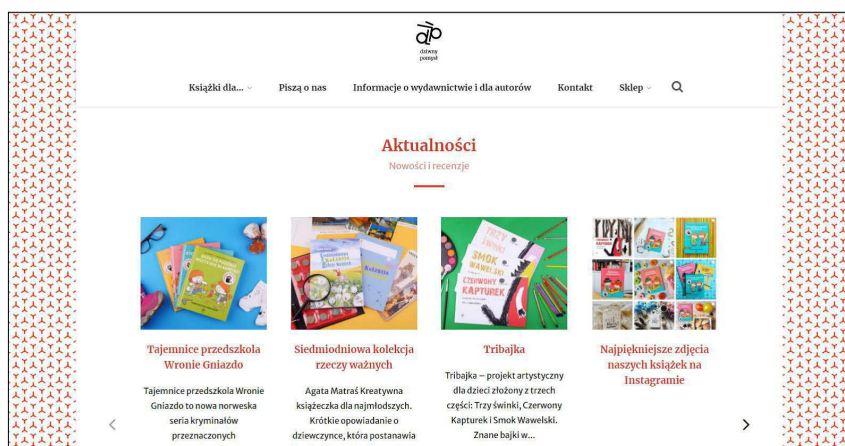
Źródło: <https://www.facebook.com/wydawnictwodziwnypomysl/posts/2756632957691756>.

Ilustracja 29. Promocja książki *Trzy świnki* Karoliny Grabarczyk i Niki Jaworskiej na Instagramie wydawnictwa Dziwny Pomysł

Źródło: <https://www.instagram.com/p/Bxwj9ndiuge/>.

Ilustracja 30. Strona internetowa wydawnictwa Dziwny Pomysł

Źródło: <https://www.dziwnypomysl.pl/>.

Wydawnictwo Ida

Wydawnictwo Ida mieści się w Gdyni. Zajmuje się przygotowywaniem książeczek logopedycznych dla dzieci. Książki te są kierowane do dzieci w konkretnym wieku, co podkreśla się na okładkach i co jasno sugeruje docelową grupę odbiorców. Nazwa Ida nie niesie ze sobą konkretnych skojarzeń dla czytelnika. Prawdopodobnie została zapożyczona z języka sumeryjskiego, w którym *ida* ma oznaczać „rzekę”.

Ilustracja 31. Okładka książki *Moja pierwsza logopedyczna książeczka* Katarzyny Patalan

Źródło: <https://logopedyczneksiazeczki.pl/wp-content/uploads/2015/11/profilaktyka-logopedyczna-dla-dzieci.png>.

Wydawnictwo przywiązuje dużą wagę do wyglądu okładki, która w opinii redaktorów, powinna nawiązywać do treści książki. Projekty okładek tytułów dla dzieci powinny ponadto być wyraziste pod względem przekazu i kolorowe. Na ilustracji 31 przedstawiono przykład kolorowej okładki książki logopedycznej.

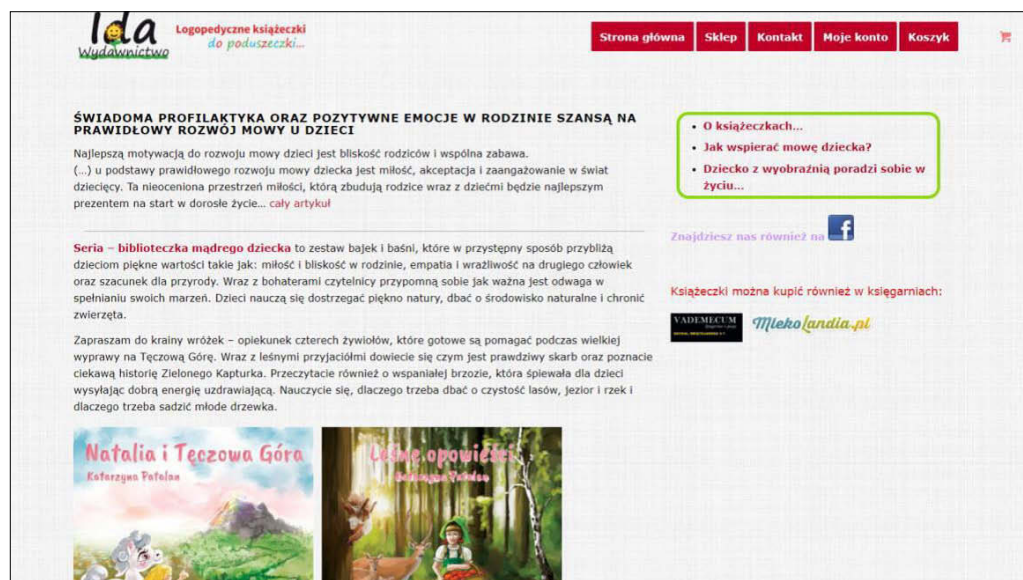
Ida zapowiedzi wydawnicze prezentuje za pośrednictwem hurtowni, które wysyłają powiadomienia mailowe do swoich odbiorców, księgarń itd., ale przede wszystkim reklamuje się za pomocą mediów społecznościowych (np. Facebooka – zob. il. 32 i 33), gdzie umieszcza informacje promujące poszczególne tytuły. Działalność w Internecie jest bardzo istotna dla wydawnictwa, choć nie ogranicza się ono tylko do tego medium. Chętnie współpracuje z organizatorami konkursów, w których nagrodami są bajki dla dzieci. Wydawnictwo rzadko uczestniczy w targach książki, choć miało okazję brać udział m.in. w Targach Książki w Gdańsku Oliwie oraz promowało swoje książki podczas festiwalu „Koci Łapci” w Gdyni (wspólnie z księgarnią Vademecum).

Ilustracja 32. Promocja serii wydawniczej na Facebooku wydawnictwa Ida

Źródło: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2917591811690330&id=815825118533687.

Ilustracja 33. Strona wydawnictwa Ida na Facebooku

Źródło: <https://logopedyczneksiazeczki.pl/>.

Wnioski

Trójmiejskie wydawnictwa stosują różne instrumenty promocji, by popularyzować wydawaną przez siebie literaturę. W artykule przedstawiono, które metody są najczęściej wykorzystywane oraz uważane przez wydawnictwa za najskuteczniejsze. Jak widać, typowa forma reklamy księgarskiej [8] wypierana jest przez komunikację elektroniczną, która sprzyja z kolei niestandardowym formom przekazywania informacji, jak choćby marketing szeptany, który posiada swoją tradycyjną i internetową formę [5]. Oczywiście nie należy zapominać o wizualnych instrumentach promocji książki, jak choćby *merchandising* [6], jednak ograniczanie tradycyjnej formy sprzedaży księgarskiej na rzecz *e-commerce* systematycznie zmniejsza jej rangę i znaczenie.

Wydawnictwa dbają o to, by kojarzono ich nazwy pozytywnie. Nazwy bywają podpowiedzią dla czytelników, jaką literaturą zajmuje się dane wydawnictwo. Jako istotny element promocji książek wydawcy wskazują projekty okładek, które powinny przykuwać uwagę odbiorców. Często służą one również wizualnemu wyodrębnieniu serii wydawniczych. Nie wszystkie wydawnictwa umieszczają zapowiedzi lub informacje o nowościach w czasopismach lub gazetach. Skutecznym, ale kosztownym sposobem promocji są również targi książek, które pozwalają na osobisty kontakt z czytelnikami.

Badane wydawnictwa (Smak Słowa, Oficynka, słowo/obraz terytoria, Marpress, w Podwórku, Harmonia, Dziwny Pomysł oraz Ida) najwięcej uwagi poświęcają promocji książki w Internecie, zwłaszcza w mediach społecznościowych (głównie na Instagramie oraz

Facebooku). Aktywność w mediach społecznościowych umożliwia stały kontakt z czytelnikami oraz pozwala na ciągle zwiększanie liczby osób obserwujących wydawnictwo i jego ofertę. Jako zaletę portali społecznościowych wydawnictwa wskazały możliwość udostępniania relacji na żywo, filmów, spotkań z autorami oraz możliwość komentowania wydarzeń *online*. Media społecznościowe pozwalają również na publikowanie efektownych grafik promujących książki oraz na informowanie o wydarzeniach literackich. Ułatwiają rozbudzenie zaangażowania odbiorców, na przykład dzięki możliwości organizowania konkursów *online*. Wydawnictwa czasami współpracują również z blogerami, którzy rozpowszechniają informacje o książkach wśród swoich czytelników.

Ciągły kontakt wydawców z czytelnikami oraz możliwość organizacji spotkań autorskich i innych wydarzeń za pośrednictwem Internetu okazują się szczególnie ważne w dobie kryzysu. Możliwość zaangażowania odbiorców w życie literackie dzięki Internetowi jest niezwykle cenna. Medium to staje się bowiem ważnym instrumentem w promocji książki, zwłaszcza gdy organizacja spotkań z autorami i targów książki jest utrudniona. Ogólnodostępność Internetu pozwala na dotarcie do licznych odbiorców, dlatego stał się on powszechnym instrumentem komunikacji wydawnictw z rynkiem czytelnicznym. Jest on obecnie najchętniej wybieranym przez wydawnictwa instrumentem promocji dzięki temu, że pozwala na ciągły kontakt z czytelnikami, angażuje odbiorców przekazu do udziału w wydarzeniach literackich oraz jest istotnym narzędziem promocji, gdy kontakt na żywo jest uniemożliwiony. Podkreślić także należy, że stosowanie komunikacji opartej na informacji w mediach społecznościowych jest rozwiązaniem najtańszym, dlatego też chętnie wykorzystywanym przez mniejsze wydawnictwa, niemogące pozwolić sobie na wyrafinowane i kosztowne formy reklamy. Jednakże aby przekaz internetowy był skuteczny, musi być dopracowany i atrakcyjny. W przypadku badanych wydawnictw można zauważyć liczne błędy oraz często brak profesjonalnej oprawy graficznej. Widać to świetnie na przykładzie logotypów niektórych oficyn (il. 34). Część z nich mogłaby zostać jeszcze dopracowana.

Ilustracja 34. Logotypy badanych wydawnictw

Źródło: strony internetowe wydawnictw.

Podsumowując, dla małych oficyn wydawniczych komunikacja internetowa stanowi świetną okazję do taniego i skutecznego kontaktowania się z czytelnikami. Umiejętne wykorzystanie tego narzędzia może sprawić, że nawet niewielkie wydawnictwo może zyskać grono lojalnych czytelników. Wydawnictwa zdają sobie z tego sprawę i w sytuacji ograniczonych możliwości finansowo-kadrowych wycofują się z innych form promocji, rozwijając kampanie informacyjne w Internecie. Podobnie czynią i inne instytucje związane z książką, jak np. biblioteki, które w ostatnich latach koncentrują się na wzmożeniu aktywności w mediach społecznościowych [4]. Nie należy jednak zapominać o tradycyjnych formach promocji książki w postaci akcji i kampanii promujących czytelnictwo, integrujących różne organizacje komercyjne i niekomercyjne, w tym przedsiębiorstwa wydawnicze, dla których ważna jest aktywizacja czytelnicza społeczeństwa [7].

Jak podaje *Encyklopedia zarządzania*, promocja pełni trzy podstawowe funkcje:

- informacyjną – promocja dostarcza obecnym i potencjalnym nabywcom informacji, które zmierzać mają do przełamania bariery nieznajomości rynku, funkcja ta leży u podstaw komunikowania się przedsiębiorstwa z otoczeniem;
- pobudzającą – sprzedaż zmierza do wywołania zamierzonych postaw i zachowań nabywców rynkowych, funkcja ta jest o tyle ważna, iż produkcja w przeważającej mierze ma charakter masowy;
- konkurencyjną – wyraża się w stworzeniu pozacenowych instrumentów rywalizacji na rynku, jest silnie związana z poprzednimi funkcjami [3].

Wydaje się, iż w przypadku badanych wydawnictw w różnym stopniu realizowane są wszystkie trzy z wymienionych funkcji.

Bibliografia

1. KOTLER Philip, KELLER Kevin Lane. *Marketing*. Poznań: Rebis, 2020. ISBN 978-83-8188-117-3.
2. O wydawnictwie. In *słowoobraz terytoria* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://terytoria.com.pl/content/6-o-wydawnictwie>. Stan z dnia 09.09.2020.
3. Promocja. In *Encyklopedia zarządzania* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://mfiles.pl/pl/index.php/Promocja>. Stan z dnia 10.12.2020.
4. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Marketing biblioteczny: rozważania, dyskusje, konteksty*. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, 2007. ISBN 978-83-61079-002.
5. WOJCIECHOWSKA Maja. Marketing szeptany – instrument propagandy współczesnych bibliotek? In KUŹMINA Dariusz (red.). *Bibliologia polityczna*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2011, s. 398-405. ISBN 978-83-61464-88-4.
6. WOJCIECHOWSKA Maja. Merchandising – wizualna promocja biblioteki. Wprowadzenie do problematyki. *Zarządzanie Biblioteką*. 2011, nr 1, s. 63-85. ISSN 2081-1004.
7. WOJCIECHOWSKA Maja. The readership indicators in Poland and programs promoting the reading. *QQML Journal*. 2016, vol. 5, s. 39-48. ISSN 2241-1925.
8. WOJCIECHOWSKA Maja. Współczesne formy reklamy książki. *Zarządzanie Biblioteką*. 2009, nr 1, s. 97-110. ISSN 2081-1004.

Biblioteki i bibliotekarze za granicą

Urszula Szybowska

Biblioteka Politechniki Gdańskiej
urszula.szybowska@pg.edu.pl

Magdalena Stankevič

Biblioteka Politechniki Gdańskiej
magdalena.stankevic@pg.edu.pl

Managing change through team building in the context of organizing Erasmus+ mobility projects at the Gdańsk Tech Library

(Zarządzanie zmianą poprzez budowanie zespołu. Rozważania w kontekście organizacji projektów mobilnościowych Erasmus+ w Bibliotece Politechniki Gdańskiej)

Słowa kluczowe: zarządzanie zmianą, budowanie zespołu, projekty mobilności Erasmus+, VMOSA, biblioteki akademickie

Abstrakt: W artykule omówiono zarządzanie zmianą poprzez budowanie zespołu, w kontekście organizacji projektów mobilnościowych Erasmus+ w Bibliotece Politechniki Gdańskiej, jako główną strategię, która przyczyniła się do sukcesu projektów. Opisano projekty zrealizowane w latach 2017-2019 w ramach programu Erasmus+. Organizatorzy zdecydowali się na odpowiedzialne i aktywne podejście do zarządzania zmianą oraz skutecznego budowania zespołu. Przyjęcie i wdrożenie strategii zgodnie z procesem VMOSA (Wizja, Misja, Cele, Strategie i Plany Działania) okazało się korzystne i miało wpływ na sukces omawianych projektów. Autorki artykułu wspominają jedynie o istnieniu pewnych destrukcyjnych czynników, które mogą poważnie obniżać efektywność zespołu, jako przykład wymieniając problem osoby lub osób w zespole z narcystycznym zaburzeniem osobowości, co wydaje się być pomijane i czemu nie poświęca się wystarczającej uwagi we współczesnych badaniach interdyscyplinarnych i praktykach zarządzania zarówno w bibliotekach akademickich, jak i w innego typu organizacjach.

Keywords: managing change, team building, Erasmus+ mobility projects, VMOSA, academic libraries

Abstract: The article discusses managing change through team building in the context of organizing Erasmus+ mobility projects in the Gdańsk University of Technology Library as the main strategy which contributed to the projects' success. The authors describe the projects realized in the years 2017-2019 within the scope of the Erasmus+ programme. The organizers decided to take a responsible and active approach towards managing change and effective team building. Adopting and implementing the strategies according to the process of VMOSA (Vision, Mission, Objectives, Strategies, and Action Plans) turned out to be beneficial and made it possible to implement several successful mobility projects. The authors only mention that there might appear destructive factors which can seriously reduce a team's effectiveness, highlighting the issue of a person or persons with

a narcissistic personality disorder, which seems to be overlooked and underestimated in contemporary cross-disciplinary studies and management practice both in academic libraries and in other types of organizations.

Introduction

The Polish society as such, including the professional group of academic librarians, is considered as a society of “individuals”. The Polish present their commitment to a common cause primarily in emergency situations. In everyday life, the tendency to cooperate with one another decreases sometimes to a necessary minimum [8]. This article can contribute to the existing literature in the field of academic librarianship in Poland to a certain degree, particularly as regards academic library management issues. This paper highlights the importance of working in teams in Polish university libraries as one of the solutions applied to enhance the quality of library services.

The main aim of this article was to show the direct positive influence of creating teams in working environment of an academic library. The authors aimed at showing how effective teamwork helps to combine talents of library staff members efficiently to reach a common goal, which in the case was increasing the number of librarians participating in Erasmus+ mobility projects¹. This study is to focus on describing the impact of teamwork on Erasmus+ mobility projects success in the Gdańsk University of Technology Library (Gdańsk Tech Library) in a span of two-year period (2017-2019). The first line beneficiaries of the research would be academic library professionals, especially those who specialized in upgrading the quality of academic library services in general, and mobility project management in particular, in the context of international and domestic activities.

Erasmus+ Programme for higher education institutions

Staff training for higher education (HE) institutions employees in teaching and non-teaching capacities [2], including academic libraries, under Erasmus+ is defined as training opportunities abroad such as job shadowing, observation periods or specific training courses. Staff working in different sectors of education can be trained at a higher education institution in an Erasmus+ Programme or Partner country. A training period between two Programme countries must last for a minimum of two days and cannot last more than two months. This excludes travelling time. Financial support is provided by the sending institution, based on the availability of grants at the home institution.

Erasmus programme for HE organizations has been operating for more than 30 years, yet it is mainly identified as a student mobility programme, where students from within the European Union and EEA can spend 3-12 months studying or more recently working

¹ Erasmus programme carries in the literature various names depending on the period. The Programme was called “Erasmus” until 2013 and focused on university student and staff mobility. In the years 2014-2020 the Programme changed the named to “Erasmus Plus” and focused on higher education participants’ mobility in a broader sense.

in another European country. The Erasmus programme was launched in 1987 and was continued up till 1995 as an European Union programme which main goal was to support student mobility. In 1996 Erasmus programme (called Socrates) was broadened to include also e.g. teacher mobility. In the years 2000-2006 staff mobility was recognized as a separate activity in Erasmus under Socrates, however it was regulated in the form of bilateral agreements. Staff training started in 2007 with the launch of the Lifelong Learning Programme (LLP). LLP operated until 2013 and was transformed into Higher Education programme which operated in the years 2014-2020. Poland joined the Erasmus programme in 1998. There are plans to reformulate Erasmus+ programme (2021-2027).

Gdańsk Tech Library in Erasmus+ Programme

The Gdańsk Tech Library has been participating in Erasmus mobility projects since 2011. The first Erasmus mobility programme participant from the Gdańsk Tech Library was registered by the Gdańsk Tech International Relations Office in 2011. In the period 2011-2016 ca 6%² of the total number of Gdańsk Tech Library working staff took part in the Erasmus+ training opportunities. Consequently, there was a real need to change the situation and increase the number of Erasmus mobility projects participants among the Gdańsk Tech staff. To achieve this goal the Director appointed the International Cooperation Team (IC Team) at the library (2017) to coordinate the change implementation in the context of enhancing participation. As a result of the measures taken the number of staff mobility projects carried out by the Gdańsk Tech Library reasonably increased. The library staff participating in Erasmus+ Staff training courses and job shadowing in the years 2017-2019 increased reasonably in comparison with the period prior to 2017. In the years 2011-2016 when the Gdańsk Tech Library employed 70 staff members, 4 persons participated in 4 Erasmus+ mobility projects abroad³, which made ca 6% of the employees. In the years 2017-2019, the Gdańsk Tech Library employed ca 60 staff members. In the period 16 staff members participated in 18 Erasmus+ Staff Training opportunities abroad (some staff members participated in the mobility projects abroad more than once – see tab. 2), which made ca 27% of the employees. The change was possible in the first place due to the library director's vision based on staff cooperation within teams. The management style included, among other elements, managing change and team building.

Managing change

Managing change in the library is considered to be a deliberate and conscious action aiming to introduce changes at such a time, in such quantity and kind to maximize the effectiveness and efficiency of the library's work [11]. Managing change can range from permanent

² In the period 2011-2016 the Gdańsk Tech Library employed ca 70 staff members, only 4 persons according to the data collected by the Gdańsk Tech International Relations Office participated in the Erasmus mobility programs.

³ 2011 – 1 participant, 2012 – 1 participant, 2013 – 1 participant, 2014 – 0, 2015 – 0, 2016 – 1 participant.

improvements, like small ongoing changes to ongoing processes, to radical and fundamental changes, including organizational strategy. Effective change management includes changes at the personnel level, for example changes in mood or procedures; therefore, to implement effective changes, personnel management skills, such as motivation are needed [12].

Success in carrying out Erasmus+ mobility projects by Gdańsk Tech Library was mainly possible due to managing change within the organization. For a number of years hardly any staff participated in Erasmus+ courses for staff, although the opportunity existed. Gdańsk Tech as an academic institution was a beneficiary of a number of different European projects prior to 2017⁴. To increase the number of librarians taking advantage of the exchange programme, it was necessary to implement change in the library which consisted of altering the attitude of library staff towards such programmes. Running the VMOSA [7] (Vision – Mission – Objectives – Strategies – Action) practical planning process via team building allowed the organization to reach an agreement on the importance and necessity of increasing the number of both projects and participants. Additionally, to encourage librarians to actively participate it was necessary to make them believe that they had all the necessary capabilities to participate as team members. This meant a significant change in their mindset and self-esteem. Even if they knew English, which was a must to participate in the projects, and had the financial support from EU funds, the librarians often felt hesitant about taking advantage of the opportunity. To achieve this goal it seemed worthwhile to tackle the situation as a team of professionals who would support colleagues. The underlying thought was that effective teamwork is what makes organizations and groups of individuals proceed in their professional and personal development [4]. Being a part of an effective team or cooperating with one as “an outsider” guarantees support of other team members, exchange of opinions, variety of assets and talents. Teamwork has a number of positive qualities. For example, in a team each individual can contribute their unique talents and skills to the success of the team and the organization. The team members also have a sense of purpose and belonging thus it is easier for them to spur action towards a particular goal – their work becomes meaningful. Moreover, working together helps generate ideas and solve problems. Last but not least, members of a team learn how to communicate in a more active and effective way. One cannot underestimate the role of leaders in the context of teamwork – their role is to inspire people towards the vision, engage them and make it clear what is expected of members of a team [5].

Team building

In 2017, the International Cooperation (IC) Team at Gdańsk Tech Library was appointed by the Director⁵. One of the tasks of the team was to increase the quality of

⁴ Erasmus projects had different names throughout the years: LLP Erasmus, LLP Intensive Programme, Erasmus Mundus, Jean Monnet, CEEPUS, Tempus-Phare and Leonardo da Vinci Projects.

⁵ Dr Anna Wałek was appointed the Director of the Gdańsk University of Technology Library in January 2017. The main objective was to transform the library into a modern organization which would provide innovative services for the scientific community, including the Open Science Competence Center and the Library Welcome Center for international students. Moreover, the Director engaged the library into national and international projects and initiatives (for more information visit: <https://mostwiedzy.pl/en/anna->

library services in the scope of library staff mobility and professional training within the Erasmus+ programme. To achieve this twofold goal it was necessary, on the one hand, to increase the number of the librarians participating in Erasmus+ training courses and job shadowing abroad, and on the other side it was crucial to plan and run Erasmus+ Staff Training courses for librarians from other European academic centers. The decision was made to take responsible and active approach towards managing this change through creating effective teams in the culture of individuals, as the Polish society is sometimes called.

All team members should support one another, exchange opinions and offer a variety of talents and skills. Managing change is challenging and can be difficult to implement. Librarians in academic centers are traditionally conservative and not often convinced that changes are necessary and will actually improve the quality of their work performance and services they deliver. The underlying strategy that appeared to be most useful was based on an assumption that better quality could be made possible by building cross-sectional teams. Members of such a team could not only exchange their strong points, but also professional and personal experiences. It turned out that surface-level attributes of individual team members (age, gender and reputation) were not the most important factors in the functioning of a team. The International Cooperation Team appointed in 2017 was a team of staff members who worked in various sections on an everyday basis. What really seemed to have an impact on the way the team worked were the “deep-level” factors – the members’ personality traits, values and abilities [10].

The VMOSA Strategic Analysis Framework – Gdańsk Tech Library perspective

Adopting and implementing the strategies according to the process of VMOSA (Vision, Mission, Objectives, Strategies, and Action Plans) by the Coordinator of the IC Team at the library turned out to be beneficial and resulted in implementing several successful mobility projects in which the librarians participated from 2017 to 2019. It also allowed the organizers of the mobility projects to crystallize the vision of the project, create the mission and the objectives. The true challenge was to define strategies and to prepare an action plan. The effectiveness of the strategies was heavily dependent upon creating an effective team which is in the culture of individuals – as some define Polish culture – a real challenge and requires managing change within people’s mindset, attitude and self-evaluation.

To increase the quality of library services in the scope of staff mobility and professional training within the Erasmus+ programme it was necessary to:

- build an effective team (IC Team);
- implement strategies according to the process of VMOSA;
- build a high-performing team by recognizing all the individuals’ strengths;
- improve team internal communication by planning in-person and online meetings,

walek,1132072-1/bio). In the discussed period of 2017-2019 Urszula Szybowska was appointed the IC Team Coordinator at the library.

discussing issues on a regular basis, responding to feedback from the team members, maintaining healthy organization's culture and communication mainly by addressing destructive factors which may occur and reduce a team's effectiveness (e.g. a team member or members with a narcissistic personality disorder which can cause a team they belong to suffer from conflict processes characterized by competition rather than cooperation [1; 6]).

Table 1 shows the description of Gdańsk Tech Library International Cooperation Team's VMOSA Process Description created in 2017.

Table 1. Gdańsk Tech Library International Cooperation (IC) Team's

VMOSA Process Description

The VMOSA strategic analysis framework	
VISION	Improving the participation in Erasmus+ programme among Library staff
MISSION	To enable professional development and quality improvement of international collaboration in the scope of Erasmus+ programme
OBJECTIVES	To increase Gdańsk Tech Library staff's participation in Erasmus+ programme by at least 20% by December 2019
STRATEGY	• Increasing the number of librarians participating in Erasmus+ Staff Training Weeks abroad • Organizing Erasmus+ Staff Training Week (one five-day training a year) • Organizing summer internship for international library science students
ACTION	<u>ACTION STEPS:</u> • Building an effective International Cooperation Team to increase the quality of Gdańsk Tech Library's services in the scope of library staff mobility and professional training within the Erasmus+ programme • Gdańsk Tech Librarians will take part in Erasmus+ Staff Training Week organized by international academic libraries; every prospective participant will have the opportunity to take part in Erasmus+ Staff Training Week at least once a year after obtaining the consent of the Library Director • The Library will organize Erasmus+ Staff Training Week at least once a year • The Library will organize Summer Internship programmes for international library and information sciences students <u>PERSONS RESPONSIBLE:</u> International Cooperation Team at Gdańsk Tech Library – coordinator and members <u>FREQUENCY:</u> Once a year or according to the needs <u>RESOURCES AND SUPPORT REQUIRED:</u> • Every volunteer can use "ERASMUS+ in Gdańsk Tech Library. Guide step-by-step" (Polish: „Erasmus+ w Bibliotece Politechniki Gdańskiej. Poradnik krok-po-kroku") • IC Team support for every volunteer helping with the choice of destination and making official contact with the libraries organizing Erasmus+ STWs

The VMOSA strategic analysis framework	
ACTION	<u>COLLABORATORS:</u> IC Team collaborated with other Gdańsk Tech librarians and with International Relations Office at Gdańsk Tech <u>SUPERVISION:</u> Dr Anna Wałek, Director of the Gdańsk Tech Library

Source: self-elaboration.

The vision was to create the academic library as an organization actively participating in Erasmus+ initiatives for academic staff. The mission was to define the “what-and-why we are going to do”. Consequently, it was necessary to establish a repertoire of actions in the scope of Gdańsk Tech Librarians’ participation in international projects. Developing specific objectives was the next step which was to a large extent dependent upon the tools offered by the University. The objectives included realization of the agreements and programmes the University gave access to, one of which was Erasmus+.

Establishing a sense of urgency among the librarians was relatively simple as the internationalization of the Gdańsk University of Technology has been one of the priorities and staff’s participation in various international programmes was a, if not required, at least well expected, condition. Forming a powerful guiding coalition, or in other words a team of enthusiasts turned out to be a natural process due to the fact that in 2017 the Gdańsk Tech Library Director, Dr. Anna Wałek appointed IC Team at the library. The team, was composed of staff from different library sections, possessing a spectrum of complementary skills, knowledge and experience. The so-called human factor and human potential turned out to be ‘the crucial tool’ to put the vision into practice and transform the organization not only in the scope of collaboration with international organizations, international library users services, but above all in the scope of carrying out Erasmus+ mobility projects. As a result of implementing the projects a substantial amount of added value was provided [9].

Erasmus+ mobility projects in Gdańsk Tech Library – description of the mobility projects, 2017-2019

The staff training events carried out under Erasmus+ undertaken at Gdańsk Tech Library over the years 2017 to 2019 can be divided into three types of activities:

1. Participating in training opportunities abroad in European academic libraries under the Erasmus+ Programme such as job shadowing, observation periods or specific training courses (‘Staff Mobility for Training Abroad’ – see tab. 2).
2. Organizing training events for international staff from academic libraries under the Erasmus+ Programme such as job shadowing or specific training courses (‘Staff Mobility for Training at Gdańsk Tech Library’ – see tab. 3).
3. Organizing summer internships for international library and information science students under the Erasmus+ Programme (‘Student Mobility for Traineeship’ – see tab. 4).

In the period 2017-2019 Gdańsk Tech Library Staff participated in 18 training opportunities abroad in European academic libraries under the Erasmus+ Programme ('Staff Mobility for Training Abroad'). Additionally, Gdańsk Tech Library organized 2 training events in the form of individual job shadowing, 2 training courses for international staff from academic libraries under the Erasmus+ Programme, also called *Staff Weeks at Gdańsk Tech Library* and 1 Erasmus+ summer internship for library and information science international students. The tables displayed below depict the detailed information about the training activities undertaken by the library.

Table 2. Staff Mobility for Training Abroad. Five-day staff training opportunities abroad for Gdańsk Tech librarians under the Erasmus+ programme

Type of staff training opportunity	Training event/Staff Training Course		Receiving Institution – Country	No. of participants	Year
	Staff training course	Individual job shadowing			
Staff Mobility for Training Abroad – Gdańsk Tech Library Staff participating in international training events	X		Helsinki University Library – Finland	1	2017
		X	Library of the Loyola University Andalusia – Spain	1	
		X	University of Stuttgart Library Universitätsbibliothek Stuttgart – Germany	3	
		X	Library of the University of La Laguna – Spain	2	
	X		Library and Information Centre Aristotle University of Thessaloniki – Greece	1	2018
		X	German National Library for Science and Technology and University Library – Germany	1	
	X		The University of Edinburgh Library and Collections – United Kingdom	1	
Staff Mobility for Training Abroad – Gdańsk Tech Library Staff participating in international training events	X		CONUL, the Consortium of National and University Libraries in Ireland – Ireland	1	2018
		X	Library of the University of La Laguna – Spain	2	
	X		Library & Information Center, University of Patras – Greece	1	
		X	University Library of Technical University of Munich – Germany	4	

Type of staff training opportunity	Training event/Staff Training Course		Receiving Institution – Country	No. of participants	Year
	Staff training course	Individual job shadowing			
Staff Mobility for Training Abroad – Gdańsk Tech Library Staff participating in international training events		X	The Czech Technical University in Prague Central Library – Czech Republic	2	2019
		X	National and University Library of Iceland – Iceland	2	
		X	Biblioteca Universitaria di Bologna – Italy	2	
	X		Sciences Po Bibliothèque – France	1	
	X		Aix-Marseille University Library – France	1	
	X		University of Cyprus Library – Cyprus	2	
	X		University Library, Vrije Universiteit Amsterdam – Netherlands	1	
Total number	9	9	18⁶	29⁷	

Source: self-elaboration.

⁶ Library of the University of La Laguna was visited twice by Gdańsk Tech librarians.

⁷ Altogether there were 29 applications and 16 staff members (7 persons participated in the Erasmus+ mobility programme once, 6 – twice, 2 – three times and 1 person – four times).

Table 3. Staff Mobility for Training at Gdańsk Tech Library. Five-day staff training opportunities at Gdańsk Tech Library for international librarians

Type of staff training opportunity	Training event/ Staff Training Course		Sending Institution – Country	No. of participants	Year
	Staff training course	Individual job shadowing			
Staff Mobility for Training at Gdańsk Tech Library for international staff		X	Riga Technical University – Latvia	2	2018
		X	Universidad de La Laguna – Spain	2	
	X		Oulu University of Applied Sciences Library – Finland	8	2019
			Complutense University, Medicine Library – Madrid		
			Library & Information Center University of Patras – Greece		
			Lisbon School of Economics and Management-Library – Portugal		
			Stuttgart University Library – Germany		
			University Library Erlangen-Nuernberg – Germany		
			University of Ljubljana Library – Slovenia		
	X		Odisee Academic Library – Belgium	6	
			Complutense Library Universidad Complutense de Madrid – Spain		
			Edinburgh University Library – United Kingdom		
			Boğaziçi University Library – Turkey		
Total number	2	2	13	18	

Source: self-elaboration.

Table 4. Student Mobility for Traineeship at Gdańsk Tech Library. Erasmus+ summer internship for international library and information science students

Type of staff training opportunity	Training event/ Staff Training Course	Sending Institution – Country	No. of training days	No. of participants	Year
Student Mobility for Traineeship Summer Internship for library and information science students	Student mobility for Traineeship	Ankara University – Turkey	60	1	2019
		Çankiri Karatekin University – Turkey		1	
Total number	1	2	60	2	

Source: self-elaboration.

Table 5. Team Workload Management Erasmus+ Staff Training Opportunities at Gdańsk Tech Library

Type of staff training opportunity	Tasks	Library section responsible
Staff Mobility for Training Abroad Gdańsk Tech Library staff participating in training opportunities abroad under the Erasmus+ programme	• Preparing a guide for Gdańsk Tech Library staff: Erasmus+ in Gdańsk Tech Library – a step-by-step guide • Sharing experience and good practices	• IC Team coordinator in collaboration with Gdańsk Tech International Relations Office • Library staff who have participated in training opportunities
Staff Mobility for Training at Gdańsk Tech Library Training events at Gdańsk Tech Library for international staff from academic libraries under the Erasmus+ programme	• Presentation of the Gdańsk Tech Library • Tour of the Gdańsk Tech Campus – history and heritage of Gdańsk University of Technology • Digitization and Pomeranian Digital Library • Print and digital collection management at the Gdańsk Tech Library: adapting to the new requirements • Crossing the bridge to knowledge – experiences, difficulties and challenges of Institutional Repository at Gdańsk Tech • New library skills – how to acquire them? • Promoting Open Educational Resources by Gdańsk Tech Library & European Network of Open Education Librarians (Sparc Europe) • Teaching Information Skills to Gdańsk Tech foreign students • Gdańsk Tech Library Special Collections • Open Access at Gdańsk Tech Library • The Nanotechnology Regional Library (NRL) – main tasks, duties and policies • The role of librarians in promoting Open Science idea among researchers • The Profile of branch libraries	• Circulation Services • Scientific and Technical Information Services • Digital Resources Access Services • Traditional Collection, Acquisitions and Cataloguing Services • Digital Archive and Multimedia Creation Services • Historical Section • Library Office
Student Mobility for Traineeship Summer internship for library and information science students under Erasmus+ programme	Tasks for students: • Rearranging library materials and books • Preparing a reference list of books on Tricity history and architecture • Creating FB posts • Planning your search and search techniques applied articles, databases, online catalogues • Writing an orientation game script for Gdańsk Tech students • Scanning documents • Uploading digital publications to the online library • Configuration and customizing new Web-based reports to meet library's specific needs • Running reports	• Circulation Services • Scientific and Technical Information Services • Digital Resources Access Services • Traditional Collection, Acquisitions and Cataloguing Services • Digital Archive and Multimedia Creation Services • Historical Section • Library Office

Type of staff training opportunity	Tasks	Library section responsible
Student Mobility for Traineeship Summer internship for library and information science students under Erasmus+ programme	• Citizen Science • International cooperation at Gdańsk Tech and Gdańsk Tech Library • Counter databases reports • Databases: statistics analysis, usage reports, preparing statistics reports • Open Educational Resources • E-resources as a useful tool for students • Open access repositories • Traditional resources v/s electronic resources Presentations for students: • Gdańsk Tech Library as a place, people and resources through the years • Mendeley – a reference manager – how and why to support the use of citation managers at libraries • Social Media in Gdańsk Tech Library and Turkish libraries – comparison and inspiration • Gdańsk Tech Library history • Open Data • E-learning	• Circulation Services • Scientific and Technical Information Services • Digital Resources Access Services • Traditional Collection, Acquisitions and Cataloguing Services • Digital Archive and Multimedia Creation Services • Historical Section • Library Office

Source: self-elaboration.

Conclusion

In the years 2017-2019 the Gdańsk Tech Library staff participated in and organized a number of Erasmus+ mobility projects, including three types of training activities: ‘Staff Mobility for Training Abroad’ (18 five-day training events under Erasmus+ programme, 16 Gdańsk Tech Library staff members visited 17 European libraries), ‘Staff Mobility for Training at Gdańsk Tech Library’ (4 five-day training events, 18 international academic librarians from 13 different European libraries visited Gdańsk Tech Library), ‘Erasmus+ Student Mobility for Traineeship’ (1 sixty-day training event – summer internship – for 2 library and information science students from Turkey).

The Gdańsk Tech library staff participating in Erasmus+ Staff training courses and job shadowing abroad under staff mobility for training increased in the years 2017-2019 up to 27% of library staff engagement in comparison with the period prior to 2017. Consequently, there was 21% growth of the library staff participation in Erasmus mobility programmes. This change would not be possible without the Library Director’s vision to reinvent the role of the academic library, taking on challenges and encouraging staff to embrace change and develop new skills.

The objectives of the future Erasmus+ programme (2021-2027) need to be changed according to some university leaders towards “blended” staff mobility; linking higher

education institutions and the world of work. According to some experts the digital form seems to be a preferable form due to COVID-19 [3]. Staff training opportunities such as job shadowing, observation periods or specific training courses do not, however, lend themselves to taking place on-line. The real value of the training activities lies in direct participation, in face-to-face meetings, in observing and talking to real people, and seeing another campus, location, and city. There are some real examples of virtual collaboration taking place in both the teaching and training areas. The case of the Erasmus staff training opportunities created by the Gdańsk Tech Library are definitely a good example of such activities undertaken 'against-all-odds', promoting academic librarians as role models of adaptability, agility and resilience in the context of professional competences as well as personal skill sets. Erasmus+ in academic libraries allows the programme participants to develop not only their professional skills, but also create some added value [9]. Such added value creation appears to be particularly important in a time of crisis, which COVID-19 situation definitely appears to be.

This study shows the positive influence of building teams to enhance the quality of Erasmus mobility projects management, especially increasing the number of participants. It is recommended that academic libraries create teams to implement change in a broader perspective of their actions and services, and in a narrower sense to increase the number of staff participating in Erasmus+ events. The responsible and active approach towards managing change helped to identify strategies like team building enforced by the process of VMOSA which altogether turned out to be beneficial by creating communication channels, fostering collaboration, exchanging ideas and opinions. Building teams is worth considering when there is a need to manage a change within an organization. In the authors' opinion it was not so much the team members' surface-level attributes that mattered most in the process of managing team effectiveness and performance; what seemed to truly matter were the "deep-level" factors, especially the members' personality traits and values.

References

1. CAMPBELL Keith W., GOODIE Adam S., FOSTER Joshua D. Narcissism, Confidence, and Risk Attitude. *Journal of Behavioral Decision Making*. 2004, nr 4, s. 297-311. ISSN 1099-0771.
2. *Erasmus+ Training opportunities for Staff* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/opportunities/staff-training_en. Stan z dnia 13.07.2021.
3. KRATZ Annette, BROSSICO Laura, SASO Luciano. *Improving Staff Training Mobility in Europe: Administrative and Technical Staff Training* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: https://www.unica-network.eu/wp-content/uploads/2021/02/Report-on-Improving-staff-training-mobility-in-Europe_-administrative-and-technical-staff-training-2601-ak.pdf. Stan z dnia 13.07.2021.
4. KUKHNAVETS Pavel. *How to Define an Effective Team? 11 Characteristics* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://hygger.io/blog/11-characteristics-of-effective-team/>. Stan z dnia 13.07.2021.

5. *Leadership skills. Creating a compelling vision, effectively communicate it, and get commitment those involved* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://en.catalystteambuilding.pl/info/leadership-skills>. Stan z dnia 17.01.2022.
6. LYNCH Jennifer, MCGREGOR Alexander, BENSON Alex. *My way or the highway: Narcissism and dysfunctional team conflict processes* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/13684302211001944>. Stan z dnia 17.01.2022.
7. NAGY Jenette, FAWCETT Stephen. An overview of strategic planning or “VMOSA” (Vision, Mission, Objectives, Strategies, and Action Plans). In *The Community Tool Box service* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/structure/strategic-planning/vmosa/tools>. Stan z dnia 13.07.2021.
8. PUSZCZ Henryk, DĄBROWSKI Łukasz, ZABOREK Michał. *Zespoły po polsku. Jak firmy działające na polskim rynku podnoszą swoją efektywność dzięki pracy zespołowej* [Dokument elektroniczny]. 2021. Tryb dostępu: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/13684302211001944>. Stan z dnia 17.01.2022.
9. SZYBOWSKA Urszula. Wartość dodana akademickiej biblioteki „mobilnej” w kontekście programu Erasmus+ na przykładzie Biblioteki Politechniki Gdańskiej. In WOJCIECHOWSKA Maja, CYRKLAF-GORCZYCA Magdalena (red.). *Mobilnie, interaktywnie, kompetentnie. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019, s. 346-353. ISBN 978-83-65741-42-4.
10. WEIR Kirsten. What makes teams work? *Monitor of Psychology* [Dokument elektroniczny]. 2018. Tryb dostępu: <https://www.apa.org/monitor/2018/09/cover-teams>. Stan z dnia 13.07.2021.
11. WOJCIECHOWSKA Maja. *Zarządzanie zmianami w bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2006. ISBN 83-89316-61-7.
12. Zakres i proces zarządzania zmianą. In *Encyklopedia zarządzania* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://mfiles.pl/pl/index.php/Zarządzanie_zmianą. Stan z dnia 20.12.2021.

Marcin Pędich
mpedich@gmail.com

A comparative study of contemporary Polish and German library buildings through the lens of cultural dimensions

(Studium porównawcze współczesnych polskich i niemieckich budynków bibliotecznych w kontekście wymiarów kultury)

Słowa kluczowe: budynki biblioteczne, architektura biblioteczna, wymiary kultury, indywidualizm, dystans władzy, unikanie niepewności, biblioteki polskie, biblioteki niemieckie, wolny dostęp

Abstrakt: Artykuł ma na celu porównanie budynków wybranych polskich i niemieckich bibliotek akademickich pod kątem przewidywanych poziomów wymiarów kultury z modelu 6D Hofstede, które wydają się najbardziej widoczne w organizacji przestrzennej bibliotek: Indywidualizmu, Dystansu Władzy i Unikania Niepewności. Opisano w nim próbę polskich bibliotek uwzględnionych w badaniu oraz omówiono niektóre z najbardziej wyróżniających się przykładów zastosowanych w nich rozwiązań. Teza o wysoce indywidualnym charakterze każdego budynku bibliotecznego została potwierdzona i przedyskutowana w artykule. Próbę polską i niemiecką porównano pod kątem przestrzegania standardów i najlepszych praktyk w organizacji przestrzennej bibliotek, przy czym wykazano, że biblioteki niemieckie bardziej konsekwentnie przestrzegają tych zasad. Uśrednione poziomy poszczególnych wymiarów kultury w każdej próbie zostały porównane i skontrastowane z poziomami wymiarów kultury przedstawionych przez Hofstede. Na koniec wykazano, że wyniki badań wskazują na kluczowe znaczenie stosowania wolnego dostępu do zbiorów w organizacji przestrzennej bibliotek.

Keywords: library buildings, library architecture, cultural dimensions, individualism, power distance, uncertainty avoidance, Polish libraries, German libraries, open stacks

Abstract: The article draws on the author's research and previous works published in *Library Management*, to compare the buildings of selected Polish and German academic libraries in terms of their projected levels of Hofstede's cultural dimensions that are deemed to be most evident in spatial organisation: Individualism, Power Distance, and Uncertainty Avoidance. The sample of Polish libraries included in the research is described and some of the most outstanding examples are elaborated on. The thesis about the highly individual character of every library building is confirmed and discussed. The Polish and German samples are compared in terms of adherence to industry standards and best practices, wherein it is shown that German libraries follow these norms more consistently. The averaged levels of individual dimensions of culture in each sample are compared and contrasted with the cultural dimension levels presented by Hofstede. Finally, it is shown that research results point to the central importance of open stacks in library building design.

Introduction

In my previous articles I have described the results of observational research, based on Hofstede's model of cultural dimensions [1; cf. 5] conducted in a number of German academic libraries [6; 7; 8]. The first of these described the research methodology and the results of observations of German libraries in terms of the cultural dimension of Individualism [6], while the other two described the results of the same observations for the cultural dimensions of Uncertainty Avoidance [8] and Power Distance [7].

Hofstede's cultural dimensions have been discussed at length in previous works, but briefly: Individualism (IDV) relates to the extent in which a person in a culture is seen as an individual, as opposed to a member of a group and, consequently, how much freedom they have to do what they want; Uncertainty Avoidance (UAI) is a measure of how much a culture is willing to accept the inevitable uncertainty of the future and, consequently, how much focus there is on rules and control; Power Distance (PDI) is a measure of the culturally acceptable levels of inequality, which affects the relations of those in power to those without. These dimensions obviously have far more depth to them than can be described in one sentence [cf. 1] and affect all areas of life, including education and libraries [cf. 5; 6; 7; 8].

In a library these measures affect, among others, the relations between the institutions itself, the librarians and the patrons. The central premise of the presented research is that library space both shapes organisational culture and is developed under its influence [5; 6]. Analysis of subject literature suggests that the optimal library space should promote Individualism [6, p. 125-126], project low Power Distance [7, p. 141-143], and demonstrate weak Uncertainty Avoidance [8, p. 132-133]. This may be a result of these industry standards and best practices being mostly drawn from the experience of libraries in the USA, although there are also good practical reasons behind them. This discussion, however, is a subject far beyond the scope of this work [cf. 5].

The purpose of this article is to compare the aforementioned results of observations of German library buildings with those obtained from the observation of libraries in Poland, which were performed during the same time period with the use of the same study tool [cf. 4]. The aim of the comparison is to see whether national culture has any bearing on the way library space is organised in the two countries. The initial assumption is that in the spatial organisation of a single library building any cultural influences would be trumped by its individual characteristics, but there may be some trends visible in a larger sample.

The Polish sample

The Polish sample was slightly larger than the German one (described in detail in previous articles [6; 7; 8]) and included twelve academic libraries in Poznań, Gdańsk, Katowice, Białystok, Kraków, Olsztyn and Warsaw. Most of them were main university libraries, but there were also two faculty libraries and two academic libraries not affiliated with a teaching institution. The sample included the following libraries:

- AWF (Academy of Physical Education) Library in Poznań;
- Library of the Medical University in Poznań;
- Novum Philological Faculty Library of the Adam Mickiewicz University in Poznań;
- Polish and Classical Philology Faculty Library of the Adam Mickiewicz University in Poznań;
- Polish Academy of Sciences Library in Gdańsk;
- Gdańsk University Library;
- Silesian Library in Katowice;
- CINIbA (Scientific Information Centre and Academic Library) building in Katowice;
- Former building of the Jerzy Giedroyc University Library in Białystok [cf. 4];
- Library of the Pope John Paul II University in Kraków;
- University Library in Olsztyn;
- Warsaw University Library.

A few of these stand out from the sample. The Warsaw University Library and the CINIbA building in Katowice both rank lower on Uncertainty Avoidance (UAI) than not only most other libraries included in the study, but even the idealised theoretical model. They also rank very high on Individualism. This results from very deliberate use of open stacks, open planning, glass walls, etc. However, the Warsaw University Library, unlike the CINIbA building, projects a fairly high Power Distance (PDI), compared to other libraries in the sample, mostly because of its monumental size and style. The Gdańsk University Library compares interestingly to the Warsaw University Library, as it is built on a very similar plan, but ranks much lower on IDV and higher on UAI (cf. Graph 4).

On the other end of the spectrum, the AWF Library in Poznań, the Silesian Library, the Polish and Classical Philology Library in Poznań, and (to a lesser extent) the former University Library in Białystok all project lower IDV and higher UAI and PDI. This is not only due to closed stacks, but also efforts to separate internal spaces and project power. While in most of these libraries this can be at least partly ascribed to the limitations of the building site (especially in the case of the Polish and Classical Philology Library in Poznań), in the Silesian Library there were no such limitations and the building's character is the result of deliberate design decisions. Many of these decisions were dictated by an out-dated vision of modernity, probably related to the fact that while the building was completed in 1998, it was designed in 1989. Others, however, like the narrow, dark underground corridors with forbidding doors, which appear to form much of the space available to patrons, seem inexplicable. Furthermore, the Warsaw University Library, designed in 1993 and completed in 1999 is almost its polar opposite.

Image 1. Readers' area in the Silesian Library

Source: author's collection.

As far as power projection is concerned the undisputed frontrunner is, somewhat surprisingly, one of the smallest buildings in the sample – the AWF Library in Poznań. It makes up for its diminutive size with closed stacks, limiting access, and the church-like, impressive main hall dominated by a downright intimidating information desk, with a tiny open stacks area (closed to non-students) hiding behind it.

Image 2. Main hall of the AWF Library in Poznań

Source: author's collection.

One of the more interesting observations during the research was that of the Medical University Library in Poznań, which at the time had just moved to its new premises. The new building is very modern and one of the more open spaces in the whole sample, rivalling the likes of CINiBA and the Warsaw University Library. The openness definitely seemed to have been welcomed by the students, who were clearly enjoying it. The staff on the other hand, seemed rather intimidated; the library was filled with ad hoc notices of bans and orders and I found it impossible to obtain permission to take photos, despite going all the way up the chain of command to the director¹. In other words, the organisational culture of the library seemed to stand in direct opposition to its building. More detailed results of the observations of all the studied buildings in terms of specific cultural dimensions are presented below in Graphs 1-3.

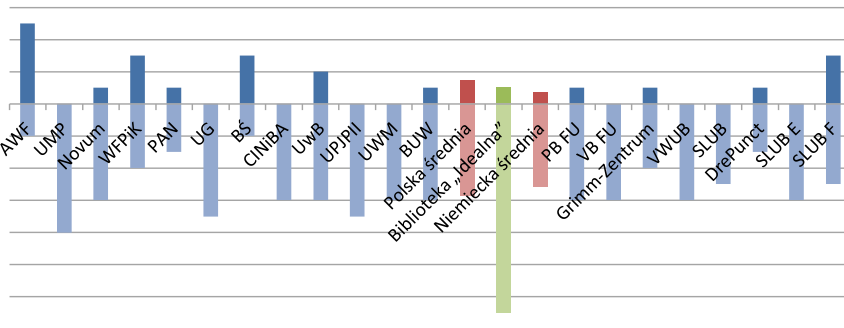
Image 3. Notice board obstructing access to the main staircase of the Medical University Library building

Source: author's collection.

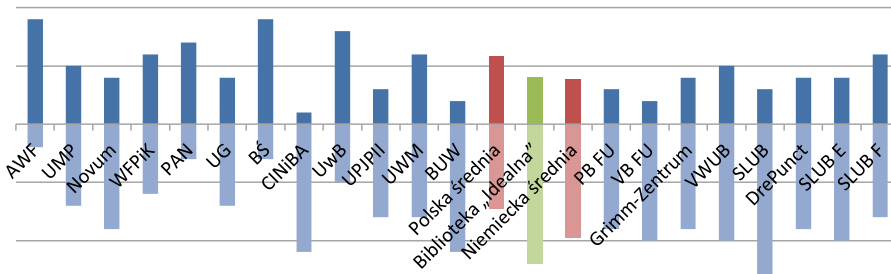
¹ In the seemingly much less open AWF Library this permission was easily granted by phone.

Graph 1. The relative Power Distance suggested by the spatial organization of the analysed libraries. The number of elements suggesting high PDI is shown above the axis, and the number of elements suggesting low PDI is shown below the axis²

Source: author’s research.

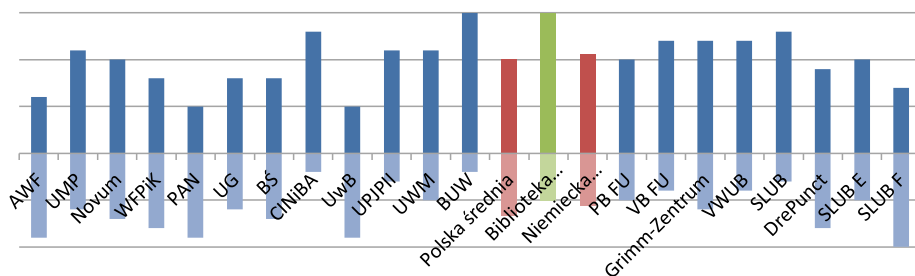
Graph 2. The relative Uncertainty Avoidance suggested by the spatial organization of the analysed libraries. The number of elements suggesting high UAI is shown above the axis, and the number of elements suggesting low UAI is shown below the axis

Source: author’s research.

² AWF – AWF library in Poznań, UMP – Library of the Medical University in Poznań, Novum – Novum Philological Library in Poznań, WFPiK – Polish and Classical Philology Library of the Adam Mickiewicz University, PAN – Polish Academy of Sciences Library in Gdańsk, UG – Gdańsk University Library, BŚ – Silesian Library in Katowice, CiNiBA – Scientific Information Centre and Academic Library in Katowice, UwB – University of Białystok Library, UPJPII – Library of the Pope John Paul II University in Kraków, UWM – University Library in Olsztyn, BUW – Warsaw University Library, Polska średnia – the average result for all analysed Polish libraries, Biblioteka „Idealna” – idealised theoretical model of library space based on literature and best practices, Niemiecka średnia – the average result for all analysed German libraries, PB FU – Philologische Bibliothek der Freien Universität, VB FU – Veterinärmedizinische Bibliothek der Freien Universität, Grimm-Zentrum – Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum, VWUB Volkswagen Universitätsbibliothek, SLUB – Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, DrePunct – Bereichsbibliothek DrePunct, SLUB E – Zweigbibliothek Erziehungswissenschaften, SLUB F – Zweigbibliothek Forstwesen.

Graph 3. The relative Individualism suggested by the spatial organization of the analysed libraries. The number of elements suggesting high IDV is shown above the axis, and the number of elements suggesting low IDV is shown below the axis

Source: author's research.

Each Library Building is Different

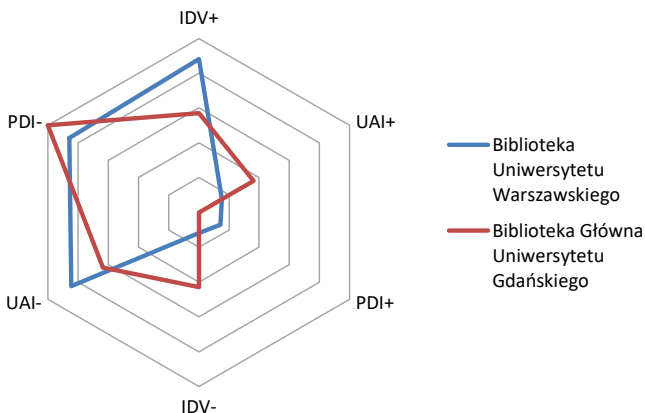
Observations of libraries in Poland and Germany allowed me to draw some general conclusions about the spatial organisation of libraries in both countries, which in turn may lead to deductions about cultural differences between them, although such extrapolations must be made tentatively, due to the limited size of the study sample. Firstly, observations largely confirmed the preliminary thesis about the highly individual character of most library buildings. Despite the clear similarities between some of them, a description of a single library requires a careful analysis of the nuances of its spatial organization, to avoid hasty generalisations.

Often, determining how the library implements particular organisational rules or solutions requires detailed explanations. For example, many library buildings that follow the principle of flexibility from a technical point of view have specific limitations, which reduce its impact on the overall functioning or perception of the building. For instance, the university libraries in Białystok and Olsztyn both follow the technical specifications for a flexible library buildings, but also impose limitations on how the space can be rearranged. The latter building is divided into four smaller parts which are only internally flexible, while the former is locked into putting certain areas on specific floors by factors such as the cargo lift not reaching the ground floor.

Even buildings that are based on a similar plan or concept, may differ significantly because of less obvious aspects of spatial organization. This is, for instance, the case in the Library of the University of Warsaw and the Main Library of the University of Gdańsk, or the NOVUM library and the Library of the Faculty of Polish and Classical Philology, both at the Adam Mickiewicz University in Poznań. In both pairs the two libraries are built around a similar concept and on a very similar floor plan. The latter two even belong to the same university. And yet, in both cases the libraries are very dissimilar in terms of the cultural dimension levels their buildings suggest. The Warsaw University Library presents the most open space of all the buildings included in the research, while the Gdańsk

University Library ranks much lower on associated dimensions of individualism and uncertainty avoidance associated with open planning, despite being a very close facsimile of the Warsaw University Library building in terms of the overall concept and plan.

Graph 4. Relative position of Warsaw University Library (blue) and Gdańsk University Library (red) buildings on a map of the three cultural dimensions selected for the purposes of this research and analysis. The latter ranks noticeably higher on Uncertainty Avoidance and lower on Individualism

Source: author's research.

Following industry standards in Poland and Germany

Nevertheless, a comparison of the observation results for all the studied libraries reveals some interesting general conclusions. One of the preliminary theses of the study was that cultural differences between countries and regions should not be visible in the research results, because the norms and principles of building and organising libraries have a greater influence on the design of library buildings. Rather, individual library buildings should be more exemplary of their organisational culture, as it both influences library design and is influenced by it. As noted above, this thesis is confirmed when one looks at the libraries separately – individual differences between them are stronger than the differences between the two analysed countries or between different cities. Nevertheless, analysis of the results for the entire sample reveals some clear trends.

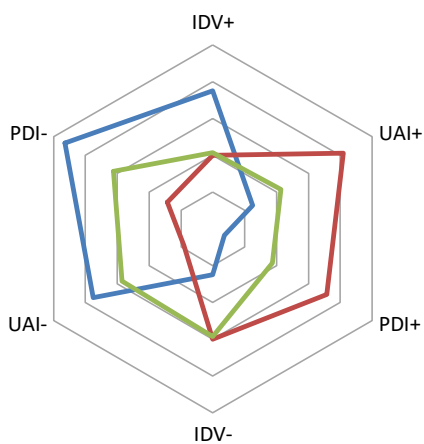
Firstly, the variety among libraries in Poland is much greater than in Germany. It is difficult to ascribe this effect to differences in sample selection. In the Polish sample there is no greater diversity than in the German one with regards to neither the size of the studied libraries nor their character, because either sample included both large university libraries and smaller departmental ones. Neither is the Polish sample different from the German one with regard to the age of the libraries: in Germany they were opened in the period 1997-2009, and in Poland – 1998-2012. Both countries have also gone through a similar history of systemic transformation – the study sample was deliberately selected to include only libraries from former East Germany. The Polish sample is geographically more diverse, but

even if it were to be limited to the two or three cities with more than one library selected for the study (Poznań, Gdańsk, Katowice), greater diversity among the subjects would remain visible. The two libraries in Katowice alone differ more from each other than any two libraries in the German sample.

This seems to confirm the common stereotype that Germans are more committed to following rules, especially since most of the German libraries are similar not only to each other but also to the theoretical model, while some of the Polish libraries diverge from it significantly. Graph 5 presents, on a map of the three dimensions of culture selected for the purposes of this analysis, the position of the libraries of the AWF in Poznań (red) and Zweigbibliothek Forstwesen in Tharandt near Dresden (green), which, in their respective national samples, both deviate the furthest from the theoretical model (blue) based on the rules and best practice examples presented in subject literature. It is quite clear that while both of them diverge from the idealised model, the one in Poland is further from it. It should also be added that the library in Tharandt is an exception in the German sample, while in the Polish sample there were more libraries with a position similar to that of the AWF library in Poznań: The Silesian Library in Katowice and (to a slightly lesser extent) the Polish Academy of Sciences Library in Gdańsk and the Jerzy Giedroyc University Library in Białystok. At the same time, the Warsaw University Library and the CINIbA building in Katowice both seem to diverge from the model in the opposite direction.

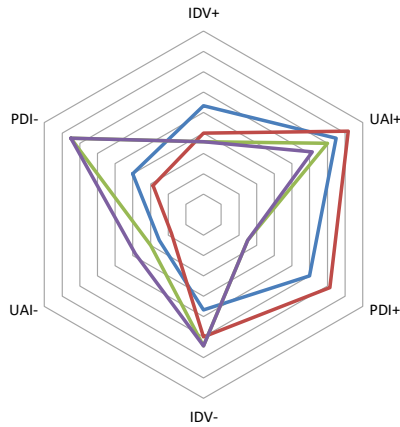
Graph 5. Position of the AWF library in Poznań (red) and Zweigbibliothek Forstwesen (green) on a map of the three dimensions of culture selected for the purposes of this analysis, compared to the theoretical model (blue)

Source: author's research.

Graph 6. Position of the AWF library in Poznań (red), the Silesian Library (blue), the National Academy of Sciences Library in Gdańsk (green), and the University Library in Białystok (purple) on a map of the three dimensions of culture selected for this analysis

Source: author's research.

Comparing Averages

Secondly, comparing the average levels of the three dimensions of culture in the Polish and German samples reveals two conclusions. On the one hand, the thesis that librarianship “industry culture” is stronger than the national culture seems to be confirmed, because the averaged results for both countries on every cultural dimension are much closer to each other than to the results presented by Hofstede [cf. 1, p. 95-96, 141, 192-193]. At the same time, however, Hofstede repeatedly emphasizes that the differences between individual cultures are the really important and permanent features; more so than the numerical values of dimensions [cf. 2]. Comparison of the results in both countries reveals a surprising convergence between these differences and the differences in the levels of cultural dimensions quoted by Hofstede. In both sets of result:

1. Both countries have a very similar level of Individualism (slightly higher for Germany). Hofstede quotes an IDV level of 60 for Poland and 67 for Germany³.
2. Polish culture is characterized by higher Uncertainty Avoidance (93 for Poland and 65 for Germany in Hofstede's results⁴). In this case, the difference in the results of the observations of libraries is smaller than that quoted by Hofstede, but still visible.
3. In Poland Power Distance is markedly higher than in Germany (68 for Poland and 35 for Germany in Hofstede's results⁵). In this case, the difference in the results of library observations is also smaller than in the results provided by Hofstede. However, there are a number of libraries in the Polish sample that rank much higher

³ Source: The Hofstede Centre <http://geert-hofstede.com/>.

⁴ Source: The Hofstede Centre <http://geert-hofstede.com/>.

⁵ Source: The Hofstede Centre <http://geert-hofstede.com/>.

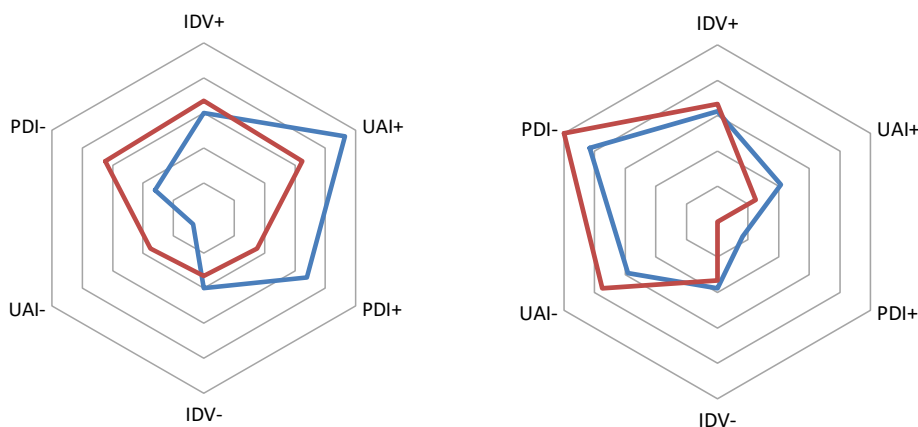

on PDI than the theoretical model (4 out of 12: primarily the AWF Library in Poznań, but also the Polish and Classical Philology Library in Poznań, the Silesian Library, and to a lesser extent the University Library in Białystok), while there is only one such library (out of 8) in the German sample.

These two observations suggest that despite common norms and the highly individual character of particular libraries, on a national level, cultural differences have a specific, noticeable influence on trends in library construction in the studied countries. This conclusion is not only interesting, but also potentially important in the context of planning, building, and organising library buildings, especially if these processes are to be based on the experiences of other libraries in the country and abroad.

It should be emphasized that these phenomena are not obvious from a cursory observation of library buildings. Each of the German libraries presented in the study has its own, individual, unique character, yet a careful analysis of specific aspects of their spatial organization shows that they converge on a very similar levels of cultural dimensions, suggesting that they are designed (consciously or not) based on a set of coherent and consistently applied values. Polish libraries on the other hand, while for the most part strive to adhere to industry standards, do not seem to consistently follow such a coherent set of principles. This is not only an interesting finding, but also an argument for the use of specific criteria when evaluating library buildings, especially if the goal is to use their examples in the construction of a new library.

Graph 7. A comparison of the dimensions of culture selected for the research in Hofstede's results (left; Poland – blue, Germany – red) and in the image that emerges from the spatial organization of studied libraries (right; Polish average – blue, German average – red)

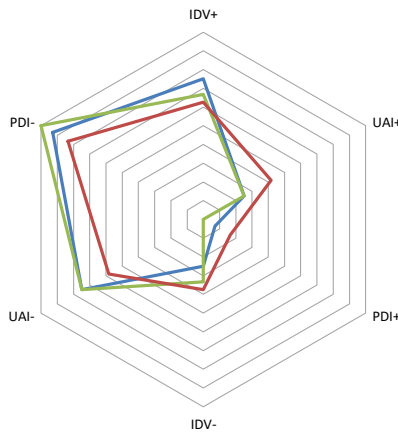
Source: author's research.

Finally, it is worth comparing the averaged results of the observations of the studied libraries to the theoretical model of an idealised library building. As can be seen in Graph 8,

the averaged results for libraries in both countries are very close to the theoretical model, even if (a few) individual libraries deviate from it to some extent. The studied German libraries adhere to the theoretical recommendations slightly better than libraries in Poland, but the difference is not significant. This indicates that contemporary standards and recommendations concerning library architecture and spatial organisation have penetrated the consciousness of the majority of the librarian community and are applied in the planning, construction, and organisation of contemporary library buildings, albeit not consistently across all contemporary libraries, especially in Poland.

Graph 8. Position of the averaged results of observations in Polish (red) and German (blue) libraries on a map of the cultural dimensions selected for the purposes of the study, compared to an idealised theoretical model (blue)

Source: author's research.

The Importance of Open Stacks

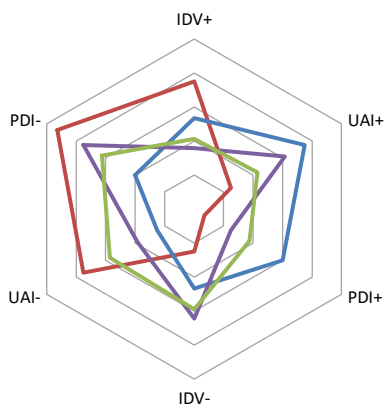
Another important outcome of the research would be to determine which of the organisational solutions used in libraries have the most significant impact on the extent to which a given building complies with the recommendations of experts and subject literature in terms of spatial organisation. It should be noted that the users' perception of a library's space is determined by a number of factors, which makes it impossible to propose a single solution that would automatically result in the creation of a perfect library space. At the same time, however, the results of the observations indicate that the way access to the collections is organised is a key element. On all dimensions, libraries with a closed stacks system deviate further from the theoretical model than libraries with open stacks.

Graph 9 presents the location of three of the five libraries with a closed stacks system included in the research on a map of the three dimensions of culture selected for the study, compared to the theoretical model. The chart does not include the AWF Library in Poznań, whose position is very similar to the Silesian Library, and the Polish Academy of Sciences Library in Gdańsk, whose position is almost identical to that of the University Library in

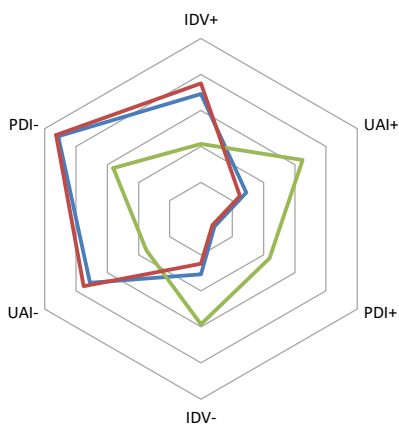
Białystok (cf. Graph 6). As can be seen, each of these libraries diverges from the theoretical model on all three dimensions; quite significantly on at least two of them. It should be noted that the greatest divergence is associated with different dimensions for different libraries, so the specific solutions applied in them mitigate this distance for some of the dimensions. The question remains whether such an effect could be achieved for all three dimensions at once. In other words, could a library with a closed stacks system be made to adhere more closely to the theoretical model through the application of minor organisational changes? This would be especially useful if opening the stacks is not possible.

Graph 9. Position of the Silesian Library (blue), the University Library in Białystok (purple), and Zweigbibliothek Forstwesen (green) on a map of the three dimensions of culture selected for the study, compared to the theoretical model (red)

Source: author's research.

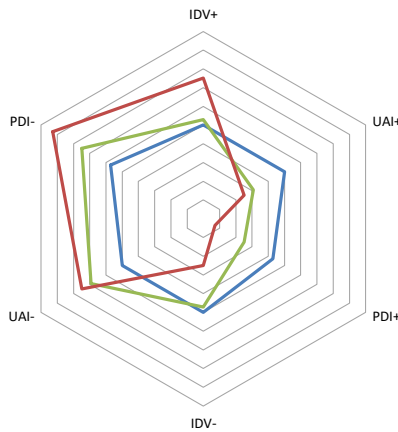
Graph 10. Averaged results for all libraries with open (blue) and closed (green) stacks systems overlaid on a map of the three dimensions of culture selected for the study and compared to the idealised model (red)

Source: author's research.

Graph 10 presents the averaged results for all studied libraries with open and closed stacks systems overlaid on a map of the three dimensions of culture selected for the study. The plot for libraries with open stacks is almost perfectly in line with that of the theoretical model, while the plot for libraries with closed stacks systems deviates significantly from it. Of course, in a specific library individual conditions can alter the situation. In the Polish sample this is most apparent in the case of the Polish and Classical Philology Library of the Adam Mickiewicz University in Poznań and in the German sample – the Bereichsbibliothek DrePunct in Dresden. As can be seen in Graph 11, despite the use of open stacks, both libraries visibly diverge from the theoretical model. However, this difference is much smaller than in the case of libraries with closed stacks systems. For most libraries with open stacks, the differences in comparison to the theoretical model are minor. These results, combined with the fact that only one point was ascribed in the study to the open vs. closed stacks factor itself, lead to the conclusion that the use of open or closed stacks in a library gives rise to other organizational solutions, thus making it a key feature of the spatial organization of a library. It seems impossible to build a modern library that complies with industry standards and recommendations, while sticking to a closed stacks system. This conclusion confirms the opinions on the use of open stacks presented in literature on the subject [cf. 3].

Graph 11. The position of selected libraries (Polish and Classical Philology Library in Poznań – blue; Bereichsbibliothek DrePunct in Dresden – green) with open stacks on a map of the three dimensions of culture selected for the study, compared to the theoretical model (red)

Source: author's research.

Conclusions

Despite the limited sample size, the research results seem to match the predictions of the cultural dimensions theory, which is somewhat surprising, as one would expect the effects of national culture to be swamped by the individual qualities of the library buildings. This is indeed the case in some instances, but overall trends are still visible. The most obvious of those is the much greater uniformity of the German library buildings, which all have

certain common features leading to similar outcomes. Polish libraries, on the other hand, are incredibly varied in virtually all respects. Furthermore, most of the studied German libraries tend to adhere quite closely to industry standards in terms of the projected levels of cultural dimensions, while Polish libraries often do not, although their variety means that the Polish averages are very similar to German ones. Nevertheless, it would seem reasonable to suggest that Polish librarianship might need more detailed and uniform standards that could be used by librarians and architects to help guide library design. Finally, the research results strongly suggest that the key feature of library spatial organisation is the use of open stacks, as libraries with open stacks systems adhere much better to industry standards.

References

1. HOFSTEDE Geert, HOFSTEDE Geert Jan, MINKOV Michael. *Cultures and organizations: software of the mind*. New York; London: McGraw-Hill, 2010. ISBN 978-0071664189.
2. HOFSTEDE Geert. *10 minutes with Geert Hofstede on Individualism versus Collectivism* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://youtu.be/zQj1VPNPHI>. Stan z dnia 10.09.2021.
3. HOLLENDER Henryk. Tezy o architekturze bibliotek. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2009, nr 3. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2009/103/a.php?hollender>. Stan z dnia 06.10.2021.
4. PĘDICH Marcin. Analiza organizacji przestrzennej biblioteki z punktu widzenia kultury organizacyjnej na przykładzie gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia i Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego. In CHOMIK Piotr, KOŚCIUCH Hanna, ŻOCHOWSKA Jolanta (red.). *Biblioteki Podlasia i Polski Północno-wschodniej – Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Materiały z konferencji jubileuszowej z okazji 50-lecia Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia, Białystok, 15-16 listopada 2018 r.* Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019, s. 121-137. ISBN 978-83-7431-604-0.
5. PĘDICH Marcin. Biblioteka w pięciu wymiarach – budownictwo biblioteczne w kontekście wymiarów kultury według Geerta Hofstede. In BRZEZIŃSKA-STEC Halina (red.). *Kultura organizacyjna w bibliotece: ogólnopolska konferencja naukowa, Białystok, 4-6 czerwca 2007*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008, s. 427-439. ISBN 978-83-7431-159-5.
6. PĘDICH Marcin. Individualism and Collectivism in Library Architecture. An Analysis of Selected New Library Buildings in the Former East Germany. *Zarządzanie Biblioteką*. 2018, nr 1, s. 118-142. ISSN 2081-1004.
7. PĘDICH Marcin. Power Distance in library architecture. An Analysis of Selected New Library Buildings in the Former East Germany. *Zarządzanie Biblioteką*. 2020, nr 1, s. 139-160. ISSN 2081-1004.
8. PĘDICH Marcin. Uncertainty Avoidance in Library Architecture. An Analysis of Selected New Library Buildings in the Former East Germany. *Zarządzanie Biblioteką*. 2019, nr 1, s. 125-148. ISSN 2081-1004.

Maryna Szewczenko

Państwowa Akademia Kultury w Charkowie, Ukraina
shmaryna.94@gmail.com

Projekty digitalizacji zbiorów bibliotek na Ukrainie

Słowa kluczowe: biblioteki naukowe, dziedzictwo kulturowe, biblioteki cyfrowe, projekty digitalizacji, współpraca międzybiblioteczna, Ukraina

Abstrakt: W artykule przedstawiono doświadczenia bibliotek Ukrainy w sferze digitalizacji dziedzictwa dokumentacyjnego. Wyróżnione zostały poziomy współpracy międzyinstytucjonalnej bibliotek na Ukrainie: lokalny, regionalny, krajowy, międzypaństwowy oraz globalny. Bardziej szczegółowej analizie poddany został poziom lokalny, reprezentowany przez własne projekty bibliotek (narodowych/publicznych, obwodowych uniwersalnych bibliotek naukowych, bibliotek szkół wyższych/bibliotek akademickich). Scharakteryzowany został obecny stan projektów w sferze digitalizacji dziedzictwa dokumentacyjnego, realizowanych przez biblioteki naukowe na Ukrainie. Przedstawiono rekomendacje dotyczące poprawy współpracy międzybibliotecznej, tworzenia Narodowej Biblioteki Cyfrowej Ukrainy oraz integracji jej zasobów z globalną przestrzenią informacyjną.

Keywords: scientific libraries, documentation heritage, digitization projects, digital libraries, interlibrary corporate cooperation, Ukraine

Abstract: The paper touches upon the experience of libraries in Ukraine in the digitization of documentation heritage. The levels of corporate cooperation of Ukrainian libraries is singled out: local, regional, national, interstate and global. The local level is represented by the in-house projects of libraries (national/state libraries, regional universal scientific libraries, libraries of higher education institutions). The author describes the current state of implementation of corporate projects of digitization of documentation heritage by scientific libraries in Ukraine. Recommendations are given on the improvement of interlibrary corporate cooperation, the rise and development of the National Digital Library of Ukraine and the integration of its resources into the global communication space.

Współczesny świat obfituje w różnorodne technologie cyfrowe, które wywierają istotny wpływ na funkcjonowanie wszystkich sfer życia społeczeństwa, w tym również bibliotek, będących ważnym elementem składowym systemu komunikacji społecznej. Konieczność przyspieszonej digitalizacji determinuje trudne zadania w zakresie cyfryzacji dokumentów, będących częścią dziedzictwa historycznego i kulturowego kraju. Jak pokazują doświadczenia zagraniczne, realizacja takich ważnych pod względem społecznym zadań przez biblioteki naukowe jest niezbędna, gdyż istnieje konieczność zachowania oryginałów dokumentów

oraz udostępniania ich treści szerokiemu gronu odbiorców, co stwarza możliwość integracji dziedzictwa kulturowego Ukrainy z globalną przestrzenią informacyjną.

Na dzień dzisiejszy dokumentami regulującymi proces digitalizacji zbiorów bibliotecznych na Ukrainie są: *Państwowy Docelowy Program Tworzenia Jednolitego Informacyjnego Systemu Bibliotecznego „Biblioteka – XXI”* (2011), którego jednym z zadań jest przenoszenie na format cyfrowy rzadkich i cennych publikacji, a także tworzenie cyfrowego archiwum zbioru o charakterze historycznym [6] oraz *Koncepcja rozwoju gospodarki cyfrowej i społeczeństwa Ukrainy w latach 2018-2020 oraz zatwierdzenie planu działań na rzecz jej realizacji* [4], która przewiduje digitalizację gospodarki, sfery publicznej i sfery społecznej. Ze względu na to, działania w zakresie cyfryzacji zbiorów bibliotecznych traktowane są przez biblioteki naukowe na Ukrainie jako jeden z priorytetowych kierunków ich działalności.

Teoretyczne zagadnienia współpracy międzyinstytucjonalnej bibliotek na Ukrainie przestudiowane zostały dość dokładnie. Ukazał się cały szereg publikacji naukowych poświęconych analizie kierunków współpracy bibliotek na rzecz zachowania narodowego dziedzictwa dokumentacyjnego (Halyna Kowalczuk [2], Olha Szczerbina i Olesia Szewczuk [8]). W swoich badaniach prowadzonych w ramach przygotowywanych rozpraw doktorskich ukraińscy naukowcy (Ivan Łobuzin [3], Oleh Rybaczok [7] i inni) wskazywali na potrzebę realizacji międzyorganizacyjnych projektów w zakresie cyfryzacji dokumentów oraz proponowali narzędzia do podniesienia ich efektywności. Celem niniejszego artykułu jest identyfikacja istniejących możliwości poprawy współpracy międzybibliotecznej w zakresie realizacji projektów w sferze digitalizacji zbiorów bibliotek na Ukrainie.

Wszystkie realizowane na Ukrainie projekty w zakresie cyfryzacji dziedzictwa dokumentacyjnego oraz tworzenia przez biblioteki na Ukrainie zbiorów cyfrowych, ze względu na ich zasięg, można podzielić na projekty:

- lokalne;
- regionalne;
- krajowe;
- międzynarodowe;
- globalne.

W niniejszym artykule pod uwagę zostaną wzięte przede wszystkim projekty o charakterze lokalnym, regionalnym i krajowym, ponieważ doświadczenie w ich realizacji stanowi podstawę organizacyjną i metodologiczną dla dalszej integracji Ukrainy z projektami międzynarodowymi i globalnymi.

Do projektów o charakterze lokalnym zaliczane są projekty realizowane przez jedną bibliotekę. Takie projekty mogą być klasyfikowane według typów/rodzajów bibliotek, które je realizują: biblioteki narodowe/publiczne (14); obwodowe uniwersalne biblioteki naukowe (25, z których dwie biblioteki są na tymczasowo okupowanym terytorium Ukrainy); naukowe biblioteki szkół wyższych. Obecnie większość bibliotek narodowych i publicznych na Ukrainie gromadzi oraz poszerza swoje zbiory elektroniczne lub udostępnia kopie cyfrowe w specjalistycznych bazach danych.

Biblioteka Narodowa Ukrainy im. W. Wernadskiego, która uważana jest za główną i największą instytucję tego typu w kraju, w celu gromadzenia dokumentów i materiałów dotyczących historii i kultury Ukrainy oraz udostępniania ich szerokiemu gronu odbiorców rozpoczęła proces tworzenia biblioteki cyfrowej „Ukrainika” (<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=AUTHOR&P21DBN=UKRLIB>). Przez bibliotekę opracowana została również struktura typologiczno-rodzajowa „Cyfrowej biblioteki dziedzictwa kulturowego i historycznego” (http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=NAV&P21DBN=ELIB), w której materiały i dokumenty pogrupowane zostały według rodzaju zasobów: „Książki”, „Starodruki”, „Gazety”, „Czasopisma”, „Rękopisy”, „Mapy”, „Nuty”, „Obrazy”, „Zdjęcia”.

Również szereg innych bibliotek narodowych i publicznych tworzy kopie cyfrowe unikalnych i rzadkich dokumentów zgodnie z profilem gromadzenia zbiorów. Są to:

- Narodowa Biblioteka Historyczna Ukrainy – biblioteka cyfrowa „Dziedzictwo historyczne Ukrainy” (<https://nibu.kyiv.ua/greenstone/cgi-bin/library.cgi>);
- Biblioteka Narodowa Ukrainy dla Dzieci – „Biblioteka cyfrowa” (<https://chl.kiev.ua/ELIBRARY/Book/Index>);
- Państwowa Biblioteka Naukowo-Pedagogiczna Ukrainy im. W. Suchomlińskiego – bazy danych „Książki”, „Periodyki”, „Rzadkie książki” etc. ([http://194.44.28.246/cgi-bin/irbis64r_plus/cgiirbis_64_ft.exe?C21COM=F&I21DBN=KNIGI_FULLTEXT&P21DBN=KNIGI&Z21ID=](http://194.44.28.246/cgi-bin/irbis64r_plus/cgiirbis_64_ft.exe?C21COM=F&I21DBN=KNIGI_FULLTEXT&P21DBN=KNIGI&Z21ID=;));
- Państwowa Naukowa Biblioteka Architektoniczno-Budowlana im. W. Zabołotnego – bazy danych „Materiały graficzne”, „Baza periodyków”, „Fundusz rzadkich książek”, „Pocztówki/widokówki” (http://catalog.dnabb.org/cgi-bin/irbis64r_14/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=BD1&P21DBN=BD1&LNG=uk);
- Narodowa Biblioteka Naukowa w Odessie — „Stara rycina – dziedzictwem kulturowym Ukrainy” (<http://odnb.odessa.ua/gravures/>); „Skarby Ukrainy: cyfrowa kolekcja zabytkowych książek” (<http://odnb.odessa.ua/rarities/>) etc.

Będąc swoistymi ośrodkami zachowania pamięci na poziomie regionalnym, obwodowe uniwersalne biblioteki naukowe (OUBN) wysiłki swojej działalności kierują między innymi w stronę cyfryzacji dokumentów dotyczących wiedzy o kraju i zawierających informacje o rozwoju poszczególnych regionów pod względem gospodarczym, społeczno-politycznym, kulturowym i artystycznym. Warto przedstawić przykładowy (niepełny) wykaz cyfrowych kolekcji pojedynczych bibliotek (dane uzyskane zostały podczas badań, prowadzonych w bibliotekach w czerwcu-lipcu 2019 r.):

- Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. K. Timiriaziewa w Winnicy – „E-biblioteka” (<https://library.vn.ua/e-library>);
- Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. pierwszych misjonarzy Słowian Cyryla i Metodego w mieście Dnipro – pełnotekstowe e-zasoby – „Krajoznawcza biblioteka cyfrowa” (<https://www.lib.dp.ua/?do=fullkr>) oraz zbiory cyfrowe „Kolekcje” (<https://www.lib.dp.ua/?do=collections>);

- Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. O. Olżycza w Żytomierzu – depozytariusz elektroniczny „LIBO” (<http://libo.lib.zt.ua/jspui/index.jsp?locale=uk>);
- Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w Zaporoziu – „E-biblioteka” (<https://zounb.zp.ua/resource/books>), „O kraju zaporoskim” (<https://zounb.zp.ua/resource/zaporizkyy-kray>);
- Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w Mikołajowie – „Zbiory cyfrowe wydań lokalnych” (<http://www.reglibrary.mk.ua/index.php/elektronna-biblioteka-mistsevih-vidan/elektronna-biblioteka-mistsevih-vidan-v-flippingbook>);
- Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. O. Honczara w Chersonie – „Biblioteka cyfrowa” (<https://lib.kherson.ua/e-lib.htm>);
- Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. W. Korolenki w Czernihowie – „Biblioteka cyfrowa” (<http://libkor.com.ua/index.php?id=3&sid=1&pid=3>) etc.

Szereg działań w zakresie cyfryzacji dokumentów podejmują na Ukrainie także biblioteki szkół wyższych/biblioteki akademickie, których zbiory zawierają dokumenty i dzieła zaliczane dziś do dziedzictwa narodowego Ukrainy. Kolekcje cyfrowe, tworzone przez biblioteki szkół wyższych, dotyczą różnych kierunków i tematów. Warto wymienić najciekawsze:

- Biblioteka Naukowa Uniwersytetu Narodowego im. I. Mecznikowa w Odessie – „Biblioteka cyfrowa rzadkich wydań” (<http://rarebook.onu.edu.ua:8081/>);
- Biblioteka Naukowa Uniwersytetu Narodowego „Akademia Kijowsko-Mohylańska” – „Cyfrowa kolekcja Uniwersytetu Narodowego „Akademia Kijowsko-Mohylańska” (<https://dlib.ukma.edu.ua/>);
- Centralna Biblioteka Naukowa Uniwersytetu Narodowego im. W. Karazina w Charkowie – „eScriptorium — archiwum rzadkich publikacji i rękopisów dla nauki i oświaty” (<http://escriptorium.univer.kharkov.ua/?locale=uk>).

Można również dokonać dodatkowego podziału na różne kategorie kolekcji cyfrowych przygotowywanych w ośrodkach naukowych. Są to:

1. Kolekcje, w których gromadzone są określone rodzaje dokumentów:

- Biblioteka Naukowa Narodowego Uniwersytetu im. I. Franki we Lwowie – repozytorium „Acta Diurna” (<http://ad.lnu.edu.ua/>) (spółka „Archiwalne systemy informacyjne” oraz spółka „Inteleks”). Dostęp do 6 zdigitalizowanych rzadkich periodyków ukraińskich z lat 1919-1943;
- Centralna Biblioteka Naukowa Uniwersytetu Narodowego im. W. Karazina w Charkowie – archiwum elektroniczne periodyków „Back2News” (wspierane przez Ukraińską Fundację Kultury oraz Fundację Kultury i Innowacji „Futura” wraz z firmą „Cyfrowy kraj”). Cztery wydania dostępne są na stronie internetowej <http://karazin.back2news.org/>;
- Biblioteka Naukowa im. M. Maksymowycza Uniwersytetu Narodowego imienia T. Szewczenki w Kijowie – „Old Printed Book” (<http://www.rare.univ.kiev.ua/eng/index.php3>).

2. Wyspecjalizowane kolekcje tematyczne:

- Biblioteka Naukowo-Techniczna Narodowego Uniwersytetu Transportu Kolejowego im. W. Łazarjana w mieście Dnipro – baza danych „Ukrainika Kolejowa” (<http://ecat.diit.edu.ua/zu/index.html>);
- Biblioteka Naukowa Narodowego Uniwersytetu Prawa im. Jarosława Mądrego w Charkowie – „Biblioteka elektronicznych kopii rzadkich publikacji” (<http://oldlib.nlu.edu.ua/>).

3. Kolekcje imienne:

- Biblioteka Kijowskiego Uniwersytetu im. Borysa Hrinchenki – pełnotekstowa kolekcja dzieł B. Hrinchenki (<https://library.kubg.edu.ua/resursi/e-resursy/2012-08-15-10-09-40/povnotekstova-kolektsiia.html>);
- Naukowa Biblioteka im. M. Maksymowycza Narodowego Uniwersytetu imienia T. Szewczenki w Kijowie – „Dziedzictwo twórcze M. Drahomanowa” (<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/dragomanov.php3>) oraz „Dziedzictwo twórcze M. Maksymowycza” (<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/maksymovych.php3>).

Należy zaznaczyć, że cenne i rzadkie dokumenty oraz materiały ze zbiorów bibliotek szkół wyższych/bibliotek akademickich stanowią istotną część dziedzictwa dokumentacyjnego Ukrainy, które wymaga przeprowadzenia szeregu działań w celu jego zachowania. Przy tworzeniu kolekcji cyfrowych wykorzystanie nowych możliwości i technologii pozwala uwolnić potencjał zbiorów bibliotek akademickich oraz stworzyć wysokiej jakości, komfortową przestrzeń naukowo-edukacyjną.

Jak widać nawet krótki przegląd projektów digitalizacji pokazuje, że na Ukrainie placówki biblioteczne o różnej przynależności resortowej tworzą i promują w sieci własne kolekcje cyfrowe, zapewniając dostęp do dokumentów, będących częścią dziedzictwa historycznego, kulturowego i naukowego kraju. Należy zaznaczyć, że społeczność światowa już od dawna dostrzega wagę i konieczność współpracy bibliotek, w tym również w sferze digitalizacji i udostępniania dokumentacji. Najlepsze światowe praktyki tworzenia dużych bibliotek cyfrowych („Gallica” (Francja); „Polona” (Polska); „Deutsche Digitale Bibliothek” (Niemcy); „DigitalNZ” (Nowa Zelandia); „Trove” (Australia)) potwierdzają efektywność i celowość organizowania współpracy w obszarze digitalizowania i następnie prezentowania zasobów narodowego dziedzictwa dokumentacyjnego. Nie można więc pominąć projektów w sferze digitalizacji realizowanych przez biblioteki na Ukrainie. Jako przykład projektów, realizowanych na poziomie lokalnym/regionalnym, mogą służyć:

- „Biblioteka cyfrowa publikacji o charakterze krajoznawczym w obwodzie tarnopolskim” (<https://library.te.ua/elektronna-biblioteka/>), której początki związane są z Obwodową Uniwersalną Biblioteką Naukową w Tarnopolu, wspieraną przez tarnopolski oddział regionalny Ukraińskiego Stowarzyszenia Bibliotek, który udostępnił pełne teksty dokumentów. Uczestnikami projektu są Biblioteka Naukowa Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. W. Hnatiuka w Tarnopolu, Państwowe Archiwum obwodu tarnopolskiego, inne instytucje publiczne i prywatne oraz autorzy zbiorów;

- „Biblioteka cyfrowa „Kijów” (<https://dlib.kiev.ua/>), która powstała z inicjatywy Biblioteki Naukowej Narodowego Uniwersytetu „Akademia Kijowsko-Mohylańska” oraz Publicznej Biblioteki dla Dorosłych im. Ł. Ukrainki w Kijowie. Realizacja projektu była możliwa dzięki wsparciu społeczności lokalnej Kijowa oraz dofinansowaniu z Kijowskiej Administracji Państwowej. Dzięki realizacji projektu zapewniony zostanie dostęp do unikatowych, cennych i rzadkich zbiorów, posiadanych przez partnerów projektu, stanowiących historyczne i kulturowe dziedzictwo Kijowa. Wśród partnerów projektu są: Departament Kultury Kijowskiej Miejskiej Administracji Państwowej, muzeum „Twierdza Kijów”, Biblioteka Naukowa im. M. Maksymowycza Narodowego Uniwersytetu im. T. Szewczenki w Kijowie, Biblioteka Naukowo-Techniczna im. H. Denysenki Narodowego Uniwersytetu Technicznego Ukrainy „Kijowski Instytut Politechniczny imienia I. Sikorskiego”.

Przykładem narodowego projektu międzyinstytucjonalnego może być biblioteka cyfrowa „Kultura Ukrainy” (<https://elib.nlu.org.ua/>), której administratorem jest Narodowa Biblioteka Ukrainy im. Jarosława Mądrego. W projekcie uczestniczy 114 podmiotów (stan na kwiecień 2021 r.). Archiwizowane dokumenty zostały pogrupowane w cztery kolekcje: „Kultura”, „Sztuka”, „Etnografia”, „Instytucje kultury”.

Wśród instytucji zaangażowanych w proces tworzenia bibliotek cyfrowych na Ukrainie znajdują się liczne biblioteki. W oparciu o dane statystyczne uzyskane z serwisu BC (Biblioteka Cyfrowa), sporządzona została lista ukraińskich uczestników projektów (tab. 1).

Tabela 1. Udział bibliotek funkcjonujących na Ukrainie w tworzeniu biblioteki cyfrowej „Kultura Ukrainy”

Lp.	Biblioteka	Liczba przedstawionych obiektów
1	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. pierwszych misjonarzy Słowian Cyryla i Metodego w mieście Dnipro	323
2	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. O. Gorkiego w Ługańsku	283 (biblioteka realizowała cyfryzację do momentu ewakuacji)
3	Zakarpaska Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. F. Potuszniaka	244
4	Państwowa Biblioteka Naukowa im. W. Korolenki w Charkowie	232
5	Narodowa Biblioteka Ukrainy dla Dzieci	176
6	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. K. Timiriaziewa w Winnicy	59
7	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w Równym	39
8	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. T. Szewczenki w Czerkasach	33

Lp.	Biblioteka	Liczba przedstawionych obiektów
9	Wołyńska Państwowa Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. O. Pczilki	32
10	Chmielnicka Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa	31
11	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. W. Korolenki w Czernihowie	30
12	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. I. Franki w Iwano-Frankiwsku	27
13	Sumska Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa	26
14	Narodowa Biblioteka Naukowa w Odessie	18
15	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa we Lwowie	15
16	Biblioteka Naukowa Narodowego Uniwersytetu Kultury i Sztuki w Kijowie	15
17	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. M. Iwasiuka w Czerniowcach	12
18	Narodowa Biblioteka Historyczna Ukrainy	11
19	Doniecka Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. N. Krupskiej	11*
20	Sumska Obwodowa Biblioteka dla Dzieci	11
21	Kijowska Obwodowa Biblioteka dla Dzieci	10
22	Krymska Instytucja Republikańska „Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. I. Franki”	9*
23	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. D. Czyżewskiego	5
24	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w Tarnopolu	3
25	Kirowogradzka Obwodowa Biblioteka dla Dzieci im. J. Małaniuka	3
26	Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w Zaporozu	1
* biblioteka znajduje się na czasowo okupowanym terytorium Ukrainy		

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://elib.nlu.org.ua/uchasnyky.html>.

W celu koordynowania prac oraz unikania powielania różnych działań biblioteki, będące uczestnikami projektu, przedstawiają swoje plany, w których zawarte są informacje na temat zakładanej digitalizacji dokumentów, mającej na celu uzupełnienie zbiorów biblioteki cyfrowej „Kultura Ukrainy”, udostępnianie dokumentów we własnych bibliotekach cyfrowych oraz przekazywanie informacji o zdigitalizowanych publikacjach do Zbiorczego Katalogu Publikacji Zdigitalizowanych. W oparciu o dane zawarte w planach na lata 2017-2021 sporządzono tabelę 2.

Tabela 2. Roczne plany digitalizacji zbiorów bibliotecznych w ramach projektu „Kultura Ukrainy”

Biblioteka	2017	2018	2019	2020	2021	Ogółem
Narodowa Biblioteka Ukrainy im. Jarosława Mądrego	529	461	508	821	440	2759
Narodowa Historyczna Biblioteka Ukrainy	49	61	68	85	—	263
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w Mikołajowie	36	46	46	39	37	204
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. pierwszych misjonarzy Słowian Cyryla i Metodego w mieście Dnipro	61	71	—	—	—	132
Państwowa Biblioteka Naukowa im. W. Korolenki w Charkowie	24	27	41	17	19	128
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. K. Timiriaziewa w Winnicy	39	16	37	—	31	123
Narodowa Biblioteka Ukrainy dla Dzieci	43	15	34	11	14	117
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. O. Olżycza w Żytomierzu	8	10	16	13	11	58
Publiczna Biblioteka im. Ł. Ukrainki dla Dorosłych w Kijowie	—	48	6	—	—	54
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. W. Korolenki w Czernihowie	11	15	14	—	—	40
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w Sumach	—	15	10	6	8	39
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. O. Honczara w Chersonie	11	8	14	—	—	33
Wołyńska Państwowa Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. O. Peciłki	—	—	8	10	11	29
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa we Lwowie	21	—	8	—	—	29
Narodowa Biblioteka Naukowa w Odessie	—	10	13	—	5	28
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. M. Hruszewskiego w Odessie	12	8	7	—	—	27
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. M. Iwasiuka w Czerniowcach	8	8	7	—	—	23
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. D. Czyżewskiego	9	11	2	—	—	22
Chmielnicka Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa	—	4	5	4	4	17
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. T. Szewczenki w Czerkasach	5	5	—	5	—	15
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w Tarnopolu	—	5	8	—	—	13

Biblioteka	2017	2018	2019	2020	2021	Ogółem
Zakarpaska Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. F. Potuszniaka	10	—	—	—	—	10
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. I. Korlańskiego w Poławie	—	—	10	—	—	10
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w Równym	10	—	—	—	—	10
Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w Charkowie	—	4	4	—	—	8
Iwano-Frankiwska Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa im. I. Franki	6	—	—	—	—	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://elib.nlu.org.ua/content.html?id=2>.

Niestety przedstawione dane świadczą o niskim tempie digitalizacji dokumentów przez biblioteki na Ukrainie. Niezadowalająca jest dynamika uzupełniania bibliotek cyfrowych o nowe dokumenty: przez pół roku – o 692 dokumenty (11 665 – październik 2020 r.; 12 357 – kwiecień 2021 r.). Niezgodność stanu realizacji projektu narodowego z nowoczesnymi trendami rozwoju społeczeństwa informacyjnego wynika z szeregu problemów, z którymi borykają się biblioteki naukowe na Ukrainie. Wśród głównych trudności można wymienić brak przyjętego przez rząd Ukrainy krajowego programu w sferze digitalizacji dokumentów stanowiących dziedzictwo dokumentacyjne oraz brak właściwego wsparcia finansowego udzielanego przez państwo na jego realizację.

Przegląd projektów digitalizacji zbiorów bibliotek na Ukrainie wskazuje na istnienie pewnego doświadczenia w tym zakresie, jednak poziom międzybibliotecznej współpracy na rzecz tworzenia narodowej biblioteki cyfrowej jest niezwykle niski. Istnieją jednak pojedyncze przykłady udziału bibliotek ukraińskich w projektach międzynarodowych i w projektach globalnych. Na przykład, Narodowa Biblioteka Naukowa Ukrainy im. W. Stefanyka we Lwowie oraz Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu zawarły umowę o współpracy. Wspólnymi siłami zostały zdigitalizowane dawne zbiory „Ossolineum” we Lwowie. Jednocześnie dzięki cyfrowemu formatowi publikacji ten projekt pozwolił przywrócić dokumenty ukraińskie, które zostały wywiezione z terytorium Ukrainy [1]. I tak na przykład, w 2019 r. Narodowej Bibliotece Naukowej im. W. Stefanyka we Lwowie przekazane zostały zdigitalizowane kopie dokumentów, archiwaliów Naukowego Towarzystwa im. T. Szewczenki, przechowywanych obecnie w Bibliotece Narodowej w Warszawie oraz w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu. Przekazanych zostało ponad 240 tys. jednostek (ogólna pojemność materiałów wyniosła powyżej 5 Tb) [9].

Jeszcze jednym międzynarodowym projektem, w którym uczestniczy Ukraina, jest „Wirtualna rekonstrukcja dziedzictwa Józefa Ignacego Kraszewskiego”, którego celem było gromadzenie kopii dzieł i materiałów dotyczących twórczości polskiego pisarza, naukowca, artysty, kompozytora i działacza społecznego. Projekt został zainicjowany przez Bibliotekę Obwodową w Brześciu na Białorusi (lata 2011-2013) we współpracy z instytucjami

z Ukrainy i Polski. Ukraińska część projektu opracowana i przygotowana została przez OUBN w Równym przy wsparciu innych ukraińskich instytucji [10].

Swoj udział w międzynarodowym projekcie pt. „PPO — Polonica Philosophica Orientalia” (2018-2023) zapowiedziała już Biblioteka Narodowa Ukrainy im. W. Wernadskiego. Na dzień dzisiejszy przedstawiła 5 rękopisów o odpowiednim temacie [5]. Projekt ten został zainicjowany przez Polskę, natomiast do jego realizacji zaangażowane zostały także Ukraina, Litwa i Białoruś, które w XVI-XVIII w. związane były z Rzeczpospolitą. Projekt przewiduje digitalizację, transkrypcję, tłumaczenie oraz redagowanie dokumentów, prezentujących myśl filozoficzną, która panowała w tym okresie na tych terenach.

Ukraina bierze także udział w projektach o dużej skali, które pozwalają na prezentację dziedzictwa narodowego na poziomie światowym, integrując je z europejską i globalną przestrzenią cyfrową. Na przykład jest partnerem projektu „Europeana” (1716 obiektów zgodnie ze stanem na dzień 01 lutego 2021 r.) oraz projektu „World Digital Library” (101 obiektów zgodnie ze stanem na dzień 01 lutego 2021 r.).

Ogólna charakterystyka obecnego stanu realizacji projektów w sferze digitalizacji na Ukrainie wygląda więc następująco:

- międzyinstytucjonalne projekty w sferze digitalizacji dziedzictwa dokumentacyjnego na Ukrainie są pojedyncze;
- ze względu na charakter kooperacji i poziom realizacji można je podzielić na regionalne i narodowe;
- regionalne projekty międzyinstytucjonalne dotyczą przeważnie dokumentów o charakterze krajoznawczym;
- udział w projektach międzynarodowych jest w większości inicjowany przez partnerów zagranicznych;
- udział Ukrainy w projektach organizowanych na dużą skalę („Europeana”, „World Digital Library” etc.) jest bardzo mały, chociaż takie projekty powinny być traktowane przez Ukrainę jako platforma prezentacji dorobku własnej, tak bogatej, kultury i możliwość kształtowania pozytywnego wizerunku kraju na poziomie światowym.

Główną przyczyną niskiego poziomu współpracy bibliotek na Ukrainie jest brak odpowiedniego zarządzania strategicznego przez biblioteki oraz brak ośrodków naukowo-metodycznych, które mogłyby lobbować za uchwaleniem przez Ukrainę krajowych programów w sferze cyfryzacji zbiorów bibliotecznych. Większość projektów inicjowana jest bezpośrednio przez biblioteki, które samodzielnie zaczynają ich wdrażanie.

Współpraca bibliotek oraz innych instytucji prowadzących działalność dokumentacyjną i komunikacyjną powinna być traktowana jako podstawa do tworzenia Narodowej Biblioteki Cyfrowej. Kierownictwo organizacyjne i metodyczne nad procesem tworzenia powinna sprawować korporacja największych bibliotek o statusie narodowym i ponadnarodowym. Zrzeszenia w postaci korporacji pozwalają obniżyć bowiem ponoszone koszty i oszczędzać zasoby, unikać powielania prac, a także podnosić jakość produktu końcowego, który w pełni zaspokoi potrzeby użytkowników.

Realizacja na Ukrainie wielkich projektów narodowych w zakresie cyfryzacji dziedzictwa dokumentacyjnego oraz ich integracja z globalną przestrzenią cyfrową wymagają rozwiązania i uzgodnienia szeregu kwestii organizacyjnych, metodycznych, technicznych, technologicznych, kwestii prawnych i kadrowych etc. Ujednolicone standardy ułatwią wymianę danych między bibliotekami, tworząc wygodny jednolity zasób dokumentacyjny kraju. Przy tym standardy przetwarzania oraz format wymiany danych powinny być zgodne ze standardami międzynarodowymi, gdyż pozwoli to usprawnić proces integracji zasobów cyfrowych Ukrainy z globalną przestrzenią komunikacyjną.

Wśród pierwszoplanowych zadań, które w najbliższym czasie należy rozwiązać na Ukrainie, są:

- wyznaczenie administratorów na szczeblu państwowym, którzy będą koordynowali prace w zakresie cyfryzacji dokumentów (ministerstwa resortowe, biblioteki narodowe etc.);
- przyjęcie krajowego programu w sferze digitalizacji dziedzictwa historycznego, kulturowego i naukowego przy aktywnym udziale w tym procesie szerokiego grona specjalistów i praktyków;
- tworzenie narodowej biblioteki cyfrowej z przyjaznym interfejsem dla użytkownika, co znacznie uprości prezentację dorobku kulturowego naszego kraju.

Bibliografia

1. DIADIUK Myroslava. Manuscript collection of Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine: characteristics of acquisitions and preservation. In *Modern problems of library activity in the conditions of information society: Scientific and Practical Conference, November 12, 2009, Lviv, Ukraine* [Dokument elektroniczny]. Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic National University, 2009, s. 149-158. Tryb dostępu: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/2236>. Stan z dnia 15.07.2019.
2. KOVALCHUK Halyna. Activities of libraries for the preservation of national documentary heritage: cooperation issues. *Bibliotechna Planeta* [Dokument elektroniczny]. 2010, nr 3, s. 9-11. Tryb dostępu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2010_3_3. Stan z dnia 01.02.2019.
3. LOBUZIN Ivan. *Digital collection of scientific library: organization of information resources and network communication of users* [Rozprawa doktorska]. Kyiv: Vernadsky National Library of Ukraine, 2017.
4. *Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Concept of Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 and Approval of the Roadmap for its Implementation" of January 17, 2018 № 67-p* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>. Stan z dnia 26.01.2020.
5. PPO — *Polonica Philosophica Orientalia (2018-2023)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/pro0002470>. Stan z dnia 01.02.2021.
6. *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on approval of the State Targeted National Cultural Program Creating a Unified Information Library System "Library – XXI" of August 17, 2011* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2011-%D0%BF#Text>. Stan z dnia 09.09.2020.

7. RYBACHOK Oleh. *International Integrated Digital Resources of the Documentary Heritage of Archives, Libraries, Museums: Stages of Creation, Development Strategies (the 80s of the XX – 10th years of the XXI c.)* [Rozprawa doktorska]. Kyiv: Vernadsky National Library of Ukraine, 2018.
8. SHCHERBINA Olha, SHEVCHUK Olesia. Cooperation of libraries of Ukraine in the direction of preservation of the national documentary heritage. *Library Science. Record Studies. Informology* [Dokument elektroniczny]. 2019, nr 4, s. 32-37. Tryb dostępu: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2019.189844>. Stan z dnia 16.01.2020.
9. *The solemn transfer of digitized copies of documents, archival and manuscript collections of Shevchenko Scientific Society* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/2019/10/08/urochysta-peredacha-otsyfrovanyh-kopij-dokumentiv-arhivnyhta-rukopysnyh-zbirok-naukovogo-tovarystva-imeni-shevchenka-2/>. Stan z dnia 30.01.2021.
10. *Virtual reconstruction of Yuzef-Ihnatsii Krashevskii's heritage* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://lib.rv.ua/ua/about/95-virtualna-rekonstrukciya-spadcshini-yuzefa-ignaciya-krashevskogo/>. Stan z dnia 29.01.2021.

Maja Wojciechowska

Uniwersytet Gdański
maja.wojciechowska@gmail.com

Zbiory europejskie z obszaru nauk humanistycznych, społecznych oraz sztuki w Bibliotece Kongresu

Słowa kluczowe: Biblioteka Kongresu, kolekcja europejska, zbiory humanistyczne, zbiory artystyczne, zbiory społeczne

Abstrakt: Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych to jedna z największych bibliotek, posiadająca publikacje z całego świata. Poza gromadzeniem zbiorów amerykańskich dba o rozwój kolekcji z innych krajów. Wśród najcenniejszych znajdują się zbiory europejskie. W artykule zaprezentowano charakterystykę europejskich zbiorów Biblioteki Kongresu, przy czym omówiono przede wszystkim kolekcje z obszaru nauk humanistycznych, społecznych oraz sztuki.

Keywords: Library of Congress, European collection, humanities collections, art collections, social sciences collections

Abstract: The Library of Congress of the United States of America is one of the largest libraries with publications from around the world. In addition to collecting American collections, it takes care of the development of collections from other countries. Among the most valuable are European collections. The article presents the characteristics of the collections of the Library of Congress concerning European countries. Primarily the collections in the area of humanities, social sciences and art were discussed.

O tym, że Biblioteka Kongresu dysponuje jednym z najwspanialszych księgozbiorów na świecie, nie trzeba nikogo przekonywać. Jako placówka naukowa i zarazem biblioteka narodowa, a ponadto najstarsza federalna instytucja kultury w Stanach Zjednoczonych, posiada bogatą historię, tradycje i zbiory w ponad 450 językach, liczące blisko 170 milionów jednostek. Ponad 38 milionów książek i innych materiałów drukowanych, 3,6 miliona nagrań, 14 milionów zdjęć, 5,5 miliona map, 8,1 miliona nut, 70 milionów rękopisów i 5711 inkunabułów to jednak nie tylko zbiory dotyczące Ameryki i Amerykanów, ale również innych kultur i obszarów geograficznych [2]. Jedną z lepiej reprezentowanych jest Kolekcja Europejska, obejmująca swym zasięgiem wszystkie kraje Europy, jej historię, kulturę, języki i dokonania naukowe. W ramach Kolekcji Europejskiej gromadzone są także dokumenty wydane w Polsce i związane z Polską, liczące ponad 200 tys. woluminów [1].

Zbiory europejskie dostępne w Bibliotece Kongresu stanowią prawdopodobnie najkompletniejszą tego typu kolekcję na świecie, nie licząc bibliotek narodowych poszczególnych państw, gromadzących literaturę narodową [3]. Aby lepiej zobrazować ich strukturę i charakter, w artykule przedstawiono ich charakterystykę, a szczególnie opis zasobów z obszaru nauk humanistycznych, społecznych i sztuki. Tekst został opracowany na podstawie materiałów Biblioteki Kongresu, rozmów przeprowadzonych z pracownikami z sekcji europejskiej oraz tłumaczenia publikacji *European Collections: an illustrated guide* [4].

Zbiory z obszaru nauk humanistycznych i społecznych

W zbiorach europejskich Biblioteki Kongresu znajduje się bogata kolekcja z obszaru nauk społecznych i humanistycznych. Opiekunowie wspomnianej kolekcji określają ją nawet jako „serce” europejskich zbiorów [4]. Ich różnorodność i zasięg chronologiczny są bardzo duże. Począwszy od zabytkowych cymeliów, wśród których znajduje się np. *Biblia Gutenberga* z 1454 r., aż po współczesne edycje prasy codziennej, dokumentujące życie polityczne i społeczne, a zwłaszcza takie doniosłe wydarzenia jak np. obalenie komunizmu, zawiązanie Unii Europejskiej oraz konflikty zbrojne. Zatem zgromadzone zbiory dotyczą wszystkich epok, począwszy od zarania kultury europejskiej.

Biblia Gutenberga jest pierwszą wielką księgą wydrukowaną w Europie Zachodniej za pomocą ruchomych metalowych czcionek wynalezionych przez Gutenberga w Moguncji. Drukowanie *Biblii* ukończono prawdopodobnie pod koniec 1455 r. Tekst *Biblii Gutenberga* to łacińskie tłumaczenie *Wulgaty*, które zostało sporządzone przez św. Hieronima w IV w. *Biblia* jest drukowana w większości w podwójnych kolumnach, z czterdziestoma dwoma wierszami na stronie. Wielkie litery i nagłówki są ręcznie zdobione kolorem. Trzy tomy posiadają oprawy z białej świńskiej skóry, pochodzące z XVI w. Kopia Biblioteki Kongresu jest drukowana w całości na pergaminie wykonanym ze skóry zwierzęcej i jest jedną z zaledwie trzech doskonałych kopii welinowych, o których wiadomo, że zachowały się do dnia dzisiejszego. Pozostałe znajdują się w Bibliothèque Nationale i British Library. Przez prawie pięć wieków *Biblia* była w posiadaniu zakonu benedyktynów w ich klasztorach św. Błażeja i św. Pawła w Austrii. Wraz z innymi XV-wiecznymi książkami została zakupiona od dr. Otto Vollbehra aktem Kongresu w 1930 r. [5] (il. 1). Warto w tym miejscu nadmienić, że posiadaniem *Biblii Gutenberga* może również poszczycić się Muzeum Diecezjalne w Pelplinie, które posiada unikatowy egzemplarz. Na 46 stronie, prawdopodobnie przez drukarza, została rozlana plama tuszu i odbita na niej czcionka, co ilustruje ówczesny sposób drukowania. *Biblia* posiada oryginalną, XV-wieczną oprawę wykonaną przez Henryka Costera z Lubeki. Polska *Biblia* po zawieruchach II wojny światowej powróciła na stałe do Pelplina w 1959 r.

Ilustracja 1. Biblia Gutenberga (Moguncja, 1454-1455)

Źródło: <https://www.loc.gov/exhibits/bibles/the-gutenberg-bible.html>.

Poza kodeksami i prasą Biblioteka gromadzi również filmy, nagrania, fotografie, rękopisy oraz dokumenty w innych formatach, które mogą okazać się cenne w procesie badania kultury i historii Europy. Można zatem znaleźć również tłumaczenia, komentarze, zapisy dyskusji i raportów z wykopalisk, adnotacje do zabytkowych obiektów – waz, rzeźb, obrazów, zbiorów inskrypcji. Dostępne są również mikrofilmy stanowiące kopie starożytnych zabytków piśmienniczych – rękopisów greckich, łacińskich, tekstów pochodzących z Patriarchatu Ormiańskiego Jerozolimy, klasztoru na Górze Athos, klasztoru św. Katarzyny na Górze Synaj, a także obiektów pochodzących z okresu wielkiego rozwoju cywilizacji greckiej i rzymskiej. Humanistyczne i społeczne zbiory europejskie Biblioteki Kongresu należą do najważniejszych kolekcji tego typu w całych Stanach Zjednoczonych i nie tylko. Jak już wcześniej wspomniano, jej kolekcje są często najkompletniejsze na świecie, za wyjątkiem krajów w których powstały. I tak np. Biblioteka posiada największy zbiór materiałów z Hiszpanii dotyczących spraw hiszpańskich poza samą Hiszpanią. Podobnie jest w przypadku większości krajów Europy Wschodniej oraz Rosji, gdzie zbiory rosyjskie Biblioteki Kongresu stanowią najcenniejszą kolekcję na świecie, nie licząc materiałów zgromadzonych w Moskwie i Sankt Petersburgu.

Analizując dostępne materiały, można natknąć się nawet na odręczne notatki Jeffersona, które wykonane były na jego księgozbiornie przekazanym następnie do zbiorów Biblioteki Kongresu w 1814 r., po spaleniu pierwotnego księgozbiornia bibliotecznego.

Jego kolekcja europejska stanowiła bazę, poszerzaną następnie przez lata, ale również wzór, jak należy gromadzić literaturę, nie ograniczając się wyłącznie do spraw lokalnych i krajowych.

Współcześnie sposób rozbudowywania kolekcji uwzględnia szerokie spojrzenie na różnorodność narodową poszczególnych krajów Europy. Zbiory odzwierciedlają odrębną geografę, historię, życie kulturalne i religijne każdego narodu europejskiego, przy czym uwagę przykuwają nie tylko największe kraje, jak Francja, Wlk. Brytania, Niemcy, Rosja czy Ukraina, ale również kraje niewielkie, jak Luksemburg, Malta czy Łotwa. Ważne są również dokumenty związane z mniejszościami narodowymi czy grupami etnicznymi zasiedlającymi Europę, które nie ukształtowały własnych państwowości, jak np. Fryzowie z Holandii, Baskowie z Francji i Hiszpanii, Wendowie w Niemczech czy Wołosze z Półwyspu Bałkańskiego.

Osobną, cenną grupę publikacji, stanowią te dokumentujące ruchy emigracyjne w Europie, będące następstwem wojen, rewolucji, wysiedleń. Materiały te pokazują odmienny punkt widzenia, sprzeciwiający się oficjalnej linii publikacyjnej, kontrolowanej i cenzurowanej przez rządy, np. w okresie komunizmu. Dzięki temu można poznać wiele interesujących faktów historycznych oraz stanowisk wyrażanych za pomocą np. krytyki literackiej czy różnego rodzaju twórczości artystycznej, sprzeciwiającej się rygorom ustanowianym przez reżimy.

Jak już wcześniej wspomniano, Biblioteka gromadzi liczne tytuły czasopism europejskich, zwłaszcza o charakterze literackim, naukowym oraz dokumentujących bieżące wydarzenia, a więc dzienniki i tygodniki. Szczególną wagę przykładają do publikacji wydawanych przez uczelnie, akademie i towarzystwa naukowe, biblioteki, archiwa oraz muzea. Profil gromadzenia uwzględnia również encyklopedie, słowniki, atlasy i źródła biograficzne. Ponadto w celu lepszego poruszania się po zasobach gromadzone są różnego rodzaju bibliografie i katalogi.

Każdy kraj europejski jest na tyle dobrze reprezentowany, że możliwe jest badanie jego kultury, historii i polityki od czasów najdawniejszych aż po dzień dzisiejszy. Biblioteka stara się, aby wszystkie okresy historii Europy miały swoje odzwierciedlenie w zbiorach, jednak najbardziej obszerne są te dotyczące czasów współczesnych, epoki eksploracji i kolonizacji w XV i XVI w., odrodzenia i reformacji, rozwoju imperiów, początków budowania tożsamości narodowej, rewolucji (w tym Wielkiej Rewolucji Francuskiej), obydwu wojen światowych, zimnej wojny, upadku komunizmu oraz budowania demokracji w krajach Europy Wschodniej i wreszcie tworzenia i rozwijania Unii Europejskiej. Wiele zbiorów dotyczy Polski. Znakomitym przykładem jest portret Jana III Sobieskiego z 1685 r. (il. 2).

Ilustracja 2. Van der Linde *Leven en daden van Johannes Sobietzki de III* (Amsterdam, 1685 r.)

Źródło: <https://www.loc.gov/rr/european/guide/images/eu021001.jpg>.

Poza historią polityczną stosunkowo dobrze reprezentowane są takie dyscypliny jak: archeologia, paleografia, genealogia, numizmatyka, heraldyka, chronologia. Ciekawą kolekcję stanowi Biblioteka Prawnicza, która posiada niezwykle cenne zbiory prawa rzymskiego i prawa kanonicznego, a zbiory Wydziału Grafiki i Fotografii obejmują liczne ilustracje antycznych monumentów. Biblioteka gromadzi także kompleksowo materiały dotyczące archiwów i zbiorów archiwalnych związanych z Europą i narodowościami europejskimi. Jeśli chodzi o dokumentowanie stosunków zagranicznych i prawa, to preferowane są pierwotne dokumenty źródłowe, takie jak: protokoły posiedzeń i debat parlamentarnych, oficjalne biuletyny rządowe, traktaty, ustawy, orzeczenia sądów i inne teksty prawne.

Bogato reprezentowane są również zbiory geograficzne oraz kartograficzne (zob. np. il. 3). Są to materiały książkowe z zakresu geografii opisowej, fizycznej, kulturowej i społecznej. Kolekcja ta obejmuje również relacje z podróży od wczesnego średniowiecza do współczesności, czasopisma naukowe, monografie oraz sprawozdania z konferencji poświęconych zagadnieniom geograficznym dotyczącym Europy.

Ilustracja 3. Obiekt z europejskiej kolekcji planów fortyfikacji i bitew (1684-1709)

Źródło: <https://www.loc.gov/resource/g5700m.gct00127a/?sp=9>.

Również cenny zbiór stanowią publikacje z dziedziny ekonomii, demografii i statystyki. Kolekcja Ekonomiczna zawiera wszystkie najważniejsze prace z zakresu ekonomii teoretycznej i praktycznej, jednak najliczniejsze są pozycje dotyczące biznesu i handlu z okresu XX w. Biblioteka posiada też niemal kompletny zbiór (w formie drukowanej lub mikrofilmów) wszystkich roczników statystycznych oraz sprawozdań ze spisów powszechnych prowadzonych przez państwa europejskie.

Jeśli chodzi o prace z obszaru badań społecznych, to są one silnie reprezentowane w obszarach socjologii, etnologii, antropologii oraz folkloru wszystkich narodów europejskich. Są to zarówno monografie naukowe, jak i sprawozdania z badań terenowych, opracowania dotyczące społeczeństwa i jego funkcjonowania, nagrania muzyki ludowej, zbiory baśni i opowiadań ludowych.

W zasobach biblioteki znajdują się również publikacje dotyczące poszczególnych języków europejskich, zarówno tych najbardziej popularnych, reprezentowanych przez wielomilionowe społeczeństwa, jak angielski, rosyjski, niemiecki, francuski, hiszpański, ukraiński i polski, jak i tych rzadziej używanych – jak walijski, łotewski, maltański, czy estoński. Kolekcja obejmuje słowniki, podręczniki, ale również komentarze i różnego rodzaju opracowania (np. leksykalne, gramatyczne itp.). Mają one ogólny charakter lub też

sprofilowane ujęcie – historyczne, teoretyczne i in. Ponieważ językoznawstwo w czasach nowożytnych szczególnie silnie rozwijało się właśnie w Europie, to zgromadzone przez Bibliotekę Kongresu zbiory mają istotne znaczenie badawcze.

Dużą uwagę przykuwają judaika, hebraika oraz prace w języku ladino (judeohiszpański). Dla przykładu, zbiory w języku jidysz, przede wszystkim te publikowane w Europie w XIX w., obejmują 15 tys. tytułów. Zbiory hebrajskie to 100 tys. tytułów, począwszy od tysiącletnich pism rabinów po literaturę współczesną. Sekcja hebrajska w ramach Działu Afrykańskiego oraz Bliskiego Wschodu zawiera ponadto niewielką kolekcję rękopisów hebrajskich, broszur i innych dokumentów, które dotyczą życia Żydów w Europie. Za szczególnie interesujące Biblioteka uznaje gazety hebrajskie wydawane w XIX w. Posiada m.in. 600 tytułów w języku ladino, z których wiele wydano w miastach europejskich.

Równie ciekawe i bogate są zbiory literatury pięknej, pochodzące z wielu państw europejskich. Cała literatura europejska, zarówno ta z dużych krajów, jak i mniejszych grup etnicznych, nawet nieposiadających własnego państwa, jest gromadzona w Bibliotece w językach oryginalnych lub też jako tłumaczenia. Zbiory literatury współczesnej obejmują różne gatunki i formy literackie – powieści, sztuki, nowele, opowiadania, poezję, ale również prace z obszaru historii i krytyki literackiej, jak też różnego rodzaju nagrania i zapisy wykonań, dostępne w Kolekcji Specjalnej.

Istotną częścią zbiorów Biblioteki Kongresu są materiały dotyczące religii i filozofii. Cztery główne europejskie tradycje religijne – katolicyzm, prawosławie, protestantyzm i judaizm są reprezentowane nie tylko przez standardowe wydania podstawowych tekstów biblijnych i interpretacyjnych, ale także przez wszechstronny wybór komentarzy, prac dotyczących historii kościoła, publikacje polemiczne, materiały duszpasterskie, wydania prawa i przepisów kościelnych, czasopisma i materiały źródłowe. Ponadto gromadzone są zbiory dotyczące islamu w Europie, a zwłaszcza liczne pozycje dotyczące historii i kultury mauretańskiej Hiszpanii i osmańskich Bałkanów, a także współczesne publikacje dotyczące społeczności muzułmańskich w Europie.

Biblioteka Kongresu podejmuje również wysiłki w celu gromadzenia materiałów europejskich z zakresu bibliologii, bibliotekarstwa i bibliografii. Posiada bogate zbiory materiałów związanych z historią druku, książki i bibliotek w poszczególnych krajach. Dostępne są także publikacje omawiające aktualny stan bibliotek i archiwów europejskich oraz bibliografie (opisowe i analityczne). Szczególnie cenne są prace poświęcone najważniejszemu bibliotekom europejskim i ich zasobom. Można również odnaleźć liczne publikacje współczesnych polskich bibliologów, dotyczące m.in. problematyki zarządzania i organizacji bibliotek.

Kolekcja z obszaru sztuki

Sztuka europejska jest reprezentowana w Bibliotece Kongresu we wszystkich możliwych formach, obrazując każdy zakątek starego kontynentu, dając zarazem szeroki obraz osiągnięć artystycznych narodów Europy. Są to zatem europejskie encyklopedie sztuki, książki o sztuce, nagrania, obrazy i inne obiekty artystyczne. W zbiorach dostępne są dzieła (i ich reprodukcje) artystów z dziedziny muzyki, filmu, fotografii i sztuki ludowej.

Dziedzictwo europejskich artystów widoczne jest również w wystroju wielu pomieszczeń Biblioteki Kongresu, między innymi Czytelnia Główna (il. 4) i mniejszych czytelni wzorowanych na projektach artystów włoskich, m.in. włoskich pałaców, operze paryskiej. Biblioteka stała się także skarbnicą cennych i rzadkich dzieł sztuki, księgozbiorów, rękopisów, korespondencji i innych obiektów autorstwa znanych i cenionych artystów, muzyków, kompozytorów, filmowców oraz rzemieślników.

Ilustracja 4. Czytelnia Główna Biblioteki Kongresu

Źródło: <https://www.washingtonian.com/2015/03/01/library-of-congress-main-reading-room>.

Interesująca jest Kolekcja Muzyczna. I tak Biblioteka posiada 252 rękopisy Franciszka Liszta oraz wiele drukowanych partytur z jego odręcznymi adnotacjami, oryginalne rękopisy Béli Bartóka, partytury z autografami oraz korespondencję takich kompozytorów, jak: Jan Sebastian Bach, Alban Berg, Anton Bruckner, Richard Strauss, Richard Wagner czy Hugo Wolf. Zgromadzona została też największa, poza Wiedniem, biblioteka Johannesa Brahmsa. Szczególnie ważna jest kolekcja Alberta Schatza, obejmująca 12 tys. niemieckich i włoskich librett z XVII i XVIII w. Biblioteka posiada też oryginalny rękopis *Trois Nocturnes* Claudea Debussiego, manuskrypt *Laborde Chansonnier* z 1470 r. (il. 5), *Liber primus missarum* z 1516 r. flamandzkiego kompozytora Josquina des Prés oraz jedyną zachowaną kopię *Il Primo Libro delli madrigali d' Orlando di Lassus* holenderskiego kompozytora Orlandusa Lassusa (il. 6).

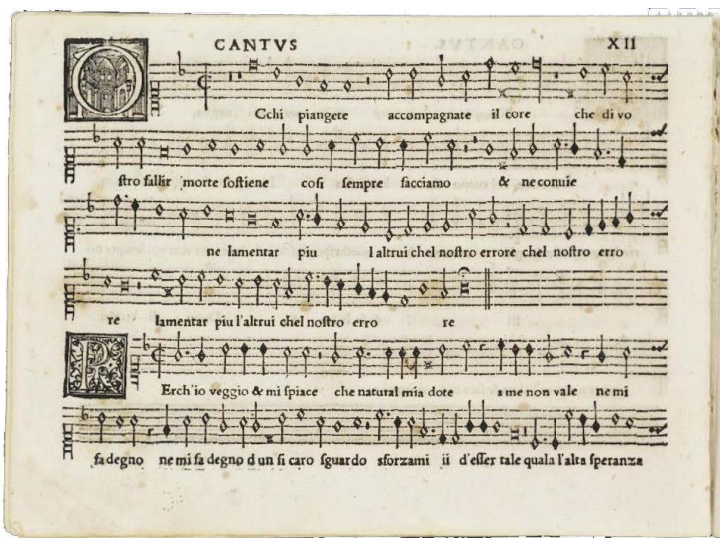

Ilustracja 5. *Laborde Chansonier* (1470 r.)

Źródło: <https://www.loc.gov/resource/ihas.200152631.0/?sp=33>.

Ilustracja 6. *Il Primo Libro delli madrigali d' Orlando di Lassus* (1560 r.)

Źródło: <https://www.loc.gov/resource/ihas.200154749.0/?sp=16>.

Ciekawe są dokumenty związane z Giuseppe Verdim i Niccolò Paganinim, a także materiały dotyczące muzyki hiszpańskiej – średniowiecznej, renesansowej i barokowej, w tym np. prace Andréśa Segovii. Wydział Muzyczny posiada również pierwsze wydania utworów Fryderyka Chopina oraz partytury z autografami innych polskich kompozytorów, m.in. Ignacego Paderewskiego i Krzysztofa Pendereckiego. Do cymeliów rosyjskich należą z kolei muzyczne zbiory archiwalne, w szczególności Archiwum Rachmaninowa i Kolekcja Muzyczna Sergieja Kusewickiego, amerykańskiego dyrygenta rosyjskiego pochodzenia, z licznymi oryginalnymi partyturami, korespondencją, notatkami, pamiętnikami i fotografiami. Biblioteka Kongresu posiada również imponujący zbiór partytur czeskich kompozytorów, m.in. Bedřicha Smetany, Antonina Dvořáka i Leoša Janáčka. Szczególnie bogaty jest zbiór czeskiej muzyki kameralnej, reprezentowany przez kilka wybitnych postaci klasycznych i barokowych. W dziale muzycznym można znaleźć oryginalne nagrania koncertów przekazane Bibliotece przez Grigorija Piatigorskiego, Artura Rubinsteina, Budapesztańskiego Kwartetu Smyczkowego, Claudio Arrau i wielu innych artystów. W zbiorach można zobaczyć również instrumenty wykonane przez wybitnych europejskich artystów, w tym lutników – Antonio Stradivariiego czy Niccolò Amatiiego.

Gromadzenie instrumentów w Bibliotece Kongresu rozpoczęło się dzięki hojności Gertrude Clarke Whittall, która w 1935 r. przekazała Bibliotece Kongresu pięć instrumentów Antonio Stradivariiego. Od tego czasu Wydział Muzyczny Biblioteki nabył pięć dodatkowych instrumentów wykonanych przez Stradivariiego, Nicolò Amatiiego, Jeana Baptiste'a Vuillaume'a i Giuseppe Guarneriego [6] (il. 7). Dla porównania w Polsce po wielu latach starań pojawił się pierwszy instrument Stradivariiego – skrzypce *Polonia* – kóre są własnością prywatną, udostępnianą niekiedy tylko do obejrzenia publiczności, np. na terenie Zamku Królewskiego w Warszawie. Skrzypce zostały zakupione dla uczczenia stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Na co dzień użytkowane są przez polskiego skrzypka – Janusza Wawrowskiego.

Ilustracja 7. Skrzypce *Castelbarco* Antonio Stradivariiego (Cremona, 1699 r.)

Źródło: <https://loc.gov/item/ihas.200155589>.

Kolejną, następną po zbiorach muzycznych, ważną kolekcją, jest zbiór materiałów o sztukach widowiskowych – teatrze, tańcu, filmie i sztukach ludowych. Obejmuje on m.in. 33 oryginalne dzieła Francisa Bacona, opublikowane w latach 1597-1640, czy kolekcję Francis Longe'a, zawierającą edycje sztuk i adaptacji teatralnych wydanych w Anglii w latach 1607-1812, a także tłumaczenia ponad sześciuset dramatopisarzy. Kolekcja dotycząca sztuk performatywnych znajduje się w specjalnej czytelni Johna F. Kennedy'ego (*John F. Kennedy Center for the Performing Arts*). Ponadto Biblioteka posiada kolekcję Lessing J. Rosenwald, składającą się z 2,6 tys. rzadkich książek i rękopisów, zilustrowanych przez Pierre'a Bonnarda, Georges'a Braque, Marca Chagalla, Pabla Picassa, Henriego de Toulouse-Lautreca czy Maurice'a Utrillo.

Aby wspierać możliwość studiowania osiągnięć w dziedzinie sztuk plastycznych, Biblioteka gromadzi katalogi z najważniejszych wystaw krajowych i międzynarodowych oraz pokazów wybitnych artystów z niemal każdego kraju europejskiego, a także grafiki i plakaty o wyjątkowej wartości artystycznej, historycznej i naukowej. Szczególnie interesujące są rysunki francuskiej architektury renesansowej i barokowej, odnoszące się do Wersalu i innych francuskich projektów, a także bogate zbiory grafik austriackich budowli barokowych i architektury bałkańskiej z silnymi wpływami wschodnimi i bizantyjskimi.

Ważne dokumenty dotyczące historii kinematografii i jej europejskich nurtów znajdują się w zbiorach francuskiego filmowca Georges'a Mélièsa. W kolekcji niemieckiej można odnotować z kolei 400 filmów fabularnych, kronik filmowych i filmów krótkometrażowych z czasów Weimaru i Trzeciej Rzeszy. Kolekcja włoska to 500 filmów dokumentalnych, kronik filmowych i filmów fabularnych wyprodukowanych w latach 1930-1943 oraz współczesne przykłady włoskiej kinematografii. Biblioteka posiada również kolekcję wczesnych filmów radzieckich, w tym także przedrewolucyjnych rosyjskich filmów niemych.

Wszystkie zbiory europejskie oraz cały księgozbiór Biblioteki Kongresu mają przede wszystkim, jak sama nazwa wskazuje, służyć Kongresowi Stanów Zjednoczonych i różnego rodzaju agencjom rządowym. Jednakże Biblioteka obsługuje również ogół społeczeństwa, a zwłaszcza naukowców badających różne dziedziny nauki. Tylko niewielka część zbiorów dostępna jest w wolnym dostępie w czytelniach i specjalnych gabinetach. Pozostałe gromadzone są w zamkniętych magazynach i udostępniane w formie prezyencyjnej. Zbiory europejskie nie stanowią fizycznie wydzielonej kolekcji i gromadzone są w ramach różnych działów, często wyodrębnianych z uwagi na formę dokumentów (np. zbiory map, grafik itp.). Dlatego istotną rolę pełnią bibliotekarze dziedzinowi opiekujący się zbiorami poszczególnych krajów lub regionów, mogący służyć wsparciem w poszukiwaniach bibliograficznych. Dokumenty związane z Europą można znaleźć w Czytelni Europejskiej (*European Reading Room*), choć większość z nich dostępna jest w ramach innych gabinetów i w magazynach. Należą do nich m.in.:

- *Sekcja Biznesowych Usług Informacyjnych (Business Reference Services)*;
- Europejski Punkt Informacyjny (*European Reference Desk*);
- Czytelnia Geografii i Map (*Geography and Map Reading Room*);
- Sekcja Hebrajska (*Hebraic Section*);

- Czytelnia Hiszpańska (*Hispanic Reading Room*);
- Czytelnia Biblioteki Prawniczej (*Law Library Reading Room*);
- Czytelnia Historii Lokalnej i Genealogii (*Local History and Genealogy Reading Room*);
- Czytelnia Główna (*Main Reading Room*);
- Czytelnia Rękopisów (*Manuscript Reading Room*);
- Czytelnia Mikroform (*Microform Reading Room*);
- Czytelnia Filmowa i Telewizyjna (*Motion Picture and Television Reading Room*),
- Czytelnia Gazet i Czasopism Bieżących (*Newspaper and Current Periodical Reading Room*);
- Czytelnia Sztuk Widowiskowych (*Performing Arts Reading Room*);
- Czytelnia Grafiki i Fotografii (*Prints and Photographs Reading Room*);
- Czytelnia Książek Rzadkich i Zbiorów Specjalnych (*Rare Book and Special Collections Reading Room*);
- Centrum Nagrań Dźwiękowych (*Recorded Sound Reference Center*);
- Czytelnia Naukowa (*Science Reading Room*).

Bibliografia

1. FRĄCKOWIAK Regina. Wybrane przykłady kolekcji dotyczących Polski w zbiorach Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych w Waszyngtonie. *Nowa Biblioteka*. 2016, nr 2, s. 63-74. ISSN 2451-2575.
2. *Library of Congress* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.loc.gov>. Stan z dnia 05.05.2021.
3. *Library of Congress Main Reading Room* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.washingtonian.com/2015/03/01/library-of-congress-main-reading-room/>. Stan z dnia 10.04.2021.
4. Library of Congress. *European Collections: an illustrated guide*. Washington: Library of Congress, 1995.
5. Library of Congress. *Library of Congress Bible Collection* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.loc.gov/exhibits/bibles/the-gutenberg-bible.html>. Stan z dnia 10.04.2021.
6. Library of Congress. *Stringed Instrument Collection* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://memory.loc.gov/diglib/ihass/html/instruments/strings-home.html>. Stan z dnia 08.04.2021.

Z warsztatu bibliotekarza

Fundraising jako metoda zdobywania funduszy na działalność biblioteczną

opracowanie Maja Wojciechowska

Biblioteki coraz częściej dążą do znacznego poszerzenia oferty swoich usług. Poza tradycyjnymi funkcjami informacyjnymi realizują zróżnicowane i innowacyjne projekty kulturalne oraz społeczne. Nie ograniczają się już do tradycyjnych form działania, ale eksperymentują na wielu obszarach, aby zaktywizować swoich klientów i zachęcić ich do aktywnego uczestnictwa w kulturze i integracji społecznej. Takie działania wymagają finansowania, które nie zawsze jest możliwe w ramach przyznawanych co roku budżetów. Dlatego też konieczne staje się pozyskiwanie dodatkowych funduszy. Poniżej zamieszczono podstawowe informacje na temat działań fundraisingowych, które mogą być stosowane przez instytucje biblioteczne w celu zdobywania dofinansowania lub innego rodzaju wsparcia na tradycyjne oraz innowacyjne działania biblioteczne.

Definicja: Fundraising to metoda pozyskiwania funduszy zewnętrznych na działania biblioteki, polegająca na zdobywaniu środków od firm, osób indywidualnych, fundacji lub instytucji państwowych czy społecznych, w celu realizowania określonej misji. Fundraising stanowi uzupełnienie innych źródeł finansowania: dotacji budżetowych, grantów, umów sponsoringowych itp. W przeciwieństwie do sponsoringu nie jest świadczeniem wzajemnym, a więc darczyńca nie oczekuje od biblioteki wsparcia w jakimkolwiek obszarze, a jedynie zrealizowania celu, na który przeznaczył pieniądze bądź inne środki.

Tłumaczenie terminu: ang. *Fundraising*, niem. *Spendensammlung*, fr. *Collecte de fonds*, ros. *Сбор средств*

Fundraiser – specjalista (pracownik biblioteki lub ekspert zewnętrzny) zajmujący się pozyskiwaniem funduszy. Powinien posiadać wiedzę i doświadczenie z obszaru marketingu, zarządzania, informacje na temat celów działań i zadań biblioteki oraz umieć komunikować się z ludźmi i nawiązywać z nimi kontakty. Fundraiser jest odpowiedzialny za dystrybuowanie informacji o bibliotece, zdobywanie informacji o rynku i potencjalnych partnerach oraz podejmowanie współpracy z darczyńcami, a także finalizowanie umów fundraisingowych.

Kampania fundraisingowa – długotrwały, skoordynowany i zaplanowany proces zdobywania funduszy, w którym wyznaczono cele projektu, sposób komunikowania z darczyńcami (narzędzia), charakter współpracy, harmonogram działań, wpływ na wizerunek i reputację biblioteki oraz efekty organizacyjne, społeczne i kulturalne podjętych działań.

Kategorie darczyńców w procesie fundraisingu:

- firmy komercyjne;
- instytucje społeczne, w tym fundacje;
- instytucje rządowe;
- instytucje samorządowe;
- darczyńcy indywidualni.

Kategorie środków przekazywanych w ramach fundraisingu:

- środki finansowe;
- środki materialne;
- usługi.

Rodzaje projektów finansowanych w ramach fundraisingu:

- projekty jednorazowe;
- projekty cykliczne;
- regularna (stała) działalność biblioteki.

Charakter projektów bibliotecznych finansowanych w ramach fundraisingu:

- projekty kulturalne;
- projekty związane z dystrybucją informacji i rozwijaniem kompetencji informacyjnych;
- projekty społeczne (integracyjne, aktywizacyjne, itp.);
- projekty naukowe;
- projekty usprawniające działania organizacyjne biblioteki.

Instrumenty pozyskiwania funduszy:

- imprezy publiczne połączone ze zbiórką pieniędzy (*special events*);
- teksty w formie elektronicznej i drukowanej (ulotki, biuletyny, informatory, foldery, listy fundraisingowe, strony i komunikaty internetowe zachęcające do wsparcia finansowego biblioteki);
- kontakty osobiste (oficjalne i prywatne).

Warunki udanego fundraisingu:

- budowanie bazy kontaktów/darczyńców;
- konsekwentne i trwałe nawiązywanie relacji z darczyńcami;
- przeznaczenie środków – czasu i pieniędzy na kampanię fundraisingową;
- zaangażowanie zespołu (fundraisera ale także bibliotekarzy, kadry kierowniczej oraz wolontariuszy);

- opracowanie kompletnej i efektywnej strategii uzyskiwania wsparcia;
- opracowanie projektu fundraisingowego, który będzie: istotny dla społeczności, konkretny, realistyczny, aktualny i odpowiednio zaadresowany.

Zasady etyczne w działalności fundraisingowej biblioteki:

- transparentność całego procesu i udzielanie informacji o każdym jego etapie;
- działanie zgodnie z przepisami prawa oraz regulaminami wewnętrznymi;
- poszanowanie zwyczajów, tradycji i zasad (również tych niepisanych) ważnych w środowisku, w którym działa biblioteka;
- wykorzystywanie uzyskanych środków zgodnie z wolą darczyńców;
- dbanie o gospodarność w wydatkowaniu uzyskanych środków.

Zalety fundraisingu:

- pozwala na rozwój działalności biblioteki;
- umożliwia podnoszenie jakości usług;
- sprzyja nawiązywaniu dobrych relacji z otoczeniem;
- motywuje do lepszego poznania otoczenia;
- umożliwia niezależnienie się od funduszy przyznawanych na konkretne cele, dając większą swobodę decyzji;
- wymusza sprecyzowanie celów działań biblioteki i jej funkcji społecznych.

Bariery utrudniające bibliotekom działania fundraisingowe:

- brak jasnej koncepcji fundraisingu;
- brak specjalisty, który mógłby realizować działania w tym obszarze;
- brak znajomości narzędzi i sposobów działania w ramach fundraisingu;
- niekorzystne realacje z otoczeniem – potencjalnymi darczyńcami;
- negatywny wizerunek biblioteki;
- brak możliwości (finansowych, organizacyjnych, kadrowych) do zaangażowania się biblioteki w projekt fundraisingowy;
- niekorzystna sytuacja ekonomiczna w kraju/regionie, utrudniająca wsparcie finansowe ze strony podmiotów gospodarczych i indywidualnych darczyńców;
- brak zrozumienia celów działań biblioteki w jej otoczeniu, na które zbierane jest finansowanie;
- brak wiary wśród kadry zarządzającej w skuteczność działań fundraisingowych;
- brak cierpliwości, by konsekwentnie realizować wieloletnie programy fundraisingowe.

Bibliografia

1. CZERWIŃSKA Anna. *ABC fundraisingu, czyli jak zdobyć fundusze* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://nocbibliotek.ceo.org.pl/abc-fundraisingu-czyli-jak-zdobyc-fundusze/>. Stan z dnia 14.06.2021.
2. GĘBOŁYŚ Zdzisław. Etyczne aspekty sponsoringu i fundraisingu bibliotecznego: (wychodząc od Ladewiga). In: ŻOCHOWSKA Jolanta (red.). *Pieniądze dla bibliotek, czyli fundraising biblioteczny: VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 29-30 czerwca 2017 r.: praca zbiorowa*. Białystok: Zakład Poligraficzny Ares, 2018, s. 31-52. ISBN 978-83-948923-1-9.
3. GĘBOŁYŚ Zdzisław. Sponsoring i fundraising biblioteczny – między teorią a praktyką. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2009, nr 8. Tryb dostępu: www.ebib.pl/2009/108/a.php?gebolys. Stan z dnia 10.06.2021.
4. GĘBOŁYŚ Zdzisław. Sponsoring i fundraising w bibliotekach akademickich: z doświadczeń krajowych i zagranicznych. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych*. 2010, 1/2, s. 65-80. ISSN 1426-3777.
5. GRUSZKA Zbigniew. Źródła finansowania bibliotek. In: WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Zarządzanie biblioteką*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019, s. 255-272. ISBN 978-83-65741-26-4.
6. GRYGROWSKI Dariusz. *Biblioteki i pieniądze*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2015. ISBN 978-83-64203-44-2.
7. JAZDON Artur, WOJCIŃSKA Maria. Zarządzanie finansami i pozyskiwanie funduszy. In: TOKARSKA Anna (red.). *Bibliotekarstwo*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2013, s. 606-618. ISBN 978-83-61464-95-2.
8. KOŁODZIEJCZYK Edyta. Analiza strategiczna fundraisingu w bibliotece akademickiej – wybrane przykłady. In: ŻOCHOWSKA Jolanta (red.). *Pieniądze dla bibliotek, czyli fundraising biblioteczny: VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 29-30 czerwca 2017 r.: praca zbiorowa*. Białystok: Zakład Poligraficzny Ares, 2018, s. 163-184. ISBN 978-83-948923-1-9.
9. KRASOWSKA Joanna. Fundraising w bibliotekach publicznych. *Biblioteka Publiczna*. 2020, nr 7/8, s. 36-38. ISSN 2353-8007.
10. KRAWCZUK Anna. Fundraising biblioteczny na przykładzie Biblioteki Pedagogicznej Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku. In: ŻOCHOWSKA Jolanta (red.). *Pieniądze dla bibliotek, czyli fundraising biblioteczny: VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 29-30 czerwca 2017 r.: praca zbiorowa*. Białystok: Zakład Poligraficzny Ares, 2018, s. 287-292. ISBN 978-83-948923-1-9.
11. KUBERKA Alicja. Pozyskiwanie funduszy na konserwację zasobów bibliotecznnych. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych*. 2015, nr 1, s. 239-248. ISSN 1426-3777.
12. ŁYJAK Natalia. Od listu do magicznego miejsca: jak pozyskać środki na aranżację biblioteki?. *Biblioteka Publiczna*. 2020, nr 11, s. 22-23. ISSN 2353-8007.
13. URBAN Bogumiła. Finanse w bibliotekach. Źródła finansowania działalności bibliotecznej oraz zarządzanie finansami. Zarys tematyki. In: DRZEWIECKI Marcin (red.). *Nowoczesna biblioteka: materiały z ogólnopolskiej, przedjazdowej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Konstancin-Jeziorna, 29-30 maja 2009 r.* Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2009, s. 166-174. ISBN 978-83-61464-20-4.
14. WILLECKI Jacek. Fundraising biblioteczny jako nowa perspektywa finansowania rozwoju bibliotek akademickich. In: ŻOCHOWSKA Jolanta (red.). *Pieniądze dla bibliotek, czyli fundraising biblioteczny: VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 29-30 czerwca 2017 r.: praca zbiorowa*. Białystok: Zakład Poligraficzny Ares, 2018, s. 105-117. ISBN 978-83-948923-1-9.

15. WOJCIECHOWSKA Maja, KAMIŃSKA Joanna, ŻOŁĘDOWSKA-KRÓL Beata, JASKOWSKA Bożena. *Leksykon zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019. ISBN 978-83-65741-17-2.
16. ZAKRZEWSKA Irmína. Nowe możliwości dla bibliotek – sponsoring i fundrasing biblioteczny. *Poradnik Bibliotekarza*. 2011, nr 6, s. 3-6. ISSN 0032-4752.
17. ZIMNOCH Katarzyna. Formy wspierania bibliotek w Polsce na przestrzeni wieków – mecenat indywidualny, społeczny, państwowy. In ŻOCHOWSKA Jolanta (red.). *Pieniądże dla bibliotek, czyli fundraising biblioteczny: VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 29-30 czerwca 2017 r.: praca zbiorowa*. Białystok: Zakład Poligraficzny Ares, 2018, s. 11-28. ISBN 978-83-948923-1-9.

Wywiady

Biblioteki w obliczu pandemii – rozmowa z dr Barbarą Budyńską, kierującą pracami SBP

poprowadziła Magdalena Cyrklaff-Gorczyca

Szanowna Pani Prezes, za nami wielomiesięczny etap funkcjonowania w czasie pandemii COVID-19. Był i jest to trudny czas zarówno dla czytelników, jak i bibliotekarzy. Jak doświadczenia te wpłynęły na funkcjonowanie bibliotek w Polsce?

Pandemia i jej skutki niewątpliwie miały wpływ na funkcjonowanie bibliotek i kontakty z czytelnikami. Biblioteki nie działają w odosobnieniu, są instytucjami mocno zakorzenionymi w systemie społecznym i ograniczanie relacji z użytkownikami mocno je destabilizuje. Biblioteki publiczne związane ze społecznościami, w których i dla których pracują, szczególnie odczuły zmiany w codziennej działalności, wynikające z wprowadzonych ograniczeń czy poczucia zagrożenia, zarówno wśród bibliotekarzy, jak i użytkowników. Kolejna kwestia to obawy związane z funkcjonowaniem, a konkretnie finansowaniem bibliotek, które pracowały w innym niż dotychczas systemie. Dane zebrane przez wojewódzkie biblioteki publiczne w ramach corocznych sprawozdań nie potwierdziły wprawdzie, że ograniczenia budżetu dotknęły wielu bibliotek, na co miało wpływ wprowadzenie m.in. programów wspierających instytucje kultury (np. Kultura w sieci), natomiast istniały i nadal istnieją obawy, czy w przypadku braków w budżecie gminy oszczędności nie rozpoczną się od środków przeznaczanych na ich funkcjonowanie. Biblioteki dotknął też problem braku stabilności w działaniu, co wiązało się z wprowadzaniem ograniczeń, następnie ich luzowaniem, później wprowadzaniem kolejnych rygorów. Oczywiście był to wynik zaleceń związanych z natężeniem pandemii, do których biblioteki musiały się dostosowywać, ale też musiały wprowadzać nowe zasady organizacji pracy i kontaktu z czytelnikami.

Czas pandemii był i jest nadal (pandemia trwa!) trudny dla wszystkich, a szczególnie pierwsze jej tygodnie. Brak doświadczenia w działaniu w tak ekstremalnych sytuacjach na pewno stanowił sprawdzian dla wielu bibliotek w zakresie sprawności w podejmowaniu decyzji, dostosowaniu rytmu pracy do rygorów bezpieczeństwa, organizowaniu obowiązków pracowników, a także utrzymaniu kontaktów z użytkownikami. Okazało się, że poziom komputeryzacji bibliotek, a więc wieloletnie starania o wdrażanie i stosowanie nowych technologii, umożliwiły wielu bibliotekom przetrwanie w tym trudnym okresie, ale w nowym, zupełnie innym wymiarze niż dotychczas. Okazało się także, że bez znaczenia są kompetencje informatyczne pracowników bibliotek, wyposażenie w sprzęt komputerowy na odpowiednim poziomie i oprogramowanie, dostęp do szybkiego Internetu.

Mimo różnorodności w potencjale bibliotek i kompetencjach bibliotekarzy, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom swoich użytkowników, którzy będąc w izolacji szukali innych, głównie zdalnych form aktywności, szybko opracowano dla nich nową ofertę usług, z wykorzystaniem Internetu i mediów społecznościowych. Zaproponowano m.in. czytanie *online* książek dostosowanych do potrzeb czytelnika w różnym wieku, dyskusje o literaturze podczas spotkań z pisarzami w sieci, zamieszczano w mediach społecznościowych atrakcyjne gry, quizy, prowadzono zajęcia plastyczne dla dzieci, wykorzystujące treści książek, uruchamiano e-zapisy do bibliotek i wypożyczenia e-booków na tablety, organizowano wirtualne zwiedzanie bibliotek. Powstały relacje z setek różnych działań, które prezentowano na stronach bibliotek i w mediach społecznościowych (np. na Facebooku, Twitterze, YouTube). W bibliotekach, które nie podjęły działań *online*, uzasadniano to barierami technicznymi, prowadzonymi remontami, specyfiką pracy, oczekiwaniem na szybki powrót „normalności” i brakiem zainteresowania ze strony czytelników.

Pandemia zmieniła sposób realizowania obowiązków zawodowych, wpłynęła na wzory korzystania z oferty kulturalnej i zasobów kultury, słowem na sposoby komunikacji międzyludzkiej. Wśród wielu bibliotekarzy wytworzyła jednak poczucie zagrożenia dla zawodu i przyszłości bibliotek. Przedłużający się *lockdown* i niepokój związany z fizycznym ograniczaniem kontaktów z czytelnikami wpłynął na pojawiające się w niektórych środowiskach apele o złagodzenie rygoru całkowitego zamknięcia bibliotek i dopuszczenie ograniczonych kontaktów z czytelnikami, w obawie przed utratą więzi z nimi i utrwaleniem nowych zachowań użytkowników związanych z poszukiwaniem dostępu do książki, informacji bez pośrednictwa biblioteki. Apele o złagodzenie rygorów wynikały też z obawy, że instytucje, bez których można funkcjonować (szczególnie w małych środowiskach), mogą okazać się zbędne lub że po długim okresie zamknięcia dla czytelników utracą swoje dotychczasowe funkcje. Pandemia wytworzyła więc wśród bibliotekarzy poczucie zagrożenia i lęku o przyszłość bibliotek, o czytelników, bo przecież żywy kontakt z nimi jest sensem pracy bibliotek.

Czy były to obawy uzasadnione? Może zbyt wcześnie na bilans strat, ponieważ sytuacja kryzysowa nadal trwa, jednak pojawiają się już podsumowania wpływu pierwszego roku pandemii na działalność bibliotek, przynosi je m.in. książka Małgorzaty Kisilowskiej *Biblioteki publiczne w kryzysie. Doświadczenie pierwszego etapu pandemii*, wydana przez Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP. Znaleźć w niej można relacje bibliotekarzy, ilustrujące, w jaki sposób radzili sobie w tej trudnej sytuacji. Natomiast dane GUS za 2020 r. pokazują na podstawie zestawień statystycznych wpływ *lockdownu* i ograniczeń sanitarnych na działalność bibliotek, np. dla bibliotek publicznych było to zmniejszenie o ponad 40% odwiedzin użytkowników oraz o 24,5% wypożyczeń książek na zewnątrz, a liczba imprez zorganizowanych przez biblioteki publiczne spadła o 59% w stosunku do poprzedniego roku. Należy jednak podkreślić, że większość bibliotek zintensyfikowała swoją obecność w Internecie oraz rozszerzyła dostęp do zbiorów dostępnych zdalnie.

A jak SBP radziło sobie w tej sytuacji?

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich musiało pokonać bariery związane z organizacją pracy i dostosować się do nowych warunków, zderzyć się z problemami finansowymi,

podjąć starania o pozyskanie środków z funduszy pomocowych, podobnie jak inne instytucje. Na co dzień Stowarzyszenie utrzymuje kontakt ze swoimi strukturami w terenie, z licznymi instytucjami i osobami, z którymi współpracuje przy organizacji szkoleń, warsztatów, realizacji grantów czy programów, ale przede wszystkim z bibliotekami. I właśnie z bibliotekami należało w tych niecodziennych warunkach zorganizować jak najszybciej zdalną współpracę i zaoferować pomoc w rozwiązywaniu codziennych problemów.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich bardzo szybko włączyło się do aktywizacji bibliotekarzy i czytelników. Tuż po ogłoszeniu *lockdownu* Przewodnicząca SBP, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, zwróciła się z apelem do bibliotekarzy, ze wszystkich rodzajów bibliotek, o utrzymanie kontaktu z czytelnikami poprzez podejmowanie różnych form aktywności niebędących w sprzeczności z zaleceniami dotyczącymi bezpieczeństwa epidemicznego. Zwróciła uwagę na korzyści wynikające z wykorzystywania nowych technologii i narzędzi internetowych, a zwłaszcza aktywności w mediach społecznościowych. Drugim ważnym elementem była konieczność zwrócenia się w stronę bibliotekarzy, podjęcie działań aktywizujących poprzez samokształcenie i podnoszenie wiedzy oraz kwalifikacji, w tym pozyskanie jak najwyższych kompetencji w zakresie stosowania nowych technologii. SBP przyjęło rolę instytucji inspirującej i wspierającej bibliotekarzy w realizacji nowych wyzwań, a także informującej w formie komunikatów na portalu SBP o zaleceniach rządowych i resortowych, związanych z organizacją pracy w czasie pandemii, skierowanych do bibliotek oraz o bieżących najciekawszych wydarzeniach bibliotecznych. Już w marcu Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich uruchomiło ogólnopolską akcję #NieZostawiamCzytelnika, opracowało szeroką ofertę szkoleń *online* dla bibliotekarzy, z których część była bezpłatna, wykorzystano wszystkie posiadane kanały komunikacji do szerokiej promocji działań podejmowanych przez biblioteki, w tym głównie ogólnopolski portal bibliotekarski www.sbp.pl, media społecznościowe, czasopisma naukowe i branżowe, struktury terenowe SBP. Do przestrzeni wirtualnej przeniesione zostały coroczne programy promocji bibliotek i czytelnictwa – Tydzień Bibliotek, ogólnopolskie konkursy Mistrz Promocji Czytelnictwa i Bibliotekarz Roku. Panujące warunki miały wpływ np. na kryteria merytoryczne przy wyłanianiu kandydatów do tytułu Bibliotekarz Roku 2020, pod uwagę brane były dokonania zawodowe, naukowe, dydaktyczne i popularyzatorskie, wynikające ze szczególnej sytuacji bibliotek i bibliotekarzy w okresie epidemii.

Jak pandemia wpłynęła na funkcjonowanie bibliotekarzy, na ich aktywność zawodową i inne sfery życia?

Pandemia, która dotknęła wszystkie obszary funkcjonowania społeczeństwa, z jednej strony przyczyniła się do wyłączenia bibliotek z codziennej pracy, z drugiej uruchomiła pokłady bibliotekarskiej energii, skierowanej na promocję książki i czytelnictwa. Na portalu SBP zamieszczano relacje z wydarzeń, które były organizowane w bibliotekach i stanowiły świadectwo aktywności oraz pomysłowości bibliotekarzy, podobnie w sprawozdaniach z działalności okręgów SBP. Pojawiło się także wiele artykułów w czasopismach branżowych wydawanych przez SBP, np. w „Bibliotekarzu”, „Poradniku Bibliotekarza”, nawiązujących do społecznych konsekwencji, jakie niesie dla bibliotek czas pandemii oraz inicjatyw,

których celem było utrzymanie kontaktu z czytelnikami i wskazanie różnych możliwości korzystania z zasobów i oferty bibliotecznej. Aby zobrazować, co proponowali bibliotekarze, podam parę przykładów działań bibliotek w 2020 r. Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego, w ramach cyklu „Skarby na Koszykowej”, zaprezentowała na stronie internetowej najcenniejsze cymelia, m.in. wybrane dzieła W. Szekspira, J. Milтона, poezję japońską, czy książki stracone podczas wojny. Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Praga Południe m.st. Warszawy umieściła na stronie www zestawy cyfrowych źródeł udostępniających literaturę piękną, a także gier, zabaw i krzyżówek, wykorzystujących motyw książki; przeprowadziła *online* zajęcia kulturowo-językowe dla seniorów; zaprosiła czytelników na wystawę *online* „Kobiety kobietom”, przygotowaną we współpracy z galerią „Dom ze sztuką”; zaangażowała też mieszkańców Warszawy do opracowania elektronicznej książki kucharskiej „Przepis na książkę, Czytelnicy gotują”. Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy wprowadziła e-zapisy do biblioteki poprzez telefon komórkowy; dokonała konwersji audiobooków z płyt CD do formatu mp3, co umożliwiło ich zdalne udostępnianie (ok. 400 tytułów e-audiobooków i ok. 700 e-booków). Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku uruchomiła „Biblioteczny telefon pogadania”, w ramach którego bibliotekarze codziennie rozmawiali telefonicznie z osobami starszymi o literaturze, kulturze, poznawali także ich problemy, pomagając tym samym przetrwać izolację domową. Jak sami przyznają, uważnie słuchając seniorów, poznawali lepiej ich preferencje i polecali odpowiednie książki, które są źródłem optymizmu, łagodzą ból i smutek, inspirują do działania. Biblioteka Miejska w Łodzi zaproponowała czytelnikom zdalną naukę języków obcych. Przez okres trzech miesięcy (kwiecień-czerwiec) uruchomiono dostęp testowy do platformy Rosetta Stone uzyskanej od EBSCO, na której znaleźć można materiały do nauki 30 języków. Najpopularniejsze kursy umożliwiały znajomość języka na poziomie B1. Biblioteka Publiczna w Ożarowie Mazowieckim przygotowała i zamieściła w sieci „przewodniczki” poświęcone podcastom, e-bookom, audiobookom, zasobom regionalnym z gminy dostępnym *online*, zasobom bibliotek cyfrowych i baz danych w Polsce. Biblioteka Szkoły Podstawowej nr 51 w Lublinie zorganizowała wirtualną bibliotekę szkolną, która zgromadziła dane dotyczące pracy zdalnej, to znaczy narzędzi, szkoleń, adresów internetowych portali, forów, które mogły być wsparciem dla nauczycieli, uczniów i rodziców. Skonstruowano i opublikowano dwie wirtualne tablice ogłoszeń z użyciem narzędzia Padlet. Miejska Biblioteka Publiczna w Cieszanowie w ramach założonego *fanpage’a* „Biblioteka w kwarantannie” proponowała czytelnikom wspólną zabawę „Zostań mistrzem czytania w Kwar”, w dwóch kategoriach wiekowych: junior (13-15 lat) i dorosły (16+); organizowała facebookowe grupy. W wyniku działań szkoleniowych SBP powstała grupa „Biblioteka jest siłą”, w której bibliotekarze zaczęli się dzielić pomysłami i doświadczeniem radzenia sobie w nowej rzeczywistości w związku z ogłoszeniem epidemii i zamknięciem bibliotek dla czytelników.

Jak SBP wspierało i wspiera bibliotekarzy w czasie pandemii?

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zaoferowało bibliotekarzom ścisłą współpracę i sformułowało program wsparcia w okresie pandemii. Uwzględnił on potrzebę organizacji

szkoleń (prawnych, obsługi narzędzi, reżimu sanitarnego, komunikacji z odbiorcami), współpracy, komunikacji i wymiany dobrych praktyk, wsparcia indywidualnego (psychologicznego, związanego z radzeniem sobie ze stresem i wypaleniem zawodowym, motywacyjnego), sprzętowego i finansowego.

W okresie *lockdownu* wzrosło zainteresowanie bibliotekarzy kształceniem *online*. Stowarzyszenie opracowało ofertę zdalnego nauczania, która miała podnieść kwalifikacje zawodowe bibliotekarzy i wspomóc ich w komunikacji z czytelnikami, podejmowaniu nowych wyzwań i realizacji *online* usług bibliotecznych. Oferta obejmowała szkolenia synchroniczne (uczestnicy i trener są w kontakcie bezpośrednim w określonym czasie) i asynchroniczne (uczestnicy uczą się w dowolnym czasie, wykorzystując udostępnione im materiały szkoleniowe). Przystępując do jej opracowania, uwzględniono przeniesienie w wirtualne środowisko warsztatów dotychczas realizowanych w formule tradycyjnej oraz wyniki badania ankietowego, przeprowadzonego na portalu sbp.pl w końcu 2019 r., które wykazały, że 1/3 ankietowanych nie korzystała dotychczas ze szkoleń e-learningowych i nie miała wiedzy, jak wykorzystać metody tego typu nauczania w codziennej praktyce bibliotekarskiej.

Na potrzeby zdalnego kształcenia SBP wykorzystano dostęp do platformy edukacyjnej ClickMeeting, na której odbywały się szkolenia synchroniczne oraz platformy Moodle do szkoleń asynchronicznych. Nawiązano kontakty z doświadczonymi trenerami szkoleń *online*, wśród których znaleźli się wykładowcy akademicki, blogerzy, graficy, nauczyciele bibliotekarze, terapeuci, specjaliści ochrony danych osobowych. Uruchomiono specjalną stronę: <http://www.szkoleniadlabibliotekarzy.sbp.pl>, prezentującą ofertę szkoleń, która na bieżąco była i jest nadal aktualizowana. Opracowany został nowy newsletter Stowarzyszenia poświęcony edukacji zdalnej, który jest systematycznie wysyłany (1-2 razy w miesiącu) do ok. 2500 odbiorców. W dotarciu z ofertą szkoleń do jak największej liczby bibliotekarzy ze wszystkich rodzajów bibliotek zaangażowali się członkowie SBP ze struktur terenowych, publikując ją na stronach internetowych i w mediach społecznościowych bibliotek macierzystych (np. okręgu mazowieckiego, podlaskiego, zachodniopomorskiego).

Zgodnie z rozeznaniem potrzeb bibliotekarzy oferta szkoleniowa SBP dotyczyła głównie zagadnień związanych z organizacją zdalnych form współpracy i usług skierowanych do użytkowników bibliotek. O zainteresowaniu taką propozycją świadczy podsumowanie z działalności SBP za 2020 r. Na platformie ClickMeeting zorganizowano 50 szkoleń i warsztatów, w formach płatnych udział wzięło 1140 osób. Warto wymienić propozycję szkoleniową SBP: *Prowadzenie webinarów i szkoleń online* (uczestnicy poznali internetowe narzędzia do tworzenia multimedialnych projektów, programy wspierające wizualizację działań biblioteki, projekty interaktywnych zadań angażujących czytelników), „Webinarium – sposób na interakcję z czytelnikiem” (omówiono metody planowania i realizacji webinarów oraz budowania za pomocą tego narzędzia pozytywnych relacji z użytkownikami), *Niesztaampowe metody pracy w bibliotece* (uczestnikom przedstawiono gamifikację, *book sprints*, gniazda inspiracji i inne nowoczesne narzędzia, które można zastosować w bibliotece, aby uczynić ją miejscem atrakcyjnym), *TIK-owe inspiracje w promowaniu działań bibliotek* (zaprezentowano różnorodne techniki informacyjno-komunikacyjne,

umożliwiający opracowanie interaktywnych prezentacji, np. wybranych książek, infografik, quizów, plików wideo przy wykorzystaniu narzędzia webowego genial.ly), *Tworzenie filmów na potrzeby Internetu* (omówiono specyfikę tworzenia i publikacji filmów w mediach takich, jak YouTube, Facebook, Instagram), *Mniej znaczy więcej, czyli jak zainteresować odbiorcę w social mediach* (uczestnicy poznali zasady tworzenia kreatywnych treści w mediach społecznościowych, podstawy *copywritingu*, konstruowania przejrzystych komunikatów pobudzających), *Biblioteka w zmieniających się mediach społecznościowych* (szkolenie poświęcone wykorzystaniu w bibliotekach takich narzędzi, jak: Facebook, Instagram, Twitter, Tumblr, newsletter oraz kanał YouTube), *Podcast – jak od zera stworzyć ciekawy podcast?* (omówienie nowego, prostego narzędzia do promocji działań bibliotek, będącego rodzajem audycji internetowej, którą można odtwarzać w dowolnym miejscu i czasie), *Książka i czytelnik – (nie)codzienny duet* (uczestnicy poznali formy pracy z książką przydatne na zajęciach z czytelnikami, w tym zabawy słowne i pomysły na zachęcenie do czytania).

Od wprowadzenia obostrzeń związanych z pandemią wzrosła także liczba prowadzonych webinarów, w których łącznie wzięło udział 920 osób. Obok webinarium w ramach projektu AFB w kolejnych miesiącach odbyły się: *Social media dla bibliotek. Spotkanie live na profilu społecznościowym SBP*, *Biblioteka przyjazna dla osób w spektrum autyzmu. Kilka wskazówek na start*, spotkania autorskie z cyklu *Autor wieczorową porą*, szkolenie dla bibliotekarzy *Instytucje kultury i biblioteki w zmieniających się mediach społecznościowych*, a także *TIK-owe inspiracje w promowaniu działań biblioteki*.

Podobnie aktywny w zakresie szkoleń był bieżący rok, do października odbyło się 50 szkoleń *online*, w których udział wzięło blisko 700 osób. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich uzyskało także dofinansowanie z programów operacyjnych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na realizację trzech bezpłatnych cykli szkoleniowych, które zakładały nie tylko nabycie nowych umiejętności przez 140 bibliotekarzy, ale także sprawdzenie ich w praktyce, co było warunkiem uzyskania certyfikatu przez uczestników: *Rzecznicy dostępności w bibliotece* (przygotowanie bibliotekarzy do pełnienia funkcji rzeczników dostępności dla osób niepełnosprawnych, w szczególności dotkniętych autyzmem), *Pasja czytania – cykl bezpłatnych szkoleń e-learningowych* (przygotowano trzy kursy *Strony i blogi czytelnicze*, *Elektroniczne publikacje*, *Wywiad – to proste*, których celem było nabycie nowych umiejętności pozwalających na prowadzenie atrakcyjnych działań zachęcających do czytania oraz dyskusji na temat przeczytanych lektur), *Wirtualne szkolenia = realne kompetencje* (celem projektu było podniesienie kompetencji bibliotekarzy z różnych bibliotek, przede wszystkim publicznych, które umożliwią im przeniesienie części dotychczasowej, realizowanej stacjonarnie, oferty kulturalnej bibliotek do przestrzeni wirtualnej).

Propozycję włączenia się w program wspierający bibliotekarzy zaproponowało też Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, które polecało książki w formie e-booków w wolnym dostępie, mogące pomóc bibliotekarzom w samokształceniu, w pracy zdalnej z czytelnikiem, a także rodzicom, którzy zostali w swoich domach z dziećmi. Wydawnictwo zachęcało również do korzystania z bezpłatnych zasobów Archiwum Cyfrowego SBP, które zostało dostosowane do nowych potrzeb czytelników. Znajduje się w nim około

280 cennych publikacji przydatnych w pracy zawodowej oraz dostęp do prawie 1800 numerów czasopism bibliotekarskich.

A jak wyglądała/wygląda oferta SBP dla czytelników w czasie pandemii? Na co mogli oni liczyć w czasie *lockdownu* i braku fizycznego dostępu do bibliotek i ich oferty?

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zainicjowało akcję #NieZostawiamCzytelnika, mającą na celu promowanie bezpiecznego dostępu do kultury, z wykorzystaniem form zdalnych i informowanie o ciekawych i wartościowych wydarzeniach literackich, realizowanych *online*. Do współpracy zaproszono pisarzy, blogerów, specjalistów zdalnego nauczania. W ten sposób zachęcano bibliotekarzy do inicjowania i prowadzenia własnych działań. Wskazywano, jak skutecznie kontaktować się w obecnej sytuacji z różnymi grupami czytelników, jak zorganizować dla nich w trybie *online* spotkania autorskie, edukacyjne i inne. Ważną częścią akcji było też organizowanie bezpłatnych webinarów, przeprowadzanie warsztatów *online* dla bibliotekarzy oraz wszystkich zainteresowanych samokształceniem i doskonaleniem w zakresie m.in. RODO, mediów społecznościowych i nowych technologii.

SBP zaproponowało cykl webinarów dla bibliotekarzy, przygotowując ich do aktywnego udziału w przedsięwzięciu. Dużą popularnością cieszył się cykl spotkań literackich „Autor wieczorową porą”, w którym wzięło udział ponad 400 osób. Nagrania ze spotkań, które prowadzili m.in. dziennikarze z Polskiego Radia, udostępniono na kanale YouTube SBP. Za pośrednictwem mediów społecznościowych SBP informowało także o innych spotkaniach literackich *online*, realizowanych przez podmioty wspierające akcję #NieZostawiamCzytelnika, m.in. Unię Literacką (stowarzyszenie zrzeszające pisarzy), samych autorów oraz wydawców. Nie sposób nawiązać nawet do części wydarzeń, które zorganizowane były w ramach prowadzonej akcji. Można dotrzeć do wielu z nich zarejestrowanych pod adresem: http://www.sbp.pl/o_bibliotekach/wydarzenia/niezostawiamczytelnika oraz na stronach bibliotek. Pojawiło się także wiele artykułów na ten temat w „Poradniku Bibliotekarza” i „Bibliotekarzu”. Do akcji włączyły się także redakcje czasopism naukowych „Przeglądu Bibliotecznego” i „Zagadnień Informatyki i Nauki”. Studiów Informatycznych”, które podjęły prace nad przygotowaniem numerów specjalnych poświęconych sytuacji bibliotek i rynku książki w okresach kryzysowych oraz roli, jaką nauka o informacji może odegrać w celu ich kontrolowania oraz zarządzania nimi.

Akcja #NieZostawiamCzytelnika cieszyła się ogromnym zainteresowaniem i poparciem internautów. W okresie *lockdownu* liczba unikalnych użytkowników portalu sbp.pl wzrosła ponad dwukrotnie i przekroczyła 40 tys. Zasięg wszystkich postów na Facebooku SBP sięgał 800 tys. odbiorców miesięcznie, a posty z akcją docierały jednorazowo nawet do 200 tys. odbiorców. O akcji informowały media ogólnopolskie, m.in. TVN, Polskie Radio, Radio Plus, Gazeta Wyborcza. W promocji aktywnie uczestniczyły struktury terenowe Stowarzyszenia poprzez media społecznościowe i strony www bibliotek w całym kraju.

Projekt #NieZostawiamCzytelnika zyskał społeczne uznanie i w efekcie II nagrodę w „Plebiscycie Książka Roku 2020” lubimyczytac.pl, Allegro w kategorii „Fundacja/

Stowarzyszenie Roku”, dzięki głosom internautów. Przesłaniem tej edycji plebiscytu było uhonorowanie organizacji, które aktywnie i efektywnie wspierały środowisko literackie oraz branżę książki w czasie pandemii COVID-19.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom środowiska bibliotekarzy i czytelników, a także oczekiwaniom społecznym, które wybrzmiały w trakcie realizacji akcji #NieZostawiamCzytelnika, postanowiono kontynuować ją w poszerzonej formule. Celem drugiej odsłony ogólnopolskiej kampanii realizowanej w 2021 r. jest przede wszystkim promowanie wdrażania rozwiązań technologicznych ułatwiających wszystkim grupom odbiorców dostęp *online* do różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych, z uwzględnieniem czytelników o szczególnych potrzebach.

Według statystyk w Polsce żyje ok. 3 mln osób z różnymi niepełnosprawnościami. Poszerzenie oferty bibliotek o działania **online** skierowane do tej grupy jest więc przedsięwzięciem o ogromnym znaczeniu społecznym. W kampanii #NieZostawiamCzytelnika ważne są także działania bibliotek nawiązujące do wymogów Ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami oraz Ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Celem długofalowym kampanii będzie upowszechnienie narzędzi i rozwiązań, które bibliotekarze będą mogli wykorzystać w swoich działaniach także po zakończeniu realizacji projektu.

Jakie są plany SBP na najbliższy czas? W jakich Państwa inicjatywach warto uczestniczyć?

Planów mamy bardzo dużo i serdecznie zapraszam wszystkich do udziału w naszych programach i projektach. Bardzo ważnym elementem naszej działalności są programy wieloletnie, np. „Analiza Funkcjonowania Bibliotek”, dzięki której nie tylko można zapoznać się z wynikami badań prowadzonych wśród bibliotek publicznych, naukowych i pedagogicznych, które mogą nam wiele powiedzieć na temat efektów, jakie osiągają w kolejnych latach, ale w ramach programu wziąć udział w szkoleniach, webinarjach i seminariach. Wspomniany już wcześniej projekt #NieZostawiamCzytelnika, rozwijający się wraz z upływem czasu, jest ofertą dla różnych typów bibliotek, prezentującą interesujące pomysły i aktywności, z których czerpać mogą czytelnicy. Wśród innych wymienię program „Aptekarz Literacki” czy „Źródła do badań fonografii polskiej”. Warto jeszcze wspomnieć o rozbudowie Archiwum Cyfrowego Wydawnictwa SBP i pracach nad podniesieniem jakości dostępu do zasobów naukowych oraz nad nową stroną internetową Stowarzyszenia, które będą służyły nie tylko jego członkom, ale wszystkim szukającym rzetelnej wiedzy bibliotekarskiej, zarówno bieżącej, jak i archiwalnej.

Działania SBP w dużej mierze koncentrują się na działalności edukacyjnej i ten nurt będzie także dominował w najbliższym czasie. Ważnym jej elementem jest oferta Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP, obejmująca publikacje zwarte, jak i czasopisma, których tradycja wydawania sięga już ponad wiek, tak jest w przypadku „Bibliotekarza” i trochę młodszego „Poradnika Bibliotekarza”. Stowarzyszenie jest bardzo aktywnym

organizatorem warsztatów, seminariów i konferencji o zasięgu ogólnopolskim, które od lat cieszą się bardzo dużym zainteresowaniem. Corocznie odbywają się „Fora Młodych” (w tym roku XIII), konferencje bibliografów (XL), w cyklu dwuletnim konferencje poświęcone automatyzacji bibliotek. Tegoroczne seminarium „Biblioteka włączająca”, będąca częścią kampanii #NieZostawiamCzytelnika, w zamyśle organizatorów ma przybrać również formę cyklicznych konferencji.

Spotkania, które odbyły się w 2021 r., w większości przebiegały w formie zdalnej. To pewna niedogodność, bo nic nie zastąpi bezpośrednich kontaktów, tak ważnych dla wymiany kulturalnych poglądów, poczucia atmosfery debaty. Jednak seminaria, które były przeprowadzone w bieżącym roku, zgromadziły tylu uczestników, ilu nie pomieściłyby w większości sale konferencyjne w bibliotekach, gdyby spotkania odbywały się w realu. Zatem pewna niedogodność rekompensowana jest innym zyskiem.

Jakie ma Pani wnioski i obserwacje związane z funkcjonowaniem środowiska bibliotekarskiego i bibliotek w czasie pandemii?

Pandemia zachwiała zasadę powszechnego dostępu do zbiorów i usług bibliotecznych. Niemal z dnia na dzień biblioteki zostały zamknięte dla użytkowników, przez dłuższy czas utrzymywała się niestabilność związana z ich dostępem. Otwarcu natomiast pozostali bibliotekarze, którzy przenieśli swoją aktywność do sieci. Ich troska o czytelników przebywających w domach, kreatywność, przełożyły się na pomysły i wdrożenia najlepszych praktyk. Wzrosło znaczenie usług *online*, które najprawdopodobniej na stałe, na podobnym poziomie wykorzystania, zostaną w bibliotekach. Wzrosły kompetencje bibliotekarzy, stanowią one obecnie potencjał, który należy dalej szlifować, wykorzystać zapał bibliotekarzy do zdobywania nowych umiejętności, chęć uczestnictwa w różnych formach doskonalenia. Biblioteki bardzo wzbogaciły swoją ofertę, organizują dla czytelników różnego rodzaju zajęcia zdalne bądź wprowadzają formy hybrydowe, dostosowując się do możliwości i obowiązujących obostrzeń sanitarnych, a także wirtualne spacerunki po bibliotekach. Według raportu GUS w 2020 r. 55,6% bibliotek publicznych i filii oferowało dostęp do swoich usług w okresie czasowego zamknięcia bibliotek publicznych, związanego z COVID-19, m.in. wprowadziły możliwość zdalnego korzystania z ebooków, rejestrację *online* nowych czytelników do biblioteki, nieodpłatnego zamówienia skanu lub digitalizacji wskazanych artykułów/publikacji lub zdalnego korzystania z audiobooków. Z powyższego nasuwa się wniosek, że częściową kompensacją skutków zamknięcia bibliotek było upowszechnienie zasobów i usług elektronicznych, wcześniej może niedocenianych i zaniedbanych, zwłaszcza w małych środowiskach, gdzie dokumenty i usługi cyfrowe znajdowały się w cieniu „papierowych” mediów oraz tradycyjnych usług. Miało to także wymiar finansowy, np. wydatki na licencjonowane zbiory elektroniczne, do których biblioteki publiczne wykupiły dostęp, wzrosły w 2020 r., w porównaniu z poprzednim, o 128%, a wydatki na digitalizację – o 104%. Poszerzenie dostępu do zasobów cyfrowych w bibliotekach jest pozytywnym kierunkiem zmian, który powinien być kontynuowany.

Czy biblioteki i bibliotekarze są przygotowani na następny, ewentualny, trudny okres, kryzys, pandemię?

Trudno odpowiedzieć na to pytanie. Wolalabym, aby wszelkie pandemie omijały nas szerokim łukiem. Bibliotekarze i biblioteki odnaleźli się bardzo dobrze w nowej, obcej im jak dotąd, sytuacji. Okazało się, że niemożliwe/nieznane jest możliwe. Problem dotyczy użytkowników bibliotek, którzy też musieli sobie radzić w sytuacji dotychczas im nieznannej i w lepszy bądź gorszy sposób odnaleźć się w niej. Pytanie, jakie należy postawić, brzmi, czy wróci dotychczasowy sposób użytkowania bibliotek, czy ze względu na zmianę sposobu komunikowania się będzie zmieniał się także sposób użytkowania bibliotek, do których bibliotekarze i placówki biblioteczne będą musiały się dostosować. Ale jestem optymistką, zdaliśmy egzamin w nowej sytuacji, poradzimy sobie również wtedy, kiedy zmian będzie ciąg dalszy.

Serdecznie dziękuję za wywiad.

dr Barbara Budyńska, p.o. Prezes SBP

Źródło: fotografia ze zbiorów SBP.

Przegląd literatury

Publikacje polskie

wybór i opracowanie Bożena Bogdańska

Aplikacje mobilne w systemach informacyjnych / Grzegorz Gmiterek. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2021. ISBN 978-83-65741-62-2.

Publikacja prezentuje wpływ dostępu do szerokopasmowej transmisji danych za pomocą urządzeń mobilnych na przeobrażenia kulturowe, społeczne i gospodarcze, a w związku z tym na powstanie i korzystanie z aplikacji mobilnych, które odgrywają niebagatelną rolę we współczesnym życiu. Autor pokazuje problematykę funkcjonowania systemów informacyjnych i wykorzystania w ich ramach urządzeń oraz aplikacji mobilnych. Potencjonalnymi odbiorcami książki powinni być bibliolodzy i pracownicy bibliotek zainteresowani wykorzystaniem urządzeń i aplikacji mobilnych w ramach realizacji usług biblioteczno-informacyjnych. Książka składa się z czterech rozdziałów i przybliża: urządzenia i aplikacje mobilne, systemy informacyjne, a także zagadnienie agregacji i syndykacji zasobów cyfrowych oraz selektywnej dystrybucji informacji, jak również wykorzystanie portali informacyjnych, *social mediów*, czytników RSS oraz podcastów.

Badanie rynku. Jak zrozumieć konsumenta / red. Michał Jan Lutostański, Agnieszka Łebkowska, Michał Protasiuk. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2021. ISBN 978-83-01217-59-4.

Książka odkrywa przed czytelnikiem wiedzę na temat świata konsumenta, który sięga po produkty, kupuje i korzysta z usług. Pokazuje, jak złożonym procesom rynku podlegają działania i wybory klientów. Publikacja stanowi kompendium wiedzy wielu autorów, ekspertów w dziedzinie rynku, badań marketingowych, którzy działają w ramach *Polskiego Towarzystwa Badaczy Rynku i Opinii*. Zajmują się zbieraniem danych, prowadzeniem analiz, wnioskowaniem i budowaniem praktycznych rekomendacji. Na bazie wieloletniego doświadczenia stworzyli użyteczny przewodnik porządkujący aktualną wiedzę o badaniach rynku i opisujący dobre praktyki, które warto stosować. W książce zaprezentowano liczne metody i techniki badawcze stosowane w obszarze badania rynku. Dzieli się ona na trzy części. Pierwsza zawiera opis elementów procesu badawczego od *briefu* po prezentację wyników. Druga część to praktyczny przewodnik po metodach badawczych, standardowych i specjalistycznych. W trzeciej części znalazły się odpowiedzi na konkretne pytania badawcze. Każdy rozdział zawiera cytaty ekspertów, przykłady oraz ćwiczenia praktyczne, zaś na końcu zamieszczono słownik wyjaśniający kluczowe pojęcia.

Biblioteki publiczne w kryzysie: doświadczenie pierwszego etapu pandemii / Małgorzata Kisilowska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2021. ISBN 978-83-65741-69-1.

Publikacja pokazuje funkcjonowanie bibliotek w okresie pandemii COVID-19, w początkowym jej etapie, kiedy wiele placówek było zamykanych, nie działały kina, domy kultury, a także biblioteki. Analiza przeprowadzona na podstawie badań pokazuje, jak bibliotekarze, artyści, animatorzy kultury, redaktorzy i odbiorcy życia kulturalnego działali w sytuacji kryzysowej, jakie wyjścia znaleziono w tej trudnej sytuacji, jakie rozwiązania się sprawdziły. Opisano również, jak biblioteki powracały do normalnego trybu pracy, jakie towarzyszyły temu obawy, kłopoty, jak te niełatwe doświadczenia wpłynęły na dalsze funkcjonowanie placówek. Zwrócono także uwagę na to, jakie skutki i konsekwencje trwają do dziś, z czym zmagają się biblioteki i inne podmioty kultury. Publikacja podzielona została na siedem rozdziałów. Omówiono w nich działania kryzysowe, wpływ epidemii SARS-CoV-2 i jej znaczenie dla funkcjonowania bibliotek publicznych w 2020 r., działania bibliotek europejskich (na podstawie raportów IFLA i EBLIDA), pokazano, jak wyglądało życie społeczne w czasie pandemii, jakie były trendy i perspektywy po pierwszej fali, jak wyglądało funkcjonowanie w okresie *lockdownu*, powrót do pracy, nadrobianie zaległości, szkolenia, współpraca z innymi podmiotami, a przede wszystkim często zmieniające się zasady i komunikacja z użytkownikami poprzez strony internetowe, media społecznościowe, usługi telefoniczne. Autorka zaprezentowała pozytywne i negatywne skutki pandemii dla bibliotek oraz doświadczenia płynące z zaistniałej sytuacji.

Mobilna biblioteka / red. Maja Wojciechowska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2021. ISBN 978-83-65741-68-4.

Publikacja stanowi zbiór tekstów poświęconych nowym funkcjom, zadaniom, technikom i narzędziom pracy bibliotek. Przygotowany przez kadrę naukową oraz kierowniczą, a także dynamicznie działających na co dzień pracowników bibliotek, tom pokazuje z różnych punktów widzenia zmiany zachodzące w tych placówkach i ich otoczeniu. Książka umożliwia szerokie spojrzenie na to, jak wielowymiarową instytucją może być współczesna biblioteka. Podzielona została na trzy główne grupy tematyczne: narzędzia i rozwiązania (m.in. Twitter jako narzędzie promocji, SciVal jako nowe narzędzie bibliometryczne do analizy dorobku naukowego, użyteczność bibliograficznych baz dziedzinowych, czasopism elektronicznych, portali dziedzinowych), techniki pracy (mobilne wypożyczalnie, teatr kamishibai w animacji czytelniczej, światoryt dla czytelnika niewidomego i niedowidzącego, formy teatralne), doświadczenia bibliotek publicznych i akademickich (w zakresie usług informacyjno-komunikacyjnych, innowacyjnych form pracy z użytkownikiem, nowych technologii, mobilności jako koniecznego i niezbędnego wymogu współczesnego funkcjonowania bibliotek).

Psychologia pracy i organizacji / Zofia Ratajczak. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2021. ISBN 978-83-01151-65-2.

To przystępny i zwięzły wykład na temat współczesnej wiedzy o psychologii pracy i organizacji. Autorka przybliży podstawowe zagadnienia z uwzględnieniem ich genezy historycznej, aktualnych uwarunkowań oraz potencjalnych przeobrażeń różnych sfer życia człowieka – sfery pracy, sfery konsumpcji oraz sfery funkcjonowania społecznego w obecnych nietypowych czasach. Wskazuje najnowsze problemy i praktyczne zastosowania w odniesieniu do takich zagadnień jak: kryzys i trauma w pracy, radzenie sobie w sytuacjach trudnych, psychologiczne koszty zaradności człowieka, czy problematyka jakości życia (związki pracy i konsumpcji). Przedstawia zadania psychologów pracy we współczesnych organizacjach (poradnictwo zawodowe i doradztwo organizacyjne, działania profilaktyczne i interwencyjne). Ukazuje nowe pogranicza, nowe obszary badań i działań, zmierzających do integracji wiedzy użytecznej praktycznie.

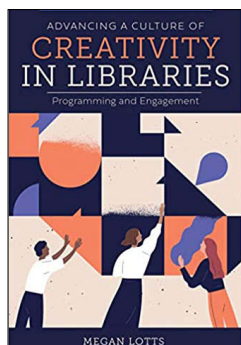
Zarządzanie biblioteką / red. Maja Wojciechowska. Wyd. 2, poprawione i uzupełnione. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2021. ISBN 987-83-65741-71-4.

Omawiana publikacja to drugie wydanie książki poświęconej zarządzaniu współczesną biblioteką. Tom składa się z czterech części: *Zarządzanie biblioteką – zagadnienia podstawowe*, *Struktura i organizacja biblioteki*, *Kierowanie personelem biblioteki*, *Biblioteka a środowisko zewnętrzne*. Poza aktualizacją niektórych treści w książce pojawił się również nowy rozdział poświęcony bibliotekom w otoczeniu wielokulturowym.

Publikacje zagraniczne

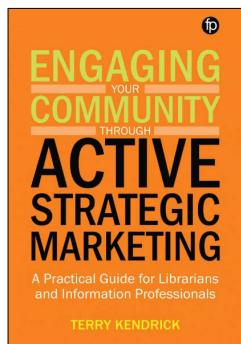
wybór i opracowanie Maja Wojciechowska

Advancing a culture of creativity in libraries: programming and engagement / Megan Lotts. Chicago: ALA Editions, 2021. ISBN 9780838949474.

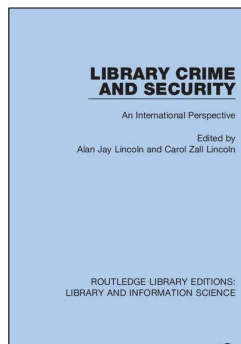
Autorka książki – Megan Lotts – prezentuje, z myślą o bibliotekach akademickich i publicznych, korzyści płynące z pielęgnowania kultury kreatywności. Daje praktyczne wskazówki dotyczące współpracy interdyscyplinarnej, organizowania różnego rodzaju wydarzeń i tworzenia partnerstw, które zwiększają widoczność biblioteki. Pisze, jak uzyskać poparcie ze strony organizacji prowadzących i finansujących biblioteki, prezentuje także wskazówki dotyczące współpracy ze społecznościami. Jak podkreśla, dzisiejsi pracownicy bibliotek mają do odegrania wiele ról, lecz zawsze kluczowa jest kreatywność, która jest podstawą skutecznego funkcjonowania w zespole, a także pozytywnie wpływa na społeczność. Autorka pokazuje, jak biblioteki mogą zachęcać pracowników do niekonwencjonalnego podejścia do nauczania, uczenia się i rozwiązywania problemów. W książce zaprezentowano kilka studiów przypadku, kreatywnych i zabawnych projektów bibliotecznych, z których wiele można ponownie wykorzystywać.

Engaging your community through active strategic marketing: a practical guide for librarians and information professionals / Terry Kendrick. London: Facet Publishing, 2021. ISBN 9781783305193.

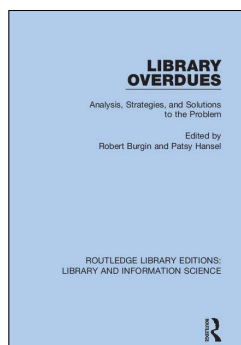
Książka to praktyczny przewodnik dla bibliotekarzy i informatyków mówiący o tym jak angażować społeczności dzięki wykorzystaniu marketingu strategicznego. Jak wskazuje autor – teraz bardziej niż kiedykolwiek biblioteki muszą znaleźć sposoby na nawiązanie kontaktu ze swoimi społecznościami, aby pokazać im wartość, którą tworzą i dostarczają. Książka zawiera przegląd najlepszych praktyk marketingu strategicznego wraz z poradami, jak wdrożyć skuteczne działania marketingowe w bibliotekach i serwisach informacyjnych. Przedstawia zarówno aktualne najlepsze praktyki marketingowe, jak i ich szczegółowe zastosowanie w sektorze biblioteczno-informacyjnym. Zakres książki obejmuje: strategiczne planowanie marketingowe, zrozumienie użytkowników i potencjalnych użytkowników, segmentację użytkowników, tworzenie skutecznych kanałów marketingowych, marketing cyfrowy i wiele innych. Książka jest lekturą dla dyrektorów i menedżerów bibliotek, a także dla specjalistów – pracowników bibliotek zainteresowanych planowaniem strategicznym i marketingiem usług bibliotecznych oraz studentów bibliotekoznawstwa i informatyki, w szczególności biorących udział w modułach zarządzania biblioteką lub marketingu.

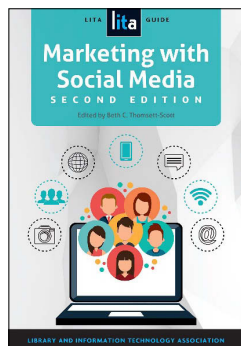
***Library crime and security. An international perspective* / red. Alan Jay Lincoln, Carol Zall Lincoln. New York: Routledge, 2021. ISBN 9780367425845.**

W książce został poruszony bardzo ciekawy i zarazem rzadko podejmowany temat wykroczeń, które mają miejsce w bibliotekach. Autorzy skupili się na wzorcach przestępczości i zakłóceń w bibliotekach w Wielkiej Brytanii, Kanadzie i Stanach Zjednoczonych. Oprócz ważnych danych dotyczących tych problemów zbadano wpływ przestępczości na działanie i organizację placówek. Autorzy przedstawili informacje na temat projektowania programów kontroli przestępczości w bibliotekach różnej wielkości, które mają lub przewidują problemy z przestępczością, takie jak kradzieże książek, wandalizm i ataki na personel. Uwzględniono głównie zagadnienia dotyczące pomiaru, występowania i konsekwencji przestępstw, a także zamieszczono odpowiednie materiały z dziedziny bibliotekoznawstwa, zarządzania, kryminologii, wiktyologii i bezpieczeństwa. Dołączono również obszerną listę kontrolną, której uwzględnienie może pomóc w uczynieniu biblioteki miejscem bardziej bezpiecznym – dla personelu, gości i zasobów.

***Library overdues: analysis, strategies, and solutions to the problem* / red. Robert Burgin, Patsy Hansel. New York: Routledge, 2021. ISBN 9780367361273.**

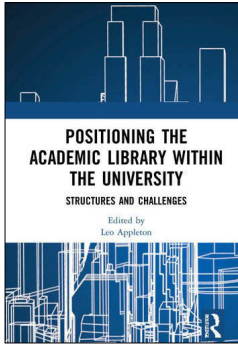
Książka pod redakcją Roberta Burgina i Patsy Hansel jest przewodnikiem, który ma za zadanie pomóc bibliotekarzom w opracowywaniu bardziej systematycznego i efektywnego podejścia do radzenia sobie z zaległościami czytelników względem bibliotek. W tomie przedstawiono dane statystyczne dotyczące zaległych materiałów oraz rozmaite taktyki stosowane przez różne biblioteki do walki z uporczywym problemem nieterminowych zwrotów.

***Marketing with social media: a LITA guide* / red. Beth C. Thomsett-Scott. Chicago: ALA Neal-Schuman, 2021. ISBN 978-0838916315.**

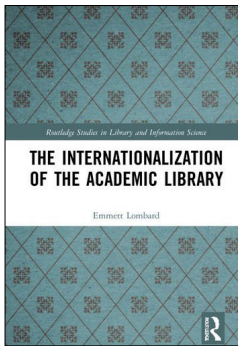
W książce zostały zaprezentowane nowe możliwości wykorzystywania technologii w marketingu bibliotecznym. Jest to opracowanie adresowane zarówno do nowicjuszy pragnących poznać od podstaw te zagadnienia, jak i praktyków poszukujących sposobów na ulepszenie istniejących już rozwiązań. Autorzy rozdziałów – bibliotekarze – podzielili się spostrzeżeniami na temat tego, jak wykorzystują swoje ulubione narzędzia z mediów społecznościowych do promowania swoich bibliotek i budowania społeczności. W publikacji przedstawiono takie popularne narzędzia jak Snapchat, Tumblr, Instagram, Facebook i Twitter, ale także programy do tworzenia memów, wskazówki dotyczące tworzenia krótkich filmów i sposoby integracji blogów z mediami społecznościowymi. Pokazano również, jak skutecznie komunikować się z różnymi pokoleniami i odbiorcami.

***Positioning the academic library within the university: structures and challenges* / red. Leo Appleton. New York: Routledge, 2021. ISBN 9780367687908.**

Jak pisze redaktor tomu – biblioteki akademickie stoją w obliczu niepewnej przyszłości. Międzynarodowe środowisko szkolnictwa wyższego jest bardzo niestabilne, a biblioteki akademickie i bibliotekarze mogą odegrać ważną rolę w strategicznym pozycjonowaniu w nim swojej macierzystej instytucji. Czyniąc to, należy jasno określić pozycję biblioteki akademickiej w odniesieniu do roli i funkcji, jaką pełni na uniwersytecie, oraz tego, w jaki sposób kierownictwo biblioteki może mieć wpływ ogólnoinstytucjonalny. Biblioteka akademicka może się pozycjonować na kilka sposobów, a prezentowana publikacja pokazuje wiele z nich. Strategiczne dopasowanie do uniwersytetu i jego misji jest fundamentalną częścią udanego pozycjonowania, podobnie jak elastyczność, zdolność adaptacji i reagowanie na zmieniające się potrzeby, wymagania i oczekiwania. Rozwój wsparcia badań i komunikacji naukowej, a także superkonwergencja z innymi działami wsparcia akademickiego są przykładami takiej reakcji.

***The internationalization of the academic library* / red. Emmet Lombard. New York: Routledge, 2021. ISBN 9780367653170.**

W swojej książce Emmet Lombard przedstawia analizę procesu internacjonalizacji biblioteki akademickiej. Opierając się na wywiadach z personelem bibliotek z całego świata, analizuje to zjawisko na poziomie wydziałowym, pokazując zarazem, że pracownicy uczelni i bibliotek mają pozytywne nastawienie, jednak ich zaangażowanie bez podjęcia odpowiednich kroków jest niewielkie. Opierając się na ekspertyzie internacjonalizacji i modelach naukowych, autor argumentuje, że biblioteki muszą być bardziej otwarte w swoich wysiłkach internacjonalizacji i współpracować z innymi pracownikami uczelni oraz innymi jednostkami organizacyjnymi spoza wydziałów. Lombard twierdzi, że internacjonalizacja może ułatwić lepsze zrozumienie misji, wizji i polityki biblioteki.

Spotkania naukowe

Konferencje i seminaria polskie

opracowanie Maja Wojciechowska

Międzynarodowa Konferencja Naukowa WIAD21 – Światowy Dzień Architektury Informacji

<https://wiad.edu.pl/2021/pl/>

W dniach 27-29 lutego 2021 r. odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa WIAD21, której organizatorem już po raz trzeci był Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Konferencja, ze względu na warunki epidemiczne, została zrealizowana *online*. Wydarzenie jest związane ze Światowym Dniem Architektury Informacji, który w 2021 r. przypadł 27 lutego. W wykładach, szkoleniach i pokazach wzięło udział 250 osób, w tym 45 prelegentów, którzy prezentowali najnowsze ustalenia dotyczące architektury informacji, zarządzania informacją, *e-commerce* oraz sztucznej inteligencji. Uczestnicy wydarzenia mogli wziąć także udział w warsztatach z *design thinking*.

Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Od książki do czytelnika”

<phc.uni.wroc.pl/konferencja/>

Z okazji 65-lecia jubileuszu Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, w dniach 19-20 kwietnia 2021 r. zorganizowano Międzynarodową Konferencję Naukową „Od książki do czytelnika”. Konferencja odbyła się w wersji *online*. Jej celem była refleksja nad funkcjonowaniem książki, zarówno tej dawnej, jak i współczesnej. Szczególną uwagę skoncentrowano na relacjach, które tworzone są pomiędzy książką a czytelnikami. W tym kontekście podkreślono rolę bibliotek i ich usług oraz sposobów i narzędzi działań tych instytucji. Ogółem, podczas dwóch dni konferencji, odbyło się osiem sesji tematycznych.

Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Problem wypalenia zawodowego pracowników bibliotek w dobie pandemii”

<https://puz.wloclawek.pl/konferencje/>

12 maja 2021 r. we Włocławku miała miejsce konferencja poświęcona problemowi wypalenia zawodowego pracowników bibliotek w okresie pandemii. Konferencję zorganizowała Biblioteka Uczelniana wraz z Zakładem Zarządzania, Zakładem Pedagogiki oraz Instytutem Nauk o Zdrowiu Państwowej Uczelni Zawodowej we Włocławku. Dzięki takiej

współpracy możliwe było przedstawienie problemu wypalenia zawodowego z różnych perspektyw – zawodowej, zarządczej, psychologicznej i fizjologicznej.

Ogólnopolska Konferencja „Zarządzanie zasobami nauki i dydaktyki w otwartym dostępie – standardy, narzędzia, dobre praktyki”

<https://otwartanauka.eu>

W dniach 20-21 maja 2021 r. Biblioteka Jagiellońska w Krakowie była gospodarzem konferencji zatytułowanej „Zarządzanie zasobami nauki i dydaktyki w otwartym dostępie – standardy, narzędzia, dobre praktyki”. Konferencja adresowana była do pracowników naukowych, doktorantów, studentów, bibliotekarzy oraz przedstawicieli instytucji działających w obszarach związanych z sektorem nauki. Jej celem było ukazanie aktualnego stanu wiedzy o otwartości w nauce i dydaktyce oraz zwrócenie uwagi na znaczenie tematu w perspektywie długoterminowej. Ponadto uwagę skierowano na wybrane prawne, organizacyjne, ekonomiczne i techniczne zagadnienia zarządzania cyfrowymi zasobami naukowo-dydaktycznymi. Podjęto również tematy kompetencji menadżerów cyfrowych kolekcji oraz perspektyw i przeszkód w realizacji idei otwartej nauki. Ogółem celem spotkania było pogłębienie powszechnej świadomości znaczenia otwartości zasobów wiedzy dla gospodarczego i społecznego rozwoju.

V Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych nt. „Biblioteki pedagogiczne lokalnie – małe ojczyzny, duże perspektywy”

<https://www.pbw.edu.pl/5-nofbp-zaproszenie>

W dniach 7 i 8 czerwca 2021 r. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie zorganizowała ciekawe spotkanie poświęcone działalności i organizacji pracy bibliotek pedagogicznych. Podczas V jubileuszowego Forum podjęty został temat małych ojczyzn i roli bibliotek w rozwijaniu i budowaniu lokalnych więzi oraz kształtowaniu przywiązania do tradycji i życia we wspólnocie. Jak napisali organizatorzy – „wartość i unikalny charakter małej ojczyzny ma ogromny wpływ na poczucie tożsamości i świadomości społeczeństwa lokalnego, wzmacnia potencjał więzi rodzinnych i sąsiedzkich, kształtuje społeczną odpowiedzialność, zrozumienie i wzajemny szacunek. Małe ojczyzny uczą, jak żyć w wielkiej ojczyźnie, uczą współpracy i współdziałania, kształtują poczucie wspólnoty. Głównym zadaniem bibliotek jest dbałość o dziedzictwo kulturowe, o przechowywanie i upowszechnianie myśli ludzkiej. Bibliotekarze są ambasadorami kultury i historii w regionie, a w szczególności sposób dbają o promocję swojej małej ojczyzny, na terenie której działają. Konferencja będzie okazją do podzielenia się pomysłami i doświadczeniami w zakresie edukacji regionalnej. Biblioteki wpływają na budowanie i jednoczenie regionu, poprzez propagowanie lokalnej kultury, kształtowanie poczucia własnej wartości, ukazywanie jej walorów i perspektyw rozwoju”. Podczas obrad skupiono się na następujących obszarach: dziedzictwo kulturowe w dobie globalizacji – lokalność vs globalność, budowanie wspólnoty i tożsamości lokalnej i kulturowej, współpraca instytucji oświatowych i kulturalnych w regionie, współdziałanie z władzami lokalnymi i aktywizowanie regionalnych wspólnot

samorządowych, diagnozowanie potrzeb społeczności lokalnej – metody i techniki działań, zajęcia edukacyjne z zakresu wiedzy o regionie realizowane przez biblioteki, wpływ biblioteki na społeczność lokalną – metody ewaluacji i przykłady dobrych praktyk, projekty z zakresu edukacji regionalnej, współpraca z lokalnymi twórcami, promowanie kultury regionalnej, promocja publikacji i popularyzacja wiedzy o regionie, wpływ edukacji regionalnej na upowszechnianie czytelnictwa, promowanie biblioteki jako placówki popularyzującej dziedzictwo regionu, przykłady dobrych praktyk w kształtowaniu postaw patriotycznych i obywatelskich, popularyzacja wiedzy o regionie z wykorzystaniem narzędzi i platform internetowych oraz mediów społecznościowych.

Konferencja Jubileuszowa „Biblioteki naukowe – doświadczenia przeszłości, wyzwania jutra”

<https://bpb.konferencja.pb.edu.pl>

W dniach 9-10 września 2021 r. Biblioteka Politechniki Białostockiej była gospodarzem konferencji poświęconej przyszłości bibliotek naukowych. Celem konferencji była próba dokonania prognozy przyszłości bibliotek naukowych w Polsce w kontekście aktualnych problemów i nadchodzących zmian, wykorzystując bogate doświadczenia przeszłości. Jak napisali organizatorzy – reforma szkolnictwa wyższego, dynamiczny rozwój technologii informatycznych, ograniczenie dostępu do usług bibliotecznych wywołane pandemią, spowodowały znaczące zmiany w funkcjonowaniu bibliotek naukowych, w szczególności uczelnianych. Nowe zadania, nowe usługi, wirtualizacja życia społecznego, malejąca od lat liczba odwiedzin muszą przełożyć się na zmiany w kształceniu bibliotekarzy, zmiany w realizacji podstawowych zadań bibliotek, jak: gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów, a także na struktury organizacyjne bibliotek. Te i inne zagadnienia były przedmiotem referatów oraz dyskusji.

13. Forum Młodych Bibliotekarzy – „Chodźcie do nas!”

<https://13fmb.rajska.info>

W dniach 15-17 września 2021 r. w formie *online* odbyło się 13. Forum Młodych Bibliotekarzy, którego przewodnim hasłem było „Chodźcie do nas!”. Spotkanie odbyło się dzięki zaangażowaniu przedstawicieli wielu instytucji – przede wszystkim bibliotekarzy z różnych typów bibliotek małopolski. Podczas obrad poruszano zagadnienia związane z szeroko rozumianą aktywizacją czytelników.

„Technologie biblioteczne w okresie pandemii” – XIII Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek”

<https://automatyzacja bibliotek.sbp.pl>

Jak co roku, także i w 2021 r. odbyła się konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek”, w ramach której omawiano najnowsze rozwiązania i technologie wykorzystywane w pracy bibliotek. Obrady w formie *online* zorganizowano w dniach 1-2 grudnia,

w ramach czterech sesji tematycznych: organizacja pracy, komunikacja z użytkownikiem, usługi biblioteczne, edukacja bibliotekarzy i użytkowników. Dziewiętnastu prelegentów przedstawiło prezentacje dedykowane różnym typom bibliotek – m.in. publicznym, naukowym i pedagogicznym. Poza wysłuchaniem referatów bibliotekarze mieli okazję wziąć udział w warsztatach towarzyszących konferencji: „Nowe usługi biblioteczne – projektowanie metodą *design thinking*”, „Zdalny zespół – praca nad projektami” oraz „Rozszerzona rzeczywistość w bibliotece”.

Konferencje zagraniczne

opracowanie Maja Wojciechowska

13th Qualitative and Quantitative Methods in Libraries International Conference

qqml.org/event/qqml-2021/

Od 25 do 28 maja 2021 r. odbywały się obrady w ramach konferencji QQML, która ze względu na trwającą pandemię, podobnie jak wiele innych dużych imprez, zrealizowano w sposób zdalny. Jak co roku konferencja koncentrowała się na współczesnych aspektach funkcjonowania bibliotek i była adresowana do szerokiego grona odbiorców – przede wszystkim bibliotekarzy z różnych typów bibliotek, ale również badaczy, studentów bibliotekoznawstwa i kierunków pokrewnych, kadry kierowniczej bibliotek, muzealników, archiwistów, decydentów i menedżerów, informatyków, dokumentalistów oraz wszelkich innych osób związanych z bibliotekami i szeroko rozumianym procesem zarządzania informacją. Pomimo wirtualnej formy spotkania, poza tradycyjnymi wykładami, uwzględniono możliwość przeprowadzenia warsztatów, organizacji paneli dyskusyjnych, sesji prezentujących najlepsze praktyki, wyniki badań doktorantów, a także sesje specjalne oraz pokazy sponsorów.

41st Annual IATUL Conference 2021

<https://iatul2021.fe.up.pt>

W dniach 13-15 lipca 2021 r. odbyła się elektroniczna wersja dorocznej konferencji IATUL. Przewodnim tematem dyskusji była rola bibliotek w nawiązywaniu partnerstw między uniwersytetami, nauką i społeczeństwem. Szczególny nacisk położono na rozwój usług i wsparcie ze strony bibliotek, świadczone w stale zmieniającemu się otoczeniu. Jak napisali organizatorzy – Uniwersytet w Porto – pojawienie się ruchów takich jak otwarta nauka, otwarta innowacja i nauka obywatelska pokazuje, jakie korzyści odnosi społeczeństwo, gdy instytucje szkolnictwa wyższego zwiększają dostęp do badań i nauczania. Stałe zaangażowanie i współpraca między uniwersytetami i społecznościami są podstawowymi elementami tych otwartych inicjatyw. Biblioteki akademickie na całym świecie odgrywają istotną rolę w ułatwianiu tych inicjatyw poprzez rozwój nowych i innowacyjnych usług i infrastruktury.

ALA Annual Conference & Exhibition – Virtual

<https://2021.alaannual.org>

W dniach od 23 do 29 lipca 2021 r. miała miejsce doroczna konferencja ALA, która ze względu na pandemię COVID-19 odbyła się w sposób wirtualny. Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotek, będące gospodarzem imprezy, zadbało jednak, aby poza wykładami możliwe było odwiedzenie stoisk wystawców, obejrzenie posterów oraz zorganizowanie grup dyskusyjnych, w ramach których podejmowane były najbardziej istotne, wymagające wymiany poglądów tematy. Gościem specjalnym konferencji był prezydent Barack Obama.

LIBER Annual Conference 2021

<https://libereurope.eu/event/liber-annual-conference-2021/>

W dniach 23-25 lipca 2021 r. odbyła się konferencja LIBER, adresowana przede wszystkim do bibliotekarzy z krajów europejskich, ale także spoza tego kontynentu. Celem spotkania było zdiagnozowanie najpilniejszych zadań stojących przed bibliotekami naukowymi. Ligue de Bibliothèques Européennes de Recherche, a więc stowarzyszenie bibliotek naukowych, które zrzesza członków z krajów należących do Rady Europy, działające pod auspicjami Rady Europy od 1971 r., co roku organizuje konferencje pozwalające na spotkania i wymianę poglądów pomiędzy swoimi członkami.

86. World Library and Information Congress

<https://www.ifla-wlic2021.com/#>

Jak co roku, w sierpniu miał miejsce Światowy Kongres Bibliotek i Informacji. W dniach 17-19 sierpnia bibliotekarze z niemal wszystkich krajów świata dyskutowali na temat przyszłości bibliotek. Kongres w całości odbywał się w sposób wirtualny. Przewodnim hasłem obrad było „Pracujmy razem na przyszłość”. Wystąpienia prelegentów koncentrowały się wokół najnowszych osiągnięć w bibliotekoznawstwie oraz perspektyw w zawodzie bibliotekarza.

Redakcja zaprasza wszystkich autorów do współpracy.
Zapraszamy na stronę czasopisma na portalu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
oraz na <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/ZB>.
Materiały do kolejnego numeru można nadsyłać na adres:
maja.wojciechowska@gmail.com

„Zarządzanie Biblioteką” znajduje się na liście czasopism
punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki.

Wersją referencyjną czasopisma jest jego wersja drukowana.